

Tartu ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond
Meedia ja kommunikatsiooni õppetool

PRESIDENDIKANDIDAATIDE REPRESENTATSIOON
2001.AASTA TRÜKIMEEDIAS JA NENDE IMAGO
VALIJAMEESTE HULGAS

Magistritöö

Maarika Saarna-Siimann
Juhendaja: Professor Peeter Vihalemm

TARTU
2005

SISUKORD

Sissejuhatus

1. peatükk. Eesti Vabariigi presidendi institutsiooni kujunemine	6
1.1. Presidendi institutsioon enne 1940.aastat	6
1.2. Presidendi institutsioon pärast taasiseseisvumist 1991.aastal	11
1.3. Lennart Meri presidendina	14
2. peatükk. Presidendivalimised pärast taasiseseisvumist	18
2.1. Ülevaade 1992.a. ja 1996.a. presidendivalimistest	18
2. 2001.a. presidendivalimised - poliitiline olukord, parteid ja presidendikandidaadid	21
2.3. Amerikaniseerumine ja kommertsialiseerumine 2001.a. valimiskampanias	24
3. peatükk. Presidendikandidaatide iseloomustus Pierre Bourdieu teooriast lähtudes	35
3.1. Bourdieu põhimõisted – kapital, väli, habitus	36
3.2. Bourdieu teooria kohaldatavusest Eesti oludes	41
3.3. 2001.a. presidendivalimiste lõppvooru jõudnud kandidaatide iseloomustus Bourdieu kapitalide teooriast lähtudes	47
4. peatükk. Presidendikandidaadid ajalehtedes	56
4.1. Uuritav materjal ja meetod	56
4.2. Kontentanalüüsi tulemused	64
4.3. Kvalitatiivne analüüs	72
4.3.1. Peeter Tulviste kujutamine ajalehtedes	72
4.3.2. Toomas Savi kujutamine ajalehtedes	88
4.3.3. Peeter Kreitzbergi kujutamine ajalehtedes	98
4.3.4. Arnold Rüütli kujutamine ajalehtedes	106
5. peatükk. Valijameeste küsitlus	118
5.1. Eesmärk ja metoodika	118
5.2. Küsitluse tulemused	119
5.3. Presidendikandidaatide isikuomaduste võrdlus küsitluse ja ajalehtede põhjal	125
6. peatükk. Diskussioon ja järeldused	129

Kokkuvõte

Summary

Kirjandus ja allikad

LISAD

Lisa 1   Analüüsitud ajalehematerjalid

Lisa 2   Kontentanalüüsi kodeerimisjuhend

Lisa 3   Kontentanalüüsi tulemused tabelitena

Lisa 4   Küsimustik valijameestele

Lisa 5   Küsitlustulemuste tabelid

Lisa 6   Hinnagud meedia erapooletuse kohta - vabad vastused küsitlusest

Lisa 7   Valijameeste nimekiri

SISSEJUHATUS

Antud magistritöö käsitleb 2001.a. presidendivalimistel valimiskogusse jõudnud nelja presidendikandidaadi – Peeter Tulviste, Toomas Savi, Peeter Kreitzbergi ja Arnold Rüütli representatsiooni Eesti trükimeedias ajavahemikus 1.01. – 21.09.2001 ja presidendikandidaatide imagot valijameeste hulgas. Valijameeste küsitluse abil püütakse selgitada, millistest kriteeriumidest valijamehed presidendi valikul lähtusid ja kas nende arvates käsitles meedia kõiki kandidaate võrdselt ja erapooletult. Presidendikandidaatide representatsiooni trükimeedias võrreldakse kandidaatide imagoga valijameeste seas.

Magistritöös püstitatakse hüpotees, et trükimeedia mõju valijameeste eelistusele ei olnud määrav. Selle tõestamiseks analüüsitakse 2001.aasta trükimeedias (päevalehtedes Eesti Päevaleht, Postimees, SL Õhtuleht ja Äripäev ning nädalalehtedes Eesti Ekspress ja Maaleht) ilmunud presidendivalimiste teemalisi kirjutisi ning valijameeste seas läbiviidud küsitluse tulemusi. Varem ei ole Eestis teadaolevalt sellist valijameeste uuringut tehtud ega nii ulatuslikult käsitletud trükimeedias presidendivalimiste kohta ilmunud materjale.

2001.a presidendivalimiste eel tundusid Eesti trükiajakirjanduses ilmnevat selged eelistused mõningate kandidaatide suhtes. Eelkõige näis ajakirjandus eelistavat Peeter Tulvistet kui ootamatult esile kerkinud uut ja värsket kandidaati, kes meedia arvates tundus olevat parim järglane president Lennart Merile. Ajakirjanduse analüüsimise üheks aspektiks ongi soov välja selgitada, kas nelja peamist presidendikandidaati kujutati trükimeedias erapooletult ja võrdses mahus. Selleks kasutatakse nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid uurimismeetodeid.

Valijameeste otsuse põhjendamisel võetakse appi Pierre Bourdieu väljade ja kapitalide teooria. Bourdieu kasutab sotsiaalse ruumi konstrueerimisel mõisteid väli (majandusväli, kultuuriväli, poliitikaväli jne) ning kapital (majanduslik, kultuuriline, sotsiaalne, sümboliline, hariduskapital jne). Erinevaid kapitale saab omavahel summeerida ja konverteerida ning neist on

kasu erinevatel väljadel tegutsemisel. Antud töös püütakse selgitada, millist kapitali omasid presidendikandidaadid ning kuidas see võis mõjutada valijameeste otsust. Püstitatakse hüpotees, et määravaks teguriks sai Arnold Rüütli teiste kandidaatidega võrreldes suurem sotsiaalne kapital.

Magistritöö *esimeses peatükis* antakse lühike ülevaade Eesti Vabariigi presidendi institutsiooni arengust aastatel 1918-1940 ja pärast taasiseseisvumist 1991.aastal ning Lennart Meri tegevusest presidendina ja presidendi institutsiooni loojana aastatel 1992 - 2001.

Teises peatükis meenutatakse lühidalt 1992. ja 1996. aasta presidendivalimisi. Pikemalt võetakse vaatluse alla 2001.aasta presidendivalimised Eestis. Peatükis antakse ülevaade USA presidendivalimiste iseloomulikest joontest ning tuuakse esile amerikaniseerumise ja kommertsialiseerumise ilmingud Eesti 2001.a. presidendivalimistel.

Kolmandas peatükis selgitatakse Pierre Bourdieu teooria põhimõisteid (väli, kapital, habitus jt), arutletakse tema teooria kohaldatavuse üle Eesti oludes ning iseloomustatakse nelja presidendikandidaati lähtuvalt Bourdieu kapitalide teooriast.

Neljas peatükk on tervikuna pühendatud nelja valimiskogusse jõudnud presidendikandidaadi - Peeter Tulviste, Toomas Savi, Peeter Kreitzbergi ja Arnold Rüütli kujutamisele 2001.aasta trükiajakirjanduses. Kirjeldatakse uurimistöö allikaid ja metoodikat, antakse perioodi statistiline ülevaade ning kontentanalüüsi ja kvalitatiivse analüüsi tulemused.

Viies peatükk annab ülevaate valijameeste küsitlusest ja selle metoodikast ning võrdleb saadud tulemusi presidendikandidaatide representatsiooniga ajalehtedes.

Kuues peatükk esitab järeldused ja diskussiooni, millele järgneb kokkuvõtte uurimusest.

1. PEATÜKK. EESTI VABARIIGI PRESIDENDI INSTITUTSIOONI KUJUNEMINE

Käesolev peatükk käsitleb põgusalt Eesti Vabariigi presidendi institutsiooni kujunemist enne 1940. ja pärast 1991.aastat ning Lennart Meri tegevust Eesti esimese taasiseseisvumisjärgse presidendina ja presidendi institutsiooni kujundajana aastatel 1992 - 2001. Kui 1920.aasta põhiseadus presidendi institutsiooni ette ei näinud, siis 1934. aasta ja eriti 1938.aasta põhiseadus tegi selles osas otsustava pöörde. Riigikogu võimu kärbiti jõuliselt ja loodi parlamendist sõltumatu riigivanema/presidendi institutsioon. Riigipeale anti nii laiad volitused, et Eesti muutus parlamentaarsest vabariigist presidentaalseks vabariigiks. Pärast taasiseseisvumist 1991.aastal oli Lennart Meril oma kahe ametiaja jooksul suur roll Eesti presidendi institutsiooni kujundajana.

1.1. Presidendi institutsioon enne 1940.aastat

Kuigi Eesti on olnud faktiliselt iseseisev vaid pisut üle kolmekümne aasta, on selle aja jooksul jõutud vastu võtta koguni neli põhiseadust - 1920., 1934.(1933.), 1938.(1937.) ja 1992. aastal. Eesti presidendi institutsiooni kujunemist nimetatud põhiseadustes on kajastanud Friido Toomus(1938), Ants Ruusmann (1997), Rein Toomla (2002) ja Martti Turtola (2003), kelle töödel alljärgnev ülevaade põhineb.

1920.aasta põhiseadus ja presidendi institutsioon

Aastail 1920-1933 reguleeris sisepoliitilist elu 15.juunil 1920.a. vastu võetud põhiseadus, mille järgi Eestis riigipead ei olnud. Tema ülesandeid täitis valitsusjuht, saades isegi erinimetuse – riigivanem. Eesti oli parlamentaarne vabariik, kus kõrgeimaks seadusandlikuks võimuks oli kolmeks aastaks valitav ühekojaline parlament – Riigikogu, kuhu kuulus 100 liiget. Täidesaatev võim kuulus Riigikogu poolt moodustatud valitsusele, mis koosnes

riigivanemast (peaministrist) ja ministritest. Riigivanem pidi lisaks valitsuse juhtimisele ka riiki esindama, eriti välissuhtlemises. Niisugune küllaltki unikaalne seisund ei kestnud kuigi kaua. Juba mõne aasta möödudes hakati tegema põhiseaduse muutmise ettepanekuid – ennekõike püüti korvata just riigipea institutsiooni.

Esimene Riigikogu tuli kokku 4.jaanuaril 1921 ja Konstantin Pätsist sai esimene riigivanem. Ta pidi varsti kogema, et riigivanema liigne sõltuvus rahvaesindusest “ei anna neid tingimusi teotsemiseks, mis vaja.” Vastasrind hakkas Pätsist pilkavalt kõnelema kui “kolmveerand-presidendist.” Temast räägiti, et ta ihaldab “presidendi hiilgust.” (Toomus 1938:78) Lahkhelide tõttu Riigikoguga pani Päts 21.novembril 1922 riigivanema volitused maha, kuna “olid selgunud riigivanema-instituudi nõrkused.” (Toomus 1938:81) Esmakordselt püüti nüüd määratleda riigivanema kui institutsiooni pädevust ja võimupiire. Muuhulgas pakuti välja, et riigivanem esindab Eesti Vabariiki üldse ja eriti rahvusvaheliselt kui riigipea, et vabariigi valitsuse otsusel, kuid riigivanema nimel määratakse saadikud ja et riigivanema juurde akrediteeritakse teiste riikide saadikud Eestis. Ühtlasi pidi riigivanem olema vabariigi valitsuse tegelik ja riigikogu ees vastutav juht (peaminister). Päts leidis, et riigivanema rolli täpsema määratlemise asemel oleks otstarbekam asuda põhiseaduse muutmisele, kuna “praegune riigikord ei anna võimalust normaalseks valitsemiseks, on vaja presidenti, see ei ole mingi ebademokraatlik asutis, nagu meil vahest arvatakse.” Ta leidis, et “miski praegust seisukorda oluliselt ja vajalikus ulatuses ei muuda, kui riigivanemalt nõutakse niihästi peaministri kui riigipea vastutust, kuigi ta oma kompetentsi poolest on ainult peaminister”(Toomus 1938:82). Päts oli üks järjekindlamaid põhiseaduse muutmise ja presidendi institutsiooni loomise mõtte toetajaid ja tegi ise või läbi Põllumeeste kogude korduvalt (1924, 1926, 1929) vastavaid ettepanekuid, et saavutada tasakaalu seadusandliku ja täidesaatva võimu vahel.

1933./1934. aasta põhiseadus ja presidendi institutsioon

1929.a sügisel Riigikogule esitatud põhiseaduse muutmise eelnõud jäid kauaks vaid arutlusobjektiks. Siis hakati neid üheks eelnõuks kokku sulatama ja rahvahääletuseni jõuti alles 13.-15.augustil 1932. a. Riigikogu eelnõu järgi

pidid iga 4 aasta järel toimuma 80liikmelise Riigikogu valimised (proportsionaalsuse põhimõttel võimalusega valida isikuid). Mõõduka võimutäiusega president pidi valitama otse rahva poolt 5 aastaks. Presidendil pidi olema edasilükkava veto õigus, samuti piiratud dekreedioigus. Eelnõu läbiminekul saanuks Eestist midagi parlamentaarse ja presidentaalse riigi vahepealset, kuid põhiseaduse eelnõu kukkus rahvahääletusel läbi (Ruusmann 1997:76).

Seejärel esitasid 1931.aastast saadik mõjukaks poliitiliseks jõuks kujunenud vabadussõjalased 10.novembril 1932 rahvaalgatuse korras Riigikogu juhatusele oma eelnõu, mis nägi ette hästi suure võimutäiusega presidenti. 23.novembril esitas Rahvuslik Keskerakond uue eelnõu, millega viidi Riigikogu liikmete arv uuesti 100le ning pisut oli kärbitud ka tulevase presidendi võimutäiust. Rahvahääletusele otsustati panna Rahvusliku Keskerakonna eelnõu, kuid seegi kukkus 1933.a. 10.-12.juunil toimunud rahvahääletusel haledalt läbi - poolthääle andis vaid kolmandik hääletajatest (Ruusmann 1997). Seejärel jõudis järjekord vabadussõjalaste eelnõu kätte, mille rahvahääletus määrati 14.- 16.oktoobrile 1933.a. Selle eelnõu järgi pidi Eestist saama presidentaalne riik, kus 50liikmeline Riigikogu on justkui komisjon riigi kõrgemat võimu teostava riigipea juures. Riigikogu pidi valitama iga nelja aasta järel, riigivanem pidi rahva poolt valitama viieks aastaks. Vabadussõjalaste eelnõu andis riigivanemale väga suured õigused. Ta võis laiali saata Riigikogu ja tagandada ametist valitsuse, panna Riigikogu otsustele veto ja anda välja dekreete (isegi riigieelarve võis kehtestada dekreediga). Selle põhiseadusega oleks kehtestunud autoritaarne režiim (Ruusmann 1997:93). Vabadussõjalaste eelnõu sai rahvahääletusel Pätsi Põllumeestekogude toel suure enamuse, mis viis riigivanem Tõnissoni valitsuse tagasiastumiseni 17.oktoobril. Pätsi moodustatud uus valitsus pidi riiki juhtima umbes 7 kuud ehk selle ajani, mil alustavad tegevust uue põhiseaduse järgi valitud riigivanem ja riigikogu. Valimised olid määratud 1934.a. aprilli, enne seda toimusid jaanuaris kohalikud valimised. Riigivanema valimiste esimene voor määrati 22.-23.aprillile 1934. Kui esimeses voorus ei saanuks ükski kandidaat valimistest osavõtjate häälte enamust, pidanuks 3 kuu jooksul läbi viidama teine voor, kus valituks osutunuks kõige enam hääli saanud kandidaat (teiseks vooruks võis üles seada uusi kandidaate). Riigikogu

valimised määrati 29.-30.aprillile. Põhiseadus nägi ette, et valimistel saavad startida vaid need riigivanema kandidaadid, kellel on ette näidata vähemalt 10 000 kodaniku soovitusallkirjad. Selle nõude täitsid Andres Larka, Johann Laidoner, Konstantin Päts ja August Rei. Eriti edukas allkirjade kogumisel oli vabadussõjalaste kandidaat Larka. Märtsi algul hakkasid levima jutud vabadussõjalaste riigipöördest. See andis valitsusele ettekäände vapse rünnata. 12.märtsil 1934 sooritas Konstantin Päts koos kindral Johan Laidoneriga Eestis riigipöörde. Algas vaikiv ajastu. “Kuigi Päts kinnitas oma soovi pöörduda tagasi demokraatia juurde, ei juhtunud seda kunagi. Tegelikult põhiseaduseta olukorrast pääseti 1938, kui kiideti heaks uus Pätsi sepsitsetud valitsusvorm.” (Turtola 2003:136)

1937./1938.aasta põhiseadus ja presidendi institutsioon

1937.a. põhiseadusega kinnistus Eesti riigiehitusse riigipea institutsioon ja selle uus tiitel “president”(Adams 2001:26). Uue põhiseaduse jõustumisega 1.jaanuaril 1938 astus Eesti legaliseeritud autoritaarse võimu ajajärku (Ruusmann 1997).

1934.a. ehk nn vapside põhiseadus ei võimaldanud tasakaalukat riigivalitsemist, riigivanemale antud võim oli liiga suur ja parlamendi oma liiga väike. Kogu 1935. aasta jooksul arutati valitsusringkondades, kuidas kehtivat põhiseadust parandada või uut koostada. 23.-25.veebruaril 1936.a. toimunud rahvahääletusel võeti vastu eelnõu, mis nägi ette kutsuda põhiseaduse küsimuse lahendamiseks kokku Rahvuskogu. Rahvuskogu esimene koda (80 liiget) pidi valitama rahva poolt isikuvalimiste põhimõttel, teine koda (40 liiget) pidi osalt komplekteeritama, osalt valitama kohtute, omavalitsuste, kodade, kõrgkoolide, kiriku, Kaitseliidu jt. poolt, 10 liiget pidi määratama riigivanema poolt. Rahvuskogu esimese koja valimised toimusid 12.-14.detsembril 1936. Kui Rahvuskogu esimene koda 18.veebruaril 1937.a. kokku tuli, võetigi päevakorda taas põhiseaduse küsimus. Tugeva täidesaatva võimu soovijate ja selle vastaste vahekorrad kujunesid selgemaks, kui need kunagi varem olid olnud. Üks pool nõudis tingimata poliitiliselt aktiivset presidenti, mis “peaks olema president, nagu seda rahvahulkades juba

ammu on nõutud, ja nimelt p r e s i d e n t - p e r e m e e s”. Teine vool esines tugeva presidendivõimu resoluutse vastasena (Toomus 1938: 223-224).

Uuel põhiseaduse projektil oli varasemate põhiseadustega võrreldes kolm põhimõttelist erinevust. Esiteks oli parlament kavandatud kahekojalisena. Teine uudne moment oli alamkoja valimise meetod, milleks oli majoritaarvalimine ühemandaadilistes ringkondades. Kolmas uudne valik oli seotud riigipea valimistega. Arvesse võttes 1934.a. (ärajäänud) valimiste ebameeldivat ja ohtlikku kogemust, oli riigipea valimine küll jäetud rahvale, kuid mitte enam riigipea kandidaatide esitamine. Kandidaate võis olla maksimaalselt kolm. Nende ülesseadmise õigus oli parlamendi kummalgi kojal ja omavalitsuste esindajatest moodustatud spetsiaalsel ajutisel kogul. Kui kõik kolm esitasid ühe ja sama isiku, pidi temast saama president ilma üldrahvaliku valimiseta (Adams 2001).

Uus põhiseadus võeti mõlema koja ühisistungil vastu 28.juunil 1937 ning see astus jõusse 1.jaanuaril 1938. “Eesti sai tugeva riigipea – presidendi, kel oli õigus valitsus ametisse kinnitada ja vabastada; saata laiali parlament; omada suspensiivset vetoõigust ning piiratud dekreedioigust” (Järvelaid, Luup nr. 9, 2000). Juba põhiseaduse jõustumise eel sai tulevane president Konstantin Päts endale riigihoidja nimetuse. Just siis kujuneski Eesti poliitilises kultuuris nägemus mingist ideaalsest presidendist kui riigihoidjast või ka rahva isast.

Riigikogu valimispäevadeks määras Päts 24.-25.veebruari 1938, lootes sellise kuupäevade valikuga ära kasutada Eesti Vabariigi 20. aastapäeva juubelimeeleolusid (Ruusmann 1997). Pätsi, Laidoneri ja Eenpalu loodud Rahvarinde ja teda toetavate saadikute osakaal uues Riigikogus oli 64 ehk valdav enamus. 21.aprillil kogunesid esimesele istungile nii Riigivolikogu kui Riiginõukogu. Mõlemad esitasid presidendikandidaadiks K. Pätsi, nii nagu ka omavalitsuste esindajate kogu. Kolme organi ühine valimiskoosolek viidi läbi 24.aprillil 1938 ja K. Päts sai 219 poolthäälega (vastu 19) presidendiks. Tema ametiaeg pidi kestma 6 aastat (Ruusmann 1997:139). Nii sai Pätsist Eesti esimene president ilma üldrahvaliku hääletamiseta, kuid tema “positsioon oli juriidiliselt vähemalt näiliselt ka väljastpoolt kindlustatud 1938.aasta konstitutsiooni presidendi-institutsiooniga”(Turtola 2003:201).

1940.a. okupeeris Nõukogude Liit Eesti Vabariigi ja president Konstantin Päts suri 1953.aastal küüditatuna Venemaal.

1.2. Presidendi institutsioon pärast taasiseseisvumist 1991.a.

Käesolev alapeatükk käsitleb Eesti Vabariigi presidendi institutsiooni kujunemist pärast taasiseseisvumist 1991.a. Peeter Vihalemma ja Marju Lauristini (2004) Eesti sõjajärgse ühiskondliku arengu tingliku periodiseeringu järgi algas 1991.a. Eesti riigi aluste loomine ja radikaalsete reformide läbiviimine, mis kestis aastani 1994. Sellesse aega langes Põhiseadusliku Assamblee tegevus ja 1992.aasta presidendivalimised. 1996.a. presidendivalimised toimusid juba majandusliku ja kultuurilise stabiliseerumise ajal (1995-1999) ning 2001.a. presidendivalimised langesid arengukriisi ja uue konsensuse otsimise aega (2000-2003).

Eesti taasiseseisvumisel mängisid suurt rolli ühelt poolt mõõdukamat suunda pooldavad Rahvarinne ja Eesti NSV Ülemnõukogu, teiselt poolt radikaalselt meelestatud Kodanike Komitee liikumine ja Eesti Kongress. Sama otsusega, millega Eesti Vabariik 20.augustil 1991.a taasiseseisvus, moodustati Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi poolt võrdsetel alustel Põhiseaduse Assamblee, mille ainsaks ülesandeks oli põhiseaduse väljatöötamine ja esitamine rahvahääletusele. “Esimese iseseisvusaasta lõpuks oli referendumil vastu võetud uus põhiseadus, kehtestatud täielikult konverteeritav Eesti kroon, seatud sisse viisarežiim Venemaaga, oldi valmis esimesteks mitmeparteilisteks valimisteks” (Vihalemm ja Lauristin 2004:20).

Põhiseaduse Assamblee ja presidendi institutsioon

Kui Põhiseaduse Assamblee 1991.aasta 13.septembril esimesele istungile kogunes, tehti riigipea institutsiooniga tegelemine ülesandeks IV toimkonnale. (Toomla 2002:85). Selle liige oli ka tookordne Edgar Savisaare valitsuse välisminister Lennart Meri, kelle teeneks peetakse välisekspertide kaasamist assamblee töösse.

Arutamiseks esitati viis eelnõu – 1937./1938.a. põhiseadus, Jüri Raidla ja Jüri Adamsi töörühmade eelnõud ning Ando Lepsi ja Kalle Kulboki eelnõud.

Silmas pidades Konstantin Pätsi presidentaalse dekreedivõimu kurba lõppmängu Nõukogude okupatsiooni haardes, oli ootuspärane, et presidendi institutsioonile ei tahetud taasiseseisvunud Eesti Vabariigis erilist kaalu anda.

Tugeva võimuga presidendi ametikoha loomist ei toetanud ootuspäraselt mitte rahvusradikaalid, vaid hoopis Arnold Rüütel, kelle ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe rollis oli teatavat sarnasust presidendi ametiga (Smith 2001:71). Kuigi nii Põhiseaduse Assamblees kui ka ühiskonnas vaieldi tookord riigipea võimutäiuse ja pisut ka nimetuse üle, ei seatud presidendi institutsiooni vajalikkust kordagi kahtluse alla. “Tulemuseks saime kaunis vähese võimutäiusega presidendi, kes suudab küll kenasti täita esindusfunktsioone, kuid tasakaalustajana jääb ta võimust väheseks. Viimase kümnekonna aasta jooksul ei ole meil nõutud presidendi võimu suurendamist. Pigem on aeg-ajalt arvatud, et riigipea võimutäiust tuleks vähendada, näiteks ära võtta kaitsevägede kõrgeima juhi staatus kuni selleni välja, et oleks aeg presidendi institutsioon täiesti ära kaotada” (Toomla 2002: 11).

1992.a. põhiseadus on riigikorralduslikes küsimustes lähemal 1920.a. põhiseadusele kui 1937.a. põhiseadusele. Võrreldes 1920.a. põhiseadusega, ei saa Riigikogu enam nii omapead ja isemeelselt tegutseda (tülitseda) kui kahekümnendatel aastatel ja võrreldes 1937.aasta põhiseadusega, on presidendi volitused rõhutatult piiratud. Samas on talle antud omamoodi arbiteri või järelkontrollija roll. Tulevase riigijuhi ametinimetuseks otsustati “president” põhiseadusesse sisse kirjutada alles pärast kolmandat lugemist. Varem kasutati aruteludes pidevalt terminit “riigivanem” (Toomla 2002).

Presidendi institutsiooni kujundamine oli üsna selgelt seotud poliitikaväljal areneva võitlusega võimu pärast. Presidendi institutsioon oli üks võimupositsioone, mille tähtsustamine kindlustas kellegi isiklikke väljavaateid, aga ka võimule pürgiva grupeeringu võimalusi. Seejuures varjas kasutatav õiguslik või ideoloogiline retoorika tihti tegelikke eesmärke. “Koos terendava iseseisvusega muutusid enam või vähem avalikuks kõneaineks ka tulevase riigipea kandidatuurid. Eesti Kongressi liidrid olid endastmõistetavalt kindlad, et tulevase Eesti presidendi kohale sobib kõige paremini Tunne Kelam. Et ka Arnold Rüütel ei kaotanud tulevikku silmist, sai Lennart Meri ja ajakirjanduse vahendusel teatavaks 27.oktoobril 1990.aastal. Nimelt oli Rüütli kaaskond ette valmistanud õigusakti Ülemnõukogu Presiidiumi volituste lõpetamiseks ja Eestis presidendivõimu kehtestamiseks alates 1.novembrist 1990!” (Ruutsoo 2002:153-154)

Taasiseseisvunud Eesti Vabariigi esimese presidendi valimise konstruktsiooni n.- ö. personaliseeritud sisu oli ilmne - muuta võimalikult raskeks Arnold Rüütli presidendiks valimine. Kuivõrd Eesti rahvusvaheline suhtlus arenes kiiresti, siis muutus võitlus riigipea praktilise institutsionaliseerimise ja personaalse poliitilise kapitali eest lausa avalikuks konkurentsiks isiklikule tunnustusele. Rüütli kogutud poliitilist kapitali peeti hiljem silmas ka presidendi institutsiooni ja valimismehhanismi vormimisel (Ruutsoo 2002).

1992.a. juunis rahvahääletusega jõustunud Põhiseaduse järgi on Eesti parlamentaarne vabariik, kus presidendil on ennekõike esindusfunktsioon, kuid ka teatav veto- ja dekreedivõim. President valitakse viieks aastaks, ühte isikut saab valida sellele ametikohale kaks korda järjest. Põhiseaduse § 78 toodud loetelus on sätestatud 20 presidendi ülesannet või pädevust. Riigipea esimese kohustusena nimetatakse riigi esindamist rahvusvahelises suhtlemises, kuid see toimub ainult valitsuse ülesandel ja teadmisel. President on riigikaitse kõrgeim juht. President kuulutab välja seadused, kuid tal on ka õigus jätta neid välja kuulutamata. Kui Riigikogu ei saa kokku tulla, võib president anda välja seaduse jõuga seadlusi, millel peab olema ka Riigikogu esimehe ja peaministri allkiri. Peaministrikandidaadi nimetamisel jätab põhiseadus presidendile vabad käed. Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, diplomaatiliste esindajate jne ametissenimetamiseks vajab ta aga mingi teise institutsiooni ettepanekut või nõusolekut. President võib algatada põhiseaduse muutmist. Tema pädevusse kuulub Riigikogu erakorraliste valimiste väljakuulutamise, parlamendi erakorralise istungjärgu kokkukutsumine, auastmete, teenetemärkide ja autasude andmine, armuandmine jm (EV Põhiseadus 1992).

Lennart Meri Eesti Vabariigi taasiseseisvumisjärgse esimese presidendina lõi oma kahe ametiaja jooksul kujutluse presidendi institutsioonist, millest peavad tahes või tahtmata lähtuma ka järgmised presidendid. 2001.a. presidendivalimistel oli pidevalt päevakorral mitte niivõrd Eesti Vabariigile uue presidendi valimine, kuivõrd Lennart Merile väärilise järglase leidmine.

1.3. Lennart Meri presidendina

Käesolev alapeatükk annab lühiülevaate Lennart Meri tegevusest Eesti Vabariigi taasiseseisvumisjärgse esimese presidendina ja presidendi institutsiooni loojana.

1992. aastal sai Lennart Meri presidendiks peamiselt seepärast, et valimiskord töötas tema peakonkurendi Arnold Rüütli vastu. Kui 1992.a. presidendivalimistel oli Meril vaid umbes kolmandiku rahva toetus, siis 2001.a. oktoobris oli Emori küsitluse järgi tema tegevusega presidendina rahul 81% Eesti elanikest, neist 22% isegi väga rahul (Postimees, 5.10.2001) Meri suurimateks saavutusteks loetakse presidendi institutsiooni loomist ja Eesti tutvustamist maailmas, ka tema särav ja vastuoluline isiksus on leidnud rohkesti imetlejaid. Kriitikat on Meri pälvinud eelkõige Venemaaga sõlmitud juulilepete, samuti oma isaliku ja manitseva hoiaku eest teiste demokraatlike institutsioonide suhtes.

Presidendi institutsiooni looja

Lennart Meri andis presidendi ametivande esimest korda 6.oktoobril 1992.aastal. 8.oktoobril andis eksiilvalitsuse peaminister presidendi ülesannetes Heinrich Mark sümboolselt üle ligi 50 aastat eksiilis hoitud Eesti Vabariigi presidendi institutsiooni. Sellest hetkest alates asus Meri looma presidendi institutsiooni, sest enne Teist Maailmasõda ei jõudnud see veel õieti välja kujuneda.

“Presidendi võimupositsiooni määravad institutsiooniline raamistik ning tema reaalse interaktsioonimustrite baasil kujunevad traditsioonid. Igal juhul annavad presidendi isiksus, prestiiž ja mõjukus olulise täiendava võimupotentsiaali. Enamuse postkommunistlike riikide puhul on esimeste vabalt valitud presidentide roll olnud äärmiselt oluline ja presidentide käes on olnud suuremad võimuhoovad kui peaministril isegi formaalselt nõrga presidendiinstitutsiooni korral.” (Mikkel 2002:80) See kehtib täielikult ka Lennart Meri kohta. Meri kasutas suurepäraselt ära alles kujuneva, seega ebatäiusliku ja vastuolulise postkommunistliku seadustiku poolt jäetud väga laialdase mängumaa erinevatele institutsioonidele/tegijatele oma huvide

realiseerimisel. Meri kujundas presidendi institutsiooni seaduse poolt seatud piiridel balansseerides ja neid aegajalt laiendada üritades, näidates, et tegelikult on Eestis presidendil suurem võim, kui kunagised põhiseaduse autorid seda soovisid(Äripäev 21.09.2001).

Presidendi institutsiooni väline sära, millele Lennart Meri erilist rõhku pani (24.veebruari pidulikud vastuvõtud Estonias, paraadid, aumärkide jagamine jm) ei pruugi kõigile meeldida, kuid need on muutunud lahutamatuks osaks presidendi institutsioonist, millest juhinduvad ka tulevased presidendid.

“Meri oma üheksa ametiaasta jooksul avardas Eesti Vabariigi poliitilise kaasarääkimise võimet ning taastas usu presidendi kui institutsiooni suveräänsusesse võrrelduna 1940.aasta juuni-juuliga ja Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe aastakümnetega.”(Olesk, Postimees 13.08.2001)

Kuigi rahvas võttis Meri peale esialgset võõrastust kiiresti omaks, ei saanud temast siiski (üld)rahvalikku presidenti. “Lennart Meri vaimuteravus võimaldas küll täita rahva esimõtleja ja valgustaja rolli, kuid ta ei suutnud tõusta kogu rahva presidendiks. Presidendi institutsiooni usaldusväärsus oli kogu tema valimisperioodil väga kõrge, aga Meri karismas puudus külgetõmbav soojus, mis oleks lasknud igamehel mõista teda esimesena võrdsete seas. Meri oli riigipea *par excellence*, Eesti parim müügimees – ja sellisena läheb ta ka ajalukku – aga ta oli eeskätt institutsionaalne liider.” (Veidemann, Eesti Päevaleht 05.01.2001)

Riigi esidiplomaat

Kui ennesõjaaegne president Konstantin Päts oli kodumaal viibida armastav mees, siis president Meri oli väga aktiivne just välispoliitiliselt. Tema tegevus Eesti tutvustamisel maailmas leidis laialdast tunnustust, teda peeti õigustatult Eesti esidiplomaadiks: “Lennart Meri on presidendina teinud tohutu töö välispoliitiliselt ja seda ülehinnata on praktiliselt võimatu” (Lepik, Eesti Ekspress 18.01.2001), “Tänu praeguse presidendi pingutustele on Eesti jõudnud maailmakaardile” (Tulviste, SL Õhtuleht 02.04.2001), “Ta on loonud rahvusvahelise kaubamärgi “Eesti Vabariigi president”(Savi, Maaleht 12.07.2001), “Lennart Meri on sädelev isiksus, hea analüütik ja sündinud

diplomaat” (Rumm, Eesti Päevaleht 03.01.2001), “Meri diplomaatia on loominguline ja ebatraditsiooniline”(Mutt, Postimees 11.04.2001) – need on vaid mõned hinnangud Meri diplomaatilisele tegevusele, mis leidis laialdast tunnustust. Mõnevõrra teisest vaatenurgast analüüsib Meri välisreise Peeter Ernits (Luup nr. 9, 2001). Üheksa presidendiaasta jooksul külastas Meri 38 riiki, olles välismaal kokku 119 korda ja 466 päeva ehk kõvasti üle aasta. Rohkem kui poole sellest ajast veetis Meri neljas riigis – Soomes, Saksamaal, Prantsusmaal ja Šveitsis. Enamuses riikides viibis Meri vaid ühe korra. Venemaa pinnale on tema jalg astunud ainult ühe korra ja sedagi vaid üheks päevaks. Vastuvisiite Eestisse tegid 22 riigi esimesed kodanikud, neist Läti, Soome, Leedu, Poola, Saksa ja Ukraina riigipead mitu korda. Kuna president Merit nimetati pidevalt Eesti parimaks müügimeheks, siis oleks külastatud riikide otseinvesteeringud Eestisse pidanud ajakirja Luup arvates olema positiivses korrelatsioonis meie kaubanduslike suhetega. Hoolimata Meri suhtelisest ükskõiksusest Rootsi, samuti Venemaa suhtes, oli kauplemine nende riikidega vilgas. Kuigi Meri tegi sageli visiite Saksamaale ja USA-sse, olid mõlema riigi investeeringud Eestisse tagasihoidlikud. Meri Norrat ei külastanud, ometi oli sealne kapital Eestis kohal. Ülimalt tagasihoidlik oli ka Meri suure lemmiku Prantsusmaa panus Eestis ja vastupidi. Seega võib visiitide ebavõrdse jaotuse põhjuseks olla lihtsalt inimlik eelistus - Saksamaal ja Prantsusmaal käis tulevane riigipea omal ajal koolis, Soomes aga väntas mitmeid filme ja pidas suursaadiku ametit. Presidendi puhul ei tohiks määrav olla isiklik eelistus ja riigi esimese kodaniku visiite peaks/oleks pidanud suunama sisuliselt valitsus. Samas tõdeb Ernits, et just “suuresti tänu Lennart Merile tundub Eesti maailmale märksa suuremana, kui see tegelikult on” (Ernits, Luup nr. 9, 2001).

Isepäine tegutseja

President Meri sai oma kahe ametiaja jooksul tuntuks ettearvamatu käitumisega, mida (vähemalt kodumaal) enamasti imetleti, kuid oli ka kriitikuid. Palju kõneainet andsid Washingtonis USA presidendi kabinetis kaardile risti joonistamine, Vilniuses jalgratta laenamine, Lätis liiga aktiivsete turvameeste noomimine, Strasbourgis presidendieskorti eirates üksinda

jalutamine, CNN-i intervjuust keeldumine jne. Kõige rohkem on Merile siiski ette heidetud, et ta kirjutas 1994.aasta juulis Moskvast alla Vene vägede väljaviimiseks tehtud leppele eelnevalt Riigikoguga läbi rääkimata. Teisel ametiajal tekitas talle suurimaid raskusi kõrgete riigiametnike - näiteks riigikontrolöri ja Eesti Panga presidendi - ametissekinnitamine või sobivate kandidaatide esitamine. “Ka Meri liigne isalikult manitsev hoiak, püüd patroneerida kõiki teisi demokraatlikke institutsioone, mis 1992-1996 oli ehk mõistatav, mõjus tema teisel ametiajal võõrastavalt.” (Sepp, Postimees 27.04.2001) Meri ei täitnud adekvaatselt presidendi tasakaalustavat rolli ja tal oli komme kritiseerida oma avaldustes vahet tegemata kõiki poliitikuid. Ka sekkumist 2001.a. presidendivalimiste kampaaniasse ei peetud kõigi poolt õigeks. Nimelt tõlgendati presidendi Võidupühal Pärnus peetud kõnet kui Meri soosiku Peeter Tulviste kilbile tõstmist. Vahetult enne ametist lahkumist asus Meri toetama presidendi otsevalimisi, avaldades Riigikogu ees peetud kõnes lootust, et järgmine president valitakse aastal 2006 otse rahva poolt (Eesti Päevaleht 11.09.2001).

Presidendi etalon

Lennart Meri rolli presidendi institutsiooni loomisel, Eesti tutvustamisel maailmas ja tema säravat isiksust tunnustati laialdaselt nii poliitikute kui ka rahva poolt. Meri soosingut rahva seas ei suutnud kõigutada ei juulilepped, viivitused kõrgete riigiametnike ametisse määramisel ega tema majaehitamise segased asjaolud, soov oma kodu juures Armuneemel kallasrada sulgeda ja ka pärast ametiaja lõppu riigi kulul oma maja valvata lasta.

Üldlevinud ihalus 2001.aasta presidendivalimiste ajal oli, et järgmine president oleks samaväärne Meriga. “Meri pälvis rahva usalduse, sest inimesed hakkasid peagi Eesti presidendi ja iseäraliku sarmiga erudeeritud intellektuaali vahele võrdusmärke tõmbama. Nad hakkasid nägema, et selline peabki olema president.” (Ideon, Postimees/Arter 6.10.2001) Müüt president Merist sündis tema enda kaasabil - “institutsioon Meri kasutas inimest Merit hoolikalt doseerides ja küpsetas valmis presidendikuju, kellel on pigem mütoloogiline kui tegelikkusega seostatav mõõde.” (Sinijärv, Postimees/Arter 6.10.2001)

2. PEATÜKK. PRESIDENDIVALIMISED PÄRAST TAASISEISEISVUMIST

Käesolevas peatükis käsitletakse Eesti presidendivalimisi pärast taasiseseisvumist. Need on toimunud kokku kolmel korral – 1992., 1996. ja 2001.aastal. 1992.aastal toimusid valimised Põhiseaduse rakendusseaduse alusel. Esimeses valimisvoorus sai osaleda ka rahvas. Kuna ükski kandidaatidest nõutud häälteenamust ei saanud, läks valimine Riigikogusse, kus presidendiks valiti Lennart Meri. 1996.aastal toimus presidendivalimine juba vastavalt Põhiseadusele ning pärast Riigikogu voorude ebaõnnestumist, valis valimiskogu presidendiks taas Lennart Meri. 2001.aastal valis valimiskogu presidendiks Arnold Rüütli. 2001.aastal ilmneseid presidendivalimiste kampaanias selged amerikaniseerumise ja kommertsialiseerumise tendentsid.

2.1. 1992.ja 1996.aasta presidendivalimised

1992. ja 1996. aasta presidendivalimistest on põhjalikult kirjutatud Rein Toomla toimetatud Presidendiraamatus (2002), millel alljärgnev ülevaade põhineb.

Poliitiline olukord pärast taasiseseisvumist

Pärast taasiseseisvumist rajati Eestis demokraatlik raamistik üsna kiiresti. Põhiseadus jõustus rahvahääletusega 1992.aasta juunis. Valimised toimusid sama aasta 20.septembril, edu saavutas kiire ja radikaalse desovetiseerimise platvormiga esinenud Isamaa (“Plats puhtaks!”) ja peaministriks sai partei esimees Mart Laar. Paremtsentrismlik valitsus, mille koosseisus olid ka Mõõdukad ja Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei (ERSP), valis maksimaalse liberaliseerimise tee, mida on nimetatud ka “šokiteraapiaks” või “suure paugu” mudeliks (Vihalemm ja Lauristin 2004:13). “Kiiretest ja sügavatest muutustest tingitud sotsiaalne ja psühholoogiline šokk hakkas 1994.a. teiseks pooleks vähenema, kuid üldine suhtumine esimesse radikaalsesse reformivalitsusse oli pigem negatiivne kui positiivne, hoolimata Vene vägede lahkumisest ja majandusliku stabiliseerumise esimestest märkidest.” (Vihalemm ja Lauristin 2004:22)

1995.a. märtsis toimunud Riigikogu valimistel tuli võimule Koonderakonna ja Maarahva Ühendus (KMÜ), moodustades algul koalitsiooni Keskerakonnaga, hiljem Reformierakonnaga ja lõpetades KMÜ vähemusvalitsusena. Jätkus kiire integratsioon Euroopa poliitiliste ja majanduslike struktuuridega ning liberaalne majanduspoliitika. 1999.a. Riigikogu valimiste tulemusena moodustas valitsuse Isamaaliit koos Mõõdukate ja Reformierakonnaga, peaministriks sai taas Mart Laar.

1992.a. presidendivalimised

1992.a. presidendivalimised toimusid põhiseaduse rakendusseaduse alusel. Kasutusel oli segasüsteem otsevalimisega esimeses voorus, mis toimus paralleelselt Riigikogu valimistega. Erandina kehtisid esimese presidendi volitused vaid neli aastat. Presidendivalimised kuulutati välja 9.juulil 1992. Nõutavad kümme tuhat toetusallkirja said kokku ja registreeriti 20.augustil presidendikandidaatideks Lennart Meri (11 491 toetusallkirja), Arnold Rüütel (21 009), Lagle Parek (10 893) ja Rein Taagepera (14 887). Neist viimane kandideeris oma sõnul vaid selleks, et Arnold Rüütli hääli ära tõmmata (Taagepera 2002:110-111). Ükski nimetatutest ei olnud otseselt mõne partei esindaja, ent selgelt seotud oma esitajatega: Rüütel - Kindel Kodu, Meri - Isamaa, Taagepera - Rahvarinne ja Parek - ERSP.

Seadus nägi ette, et I voor toimub rahva osavõtul ja valituks osutub kandidaat, kes saab enam kui poolte valimistel osalenute hääled. Osales 468 605 inimest, kellest 195 743 (41,77%) andis oma hääle Arnold Rüütlile, 138 317 (29,52%) Lennart Merile, 109 631 (23,40%) Rein Taageperale ja 19 837 (4,23%) Lagle Parekile. Seega läksid I vooru kaks edukamat kandidaati - Rüütel ja Meri - edasi Riigikogu (RK) vooru. Võiduks oli vaja enam kui poolte RK liikmete hääli, seega vähemalt 51 häält. 5.oktoobril esimesele istungjärgule kogunenud RK andis Merile 59 ja Rüütlile 31 häält, 11 sedelit tunnistati kehtetuks.

Lennart Merist sai taasiseseisvunud Eesti Vabariigi esimene president, kuigi rahva eelistus kuulus Arnold Rüütlile. Põhiseaduse Assamblee oli täitnud endale seatud eesmärgi – takistada Rüütli presidendiks valimist.

“1992.aasta presidendivalimistel kasutusel olnud segasüsteem otsevalimisega esimeses voorus oleks eeldanud laiemat avalikkusele suunatud kampaaniat.

Kuid samal ajal toimunud esimesed taasiseseisvumisjärgsed parlamendivalimised jätsid jälje ka presidendivalimiste kampaaniale, millest kujunes pigem parlamendikampaaniate osa. Presidendikampaaniad langesid peamiselt augusti viimastele ja septembri esimestele nädalatele, ühe kuu jooksul toimus rohkesti valimisnimekirjades olevate kandidaatide kokkusaamisi valijatega, kus osalesid ka presidendikandidaadid. Kampaaniat iseloomustas reklaamivõtete algelisus ja vastaskandidaatide ründamine.” (Moor 2002:203)

1996.a presidendivalimised

Teised presidendivalimised toimusid augustis-septembris 1996 ja seekord juhinduti juba täies ulatuses Põhiseadusest, mille §-s 79 on kirjas, et kõigepealt toimuvad presidendi valimised Riigikogus. Võiduks on vaja Riigikogu koosseisu kahekolmandikulist toetust ehk vähemalt 68 häält. Kui Riigikogus presidenti valida ei õnnestu, tuleb kokku Riigikogu liikmetest (101) ja kohalike volikogude saadikutest (273) koosnev valimiskogu (EV Põhiseadus 1992).

26.augustil toimunud esimesel Riigikogu hääletusvoorul seati üles Lennart Meri ja Maarahva Erakonna esimees Arnold Rüütel. Meri kogus 45 ja Rüütel 34 häält. Päev hiljem toimunud teises ja kolmandas voorus kasvas Meri küll oma toetust, kuid liiga vähe, et osutada valituks (teine voor 49:34, kolmas 52:32).

Meri põrumine Riigikogus andis tõuke uute kandidaatide esilekerkimiseks. Koonderakonna toetusel esitati kandidaadiks professor Enn Tõugu, Isamaa tuli välja Tunne Kelamiga, Keskerakond Siiri Oviiriga. 20.septembril 1996 Estonias kokku tulnud valimiskogus oli kohal 372 valijameest võimalikust 374st, seega oli võiduks vaja 187 häält. Esimeses voorus kogus Meri 139, Rüütel 85, Kelam 76, Tõugu 47 ja Oviir 25 häält. Et ükski kandidaat ei saanud nõutavat häälteenamust, peeti samal päeval teine voor, kuhu said eelmise vooru kaks edukamat kandidaati. Taas oli võiduks vaja üle poole 372 valijamehe häälest. Arnold Rüütel sai 126, Lennart Meri 196 häält, osutudes teist korda valituks Eesti Vabariigi presidendiks.

“Kui 1992.aasta valimisi võib nimetada heitluseks uue ja vana vahel, kus uute poliitiliste jõude ühine huvi oli ära hoida endise tippkommunisti presidendiks saamine, siis 1996.aasta valimiskampaaniale avaldas suurimat mõju ametis oleva presidendi Lennart Meri kandideerimine teiseks ametiajaks. Valimised olidki sisuliselt heitlus senise presidendi Lennart Meri jätkamise poolt või vastu. Meri toetus nii rahva kui ka poliitilise eliidi seas kahandas teiste kandidaatide võimalust osutada valituks, mistõttu ei tehtud ulatuslikku kampaaniat kellelegi kandidaatidest. Ka Riigikogus kandideerinud Meri ja Rüütel ei teinud avalikku kampaaniat. Valimiskogus lisandunud kandidaadid Tunne Kelam, Siiri Oviir ja Enn Tõugu kerkisid esile alles septembri keskpaigas ning nende poolsed avalikud ülesastumised piirdusid intervjuudega ajakirjanikele. Vahetuid kohtumisi valijameestega kuigivõrd teha ei jõutudki.” (Moora 2002:204)

2.2. 2001.aasta presidendivalimised - poliitiline olukord, parteid ja presidendikandidaadid

Käesolev alapeatükk annab lühiülevaate poliitilisest olukorrast enne 2001.aasta presidendivalimisi ning parteidest ja nende presidendikandidaatidest. Ülevaade toetub eeskätt Külle Arjakase ja Meelis Atoneni artiklitele Riigikogu Toimetistes 4/2001.

Poliitiline olukord

Eesti arengut aastatel 2000-2001 iseloomustab selge vastuolu väliste ja sisemiste kriteeriumide ja hinnangute vahel. Väljast vaadates oli areng edukas või isegi väga edukas – SKP kasv 7,8% oli aastal 2000 üks paremaid kogu Euroopas, ettevõtluskliima oli soodne, investeeringute sissevool suur, turumajandus toimis kõigis valdkondades, korruptsioonitase oli suhteliselt madal. Kuid seestpoolt vaadates oli selgelt tegemist kriisiga. Sügiseks 2000 vähenes niigi küllalt madal toetus valitsuse ja parlamendi tegevusele tunduvalt ja püsis sellisena terve aasta. Poliitikute kritiseerimine avalikes esinemistes muutus lausa enesestmõistetavaks. Suur osa rahvast oli Eesti välisest

edukusest hoolimata rahulolematu nii mitmete konkreetsete otsustega kui üldise arengusuunaga. Tegemist ei olnud mitte üksnes usaldus-, vaid ka arengukriisiga (Vihalemm ja Lauristin 2004:19). 23.aprillil 2001 avaldati sotsiaalteadlaste avalik pöördumine kahest Eestist. Sellisel foonil valmistuti sügisesteks presidendivalimisteks.

2001.aasta presidendivalimised olid võrreldes varasematega esimesed tõsisemad, uuenduslikumad ja mõõtuandvamad presidendivalimised. Need kujunesid erakondlikeks valimisteks, mida võib pidada Eesti poliitilise maastiku küpsuse ja poliitiliste erakondade tugevuse tunnistuseks. Ehkki ajakirjandus otsis ja pakkus välja, ei leitud ühtegi parteideülest ehk rahvusliku ühtsuse kandidaati. 2001.a. valimistel tõusid esile küsimused presidendi institutsiooni arengust ja sellest, kui otseselt sekkub oma ametijärglase valimisse president Meri. Oluline oli ka presidendiameti üleandmise protseduuriline ja tseremoniaalne külg, sest selleski polnud varasemat kogemust (Atonen 2001:34).

2001.a. valimiskampaania toimus olukorras, kus poliitiline kalender ei nõudnud keskendumist mõnele muule valimiskampaaniale. Seega olid erakondadel intensiivseks presidendivalimiste kampaaniaks head võimalused. Riigikogu kolmikliidu (Reformierakond, Isamaaliit ja Mõõdukad) ja selle toetatud valitsuse populaarsus ühiskonnas küll langes, kuid valitsus püsis (Arjakas 2001:27). Opositsiooniparteidest olid tugevaimad Keskerakond ja Eestimaa Rahvaliid, kes kritiseerisid koalitsiooni elektrijaamade erastamise, rongiliikluse lõpetamise ja haldusreformiga kiirustamise pärast.

Presidendikandidaadid ja parteid

Presidendikandidaatidest alustas kõige varem Riigikogu asespiiker *Tunne Kelam*, kes moodustas oma valimismeeskonna juba 1999.aasta suvel. 2000.aasta jaanuarist töötas kümneliikmeline valimistiim regulaarselt. Teisena esitlesid 1999.aasta oktoobris seoses kohalike omavalitsuste volikogude valimistega oma presidendikandidaadina *Andres Tarandit* Mõõdukad. Teiste erakondade juhtkonnad hoidusid 2000.aasta kevadel ja suvel varajasest kampaaniast. 2000.aasta sügisel arvati, et erakonnad esitavad oma kandidaadid enam-vähem ühel ajal ning siis algab kampaania. Tegelikult

asetusid kandidaadid n-ö stardipakkudele eri ajal ja erineva lähteseisuga. Võimalike presidendikandidaatidena käidi välja üllatavalt palju inimesi. Maaleht alustas 2000.a. novembris kampaaniat “Lugeja pakub presidenti”, mille käigus käidi hulgaliselt välja nii tuntud kui tundmatuid nimesid.

Reformierakond alustas kaheksat Eesti linna (Kuressaare, Haapsalu, Paide, Võru, Pärnu, Viljandi ja Tartu) hõlmava presidendituuriga samuti juba 2000. aasta novembris. Favoriit *Toomas Savi* kõrval osalesid Riigikogu liikmed *Märt Rask* ja *Toomas Vilosius* ning rahandusminister *Siim Kallas*. Viimane loobus jaanuari keskel. Savi valiti Reformierakonna ametlikuks presidendikandidaadiks 2001.a. 6.mail.

Keskerakond alustas erakonnasisest kandidaatide selekteerimist 2001.a. jaanuaris. Kuu lõpuks oli neil välja käidud viis nime – erakonna esimees *Edgar Savisaar*, Riigikogu aseesimees *Siiri Oviir*, Riigikogu liige *Peeter Kreitzberg*, jurist *Ando Leps* ja eraülikooli Nord rektor *Ene Grauberg*, veebruari algul lisandus veel *Robert Lepikson*. Üllatuslikult valiti Keskerakonna 3.märtsil Valgas toimunud volikogul presidendikandidaadiks hoopis Peeter Kreitzberg.

Isamaaliidus toimus dramaatiline või(s)tlus pikalt presidendiametiks valmistunud *Tunne Kelami* ja märtsis uue värske kandidaadina esile kerkinud Tartu Linnavolikogu esimehe *Peeter Tulviste* vahel. Kui 2000.aasta oktoobris küsitles ajakiri Luup 242 võimalikku valijameest, siis Tulvistet toetas kõigest 2,5% arvamuseavaldajaist. Veel 2001.aasta veebruari algul Eesti Päevalehes avalikustatud küsitluses ei pakutud teda kandidaadina väljagi. Ometi tõusis Tulviste 2001.a. märtsis ja aprilli alguses harukordselt kiiresti ja jõuliselt meedia ja haritlaskonna toel esile kui Isamaaliidu (ainu)võimalik presidendikandidaat. 14.aprillil valitigi Tulviste Isamaaliidu suurtkogul kõigest 15 enamhäälega (264:249) partei ametlikuks presidendikandidaadiks.

1999.aasta oktoobris seoses kohalike omavalitsuste volikogude valimistega esile kerkinud *Andres Tarand* kinnitati *Möödukate* üldkogul ametlikuks presidendikandidaadiks 19.mail.

Eestimaa Rahvaliidu võimalike presidendikandidaatidena nimetati jaanuari lõpul Riigikogu liikmeid *Arnold Rüütlit* ja *Ants Käärmat*, lastekaitsja *Ene Tombergi*, ajakirjanik *Enn Eesmaad* ning Teaduste Akadeemia presidenti *Jüri Engelbrechti*, kuigi viimane polevat selleks oma nõusolekut andnud.

Erakonnasisesed konkurendid taandusid ootuspäraselt ja Rahvaliit nimetas Rüütli oma ametlikuks presidendikandidaadiks 9.juunil.

Pikemat aega figureerisid presidendikandidaadidena veel *Matti Püts* Konservatiivide Klubi poolt ja *Jevgeni Tomberg* vene parteide esindajana, kuigi algusest peale oli selge, et neil ei ole mingit reaalselt võimalust presidendiks saada.

Juba 2001.aasta kevad-talvest kuni augusti keskpaigani arutati ajakirjanduses, kas ja kuidas lepivad erakonnad omavahel kokku presidendivalimiste osas. “Kohe alguses oli selge, et reaalselt suudavad sündmuste kulgu sekkuda ainult need, kel seljataga tugev erakond” (Atonen 2001:35). Kõik Estonia kontserdisaalis kandideerinud neli meest - *Peeter Tulviste*, *Toomas Savi*, *Arnold Rüütel* ja *Peeter Kreitzberg* - said ametlikeks presidendikandidaatideks tugeva eelvaliku kaudu oma erakonnas. Riigikogu kolmes voorus võinuks president valituks osutada üksnes juhul, kui oleks leitud peaaegu kõiki poliitilisi jõude rahuldav kompromisskandidaat. Seda aga ei juhtunud. Mõõdukad otsisid enim kokkulepet ühiskandidaadi osas, kuid teised kolmikliidu osapooled ei võtnud Tarandi suhtes vedu. Nii Isamaaliit kui Reformierakond jäid selgelt oma tugevate kandidaatide juurde. Rahvaliit ja Reformierakond oma kandidaate Riigikogu voorudeks ei esitanudki, kuna kõrge 68-häälelise künnise tõttu oli nende nurjumine juba ette teada. Edasine valik läks valijameeste kogule. Valimiste eel ennustasid kõik erakonnad võitu oma kandidaadile. Pärast selgus, et toetajate arvuga oli kõvasti blufitud, eriti Keskerakond ja Isamaaliit. Presidendimaratoni lõpp kujunes ootamatuks kõigi - nii poliitikute, meedia, avalikkuse ning ilmselt ka Arnold Rüütli enda jaoks.

2.3. Amerikaniseerumine ja kommertsialiseerumine 2001.a. presidendivalimiste kampaanias

Eesti 2001.a. presidendivalimiste kampaania kujunes aasta tähtsaimaks poliitiliseks sündmuseks. Käiku läksid kõik USA presidendikampaaniatest tuttavad võtted - eelvalimised, reklaamiagentuuride ja PR-spetsialistide kasutamine, televäitlused, kõikvõimalikud promoüritused/pseudosündmused jne. Väga olulist rolli kampaanias mängis meedia. Ajakirjanduse käitumises

võis täheldada ka selliseid negatiivseid tendentse, mida seostatakse “äärmusliku kommertsialiseerumisega (triviaalsus ja sensatsioonilisus) ning avalikest tegelastest ja poliitilistest protsessidest küünilise ja negatiivse info pakkumisega” (McQuail 2003:130).

Käesolevas alapeatükis antakse ülevaade USA presidendikampaania iseloomulikest joontest ning 2001.aasta Eesti presidendivalimistel ilmnunud amerikaniseerumisest ja kommertsialiseerumisest.

USA presidendivalimiste iseloomulikud jooned

USA president valitakse valijameeste poolt neljaks aastaks. Valimised ise toimuvad küll novembris, kuid juba enne seda pööratakse suurt tähelepanu parteide ametlike presidendikandidaatide väljaselgitamisele eelvalimistel. USA presidendivalimistel on keskne koht meedial, eriti televisioonil.

“A major development in American politics in the last 50 to 100 years has been the rise of what has been variously called The Rhetorical Presidency (Tulis 1987), the “political spectacle” (Edelman 1988) and, more simply, Media Politics. This form of politics stands in contrast to an older model of politics, Party Politics. The defining feature of what I prefer to call Media Politics is the attempt to govern on the basis of words and images that diffuse through the mass media.” (Zaller 2000:53)

USA presidendivalimistele iseloomulikke võtteid on hakatud kasutama ka mujal ja seda nimetatakse amerikaniseerumiseks. Amerikaniseerumist 1999.a. Riigikogu valimiskampaanias on käsitlenud oma Oslo ülikoolis kaitstud magitritöös (2000) Mart Raudsaar. Ta toob ära Tom Moringi(1998) iseloomustuse amerikaniseerumisele:

“Mass media (especially television) form the central stage of the campaign; candidate selection is based on media personality rather than records on issues; the role of parties declines, the entertaining campaign gain importance; the campaign becomes more commercialised and money matters; media managers take leading role; journalism is horse race and game oriented rather than policy schema oriented; negative campaign increases, especially on television; a split between the “Old Media” (which the

candidates fear) and the “New Media” (which the candidates seek) (Raudsaare kaudu 1998:21).

Ka Dennis Kavanagh (1997:219-220) toob amerikaniseerumist iseloomustades esile enam-vähem samad tunnused:

“The so-called American model in political campaigning contains the following indicators: The rise of single-issue and more candidate-centered campaigns, the importance of money, the growing importance of professional communicators, opinion pollsters and fundraisers. All of these make use of the new technology, the role of the mass media, the weakness of political parties and the growing public concern about the influence and activities of the consultants.” (Juholini kaudu 2000:38)

USA presidendivalimiste näol on tegemist suure kommertsshow'ga, presidenti “müüakse” samuti nagu mõnda muud kaupa. Mitmed autorid (Hamilton and Beattie 1999:99) on rõhutanud presidendikandidaadi isiksuse ja tema imago olulisust presidendivalijate ehk tarbijate seas - “tänapäeva poliitikas on oluline osa isiksusel”. Sama mõtet on veelgi paremini väljendanud Manuel Castells(1999: 404):

“The simplest message is an image. The simplest image is a person. Political competition revolves around personalization of politics.”

Esmakordselt kasutati USA presidendivalimiste kampaanias televisiooni 1950.ndate aastate algul. “Meelkujutluse turundus algas Ameerikas ärist, kuid levis peagi mujale. Nii peetakse Eisenhowerit (1953.aastal) esimeseks rahvale müüdud presidendiks. Tema valimisedule aitasid kaasa Rosser Reeves'i (tuntud kui Colgate'i reklaamklippide autor) tehtud reklaamid. Oluline osa USA valimiskampaaniates on televisioonil, mis muutus kiiresti meelelahutusest turunduse vahendiks. Televisioon muutis sõnumis pildi oluliseks. Müüdavatest toodetest hakati kõnelema visuaalse terminiga “imago”. Imago muutus oluliseks iga kauba juures”(Past 2005:193).

Esimesed teledebatid toimusid 1960.aastal vabariiklasest asepresidendi Richard Nixon ja demokraatide kandidaadi John F. Kennedy vahel ning sellest alates on valimiskampaania kulminatsiooniks olnud kolm teledebatti presidendikandidaatide ja kaks televäitlust asepresidendikandidaatide vahel, kusjuures olulisem kui kandidaadi poliitilised seisukohad, kipub olema see, milline kandidaat näib - tema väljanägemine, ladus esinemine jne.

“...the most important political medium is the candidate. If people don’t “buy” him, don’t trust him to fulfil his promises, don’t believe his image, they won’t vote for him – no matter how snazzy his ad graphics or snappy his slogans” (Strother 1999:176).

Teledebatid on väga olulised, sest neid vaatavad miljonid ameeriklased. Veelgi rohkem inimesi jälgib teledebattide kommentaare teleuudistes, samuti teistes meediakanalites, kusjuures debattide sisust palju rohkem tähelepanu pööratakse kandidaatide isikutele ja nn. võidujooksu aspektile ehk “Kes võitis?” (Kendall 1997:1-2). Presidendidebatte käsitletakse meedias kui omaette sündmuse, rõhutades nende toimumise aega ja kohta ning need on ka uudistesaadete peateemaks (samas, lk 23). Vaatajate jaoks on presidendi - kandidaadid “glorifitseeritud telekarakterid” (samas, lk 26). Poliitiliste debattide peamine mõju on pigem valijate hoiakute kinnistamine kui nende muutmine (Ragsdale 1997: 54).

Lisaks teledebattidele on väga olulised ka isiklikud kontaktid:

“Every electronic and print medium is a poor substitute for a candidate personally looking a voter in the eye and explaining why he or she should be emperor, president or even mayor” (Strother 1999:176).

USA valijatele ja meediale pakuvad presidendikandidaadi puhul huvi kolm asja – isikuomadused, ametialane kompetentsus ja seisukohad olulistes küsimustes (*issue positions*). Nende teemade ümber keskenduvad ka meedia lood – millised omadused ja oskused on presidendile vajalikud ja kuidas nende omaduste olemasolu kandidaatidel kõige paremini välja selgitada. Ameeriklased on ühel meelel selles, et presidendi tähtsaimad omadused on ausus ja usaldusväärsus (Buchanan 1991: 27, 49, 85).

Meedia jaoks on tavapärane kampaania igav. Seepärast püütakse päevavalgele tirida kampaaniasse otseselt mittepuutuvat eelkõige negatiivset infot, mis müüks, skandaale - lugusid eraelus kunagi astunud väärsammudest, pisidetaile, millel tegelikult ei ole poliitiku pürgimustega otsest seost.

“The most effective political weapons are negative messages. The most effective negative message is character assassination of opponents’ personalities. The politics of scandal, in the US, in Europe, in Japan, in Latin America etc. is the predominant form of political struggle.” (Castells 1999: 404)

Raha mängib Ameerika presidendivalimistel suurt rolli, sest kampaania on äärmiselt kallis. USAs tehtud uuringute kohaselt on enamuse valimisi võitnud kandidaadid, kelle valimiskulutused ületasid oponentide kulutusi. Paljud on siiski saanud lüüa endast väiksema eelarvega kandidaatidelt, kui viimastel on õnnestunud koguda piisavalt raha, et selgitada valijatele oma vaateid ja sobivust presidendi ametikohale. Seega on oma tõetera tsitaadis: “Ei saa öelda, et palju raha garanteerib võidu, aga võib öelda, et raha puudumine garanteerib lüüasaamise.”(Zuckerman 1999:87)

George Bushi 2000.a. valimiskampaaniat hinnati kõigi aegade kalleimaks presidendikampaaniaks. Kuigi valimised olid alles novembris, oli ta juba jaanuari lõpuks kulutanud üle 50 miljoni dollari ehk umbes 790 miljonit Eesti krooni (Postimees 22.02.2000). Kampaania lõplikuks maksumuseks kujunes kaks miljardit dollarit. 2004.a. kampaaniaks kulus asjatundjate hinnangul aga koguni kolm miljardit dollarit ehk umbes 50 miljardit Eesti krooni.

Eesti 2001.a. presidendivalimiste kampaania

Presidendivalimiste kampaania kujunes 2001.aasta pikaajalisimaks ja olulisemaks poliitiliseks sündmuseks, mis pälvis avalikkuse tähelepanu rohkem kui aasta vältel. Kampaania oli pretsedenditult intensiivne, saavutades oma esimese kõrghetke ametlike kandidaatide esitamise aegu. Hilisem kampaania oli juba üha enam suunatud omavalitsuste liikmetele, avalikkusesse jäid peamiselt arvamusküsitlused ja sagedased ülesastumised elektroonilises meedias (Moora 2002).

Veel üks oluline erinevus varasemate kampaaniatega võrreldes, oli potentsiaalsete kandidaatide hulk. Maalehe poolt juba 2000.a. novembris alustatud avaliku presidendikandidaatide otsingu käigus pakuti välja üle poolesaja nime, kellest osa oli laiemale avalikkusele täiesti tundmatud.

Kui 1996.aasta presidendivalimistel peeti valimiste luhtumist Riigikogus poliitilise kriisi ilminguks, siis 2001.a. presidendikampaaniad olid algusest peale suunatud presidendi valimisele valimiskogus. See ei takistanud aga korraldamast ulatuslikke avalikke kampaaniaid, mis olid suunatud kogu

rahvale (Moora 2002:206). Avalik kampaania kippus vahepeal varjutama koguni valimiste reaalset protseduuri. Nii mõnegi kandidaadi valimisstaap ei andnud endale lõpuni aru, et toetuse saamiseks tuleb suhelda ja mõjutada konkreetseid valijamehi, millele avalik arvamus vaid soodsa tausta loob (Atonen 2001:35).

Valimiskampaanias valisid erakonnad erineva intensiivsuse ja rõhuasetuse. Isamaaliit ja Reformierakond tellisid kalleid telereklaame, Rahvaliidu juhtkond eelistas personaalset tööd valijameestega, tehes seda intensiivselt vaid paar nädalat. Ajakirjanduse ootused ja rõhuasetused, sotsioloogilised küsitlused, erakondade valimiskampaaniad ja presidendikandidaatide etteasted ei asendanud seda tööd, seetõttu saidki võimalikuks ebaõiged küsitlused ja ennustused. Tagantjärele tarkusena on püütud väita, et kogu avalik reklaam oli presidendivalimistega seoses mõttetu raharaiskamine, sest rahvas presidenti ei valinud ning lõplikke otsustajaid reklaam justkui ei mõjutanud. Tegelikult olid ka valijad osa rahvast ning kindlasti mõjutas nende otsust avalik arvamus. Tundmatule või väikese toetusega kandidaadile oleks valijameeste toetuse taotlemine olnud võimatu. Kõige kaugemale jõudsidki just avaliku arvamuse uuringuis kõrgema positsiooni saavutanud kandidaadid.

2001.a. presidendivalimistel oli oluline ka erakondlikkus, ilma tugeva erakonna toetuseta ei olnud kandidaadil edu saavutamiseks mingeid võimalusi. Avalikku ja silmatorkavat kampaaniat said endale lubada vaid Riigikogus esindatud erakonnad. Erakondlikkuse suur mõju avaldus ka selles, et opositsioon püüdis koalitsioonierakondade kandidaate igati seostada valitsuserakondade ebapopulaarsete otsustega, nagu näiteks elektrijaamade erastamine, raudteeliikluse lõpetamine, haldusterritoriaalse reformi teema ja kommunistliku režiimi hukkamõistmine. Päevapoliitiliste teemade mängutoomine presidendivalimiste kampaania osana saavutas loodetule risti vastupidise efekti (Atonen 2001:37). Presidendiametit lõpetava Lennart Meri sekkumine valimiste käiku Tulviste toetajana võis samuti anda loodetule vastupidise tulemuse.

2001.a. presidendivalimiste kampaanias oli äärmiselt oluline roll meedial, eriti televisioonil. *“Poliitikas on küllalt selgelt näha kohanemist meedia tähtsuse suurenemisega, eriti faktiga, et meedia on kujunenud põhiliseks (kui mitte ainukeseks) infoallikaks ja arvamuste mõjutajaks. ... Meedia on esitanud*

poliitikale mitmeid väljakutseid. Näiteks läheb varem poliitikas osalemisele kulunud aeg nüüd rohkem televaatamisele. Olulisem on aga tähelepanu ümberjagunemine poliitiliselt seotud erakondlikelt informatsiooni ja ideoloogia allikatelt meediaallikatele, mis on neutraalsemad, poliitiliselt vähem diferentseeritud, kommertslikumad ja meelelahutusele orienteeritud.” (McQuail 2003 : 421)

Amerikaniseerumine ja kommertsialiseerumine

Amerikaniseerumist täheldati Eesti poliitilises elus juba 1995.a. ja eriti 1999.a. parlamendivalimistel (Lauristin ja Vihalemm 1999; Raudsaar 2000 jt.). Tugevat amerikaniseerumist täheldati ka Soome 2000.a. presidendivalimistel (Moring 1998, Virki 1999 ja 2000, Juholin 2000), kus käiku läksid kõik ameerikalikud nipid – eelvalimised, PR-spetsialistide kaasamine, arvukad teledebatid ja rahvaga kohtumised, kuulsuste kaasamine kampaaniasse jne. Eesti 2001.a. presidendivalimiste kampaanias oli varasemate kampaaniatega võrreldes veelgi selgemalt täheldatav amerikaniseerumine ja kommertsialiseerumine. See avaldus parteide ametlike presidendikandidaatide väljaselgitamises eelvalimiste abil, meedia suures tähelepanus lemmikkandidaatidele ning nende abikaasadele, professionaalsete mainemeistrite (*spin-doctors*), imagonõustajate, avalikkussuhete firmade ja reklaamiagentuuride kaasamises ning sellega seoses valimiskulude suurenemises. Presidendikandidaadid avaldasid kampaania käigus raamatuid, nendest tehti reklaamfilme, toetusavaldustega ühele või teisele kandidaadile esinesid tuntud kirjanikud, lavastajad, näitlejad, sportlased jne. Esmakordselt kasutati kampaania edendamiseks Interneti – kõigil peamistel kandidaatidel olid oma koduleheküljed. Nii nagu raadio ja televisioon, võeti ka Internet valimiskampaanias esmakordselt kasutusele just USA-s.

Kampaania meelelahutuslikkus, liiga varane algus ja liigne intensiivsus olid korduvalt kriitikaobjektiks. Kurdeti, et kampaaniasse USA-st laenatud vahukloppimine ja mänguhasart jätavad sageli varju Eesti presidendi tegelikud funktsioonid. Kirjanik Mihkel Mutt tõdes presidendivalimisi silmas pidades, et “Eestist oleks nagu saamas Ameerika väike paroodiariik” (Eesti Ekspress 18.02.2001).

Meedia suur roll

Meedial on valimiskampaanias täita ülioluline roll. Denis McQuaili hinnangul avaldub meedia loogika mõju poliitilistele institutsioonidele muuhulgas ka personide (liidrite) tähtsuse tõusus ja vajaduses korraldada meediasse pääsemiseks tähelepanuväärseid sündmusi. Lisaks suuremale huvile personide vastu, kajastab ajakirjandus valimisi pigem võiduajamistena kui võimalusena saada informatsiooni poliitiliste vaidlusteemade kohta. Ka on valimiskampaaniad muutunud osavalt ja professionaalselt korraldatavateks sündmusteks, millel on ühiseid jooni pigem reklaami, avalikkussuhete ja turunduse kui traditsioonilise poliitikaga (McQuail 2003:422).

Kõike ülalnimetatut võis täheldada ka Eesti presidendivalimistel. Ajakirjandus püüdis presidendikampaaniat käivitada varakult. Juba 2000.aasta kevadel tugevnes meedia surve erakondadele nimetada oma presidendikandidaat, et saaks alustada reklaamikampaaniaga - müüa lehtedesse-raadiotesse reklaamipinda, kaasata reklaamiagentuure, PR-firmasid, mis annaks neile teenimisvõimalused. Eriti just algusetapil oli trükimeedia teemade tõstatamisel esirinnas: küsimuste ring ulatus kandidaatide lapse- ja koolipõlvest, pereelust, tervisest jne intervjuudeni kandidaatide abikaasade/elukaaslasega (ja kirjutisteni nendest) ning kurioosumina isegi kandidaatide horoskoopide koostamise ja käekirjade grafoloogilise analüüsini (Moora 2002). Abikaasade kaasamine valimiskampaaniasse on väga omane USA presidendikampaaniatele. Eriti torkas sellega silma Isamaaliit, kui eelvalimiste käigus astusid Kelami ja Tulviste duellis üles ka nende abikaasad. Press tundis elavat huvi ka Toomas Savi ja Peeter Kreitzbergi pereelu vastu. Arnold Rüütel valiti ametlikult partei presidendikandidaadiks alles 9. juunil ja selleks ajaks oli ajakirjandus juba võimalike presidendiprouade teema kajastamisega lõpule jõudnud, kuid Ingrid Rüütlist kirjutati palju pärast Arnold Rüütli presidendiks valimist.

Lisaks kandidaatide ja nende perekondade tutvustamisele, oli võrreldes varasemaga meedias tunduvalt rohkem valimisreklaami, pseudosündmusi, arvamusküsitlusi, valimiskorra selgitusi jne. Kandidaatide minevik ja olevik lahati üksipulgi läbi, kusjuures palju kasutati just USA-le omaseid negatiivse kampaania võtteid, eelkõige vastaskandidaadi skandaalide päevavalgele

toomist - Savi dopinguskandaal, Rüütli komparteiminevik, Kelami komparteisse astumise katse, Tulviste naistelood jne. Eriti ägedate rünnakute all oli Toomas Savi kui kauaaegne favoriit – lisaks dopinguskandaalile käidi välja segadused KGB toimiku ja komparteist lahkumise ajaga, Snickersite afäär, kunagine väidetav jalakäija allaajamine Tartus jne.

Nagu USA presidendivalimistel, nii olid ka Eesti 2001.a. valimiskampanias tähtsal kohal presidendikandidaatide teleesinemised - maikuus TV 1-s, juulis-augustis Kanal 2-s ja augustis-septembris ETV-s. Kanal 2 korraldas Presidenditurniiri nime all kandidaatide meelelahutuslikke debatte. Kõige vähem meelelahutuslikud olid ETV presidendikandidaatide tutvustused. Omaette fenomen oli Urmas Oti saatesari “Seitse päeva mais” TV 1-s. Ameerikas leiavad presidentide televäitlused suurt tähelepanu ka trükimeedias. Eesti ajalehed kajastasid samuti presidendikandidaatide teleesinemisi, eelkõige Urmas Oti vestlussaateid presidendikandidaatidega. Kõige agaram oli SL Õhtuleht. Hiljem keskendus meedia rohkem arvamusküsitluste kajastamisele ja tõlgendamisele, uudiste avaldamisele, valijameeste temaatikaga tegelemisele. Pidevalt oli pressis huviorbiidis ameerikalik nn. *horse-race* ehk võiduajamised, s.t. presidendikandidaatide populaarsust mõõtvate arvamusküsitluste kajastamine.

Ameerikalikku presidendivalimiste kampaaniat iseloomustab see, et tegemist on kommertsshow’ga ning et kandidaadi isikuomadustel on tihtipeale suurem tähtsus kui tema poliitilisel programmil. Ka Eesti meedia kujundas tugevalt ühiskondlikke hoiakuid, kellel on üldse võimalik saada järgmiseks presidendiks ning millistele nõudmistele peab uus president vastama nii isiku - omadustelt kui kvalifikatsioonilt. Kandidaatide isikuomaduste ja presidendi ametis vajalike omaduste teema kerkis meedias esile juba eelvalimiste ajal.

Eelvalimised

2001.aasta valimistel võeti mitmes erakonnas esmakordselt kasutusele ameerikalik eelvalimiste kampaania. Reformierakond alustas juba 2000. aasta novembris kaheksat Eesti linna hõlmanud presidendituuriga, mis oli sisuliselt Toomas Savi valimiskampania algus. Keskerakond kuulutas 2001.aasta jaanuaris välja erakonnasisesed presidendikandidaadi otsingud. Enne seda oli

Siiri Oviiri toetusrühm juba alustanud kampaaniat tema määramiseks partei presidendikandidaadiks. Avalikkuse suure tähelepanu all käis tihe konkurents Edgar Savisaare ja Siiri Oviiri vahel, kuid üllatuskandidaadina sai erakonna ametlikuks presidendikandidaadiks hoopis Peeter Kreitzberg. Isamaaliidus toimus tihe rebimine Tunne Kelami ja Peeter Tulviste vahel ning Rahvaliidul oli Arnold Rüütli kõrval algselt teisigi kandidaate, kes end hiljem oodatult taandasid.

Internet, raamatud, reklaamfilmid

2001.aasta presidendivalimistel panustati esmakordselt mõningal määral ka kampaaniale Internetis. Isiklike kodulehekülgedega proovisid toetust tõsta kõik neli peamist kandidaati – Tulviste www.tulviste.ee, Savi, kellel oli koguni kaks erinevat aadressi www.president2001.ee ja www.savi.ee, Kreitzberg www.peeterkreitzberg.ee ja Rüütel www.erl.ee/ruutel/.

Ameerikalikuks võib pidada ka raamatute avaldamist (Tulviste “Vademecum”, Rüütli “Tuleviku taassünd”) ja reklaamfilmide tegemist valimiskampaania tarbeks (Savi, Kreitzberg, Tulviste). Eht-ameerikalikke nippe kasutas oma kampaanias ehk kõige enam Toomas Savi, rõhudes oma sportlikkusele, tervetele eluviisidele, tugevale perekonnale ja heale välimusele. “Savi poolt (ETV) saates reklaamitud Valga väikelastekodu ja omanimeline mesi on laenatud kampaania osaks Ameerikast. Isalik imago ja pöördumine kogu rahva poole – see on ju eht-ameerikalik,” märkis konkurent Matti Päts (Eesti Päevaleht 25.08.2001).

Raha

Raha hakkab valimiskampaaniates ilmselt edaspidi veelgi suuremat rolli etendama kui seni. Mängus ei ole küll nii suured rahad kui USA-s, kuid ilma rahata kampaaniat ei tee. 2001.a. hindasid kõik peamised presidendikandidaadid oma kulutusi üsna sarnaselt umbes 300 000 krooni piiresse.

USA-st laenatud kampaaniavõtetes on nähtud nii head kui halba. Kuna USA on olnud 20.sajandi kommunikatsioonirevolutsiooni liider, siis on

amerikaniseerumine ehk lihtsalt kaasaegse valimiskampaania tehnikate kasutuselevõtmine? (Raudsaare kaudu Negrine 1996:164)

3. PEATÜKK. PRESIDENDIKANDIDAATIDE ISELOOMUSTUS PIERRE BOURDIEU TEOORIAST LÄHTUDES

Käesolevas peatükis antakse magistritööle teoreetiline raamistus, lähtudes 20.sajandi Prantsusmaa kõige silmapaistvama ja vaielduma mõtleja, sotsioloogi, antropoloogi, filosoofi ja kultuuriteoreetiku Pierre Bourdieu väljade ja kapitalide teooriast ning selgitatakse tema uurimustes enimkasutatud mõisteid - *väli*, *kapital* ja *habitus*.

Erinevalt varasematest lineaarsetest ühiskonnakäsitlustest (Marx, Weber) töötas Pierre Bourdieu oma 1979.a. (inglise keeles 1984) ilmunud teoses *La distinction. Critique sociale du jugement* (*Eristus. Maitse-eelistuste sotsiaalkriitika*) välja ühiskonnastruktuuri mudeli, milles erinevaid ühiskonnakihte ja -grupe iseloomustasid erinevad maitse-eelistused, käitumismudelid ja väärtushinnangud. Bourdieu töödes, eriti *Eristuses* (*La Distinction*) esitatud mõisted nagu sotsiaalne ruum, sümboolne(sümboliline) ruum või sotsiaalne klass on käibele võetud ja läbi katsetatud ruumis ja ajas täpselt määratletud objekti, 1970.aastate prantsuse ühiskonna teoreetilises ja empiirilises uuringus. (Bourdieu 2003:16). Siiski on Bourdieu püüdnud sotsiaalse ruumi konstrueerimisprintsipi ja selle ruumi taastootmismehhanismid esitada mudelina, mis “pretendeerib *universaalsele kehtivusele*, sest see võimaldab välja tuua tõelisi erinevusi, mis lahutavad nii struktuure kui dispositsioone (*habitusi*) ning mille printsiipi tuleb otsida mitte naturide – või “hingede” – ainulaadsusest, vaid erinevate *kollektiivsete ajalugude* eripäradest” (Bourdieu 2003:17).

Lisaks põhimõistete tutvustamisele, vaadeldakse käesolevas peatükis Bourdieu teooria kohaldatavust Eesti oludes ning tehakse katse analüüsida nelja peamist presidendikandidaati – Peeter Tulvistet, Toomas Savi, Peeter Kreitzbergi ja Arnold Rüütli - Bourdieu kapitalide teooriast lähtuvalt, hinnates nende käsutuses olnud erinevaid kapitaliliike ja nende võimalikku mõju valijameeste otsusele.

3.1. Bourdieu põhimõisted – väli, kapital, habitus

Alljärgnevalt antakse ülevaade Bourdieu töödes kasutatavatest peamistest mõistetest - väli, kapital ja habitus, samuti sotsiaalne ruum, sotsiaalne trajektoor jt.

Väli

Väli on Bourdieu teoorias suhteliselt autonoomne struktureeritud sotsiaalne ruum, kus kehtivad oma “mängureeglid”, mis dikteerivad väljal tegutsevate inimeste ehk “sotsiaalsete agentide” käitumist. Väljal käib pidev võitlus erinevate jõudude vahel. Terminiga *väli* tähistab Bourdieu ühiskonna erinevaid elualasid, millel tegutsevad individid koguvad (ja ka kulutavad) erinevat tüüpi kapitale. Sarnased tegevusalad moodustavad alaväljad, sarnase loogikaga alaväljad põhivälja (Bourdieu 1984, 1990, 1991). Kõige laiemas laastus võib täheldada eristumist majandusvälja ja kultuurivälja vahel, mis jagunevad omakorda alaväljadeks. Majandusväli hõlmab kõiki majandustegevusega seotud alasid (tööstus, kaubandus, rahandus jm) ja tagab seal tegutsevatele individidele füüsiliseks heaoluks vajalikud vahendid. Majandusele seisab lähedal ka näiteks poliitikaväli. Kultuurivälja jagab Bourdieu tinglikult kolmeks: *habituseks*, tarbitavateks kultuurikaupadeks (teater, kino, kirjandus jm) ja akadeemiliseks tunnustuseks (ametlikult omandatud akadeemiline haridus). Kõiki välju üritab koordineerida *võimuväli*, kuna väljad omakorda üritavad koordineerida võimuvälja hõivamist oma sotsiaalsete agentide poolt.

“*Võimuväli* (mida ei tohi segi ajada poliitikaväljaga) ei ole lihtsalt üks väli teiste seas: ta on jõusuhete ruum eri liiki kapitalide vahel või täpsemalt öeldes agentide vahel, kes on küllaldaselt varustatud ühega kapitali eriliikidest, et suuta domineerida vastaval väljal, ning kelle võitlused hoogustuvad alati, kui seatakse küsimuse alla erinevat liiki kapitalide suhteline väärtus (näiteks kultuurilise ja majandusliku kapitali “vahetuskurss”); seega eeskätt kui seatakse ohtu kehtiv tasakaal nende instantside väljal, kelle spetsiifiliseks ülesandeks on võimuvälja taastootmine (Prantsusmaa puhul *grande école*’i väli).” (Bourdieu 2003:61)

Väljade arv, suurus, omavahelised jõuvahekorrad ja sisemine konfiguratsioon pole midagi lõplikku ja igavest, vaid pideva ajaloolise võitluse tulemus, millest iga väli koos sellel opereerivate sotsiaalsete agentidega üritab enda jaoks parimat välja võtta. Sellest tulenevalt on väljad pidevalt omavahelises sõjas. “Välja ajaloo määrab võitlus positsiooni omajate ja selle taotlejate vahel, (kirjaniku, filosoofi, teadlase jne) tiitli kaitsjate ja pretendentide (*challenger*) vahel, ... võitlusest nende vahel, kes löid *epohhi* (luues väljal uue positsiooni) ja võitlevad koha säilitamise eest (“klassikuks” saamise nimel) ja nende vahel, kes ei saa omakorda *epohhi* luua, kui nad ei tõrju möödanikku neid, kelle huviks on hetkeseisu *põlistamine* ja ajaloo peatamine” (Bourdieu 2003: 84). Sama võib öelda ka poliitikavälja kohta, kus samuti käib pidev võitlus positsiooni omajate ja selle taotlejate vahel.

Välja mõistega seostub Bourdieul mõiste *sotsiaalne ruum*, see on ühiskondlik “ruum”, milles isik tegutseb. “Ruumi” laiuse määrab isiku positsioon ühiskondlikus ruumis. Sotsiaalne positsioon muutub vastavalt ajale, kohale, ruumile. Oskust orienteeruda sotsiaalses ruumis, käitudes oma sotsiaalsele positsioonile vastavalt nimetatakse *sotsiaalseks kompetentsuseks*.

Sotsiaalse ruumi struktuuri määrab erinevate kapitalitüüpide paigutus ning osakaal. Indiviidid paiknevad sotsiaalses ruumis, mis jaguneb majandusliku ja kultuurilise kapitali vahel, sõltuvalt nende kapitalide kogumahust ning mõlema kapitalitüübi osakaalust kapitalide kogumahus. “Sotsiaalne ruum on konstrueeritud nii, et agentide või gruppide paiknemine vastab nende positsioonile *kahel eristusprintsiiibil*, majanduslikul kapitalil ja kultuurilisel kapitalil põhinevas statistilises jaotuses, mis kahtlemata avaldub selgemini kõige arenenumates maades nagu Ühendriigid, Jaapan või Prantsusmaa. Sellest järelduvalt on agentidel seda enam ühist, mida lähemal nad paiknevad üksteisele neis kahes dimensioonis, ja seda vähem on neis ühist, mida kaugemal nad üksteisest asetsevad. Täpsemalt öeldes, ... jaotuvad agendid esimeses dimensioonis neile kuuluvate erinevate kapitalide kogumahu põhjal ja teises dimensioonis nende kapitali struktuuri järgi, see tähendab erinevat liiki kapitali, majandusliku ja kultuurilise kapitali suhtelise osakaalu järgi nende kapitali kogumahus.” (Bourdieu 2003:21-22)

Sotsiaalse ruumi dimensioonid määravad ära kolm fundamentaalset dimensiooni: kapitali hulk (klassidesse jaotumise alus), kapitali koostis ehk

kompositsioon (dominantklassi siseste fraktsioonide tekke alus) ja muutused kapitali hulgas ja koostises aja jooksul ehk endine trajektoor (minevik) ja potentsiaalne trajektoor (tulevik) sotsiaalses ruumis. *Sotsiaalne trajektoor* on kombinatsioon järgmistest faktoritest: kapitali koguhulk ja erinevate kapitalide hulk – elu jooksul kasvav, kahanev või staatiline ning kapitali kompositsioon – konstantne hulk ei tähenda tingimata seda, et ei toimu muutusi kapitali struktuuris. *Liikumine sotsiaalses ruumis* võib olla vertikaalne (ülalt alla ja alt üles), samas valdkonnas (eelduseks domineeriva kapitali hulga suurenemine) või transversaalne ehk põikiliikumine (ühest valdkonnast teise).

Kapital

Bourdieu'le tunnusomane *kapitali* mõiste näib esmapilgul marksismile viitavat, kuid tegemist on siiski pigem metafoorse laenuga. Bourdieu käsitluses on *kapital* teatav materiaalsete ja sotsiaalsete vahendite kogum, mis võimaldab ühel grupil või indiviidil teisega võrreldes väljadel toimivas konkurentsist paremini läbi lüüa. Bourdieu eristab majanduslikku, kultuurilist ja sotsiaalset kapitali. Lisaks erinevatesse tüüpidesse jagamisele vaatleb Bourdieu kapitali kolmedimensioonilisena: kapitalinivoo, kapitali kompositsiooni ning nende omavahelise ajalise suhestumise alusel.

Lisaks Bourdieule on sotsiaalse kapitali mõistet kasutanud ka James Coleman (1994) ja Robert D. Putnam (2000). Kui Bourdieu käsitluses omavad sotsiaalset kapitali eelkõige eliidi hulgast pärit invidiidid, siis Coleman arvates võivad seda omada ka suhteliselt kehvematest oludest pärit isikud. Putnam on sotsiaalse kapitali mõistet laiendanud ühiskonnagruppide vaheliste usaldus- ja koostöösuhete valdkonda (Field 2003:40). Bourdieu määratluse kohaselt annab sotsiaalne kapital selle omajale austusväärust ja usutavust. See on indiviidi või grupi tegelike või virtuaalsete ressursside summa, suhete võrgustik, mis põhineb vastastikustel tutvustel ja tunnustamisel ja mis poliitilises karjääris võib toimida valuutana (Field 2003: 14-15). Antud töös jäetakse kõrvale sotsiaalne kapital Colemani ja Putnami mõistes ning vaadeldakse seda üksnes Bourdieu teooriast lähtuvalt.

Majanduslik kapital hõlmab Bourdieu käsitluses eelkõige indiviidi füüsilist heaolu tagavaid vahendeid – raha, kinnisvara jms. Majanduslik kapital koos

kultuurilise kapitaliga ja isiku oskus tema käsutuses olevat kapitali rakendada ning seda antud hetkel ühiskonnas väärtustatuimaks kapitalitüübiks konverteerida määravadki Bourdieu arvates indiviidi positsiooni ühiskondlikus hierarhias. Kõik kapitalitüübid võivad olla nii päritud kui ka elu jooksul omandatud (Bourdieu 1984, 2003). Majanduslikku kapitali jagatakse enamasti majandusväljal ja selleks on materiaalse ja rahaliste vahendite hulk, mida sotsiaalne agent on võimeline panustama võitluses valitseva domineerimisprintsipi pärast. Bourdieu'd huvitab see kapitaliliik vaid niipalju, kui see on vajalik teiste kapitaliliikide funktsioneerimise mõistmiseks. Olulisimaks peab ta kultuurilist kapitali, mida ta defineerib kui iga mängija isiklikku atribuuti, mis koosneb kolmest osast: *habitus*'est, tarbitavatest kultuurilistest kaupadest ja akadeemilisest tunnustusest. Kultuuri tarbimist mõjutavad esmased faktorid: haridus – akadeemiline kapital, sotsiaalne päritolu ja kasvatus ning teised faktorid: sotsiaalne trajektoor, vanus, sugu, usk, geograafiline asukoht jm. Kultuurilise kapitali üheks olulisemaks näitajaks peab Bourdieu indiviidi keelekasutust. Sotsiaalne kapital koosneb eelkõige suhtevõrgustikest ning indiviidi sotsiaal-demograafilistest näitajatest (vanus, sugu, elukoht jm). Sotsiaalne kapital on Bourdieu hinnangul oluline, kuid mitte määrav kapitaliliik isiku paiknemisel sotsiaalses hierarhias (Bourdieu 2003).

Nimetatud kolme kapitalitüübi - majandusliku, kultuurilise ja sotsiaalse kapitali - akumulereerimisel võib inimene omandada ka neljandat tüüpi – sümbolilist kapitali.* Sümboliline kapital võib tekkida majandusliku, kultuurilise ja/või sotsiaalse kapitali akumulereerimisel (Bourdieu 2003:220). Sotsiaalne ja sümboliline kapital on märksa efemeersemad instrumendid majandusliku ja kultuurilise kapitali jagamisel. Esimene neist võtab kokku mängija püsivad võimalused pääseda ligi ringkondadele, mille võimuses on jagada tunnustust või siis tutvustada mängijat ringkondades, kus ühiskondlikku tunnustust jagatakse.

---

*Sümboliline kapital tundub olevat eesti keeles sisuliselt täpsem, kuid tõlkija Leena Tomasberg ja toimetaja Johannes Saar kasutavad 2003.a. ilmunud Bourdieu tõlkes "Praktilised põhjused" vastet *sümboolne kapital*. Edaspidi kasutatakse antud töös väljendit *sümboliline kapital*, kui tegemist ei ole tsitaadiga tõlkest.

Sotsiaalne kapital tähendab eelkõige sidemeid ühiskonnaga, avatud uksi kuluaaridesse ja võimalust suhelda valituma seltskonnaga, tutvusi ja ka isiklikku tuntust inimeste hulgas, kellest sõltub ükskõik millise kapitali jagamine (Bourdieu 2003:297). Perekondlik sugulus, ühine lapsepõlv, pärinemine samast kolkakülast, kunagine osalemine samadel pidudel, sõjas või üliõpilaskorporatsioonides on kõik sotsiaalse kapitali vormid, mis on tihti vabalt konverteeritavad materiaalseks eelisteks või kultuursemateks privileegideks.

“*Sümboolne* kapital võib olla ükskõik milline omadus (mistahes liiki, kas füüsiline, majanduslik, kultuuriline või sotsiaalne kapital), kui seda tajuvad sotsiaalsed agendid, kelle tajukategooriad võimaldavad seda ära tunda (märgata) ja tunnustada, omistada talle väärtust.” (Bourdieu 2003:132)

“*Sümboolne kapital* on mistahes omadus, füüsiline jõud, rikkus, sõjaline vaprus, mis tajutuna sotsiaalsete agentide poolt, kes omavad taju- ja hindamiskategooriaid, mis võimaldavad seda tajuda, ära tunda ja tunnustada, muutub sümboolselt tõhusaks otseku tõeline maagiline jõud: omadus, mis, kuivõrd ta vastab sotsiaalselt moodustunud “kollektiivsetele ootustele”, usule, avaldab omamoodi kaugtoimet ilma füüsilise kontaktita. Sümbolilist kapitali võib võrrelda ka sellega, mida Max Weber tähistas sõnaga karisma” (Bourdieu 2003: 217). Teisel iseloomustab Bourdieu sümbolilist kapitali kui au, reputatsiooni, mis põhineb sotsiaalsel lugupidamisel, mida osutatakse vaikival, rohkem või vähem teadvustatud sotsiaalsel kokkuleppel.(2003:137) Üksnes kollektiivsel tunnustusel põhinevalt sümboliliselt kapitalilt on võimalik kõrgete ametite kaudu jõuda “riigi poolt *objektiveeritud*, kodifitseeritud, delegeeritud ja garanteeritud, bürokratiseeritud *sümboolse kapitalini* (samam, lk. 138).

Habitus

Bourdieu kõige ainulaadsem mõiste on *habitus*. Seda mõistet on enne Bourdieu'd hajusamalt kasutanud Hegel, Husserl, Weber, Durkheim ja Mauss, kuid alles Bourdieu katsetas seda nii teoreetiliselt kui empiirilisel konkreetselt 1970.aastate prantsuse ühiskonna uuringutes.

Habitus on teatav kultuuriliselt omandatud käitumisnormide kogum, “sotsiaalselt konstrueeritud loomus”, mis pole kunagi täiesti teadlik ja mida omamata subjekt sotsiaalset ruumi ei valitse. *Habitus* on vaimsete eelduste, kalduvuste ja harjumuste raamistik, dispositsioon, sättumus, kehakeel, kultuuriline treenitus, mis kujuneb välja koos isiksusega ning omandatakse eelkõige koduse kasvatus ja hariduse kaudu. See on sotsiaalse agendi maailmavaatelist, esteetiliste ja kehaliste hoiakute kogum. Lihtsustatult võiks öelda, et *habitus* on seesugune praktiline meel, mis ütleb meile, mida teha kontkreetsetes olukorras – seesama, mida spordis nimetatakse mänguvaistuks (Bourdieu 2003). “Ent põhiline on, et tajutuna sotsiaalsete tajukategooriate läbi, taju- ja eristusprintsipi läbi, muutuvad praktikate, omatud hüvede ja väljendatud arvamuste erinevused sümbolseteks erinevusteks ning moodustavad tõelise keele. Eri positsioonidega seonduvad erinevused, see tähendab erinevad hüved, praktikad ja eeskätt stiil funtsioneerivad igas ühiskonnas sümbolseid süsteeme rajavate erinevustena, ...seega siis eraldusmärgidena” (Bourdieu 2003:25-26). “Igale (sotsiaalsete) positsioonide klassile vastab *habitus*’te (*maitse-eelistuste*) klass, mis on vastava positsiooniga kaasnevate sotsiaalsete tingimuste tulemus, ja nimetatud *habitus*’te ning nende generatiivsete võimete kaudu hüvede ja omaduste süsteemne tervik, mida seob omavahel teatav stiililähedus.”(Bourdieu 2003:24)

Järgmises alapeatükis püütakse kohaldada Bourdieu teooriat Eesti ühiskonnale.

3.2. Bourdieu teooria kohaldatavusest Eesti oludes

Alljärgnevalt vaadeldakse Bourdieu teooria kohaldatavust Eesti oludes ja arutletakse Eesti eliidi kujunemise teemal.

Oma 1979.a. (inglise keeles 1984) ilmunud teoses *La distinction. Critique sociale du jugement* (*Eristus. Maitse-eelistuste sotsiaalkriitika*) väitis Bourdieu, et ühiskonda ja selle kihte peaks käsitlema eelkõige kui ajas ja ruumis muutuvat väärtuskogumite süsteemi, kus hierarhiliselt kõige alumisel astmel on need, kelle üldine kapitalidenivoo on madal, ning kõige ülemisel

need, kelle üldine kapitalidenivoo ning ühiskonnas antud hetkel kõige enam väärtustatud kapitalitüübi nivoo on suhteliselt kõrged (Bourdieu 1984). “Et konstrueerida Prantsusmaa sotsiaalset ruumi, oli vajalik ja piisav arvesse võtta kapitali eriliike, mille jaotus määrab kindlaks sotsiaalse ruumi struktuuri. Kuivõrd majanduslik ja kultuuriline kapital omavad antud juhul ülisuurt kaalu, liigendub sotsiaalne ruum kolmes põhidimensioonis: esimeses dimensioonis jaotuvad sotsiaalsed agendid nende kapitali kogumahu järgi, arvestamata neile kuuluva kapitali eriliike; teises dimensioonis jaotuvad nad selle kapitali struktuuri järgi, see tähendab majandusliku kapitali ja kultuurilise kapitali suhtelise osakaalu järgi nende kogukapitalis, kolmandas dimensioonis aga nende kapitali kogumahu ja struktuuri kujunemise järgi ajas.” Sellisel puhul “toimib mudel adekvaatse rühmitusprintsibiina: klassid, mis tekivad sotsiaalse ruumi lõikamisel aladeks, koondavad endasse mitte ainult nende elutingimustelt, vaid samuti kultuurilistelt praktikatelt, tarbimisharjumustelt ja poliitilistelt tõekspidamistelt jm võimalikult homogeenseid agente (Bourdieu 2003:34-35).

Bourdieu 1970.aastate prantsuse ühiskonna baasil loodud teoreetilist struktuuri on kasutatud ka mitmete lääneriikide ühiskondade kirjeldamiseks. Post-kommunistlikes riikides, s.h. ka Eestis ülaltoodud süsteem ei toiminud, sest majanduslik kapital - tootmisvahendite eraomandus - oli *ametlikult* (ja suures osas ka reaalselt) mängust välja jäetud. Kultuurilise kapitali osakaal omas seda suuremat tähtsust. Kõiki erinevusi haruldasemate hüvede ja teenuste omandamisel ei saa mõistuslikult tagasi viia kultuurilise kapitali ja omandatud haridusliku kapitali erinevustele ... Ligipääs eelistele, mida mujal pakub majanduslik kapital, oli kindlustatud *poliitilise kapitaliga*, mis tagas selle valdajatele avalike hüvede ja teenuste (residentsid, autod, haiglad, koolid) teatava omandamisviisi. Bourdieu kirjeldab seda olukorda järgmiselt: “Kui teised akumulatsioonivormid on suuremal või vähemal määral kontrolli all, muutub poliitiline kapital esmatahtsaks eristusprintsibiiks ning võimuväljal toimivas võitluses domineeriva domineerimisprintsibi pärast pole poliitilisel nomenklatuuril ühtki teist vastast peale hariduskapitali valdajate (Bourdieu 2003:36-38). Venemaal ja mujalgi aset leidnud muutused olid Bourdieu hinnangul tingitud konkurentsivõitlusest esimese ja eeskätt teise põlvkonna poliitilise kapitali ning hariduskapitali valdajate, tehnokraatide ja iseäranis

teadlaste ja haritlaste vahel, kes olid osalt ka ise välja kasvanud poliitilise nomenklatuuri ridadest. Post-kommunistlikes riikides olid haridusliku kapitali omajad kahtlemata kõige läbematumad ja kõige vihasemad poliitilise kapitali valdajate privileegide suhtes. Seda võis täheldada ka taasiseseisvunud Eesti ühiskonnas, kus eri liiki kapitalide valdajad hakkasid *võimuväljal* võitlema *põhiliselt* riigivõimu pärast, “see tähendab riikliku kapitali pärast, mis annab neile võimu erinevate kapitaliliikide ja nende taastootmise üle (peamiselt haridussüsteemi kaudu)” (Bourdieu 2003:123).

Ka 2001.a. presidendivalimiste näol oli tegemist võitlusega võimuväljal. Kuigi parlamentaarses Eestis ei ole presidendil suurt võimu, on tema käes siiski hoovad, millega mõjutada protsesse võimuväljal, eelkõige peaministri nimetamisega.

Võimuväljal võistlevad omavahel erinevate eliitide esindajad. Sotsiaalteaduslikus mõttes võttis termini eliit 20.sajandi algul esmakordselt kasutusele itaalia filosoof ning sotsiaal- ja majandusteadlane Vilfredo Pareto, kasutades seda ühiskonna haritud, jõuka ning oma tegevusalal tippu jõudnud ühiskondliku kihi tähistamiseks. Üldeliidist eristas Pareto valitseva eliidi, kirjeldades seda kui ühiskonna mõjukaimate ja aktiivseimate liikmete gruppi, mis suudab ja soovib langetada ühiskonna arengut mõjutavaid poliitilisi otsuseid (Hagopian 1993:11-12). Pierre Bourdieu on oma töödes kasutanud terminit kõrgkiht. Ta vaatleb kõrgkihti kui erinevate kapitalitüüpide nivoode poolt diferentseeritud inimgruppe, mis erinevad üksteisest eelkõige habituse ja maitse-eelistuste poolest.

Eestis oli 50 aasta jooksul eliidi moodustamine pärsitud. Nõukogude okupatsiooni käigus vana eliit kas hävitati või põgenes välismaale, alles jäid vaid riismed. Okupatsiooni ajal sai enamvähem vabalt suurendada vaid kultuurilist kapitali. Nõukogude ajal kogutud poliitiline kapital muutus Eesti taasiseseisvudes avalikkuse jaoks miinusmärgiliseks, hoolimata sellest, et paljud tol ajal kõrgetel ametikohtadel töötanud inimesed aitasid kaasa Eesti taasiseseisvumisele. Heaks näiteks sellest on Arnold Rüütel, kelle nõukogude ajal kõrgetes ametites kogutud poliitiline kapital oli tema vastaste üks peamisi rünnakuobjekte ja argumente Rüütli presidendiks saamise vastu. Eesti taasiseseisvumise käigus kogus aga Rüütel uut poliitilist ja sümbolilist kapitali. Paljude inimeste (nende seas ilmselt ka valijameeste) jaoks oli

kõrgetest nomenklatuursetest ametikohtadest olulisem see, kuidas hallipäine Rüütel sirge seljaga Moskvast Eesti vabaduse eest seisib.

Professor Marju Lauristin lahkas oma ettekandes konverentsil “Eliidi roll ja kohustused” (7.12.2000) eliidi kujunemist. Vähemalt kaudselt on võimu- ja valitsemismehhanismid ühiskonnas sellised, et valimisseadus määrab paljuski ära, kes satuvad ühiskonnas võimueliiti, äriseadused aga selle, kelle kätte koguneb jõukus. Samas on väga olulised sotsiaalsed mehhanismid – perekond ja seal kogunev teatud sotsiaalne kapital, arusaamad, sidemed jne. Eliidile on väga iseloomulik endale teatud kinnise või poolkinnise keskkonna kujundamine. Eestiski on mitmesugused elitaarsed klubid nagu EÜS ja Rotary. On ka vähem nähtavaid, aga siiski üsna selgelt piiritletud sotsiaalseid klubilisi mehhanisme. Väga selge erinevus on nn. korporatiivse ja avatud eliidi kujunemises. Korporatiivse eliidi puhul on kinnistes klubides tekkinud omavahelistel püsiseostel väga suur tähtsus, avatud eliidi puhul on seevastu kõige olulisem haridus. Lauristini sõnul võib Eesti ühiskonna kohta naljaga pooleks öelda, et Eesti kolm kõige suuremat parteid on Tartu ülikooli partei, põllumajandusülikooli partei ja tehnikaülikooli partei. Sageli võib täheldada, et sõltumata mitmesugustest eristavatest – näiteks poliitilistest – omadustest, tunnetavad ühise akadeemilise taustaga inimesed tihti teatud kokkukuuluvust. Peale selle on neil väga palju ühiseid sotsiaalseid sidemeid (Lauristin, Sirp 8.12.2000).

Kuigi kindlasti mitte sellisel määral nagu Prantsusmaal, Inglismaal või USA-s, kehtib ka Eestis Bourdieu (2003: 44) tähelepanek, et “hariduslik klassifikatsiooniakt on alati *ordinatsiooniakt*. Ta kehtestab sotsiaalse rangierisuse, lõpliku *kuuluvussuhte*: väljavalitud on eluks ajaks märgistatud oma kuuluvusega (olles ühe või teise kooli vilistlased).” Ülikoolide kui “kõrgkihi väravate” olulisust on tõestanud ka varasemad eliidiuuringud, mille kohaselt valdav osa vastava riigi eliidigruppide liikmeid on saanud kõrghariduse kokku paarist-kolmest ülikoolist (Bourdieu 1984).

Eesti eliidi iseloomustus Bourdieu teooriast lähtuvalt

Pierre Bourdieu käsitlese järgi võib ka eliiti vaadelda erinevates dimensioonides - poliitilises, majanduslikus ja kultuurilises või sümbolilises

dimensioonis. Kolme dimensiooni koondumine või haraliolek iseloomustab erinevaid ühiskondi. Kusjuures erinevus stabiilse arenguga maade väljakujunenud vana eliidi ning ebastabiilse arenguga, mitmeid ühiskondlikke uperpalle tegevate, s.h. ka Eesti, ühiskondade vahel on ilmselt väga suur. Stabiilse pikaajalise arengu tulemusena koonduvad poliitiline, majanduslik ja sümboliline dimensioon ühe ja sellesama tippkihi kätte. Sel juhul võib oletada, et inimene, kes on tipus jõukuselt, on tipus ka harituselt. Kuna tal on tipusolemiseks piisavalt sümbolilist kapitali, on tal võimalus omada ka poliitilist mõju.

Pool sajandit kestnud nõukogude okupatsioon on jätnud oma jälje tänapäeva Eesti ühiskonda, sest erinevat liiki kapitalide kogu(ne)mise oli deformeeritud ning maitse-eelistuste ja habituste väljakujunemine ei saanud toimuda loomuliku arengu käigus nagu Prantsusmaal, kus mingisse sotsiaalsesse kihti kuulumise aluseks oli nii päritud kui ka majanduslik ja kultuuriline edukus (Bourdieu 1984). Bourdieu peab majandusliku kapitali nivood indiviidi sotsiaalse kihtikuuluvuse keskseks määratlejaks (Bourdieu 1984; Bourdieu 2003:25), käsitledes seda eelkõige indiviidi valduses olevate materiaalsete väärtuste kogumina. Võib eeldada, et üheks olulisemaks teguriks tänapäeva Eesti ühiskonnakihtide majandusliku dimensiooni kujundamisel on olnud nõukogudeaegne “nomenklatuuri” süsteem, kus sotsiaalne staatus ning sellest tulenevad tarbimisvõimalused ja juurdepääs infole sõltusid üldjuhul otseselt indiviidi asukohast parteilises hierarhias ja/või suhete olemasolust parteieliidi liikmetega.

Nõukogude Eesti teistest väljadest ja alaväljadest veidi eraldiseisvalt funktsioneeris kultuuriväli, mille liikmed moodustasid formaalse “nõukogude” eliidi vastandina Eesti “omaeliidi”, kelle väljaanne “Sirp” oli märkimisväärselt populaarne ka muude elanikkonna kihtide seas. Kultuuriline kapital hõlmab Bourdieu käsitluses lisaks akadeemilisele tunnustusele ka tarbitavaid kultuurikaupu (1984; 2003). “Sirbi” populaarsus kultuuri kõrgkihti mittekuuluvate inimeste seas näib tõestavat kultuurivälja olulisust Eesti “oma” ühiskonna tsentrina. See võimaldades kultuurieliidi liikmetel omandada tavapärasest märkimisväärselt suuremal määral sümbolilist kapitali. Seega kuulusid Nõukogude ajal Eesti ametlikku eliiti nn. “nomenklatuur” kui ka neile vastandunud (dissidentlik) vaimueliit, kelle algatusel 1988.a. 1.-2. aprillil

tuli kokku Loomeliitude ühispleenum, mis Peeter Vihalemma ja Marju Lauristini (2004: 9) hinnangul oli sissejuhatuseks järgnevale ajaloolise ning poliitilise eneseteadvustamise ajale.

Eesti ühiskonna ilmselt kõige valusamaks probleemiks ongi see, et just sümbolilise ja sotsiaalse kapitali kogu(ne)mine on olnud häiritud. Vana eliit oli hävinud või hävitatud ja selle tõttu on praegu valdavalt tegemist uue, tekkiva eliidiga, kelle kohta rahvas sagedasti kasutab väljendit “tõusikud”. Eestis on olukord, kus majandusliku kapitali kõrge nivoo ei tähenda veel kultuurilise kapitali kõrget nivood ja vastupidi – kultuurilise kapitali nivoo võib kõrge olla, aga majandusliku kapitali nivoo on madal. Üleminekuühiskonnas, kus mehhanismid enam ei tööta, kus need tuleb taastada, puudub ka väljakujunenud eliidi mudel, ei ole ühtset tunnustatud arusaama, mis kindlustaks eliidile legitiimsuse.

Professor Marju Lauristini ettekandes konverentsil “Eliidi roll ja kohustused” (Sirp 8.12.2000) on Eesti eliidi nõrga legitiimsuse ühe põhjusena mainitud ka meediat, kes ei näita eliiti kui kõrgemat ja õilsamat, vaid pigem kui madalamat karakterit omavat. Samas määrab Eestis suhtumist eliiti talupoeglik pärimus ja eluhoiak. Seda iseloomustab ühelt poolt konservatiivsus, arusaam eliidist kui pereisast. Konstantin Pätsi patriarhaalne isaroll sobis rahvale hästi. Näib, et kuhugi ei ole kadunud teatud paternalistlik Isa otsimine ja ihalus “president-peremehe” (Toomus 1938) järele. Teisalt valitseb sügav umbusk nende suhtes, kes on välja hüpanud kõikide jaoks ühisest olukorrast. Kahtluse all on seegi, kas eliidi või ühiskonna hierarhia kujunemine on postmodernses ühiskonnas enam üldse võimalik. Hierarhia ei ole enam püramiidikujuline ja kindla tipuga, vaid võrgukujuline, horisontaalne hajuühiskonna mudel, kus nn. mõjukeskused on liikuvad, vahelduvad, kaduvad ja kus mõju ei koonu enam kindla kihi kätte.

Oluliseks teguriks kultuurilise dimensiooni puhul on kõrgkihi akadeemiline haridustaust. See, millisest ülikoolist on haridus pärit, määrab suures osas kõrgkihi hulka pääsemise. Eestis on kõrgkihti pääsemisel traditsiooniliselt kõige olulisem roll olnud Tartu ülikoolil, samuti tehnikaülikoolil, vähem põllumajandusülikoolil. Rüütli sotsiaalse kapitali nurgakiviks osutus aga just põllumajandusülikool (Vahter, Eesti Ekspress/Reporter 11.10.2000).

Ehkki Bourdieu ei pea sotsiaalse kapitali nivood märkimisväärselt oluliseks indiviidi sotsiaalse positsiooni määratlemisel (1984:114), peaks sotsiaalse dimensiooni eraldiseisva aspektina välja tooma sümbolilise kapitali kui sotsiaalse kapitali olemasolu indikaatori. Kuna sümbolilise kapitali kogumise võimalikkus on tugevalt seotud antud ühiskonna doxa'ga, s.t. ühiskonna poolt tunnustatud väärtuste teljega, mille alusel üksiktunnused (s.h. sotsiaalse dimensiooniga seotud näitajad) lahterdatakse rohkem ja vähemväärtuslikeks (Bourdieu 1984:471), siis võib eeldada, et sümbolilise kapitali nivoo näitab ka vaadeldava indiviidi sotsiaalset staatust antud ühiskonnas.

Marju Lauristini hinnangul iseloomustas Nõukogulikku eliiti Eestis see, et tegemist oli kahe totaalse eliidiga – ühelt poolt nn. nomenklatuur või totalitaarne ametlik eliit ja teiselt poolt ideoloogiliselt ühtne rahvuslik kontraeliit. Kuna mõlema sisemised erimeelsused ja rivaliteedid ei olnud märkimisväärsed, andis see võimaluse konsolideerumiseks, teatud konsensuseks ühiskonna põhiväärtuste nimel. Selle näiteks võib tuua Rahvarinde ja Eesti Kongressi omavahelise koostöö ning tollase nõukogude nomenklatuuri kuulunud juhtkonna koostöö Eesti taasiseseisvumisel. Pärast taasiseseisvumist tekkis poliitikaväljal võitlus erinevate eliitide vahel ning tol korral õnnestus seni kõrvale jäänud kultuurilisel eliidil vana poliitiline eliit kõrvale suruda. 2001.a. presidendivalimistel õnnestus aga vanal poliitilisel eliidil teha *come back*, mis väljendus Arnold Rüütli presidendiks valimises.

3.3. 2001.a. presidendivalimiste lõppvooru jõudnud kandidaatide iseloomustus Pierre Bourdieu kapitalide teooriast lähtudes

Käesolev alapeatükk on katse analüüsida nelja valimiskogusse jõudnud presidendikandidaati - Peeter Tulvistet, Toomas Savi, Peeter Kreitzbergi ja Arnold Rüütli - Pierre Bourdieu kapitalide teooriast lähtuvalt. Bourdieu on ühiskonna struktureerinud väljadeks, millel tegutsevad indiviidid kasutavad nende käsutuses olevaid erinevaid kapitalide liike. Indiviidi positsiooni ühiskondlikus hierarhias määravad tema käsutuses olevad kapitalid ning oskus neid omavahel summeerida ja konverteerida antud hetkel ühiskonnas

väärtustatuimaks kapitalitüübiks. Lisaks majanduslikule kapitalile käibivad ühiskonnas kultuuriline ja sotsiaalne kapital, mille akumulierimisel võib inimene omandada ka sümbolilist kapitali. Alljärgnev on katse analüüsida, millist kapitali presidendikandidaadid omasid ja milline kapital või kapitalide summa võis kallutada valijamehi just Arnold Rüütli presidendiks valima. Mõistagi aitasid Rüütli presidendiks valimisel kaasa ka muud põhjused, kuid need jäävad siinkohal vaatluse alt välja.

Majanduslik kapital

Majanduslik kapital hõlmab eelkõige indiviidi füüsilist heaolu tagavaid vahendeid – raha, kinnisvara jms. Taasiseseisvumise järgsete aastate jooksul on just see kapitaliliik muutunud Eesti ühiskonnas paljude jaoks absoluutseks väärtuseks, kuna eelnenud poole sajandi nõukogude korra tingimustes olid majandusliku kapitali kogumise võimalused väga piiratud.

Ükski neljast presidendikandidaadist ei kuulu ajalehe Äripäev TOP 100 rikaste edetabelisse ega ilmselt isegi mitte Eesti 10000 jõukama inimese hulka. Eramaja, korter, suvila, (liisitud) sõiduauto, paat, millega pühapäeviti kalal käia - need ei ole varandused, mis presidendivalimiste saatust määravad - mõistagi, kui need on omandatud seaduslikul teel. Ka valimistel välja käidud rahasummad ei ületanud avalikustatud andmete kohaselt kellelgi märkimisväärselt 300 tuhandet krooni ega tulnud presidendikandidaatide endi taskust. Seega võib majandusliku kapitali jätta antud juhul vaatluse alt välja. Järelikult tulevad arvesse eelkõige muud kapitaliliigid – sümboliline ja poliitiline kapital, kultuuriline (s.h. haridus- ja lingvistiline kapital) ning sotsiaalne kapital.

Sümboliline ja poliitiline kapital

Sümboliline kapital on aastate jooksul kogunenud/kogutud prestiiž ja au, välise autoriteetsusega seonduvad tiitlid, kuulsus ja populaarsus. See on kapital, mis annab tunde ja tunnustuse. Sümboliline kapital on isiklik kapital, mis kaob koos inimesega. Arnold Rüütli tiitlitest ja aunimetustest puudu ei

tule - Eestimaa Rahvaliidu auesimees, Rahvusliku Arengu ja Koostöö Instituudi direktor, Eesti Põllumajandusülikooli (EPMÜ) emeriitprofessor, EPMÜ eksrektor, ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees, Riigikogu liige. Selline aukartusäratavate tiitlite ja aunimetuste hulk pole ka ime. On ju Rüütel aastaid olnud Eesti üks tuntumaid ja rahva poolt armastatumaid poliitikuid.

Enne seda, kui Toomas Savist 1995.a. Riigikogu esimees sai, oli ta tuntud eelkõige Tartus ja spordiringkondades. Kaheksa aastat Riigikogu esimehena on Savile kõvasti tuntust lisanud, kuid Rüütliga teda võrrelda ei saa. Peeter Tulviste ja Peeter Kreitzberg olid enne presidendikandidaatideks saamist rohkem tuntud akadeemilistes ringkondades, Tulviste kui ülikooli rektor eriti Tartus, kuid ka neid ei saa üldrahvaliku tuntuse osas Arnold Rüütliga võrrelda.

Tuntuse võib anda ka institutsioon - näiteks partei. Rahvaliit ei ole parteina nii tuntud ja laia toetajaskonnaga kui Keskerakond. Peeter Kreitzbergi puhul jäi Keskerakonna kui institutsiooni populaarsusest väheks, sest tema isiklik tuntus ei olnud võrreldav partei jõulise liidri Edgar Savisaare tuntusega. Reformierakond ja Isamaaliit jäävad populaarsuselt alla Keskerakonnale, kuid mõlemad on tuntumad kui Rahvaliit. Viimane suutis aga mobiliseerida oma toetajad ning isikliku lähenemisega valijameestele kindlustada Arnold Rüütli võidu. Isamaaliidu ja Reformierakonna puhul oli pealegi tegemist kolmikliidu koalitsiooni kuuluvate erakondadega, mille tegevus presidendivalimiste käigus kriitika alla langes. Nii Toomas Savi kui ka Peeter Tulviste üritasid seetõttu hoopis oma "koduparteidest" distantseeruda.

Bourdieu (1984) sõnul on *poliitiline kapital* sümbolilise kapitali vorm, krediit, mis baseerub usaldusel ja tunnustusel, usul, et poliitik kaitseb mingi grupi huvisid. Seetõttu on poliitik eriti haavatav kõige suhtes, mis ähvardab seda usku kõigutada ning tuua päevavalgele varjatud saladusi ja skandaale kas olevikust või minevikust. Poliitilist kapitali saab koguda üksnes aastatepikkuse lakkamatu tööga, olles pidevalt valvel, et ei tehtaks ega öeldaks midagi, mis usaldusväärstust kõigutaks. Kampania käigus toodi päevavalgele kõigi presidendikandidaatide nn. skandaale. Kõige tugevamalt rünnati pikka aega favoriidiks peetud Toomas Savi. Teda püüti siduda eelkõige dopinguskandaaliga, Tulviste puhul toodi päevavalgele kunagine

salasuhe oma assistendiga, Kreitzbergi puhul toonitati kõhklusi Euroopa Liidu suhtes ja kooselu teise mehe lahutamata naisega. Rüütli puhul ei olnud ette heita muud kui kõigile niigi teada kuulumist nõukogude tippnomenklatuuri. Bourdieu järgi nõuab poliitilisel väljal tegutsemine osalejatelt teatud omadusi ja spetsiaalset treeningut ehk n.-ö. poliitilist *habitust*. See tähendab teadmisi, teatud keelekasutust, poliitilise retoorika oskuslikku valdamist. See eeldab poliitilisele väljale omase loogika valdamist ja omaksvõtmist, sellel väljal kehtivate hierarhiate ja tsensuuri omaksvõtmist ning sellele allumist. Bourdieu sõnul võtavad kõik, kellel on privileeg osaleda poliitilise välja mängudes, vastu selle vaikiva lepingu, tunnustades seega, et mäng väärib seda (Bourdieu 1984:180). Teisal tsiteerib Bourdieu Max Weberit, kelle hinnangul on kahte sorti professionaalseid poliitikuid – need, kes elatuvad poliitikast (*off politics*) ja need, kes elavad poliitika jaoks (*for politics*) (1984:183). Bourdieu arvates oleks õigem öelda, et vaid need poliitikud, kes elavad poliitika jaoks, saavad ka poliitikast ära elada.

Kõige kauem on poliitikas olnud Arnold Rüütel. Teiste presidendikandidaatide poliitiline kapital pärineb suures osas taasiseseisvumise järgsest ajast. Arnold Rüütli Nõukogude aegne karjäär on taasiseseisvunud Eestis paljude silmis kui mitte miinus-, siis vähemalt küsimärgiga. Rüütel oli EKP liige, ENSV Ministrite Nõukogu esimehe esimene asetäitja 1978-1983, ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees 1983-1990 ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees 1990-1992. Kuid ta oli ka NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitja, s.t. ei kuulunud mitte üksnes kohaliku, vaid ka üleliidulise tippnomenklatuuri hulka. Paljude inimeste arvates kasutasid aga Rüütel ja nii mõnedki teised formaalselt komparteisse kuulunud juhtivatel kohtadel olnud inimesed oma kõrget ametiposti selleks, et ka nõukogude võimu ajal edendada Eesti elu.

Taasiseseisvumise ajal õnnestus Rüütil uut poliitilist kapitali koguda. 1991-1992 oli ta Põhiseadusliku Assamblee liige, 1992 kandideeris Eesti Vabariigi presidendiks ja kogus 43 protsenti rahva poolt antud häältest. 1995.a. valiti Rüütel rekordilise 17 189 häälega Riigikogu liikmeks. Algul sai temast Riigikogu teine ja 1996.a. esimene aseesimees. 1995-1999 oli Rüütel Balti Assamblee (BA) Eesti delegatsiooni juht, BA Presiidiumi esimees ja aseesimees. Rüütel oli Eesti Maarahva Erakonna(EME) asutaja ja esimees

1994-1999 ning 1999 Eestimaa Rahvaliidu (EME uus nimetus) auesimees kuni presidendiks valimiseni. Kuid selgemalt kui kõik eelpoolnimetatud, on rahva mälu talletunud see, kuidas novembris 1988 hallipäine soliidne Rüütel sirgeseljaliselt Moskvast Eesti suveräänsust kaitses. Sellest sai Rüütli uue poliitilise kapitali kindel nurgakivi.

Toomas Savi kuulus realiikmena EKP-sse (1980-1987), kuid tegutses nõukogude ajal rohkem spordi- kui poliitikaringkondades. Tema poliitikukarjäär algas kohaliku võimu tasandil. 1992 –1995 oli Savi Tartu abilinnapea. Vastloodud Reformierakonda astus ta 1994.a. ja kandideeris edukalt 1995.a. parlamendivalimistel, saades kohe Riigikogu esimeheks. Enne Peeter Tulviste mänguastumist ennustati just Savist uut presidenti, kelle muidu üsna laitmatut renomeed püüti mustata küll dopingukahtlustustega, küll välismaise šokolaadi afääriga. Kuigi kaheksa aastat Riigikogu esimehena aitas Savil kõvasti poliitilist kapitali kasvatada, ei piisanud sellest siiski presidendiks saamiseks. Lisaks Riigikogu liikme ja esimehe tiitlitele, kuuluvad Savi aunimetuste hulka Eesti Suusaliidu president, Eesti Olümpiakomitee (asutaja)liige, liikumise Eluterve Eesti patroon.

Kui Peeter Kreitzbergist presidendikandidaat sai, ei olnud tema poliitiline kapital kuigi suur. Ta oli küll 1995.a. mõnda aega kultuuri- ja haridusminister ning aastatel 1996-1999 Tallinna abilinnapea, kuid mitte eriti laialt tuntud. Valitud 1999.a. Riigikogusse, tõusis ta asespiikriks ja oli Keskerakonna kui suurima parlamendierakonna aseesimees. Kreitzbergi poolt nendes ametites kogutud kapital jääb alla Rüütli ja Savi omale. Keskerakonna kui institutsiooni tuntusest jäi väheks Kreitzbergi kui poliitiku tuntuse suurendamiseks, pealegi oli ta kuni üllatusliku presidendikandidaadiks saamiseni jäänud Keskerakonna jõulise liidri Edgar Savisaare ja karismaatilise Siiri Oviiri varju. Ka valimiskampaania käigus kujutati teda eelkõige Savisaarele ustava parteisõdurina. Lisaks Riigikogu asespiikri ja Keskerakonna aseesimehe tiitlitele on Kreitzberg Tallinna Pedagoogikaülikooli professor. Nii nagu Tulviste, ei ole ka Kreitzberg kuulunud EKP-sse.

Hoolimata välist autoriteeti näitavatest tiitlitest - professor, akadeemik, Tartu ülikooli eksrektor, Tartu Linnavolikogu esimees - tegi Peeter Tulviste teadlikult panuse oma poliitilise kapitali vähesusele. Eesti taasiseseisvumise

järgse ideoloogia kohaselt kuulub Tulviste poliitilise kapitali hulka kindlasti see, et kuigi õppinud Moskvast, ei olnud ta EKP liige. Selle asemel kirjutas ta alla “40 kirjale” ja osales *samizdat*’i levitamisel, mis olevat “iga ausa eestlase mõõdupuu” (Jõgeda, Eesti Päevaleht, 01.08.2001). Tulviste poliitiline tegevus algas 1999.aastal. Temast sai Isamaaliidu liige ja Tartu Linnavolikogu esimees. Rõhudes oma poliitilise kapitali vähesusele, lootis Tulviste ilmselt, et teda ei puuduta Eestis juba mantraks muutunud poliitilise eliidi manamine. Veelgi enam, Isamaaliidu presidendikandidaadina püüdis ta distantseeruda oma partei peaministri Mart Laari ja kolmikliidu poliitikast, kritiseerides koos teiste akadeemikutega elektrijaamade erastamise kava. Tulviste tegi panuse eelkõige oma kultuurilisele kapitalile – väga heale akadeemilisele haridusele, keelteoskusele jne.

Kultuuriline kapital

Kõigist kapitaliliikidest kõige olulisemaks peab Bourdieu kultuurilist kapitali. Bourdieu defineerib seda kui iga mängija isiklikku atribuuti, mis koosneb kolmest osast: habitusest, tarbitavatest kultuurilistest kaupadest ja akadeemilisest tunnustusest. Ajakirjanduses kirjutati kõige rohkem presidendikandidaatide akadeemilisest tunnustusest. Meedia tõstis presidendikandidaatidest kõige enam esile Tulviste head akadeemilist haridust, keelteoskust, suurt lugemust ja üle 10 tuhandest köitest koosnevat kodust raamatukogu. Tulviste *hariduskapital* on muljetavaldav: Moskva ülikooli psühholoogiadoktor 1987 (töö teema: Mõtlemise kultuurilis-ajalooline areng), Tartu ülikooli psühholoogiakateedri professor ja aastatel 1988-1992 kateedri juhataja, 90.-ndate algul külalisprofessor Clark’i ülikoolis USA-s ja Hamburgi ülikoolis Saksamaal, 1993-1998 Tartu ülikooli rektor, alates 1994 Eesti Teaduste Akadeemia akadeemik ja asepresident, 1994 –1999 TA Humanitaar- ja Sotsiaalteaduste osakonna juhataja.

Toomas Savi õppis aastatel 1961-1970 Tartu ülikoolis üld- ja spordiarstiks ning tema hariduskapitali moodustab sama ülikooli meditsiinikandidaadi kraad spordifüsioloogia alal aastast 1975.

Arnold Rüütel lõpetas 1964.a. Tartu Põllumajanduse Akadeemia (EPA) agronoomina, ta on kirjutanud põllumajanduse alaseid teadustöid ja kaitsnud

põllumajandusteaduste doktori kraadi 1991. Samast aastast on Rüütel Eesti Põllumajandusülikooli (EPMÜ) emeriitprofessor. Rüütel on EPMÜ ja Bentley kolledži (USA) audoktor.

Peeter Kreitzberg on lõpetanud Tartu ülikooli matemaatika eriala 1972 ja käinud samas pedagoogika aspirantuuris 1974-1977, kraadi on ta kaitsnud Leningradi Täiskasvanute Üldhariduse Instituudis 1978. Aastatel 1988-1992 õppis Kreitzberg Tartu ülikooli doktorantuuris, filosoofiadoktori kraadi sai Rootsist Lundi ülikoolist 1993. Kreitzberg on olnud Tartu ülikooli dotsent ja professor 1977-1996 ning Tallinna Pedagoogikaülikooli professor aastast 1977. Ta on avaldanud teadustöid eesti (1987) ja inglise keeles (1993).

Ajakirjandusest jääb mulje, et Peeter Tulviste ületab hariduskapitalilt teisi kandidaate tublisti - tunnustatud teadlane, paljude teadustööde autor, õppejõud, professor, akadeemik, Tartu ülikooli endine rektor – tema haridus- ja kultuurilise kapitali hulk on aukartustäratav ja seda rõhutatakse pidevalt. Kuigi ka Peeter Kreitzberg on professor ja filosoofiadoktor, ei ole ta olnud kõrgkooli rektor. Kuigi Arnold Rüütel oli nõukogude ajal EPA rektor ning tema arvel on mitmeid põllumajandusliku sisuga teadustöid, ei peeta tema põllumajandusdoktori kraadi, samuti Toomas Savi meditsiinikandidaadi kraadi spordifüsioloogia alal võrreldavateks Tulviste ja Kreitzbergi doktorikraadidega.

Kultuurilise kapitali üheks olulisemaks näitajaks peab Bourdieu indiviidi keelekasutust ehk *lingvistilist kapitali* - keelelist kompetentsust, sõnaosavust, võimet õiges kohas õigeid asju öelda. Lingvistiline kapital näitab kõneleja sotsiaalset positsiooni. Kõrgele positsioonile omane keelekasutus omandatakse sotsiaalse konteksti ja praktika kaudu. Kuna presidendi positsioon on riigis kõrgeim, peaks ka tema keele- ja kõne(pidamise)oskus olema tiptasemel. Ajakirjanduses avaldatu põhjal kirjutavad kõik presidendikandidaadid oma kõned ja artiklid ise, saades teistelt vaid mõningaid mõtteid, millest tõukuda. Meedia arvates oleks Tulvistest võinud saada president Meriga võrdväärne kõnemees. Ka Kreitzbergi peetakse ootamatult heaks kõnelejaks, Rüütli ja Savi mitte. Kui Savi kõnesid peetakse kuivaks ja halliks, siis Rüütli paljusõnaline ja laialivalgus kõneviis, aga eelkõige kesine võörkeelteoskus on ajakirjanduses pidevalt pinnuks silmas. Ladusalt valdab Rüütel vene keelt, saksa keelt on koolis õppinud, aga praktikat ei oma ja inglise keele oskust

hindab ise passiivseks. Ülejäänud kolm kandidaati on keelteoskuselt suhteliselt võrdsed – Tulviste valdab vabalt inglise, saksa ja vene keelt ning Savi ja Kreitzberg valdavad inglise, vene ja soome keelt.

Sotsiaalne kapital

Sotsiaalne kapital on Bourdieu (2003) hinnangul oluline, kuid mitte määrav kapitaliliik isiku paiknemisel sotsiaalases hierarhias. See koosneb eelkõige suhtevõrgustikest, mis pakuvad tuge ja on valmis mingi eesmärgi nimel mobiliseeruma, samuti indiviidi sotsiaal-demograafilistest näitajatest - vanus, sugu, elukoht jne. Rüütel on aastate jooksul käinud palju Eestis ringi, kohtunud isiklikult väga paljude inimestega, kuulunud rahva muresid. Vähetähtis polnud sealjuures asjaolu, et suur osa Rüütli toetanud valijameestest oli pärit valdadest ning lõpetanud omaaegse EPA ehk praeguse Eesti Põllumajandusülikooli, mille rektor Rüütel oli aastatel 1969 - 1977. (Vahter, Eesti Ekspress/Reporter 11.10.2001) Ka oma muudes elu jooksul peetud ametites (Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi asedirektor 1956-1963, Tartu Nädissovhoosi direktor 1963-1969, EKP KK sekretär põllumajanduse alal 1977-78, Looduskaitseeltsi esimees 1981-1988, hiljem auesimees) puutus Rüütel kokku inimestega, kellest paljud olid EKP liikmed ja kes olid veendunud, et ka kompartei liikmetena aitasid nad – nii nagu Rüütelgi – kaasa elu edendamisele Eestis. Lisaks sellele on Rüütel 1993 asutanud Rahvusliku Arengu ja Koostöö Instituudi, ta on Ülemaailmse Rohelise Risti Eesti organisatsiooni esimees, Haridusühingu Forselius esimees, liikumise “Hoia Eesti merd!” esimees jne. Seega ei ole Rüütel oma sotsiaalset kapitali kogunud mitte üksnes nõukogude aegse kõrge funktsionääri ametis, vaid see on olnud laiem tegevus Eesti (maa)elu ja looduse, samuti hariduselu hoidmisel ja edendamisel.

Teistel presidendikandidaatidel ei olnud nii ulatuslikke suhtevõrgustikke - juba seetõttu, et nad olid poliitikas olnud tunduvalt lühemat aega kui Rüütel. Peeter Tulviste sotsiaalne kapital enne poliitikasse siirdumist pärines eelkõige akadeemilistest ringkondadest ja Tartust. Isamaaliitu astus ta 1999.a., Eesti Üliõpilaste Seltsi (EÜS) 2000.a. Ta on Kaitseliidu liige, s.h. akadeemilise malevkonna algatajaliige aastast 1996. Lisaks sellele on Tulviste Emakeele

Seltsi liige, Eesti Kirjanduse Seltsi esimees aastast 1998; Goethe Seltsi liige, Eesti Mõtteloo Sihtkapitali nõukogu liige, Uku Masingu Kolleegiumi liige, Eesti Euroopa Liikumise liige, Juri Lotmani Fondi liige, Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Seltsi liige, Rotary Klubi liige jne, kuid need suhted ja sidemed ei omanud valijameeste kogu puhul tähtsust.

Toomas Savi sotsiaalne kapital enne poliitikasse tulekut oli samuti seotud eelkõige Tartuga ja suures osas spordiringkondadega. Ta oli Eesti Olümpiakomitee (taas)asutajaliige 1989.a., samuti kauaaegne Suusaliidu president. Kaheksa aastat Toompeal lisasid Savile küll poliitilist kapitali, kuid sotsiaalse kapitali osas jäi ta Rüütli alla. Valdade asemel, kust tuli enamus valijamehi, suhtles Savi eelkõige Toompea poliitikute ja väliskülalistega.

Ka Peeter Kreitzbergi sotsiaalne kapital pärines kitsamast ringist - eelkõige akadeemilistest ringkondadest ja Keskerakonna toetajate ridadest.

4. PEATÜKK. PRESIDENDIKANDIDAADID AJALEHTEDES

Käesolevas peatükis võetakse vaatluse alla see, kuidas kajastasid ajalehed 2001.aasta presidendivalimistel valimiskogusse jõudnud Peeter Tulvistet, Toomas Savi, Peeter Kreitzbergi ja Arnold Rüütli. Et välja selgitada, kas kõiki kandidaate kajastati võrdses mahus ja erapooletult või sai mõni kandidaat mõnes ajalehes suuremas mahus ja positiivsemat tähelepanu kui teised, kasutatakse nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid meetodeid.

4.1.Uuritav materjal ja meetod

Uuritav materjal

Töö põhineb Eesti kuues suuremas ajalehes - nädalalehtedes Postimees (PM), Eesti Päevaleht (EPL), SL Õhtuleht (SL ÕL) ja Äripäev (ÄP) ning nädalalehtedes Eesti Ekspress (EE) ja Maaleht (ML) - ilmunud artiklite analüüsile. Et saada võimalikult täielikku ülevaadet nimetatud ajalehtedes 2001.aastal presidendivalimiste kohta ilmunud materjalidest, telliti Rahvusraamatukogu infoosakonnast sellekohane ülevaade. Kontrollimisel selgus, et nimekirjad olid puudulikud. See tõi kaasa kahetsusväärse viivituse, sest uuesti tuli üle vaadata kõik nimetatud ajalehtede 2001.aasta väljaanded, mis oli äärmiselt mahukas ja aeganõudev töö. Kontrollimise tulemusel võiks 2001.aastal EPL-s, PM-s, SL ÕL-s, ÄP-s, EE-s ja ML-s ilmunud materjale hinnata umbes 95% täpselt. Lüngad on tõenäolisemad meelelahutusliku materjali ja presidendikandidaatide üksikute lausete või tsitaatide osas.

Kuigi presidendivalimiste teemalisi kirjutisi hakkas ajalehtedes ilmuma juba 2000.aasta sügisel (EPL-s ilmus aasta lõpuni 12, PM-s ja ML-s kummaski kaheksa, SL ÕL-s kaks, ÄP-s ja EE-s kummaski üks lugu), on antud töö seisukohast huvipakkuv periood 2001.a. 1.jaanuar kuni 21.september. Vaadeldavas ajavahemikus ilmus kokku 929 presidendivalimiste teemalist lugu - EPL-s 345, PM-s 245, SL ÕL-s 148, ÄP-s 62, EE-s 48 ja ML-s 81 lugu. Selle arvu sisse mahuvad nii lood neljast valimiskogusse jõudnud

presidendikandidaadist kui ka teistest esialgu kandideerinutest (Andres Tarandist, Tunne Kelamist, Matti Pääsist jt.), Tulviste ja Kelami ning Savisaare ja Oviiri konkurentsist partei ametliku presidendikandidaadi koha pärast, Reformierakonna presidendituurist, presidendi institutsioonist, presidendile vajalikest isikuomadustest ja ametioskustest, presidendivalimiste korrast, varasematest presidendivalimistest, Riigikogu valimisvoorudest, valijameeste valimisest, president Merist ja nn esimese leedi teemast. Ka karikatuurid ja huumor kuulusid asja juurde (näiteks EPL-is Minu Kroon ja EE-s Kranaat). Meelelahutusliku sisuga lugusid ja karikatuure antud töö raames ei analüüsitud.

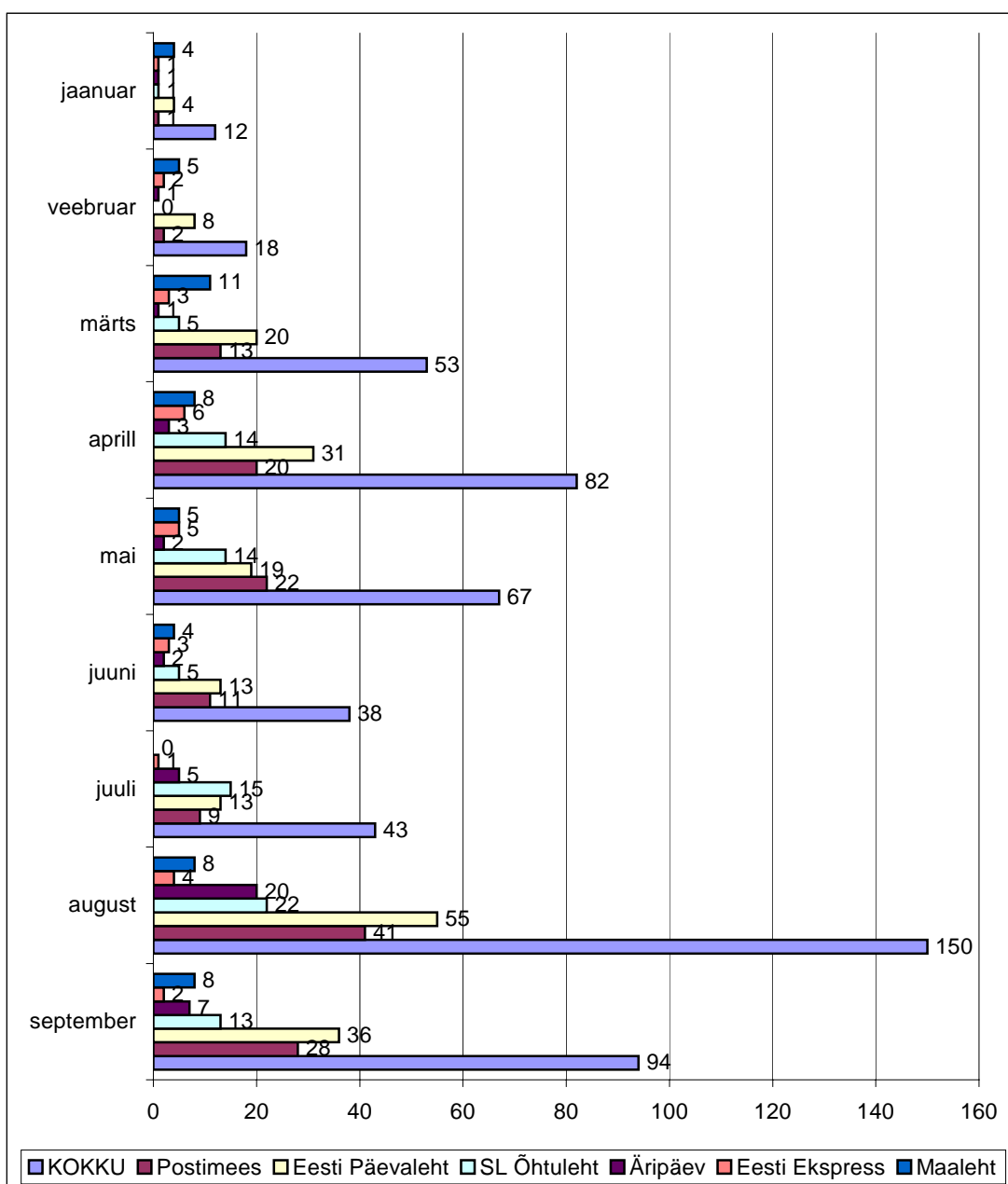
Ka pärast 21.septembrit ilmus rohkesti presidendivalimiste teemalisi kirjutisi (EPL-s ilmus aasta lõpuni 107, PM-s 87, SL ÕL-s 61, ÄP-s 21, EE-s 37 ja ML-s 22 lugu), aga needki jäävad antud analüüsi raamidest välja. Peamiselt oli tegemist (kohati üsna valulike) reageeringutega Arnold Rüütli presidendiks valimisele. Huvitav on märkida, et kui EE käsitles presidendivalimiste teemat enne valimisi kõige meelelahutuslikumalt (ilmunud 48 loost liigitus tervelt kolmandik meelelahutuse rubriiki) ja Rüütlist ei kirjutatud suurt midagi või tehti tema arvel pigem heatahtlikku nalja, siis seda teravam oli EE pärast valimisi. 27.septembri lehes on valimistulemustele pühendatud tervelt seitse lugu, mille toon oli kõike muud kui heatahtlik ja naljatlev, lisaks suur üle kahe lehekülje ulatuv vana foto Rüütlist Nõukogude armee ja sõjalaevastiku veteranide keskel.

Pärast valimisi kirjutati põhjalikult presidendiameti üleandmistseremooniast, Rüütli esimestest tööpäevadest ja mitte eriti õnnestunud avaldustest (suurtel kiirustel hulgakaupa reisimisest jm). Kriitika otseselt Rüütli isiku ja tema punamineviku aadressil asendus üsna ruttu kriitikaga presidendi meeskonna aadressil, kuid seegi vaibus oktoobri lõpuks. Pealegi selgus avaliku arvamuse küsitlustest, et rahvas oli Rüütli presidendiks valimise ja tema tegevusega peatselt sama rahul kui alles äsja president Meriga. Presidendivalimiste teemat meenutati veel korra detsembris aastasündmuste kokkuvõtetes ja sedagi pigem positiivses võtmes.

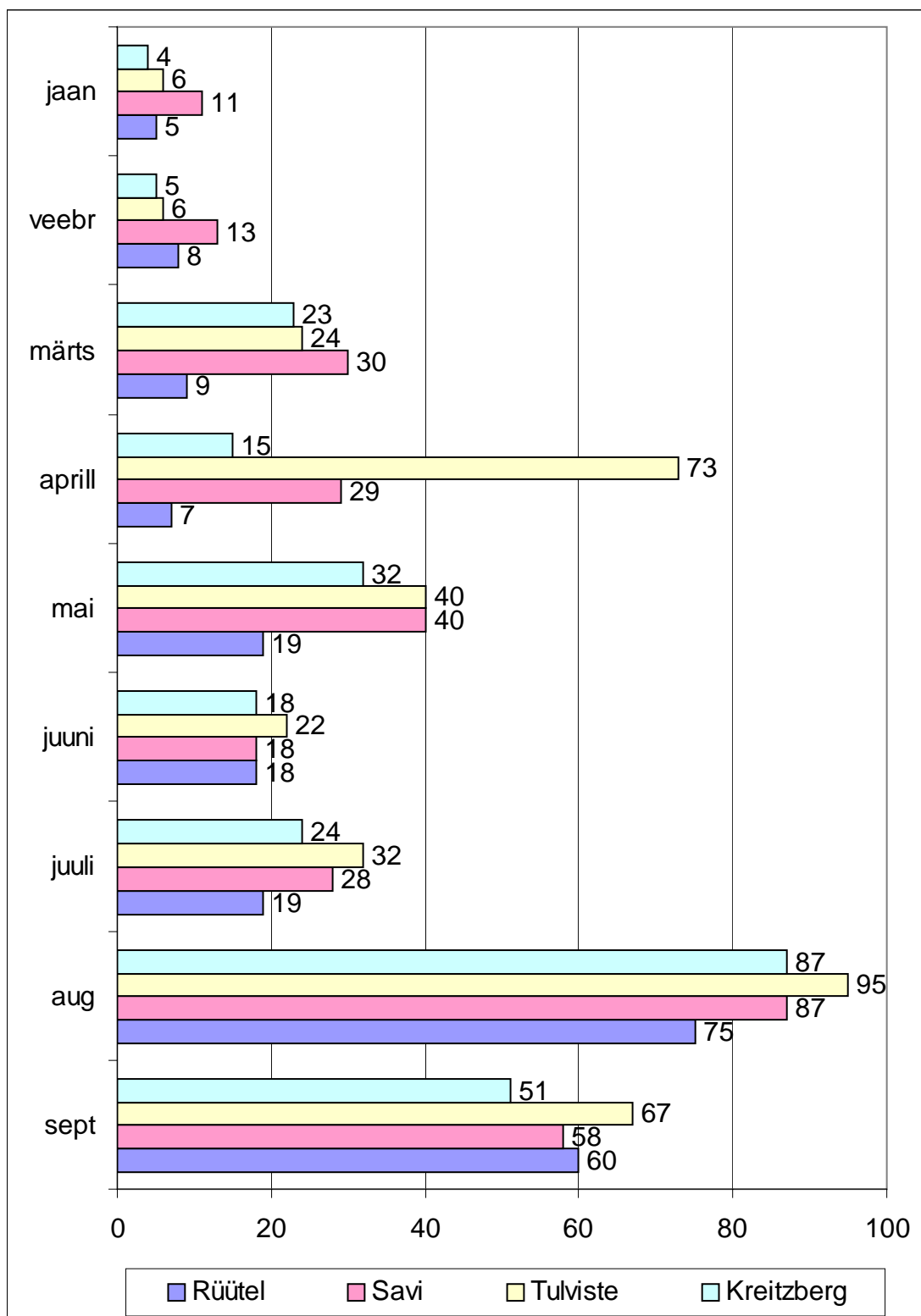
Valimi moodustamine

Antud töö seisukohalt pakub huvi valimiskokku jõudnud presidendikandidaatide representatsioon ajalehtedes ajavahemikus 1.01.-21.09., see tähendab enne valimisi. Kõigist presidendivalimistega seotud lugudest valiti välja need, mis puudutasid nelja peamist presidendikandidaati. Alljärgnevalt ülevaade avaldatud lugudest.

Joonis 1 Kõigi presidendivalimistega seonduvate lugude osakaal kuude lõikes ajalehtede kaupa

Joonis 2 Nelja peamise presidendikandidaadi kohta avaldatud lugude osakaal kuude lõikes

Nagu näha, oli esimene aktiivsem presidendikandidaatide tutvustamise periood märtsist maini, suvel oli mõnevõrra vaiksem periood ning augustis ja septembris oli aktiivsus haripunktis. Seega ei oleks lühem periood andnud representatiivset ülevaadet presidendikandidaatide kujutamisest, kuna teema kerkis päevakorda juba aasta algul ja isegi eelmise aasta sügisel. Ametlikest presidendikandidaatidest kirjutati väga palju märtsis-aprillis, suvekuudel oli pisut vähem artikleid, kuid need olid pikad meelelahutuslikud olemuslood kandidaatide perekonnast, harrastustest jne. Augustis-septembris kirjutati presidendivalimistest kõige rohkem, kuid siis tegeles ajakirjandus juba peamiselt valijameeste teemaga ja avaliku arvamuse küsitluse tulemuste avaldamisega ehk nn. võidujooksu teemaga. Presidendikandidaatide kohta oli selleks ajaks teada iga väiksemgi pisi.

Valimi hulka võeti kõik lood, mis käsitlesid Peeter Tulvistet, Toomas Savi, Peeter Kreitzbergi ja Arnold Rüütli kas üksikult, mitmekesi või kõiki koos. Kui kandidaadist oli kirjutises kasvõi üks lõik, siis läks see arvesse. Muidu oleks valimist jäänud mulje, et Kreitzbergist ja Rüütlist kirjutati veelgi vähem, kuna tavaliselt oli artiklis pikemalt juttu Tulvistest ja Savist, keda meedia pidas peamisteks favoriitideks. Kreitzbergile ja Rüütlile pöörati suhteliselt vähe(m) tähelepanu, kuna ajakirjandus ei pidanud neid tõsiseltvõetavateks pretendentideks presidendi ametikohale.

Valimist jäid välja kõik lood, mis käsitlesid presidendivalimistega seotud muid teemasid – näiteks presidendi institutsiooni, presidendile vajalikke isikuomadusi ja oskusi, presidendivalimiste korda, valijameeste valimist, presidendi otsevalimise plusse ja miinuseid jne. Arvesse ei võetud kitsamale lugejaskonnale suunatud lisasid (nt. Postimehe Tartu lisa, kus ilmus palju kirjutisi seoses valijameeste valimisega ja Eesti Päevalehe lisa City). Vaatluse alla võeti Postimehe lisa Arter, sest seal ilmusid pikad olemuslood kandidaatidest ning Arteri tiraaž on erinevalt Tartu Postimehest sama suur nagu Postimehelgi. Samal põhimõttel võeti arvesse Eesti Ekspressi lisades Reporter ja Areen avaldatud lood.

Valimist jäeti välja kõik presidendikandidaatide poolt öeldud ja ajalehtedes eraldi välja toodud üksikud laused ja tsitaadid (näiteks Äripäeva Ärilause või Eesti Ekspressi rubriik Lühidalt jms.), v.a. juhul, kui nende juures oli presidendikandidaadi foto. Kui lehes oli kandidaadi foto, kuigi temast juttu ei

olnud, siis võeti materjal valimisse. Selliste kriteeriumide alusel tehtud lõplik valim sai üsna suur - kokku 557 materjali, millest EPL-s ilmus 199, PM-s 147, SL ÕL-s 89, ÄP-s 42, EE-s 27 ja ML-s 53 materjali (lisa 1. Analüüsitud materjalide nimekiri). Kuna vaid üsna väheste materjalide puhul (15 juhul 557st), oli tegemist ainult kandidaadi fotoga, siis on edaspidises analüüsis enamasti kasutatud sõna “lugu” kõigi vaatlusaluste materjalide tähistamiseks.

Meetod ja kodeerimine

Kvantitatiivseks uuringuks koostati kodeerimisjuhend (lisa 2. Kontentanalüüsi kodeerimisjuhend). Pärast valimi moodustamist tekstid nummerdati ning iga ajaleht märgiti oma koodiga. Loo ilmumise aeg märgiti kuude kaupa - jaanuar (1) kuni september (9). Iga presidendikandidaat kodeeriti eraldi. Kodeerimisühikuks võeti üks lugu või artikkel. Algul kaaluti kodeerimisühikuks võtta presidendikandidaadi mainimist artiklis, kuid proovikodeerimise käigus selgus, et arvestades valimi suurust, oleks see töö läinud liiga mahukaks. Lood jagati kolme peamisesse tüüpi vastavalt Priit Pulleritsu (1997) määratlusele – *uudislugu*, (*s.h. lühiuudis*), *olemuslugu* ja *arvamuslugu*. Kodeerimisel toodi eraldi välja see, kas arvamusloo oli kirjutanud presidendikandidaat või keegi teine (poliitik, ajakirjanik, ekspert jne), samuti ajalehtede juhtkirjad, lugejakirjad ja muu. Viimase alla paigutati lood, mis ei liigitunud ühegi ülal nimetatud klassifikatsiooni alla, näiteks üleskutsed kedagi presidendiks valida, erinevad reklaamid, milles oli kasutatud presidendikandidaatide fotosid, Aino Järvesoo avalik üleskutse presidendikandidaatidele pakkuda lahendusi Eesti demograafiaprobleemile, online-küsitlused jne).

Uudislugu oli kirjutatud enamasti ühe, vahel ka kahe või enama ajakirjaniku poolt ning käsitles ühte peamist teemat, kujunduselemente oli 1-2 (pealkiri, foto, graafik või joonis). Agentuuriuudis pärines kas BNS-ilt või ETA-lt ning see oli enamasti paigutatud kitsasse veergu rubriigi pealkirja alla (nt. Riik, Persoon, Lühidalt jms). Vahel oli tegemist ka ajalehe enda lühiuudisega. Antud töös ei tooda eraldi välja, kas tegemist oli agentuuriuudise (BNS, ETA) või ajalehe enda uudisega, kasutatakse üldnimetust “uudis”.

Olemuslugu ehk *feature* on pikem kirjutis elust ja inimestest; temas peab olema *story* ja samas peab ta edastama fakte. *Feature* on intervjuude, olukirjelduste, juhtumiste süntees. See võib olla kirjutatud peaaegu igal inimlikku huvi pakkaval teemal, “ta ei lähe nii kiiresti “hapuks” nagu uudis..., teda on huvitav lugeda ka homme, nädala, kuu, sageli isegi aastate pärast.” *Feature* on sageli tehtud intervjuuna, see on faktitruu, kuid faktid on esitatud vähem formaalses järjestuses ja autor võib võtta ka oma seisukoha ning kasutada rohkem ilukirjandusele iseloomulikke võtteid. *Feature* puhul on kaks lähenemismoodust – portreelähenemine (*profile approach*) ja ülevaatelähenemine (*roundup approach*), kusjuures portreelähenemine keskendub üheleainsale subjektile (Pullerits 1997:79). Sellest definitsioonist lähtudes käsitleb antud töö olemuslugudena eelkõige presidendikandidaatide kohta kirjutatud pikki portreelugusid ehk “unikaalportreesid”. Olemuslugu oli ühe ajakirjaniku poolt kirjutatud pikem lugu, mis vahel oli intervjuu vormis. Olemuslugu, mis keskendus ühele presidendikandidaadile, andis põhjaliku ülevaate tema lapsepõlvest, haridusest, harrastustest, perekonnast, tööst jne. Tihti oli lugu mitmel leheküljel, vahepealkirjade ja mitmete kujunduselementidega nagu graafikud, fotod, eraldi raamistuses taustainfo vms.

Arvamuslugu on reeglina avaldatud arvamusleheküljel. Arvamuslugu on subjektiivne essee, mille autorid kajastavad oma mõtteid ja arusaamasid päevaprobleemidest, vahel ka tulevikuküsimustest või filosoofilistest teemadest laiemalt. Juhtkiri on arvamuslugu, mis alati esindab ajalehe vaateid ja mille ülesanne on “määratleda väljaande toon ja seisukoht ühtedes ja teistes küsimustes”. Arvamuslehekülgedelt võib leida kolumneid, karikatuure, kirju toimetajale. Kolumnid erinevad juhtkirjast selle poolest, et nad esitavad autori isiklikku arvamust ja on allkirjastatud. Arvamuskülgedel – tavaliselt juhtkirja all - leiab ajakirjanike seisukohti päevateemadel. Juhtkirjast eristab neid see, et nad esitavad autori arvamust ja on allkirjastatud, kolumnist aga see, et nad on lühemad ja tavaliselt teravamad või humoorikamas stiilis (Pullerits 1997). Presidendikandidaatide arvamuslood olid sageli kirjutatud lehtede poolt etteantud teemadel ja olid kõigile ühised – näiteks suhetest Venemaaga, Eesti majandus- ja julgeolekupoliitikast, jne. Enamasti illustreeris arvamuslugu selle autori väike foto.

Kujunduselemendid

Loo väärtustamist analüüsiti paigutuse ja kujunduselementide kaudu. Mõjukamate lugude puhul oli loo väärtustamiseks kasutatud rohkem kujunduselemente (rubriigi pealkiri, suur loo pealkiri, juhtlõik, vahepealkirjad, foto, sageli ka mitu fotot, eraldi raamistuses taustainformatsioon, graafikud jm). Antud uurimuses vaadeldi kujunduselementidest loo paiknemist kas esileheküljel või muul leheküljel viitega esilehel või muul leheküljel viiteta esilehel. Ilmselt tähendab loo avaldamine esilehel selle suuremat väärtustamist, kui avaldamine mingil muul leheküljel.

Loo väärtustamisel on oluline pealkiri – “tähtsal uudisel on sageli mitmeosaline ja suurem pealkiri kui vähetähtsal uudisel”. (Pullerits 1997:57) Pealkirja suurust (tavaline, keskmine, suur) mõõdeti visuaalselt, sest tabloidlehtede pealkirjad on tavaliselt suuremad kui kvaliteetlehtede omad. Loo väärtustamise seisukohalt peeti oluliseks foto(de) kasutamist ja paiknemist (esilehel või mitte) ja nende suurust (suur, keskmine, väike) ning jooniste/graafikute ja /või taustainfo olemasolu. Arvesse läksid üksnes fotod, millel oli vähemalt üks presidendikandidaat. Kokku oli ilma fotodeta lugusid 287 ja fotodega lugusid 270. Neist esileheküljel oli 32 ja muudel lehekülgedel 238 fotot. Kandidaatide lõikes oli kõige rohkem fotosid Tulvistest – esilehel 26 ja mujal 141, kõige vähem fotosid oli Rüütlist - esilehel 12 ja mujal 78. Eraldi ei analüüsitud, kellega presidendikandidaat fotol oli. Siiski väärib märkimist, et Tulvistet esitleti korduvalt ühisel fotol president Meriga. (EE 26.04, PM 26.03 ja 28.03.), tõstes teda sel moel esile kui ainsat Merile väärilist järglast. Ühtegi teist presidendikandidaati Meriga ühisel fotol ei kujutatud.

Suhtumisviisi ja hinnangute mõõtmine

Käesoleva töö raames uuriti lugudes kajastunud suhtumisviisi ja hinnanguid presidendikandidaatidele, seda nii suhtumise suuna kui ka intensiivsuse osas. Selleks määratleti, millises kontekstis presidendikandidaate nimetati (ei kirjutatud üldse, suhtumine oli neutraalne, pigem positiivne või negatiivne, positiivne ja negatiivne tasakaalus, tugevalt positiivne või negatiivne).

Positiivseks või negatiivseks hinnati lugu siis, kui autor oli kasutanud mõnda (omadus)sõna, mida võis käsitleda kas positiivse või negatiivsena, neutraalse puhul sellised omadussõnad puudusid ja ambivalentse puhul oli tekstis või ka pealkirjas nii positiivseid kui ka negatiivseid (omadus)sõnu. Näiteks nimetati Rüütlit Eesti poliitika “vanaks heaks hõbedaks”, kellel on taasiseseisvumisel suured teened, aga samas rõhutati, et tegemist inimesega, kes kuulus nõukogude tippnomenklatuuri ja kelle parimad päevad jäävad minevikku. Või tunnistati, et Rüütel on kena inimene, aga kommunist ikka Eesti presidendiks ei sobi. Kui ühe loo piires esines nii negatiivset kui positiivset, aga hinnangud ei olnud tasakaalus, siis võeti arvesse seda, kumb hinnang jäi peale. Kahtlemata on selles oma subjektiivsuse moment. Näiteks Tulviste puhul võib väljend “lõbus boheemprofessor” ühe kodeerija arvates olla positiivne, teise puhul aga pigem kriitiline hinnang. Seega arvestati eelkõige loo üldtonaalsusega.

4.2. Kontentanalüüsi tulemused

Antud alapeatükis kajastatakse kontentanalüüsi tulemusi üldistavalt, üksikasjalikumad tulemused on eraldi ära toodud lisades (lisa 3 Kontentanalüüsi tulemused tabelitena).

Loo ilmumine ajalehtede ja kuude lõikes

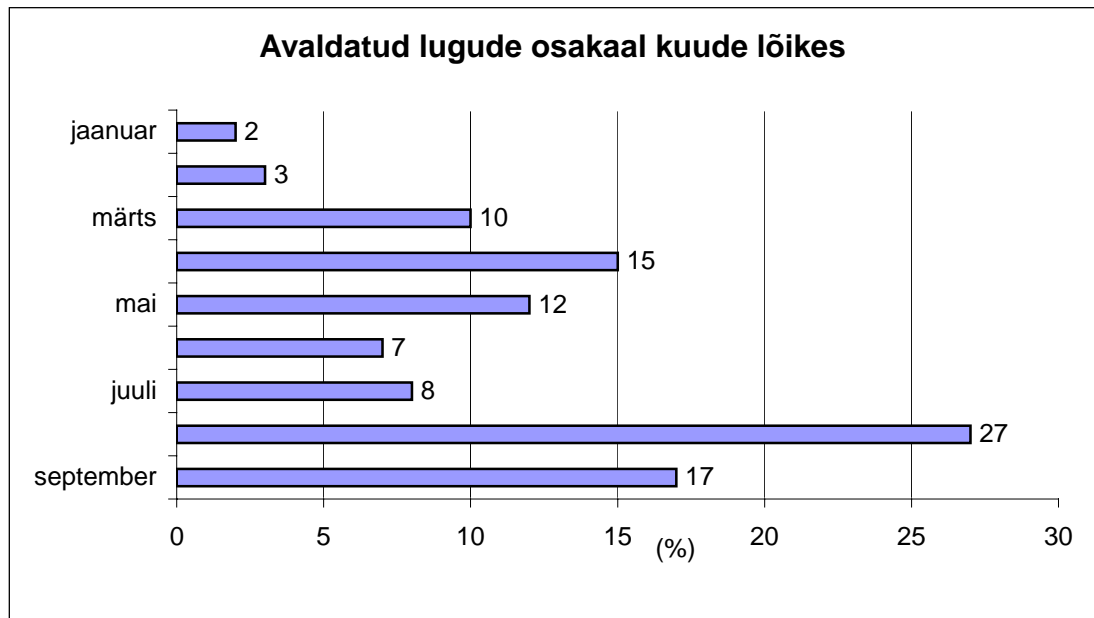
Kõige rohkem lugusid avaldati augustis ja septembris, teine aktiivsem periood oli märtsist maini. Äripäevas avaldatud artiklitest jäävad ligi pooled augustisse. Kevadel olid aktiivsemad presidendivalimistest kirjutajad nädalalehed – viiendik Maalehe selleteemalistest lugudes ilmus märtsis, Eesti Ekspressil aga aprillis.)

Jooniselt 3 nähtub, et protsentuaalselt kõige rohkem lugusid ilmus augustis. See on ka mõistetav, kuna augusti lõpul toimusid presidendivalimiste voorud Riigikogus, samuti algas valijameeste valimine. Septembri osas peab silmas pidama, et arvesse on võetud lood, mis ilmusid kuni 21.septembrini k.a, kuna antud töö käsitleb presidendikandidaatide representatsiooni enne

presidendivalimisi. Seega jäid vaatluse alt välja lood, mis ilmusid septembris pärast presidendivalimisi .

Joonis 3

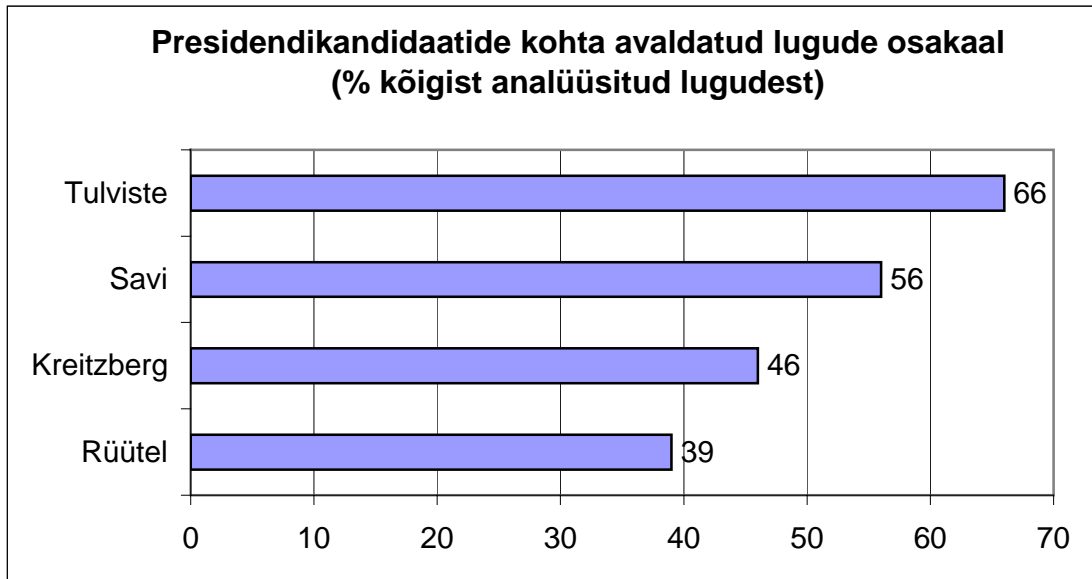
Täpsem ülevaade ilmunud lugude arvust ajalehtede ja kuude lõikes on ära toodud lisas 3 (lisatabelid 1 ja 2).

Tähelepanu presidendikandidaatidele ajalehtede ja kuude lõikes

Kõige suurema tähelepanu osaliseks sai Peeter Tulviste, kellest on tervelt 66% kõigist vaadeldud materjalidest. Kõige vähem kirjutati Arnold Rüütlist, temast oli vaid 39% lugudest. Osaliselt on see seletatav sellega, et Rüütlist sai ametlik presidendikandidaat alles 9.juunil. Tulvistest sai Isamaaliidu ametlik presidendikandidaat aprilli keskel ehk peaaegu kaks kuud varem kui Rüütlist. Savi valiti ametlikult Reformierakonna presidendikandidaadiks küll alles mai algul, kuid juba 2000.a. novembris käidi ta meedias välja kui omavalitsusjuhtide soosituim kandidaat järgmiseks presidendiks. Teda kajastatakse kokku 56% lugudes. Kõige varem sai Keskerakonna ametlikuks presidendikandidaadiks Peeter Kreitzberg – juba märtsi algul – kuid tema võimalust presidendiks saada ei peetud algusest peale kuigi suureks. Sellest hoolimata on temast kirjutatud rohkem kui Rüütlist – 46% . Osalt on see

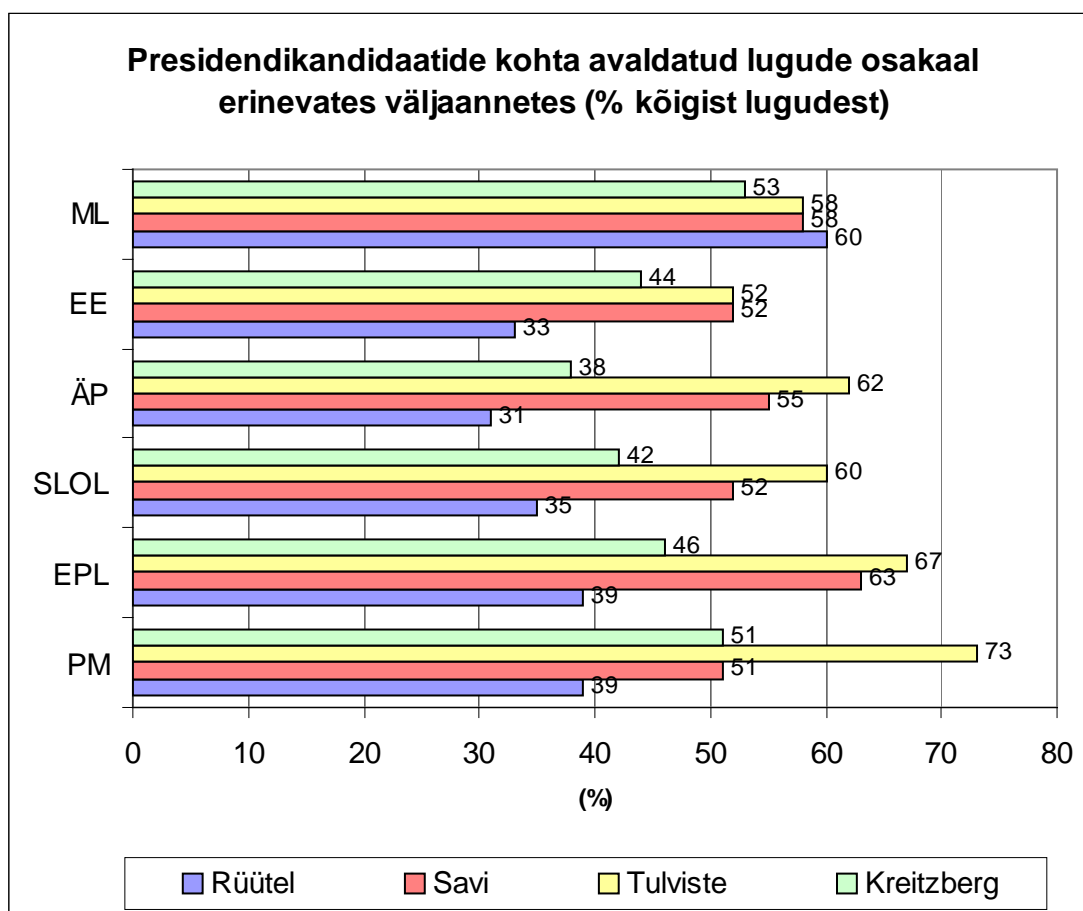
kindlasti tingitud asjaolust, et erinevalt Rütlist ja Savist, kandideeris Kreitzberg presidendivalimiste Riigikogu voorudes, mis tagas talle ajakirjanduse tähelepanu. Jooniselt 4 on protsentuaalselt näha, kui palju tähelepanu kandidaadid meedias pälvisid. Kuna ühes valimisloos räägiti sageli mitmest kandidaadist, siis ulatub protsentide summa üle 100%.

Joonis 4

Kui vaadata presidendikandidaatide käsitlemist ajalehtede lõikes (lisa 3, lisatabel 3), siis võib öelda, et kõige võrdsemalt on seda teinud Maaleht. Peaaegu võrdselt on käsitletud Tulvistet, Savi (mõlemad 58%) ja Rütlist (60%), vaid Kreitzbergist on kirjutatud pisut vähem (53%). Vahed on liiga väikesed selleks, et võiks öelda, et leht on kedagi neljast kandidaadist selgelt eelistanud. Samas torkab silma, et teised lehed on, võrreldes Maalehega, kirjutanud Rütlist tunduvalt vähem. Kõigis lehtedes on saanud enim tähelepanu Tulviste, Postimehes koguni 73% Savi ja Kreitzbergi 51% vastu. Ka Äripäev, Eesti Päevaleht ja SL Õhtuleht on avaldanud enim kirjutisi Tulviste kohta. Eesti Päevalehes on vahe Tulviste ja Savi vahel kõige väiksem (vastavalt 67 ja 63%), teistes lehtedes on ülekaal Tulviste kasuks veelgi suurem. Ülevaade kandidaatidest kirjutatud lugudest kuude lõikes on lisa 3 (lisatabel 4). Kandidaatide võrdleva ülevaate ajalehtede kaupa annab joonis 5.

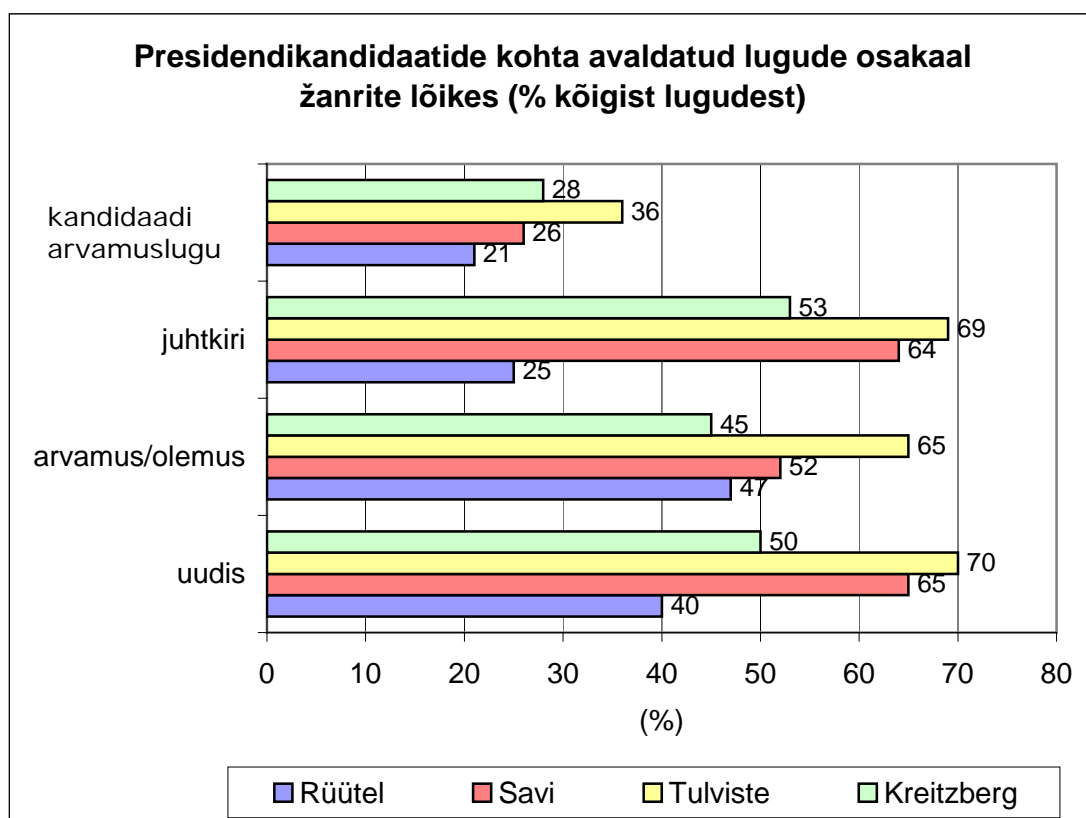
Joonis 5

Presidendikandidaatide kohta avaldatud lood žanrite lõikes

Ilmunud materjalid liigitati uudislugudeks, juhtkirjadeks, arvamus- ja olemuslugudeks, samuti on eraldi välja toodud kandidaatide endi kirjutatud arvamused. Loo žanri järgi (lisa 3, lisatabelid 5 ja 6) oli jaotus järgmine: enam-vähem võrdselt ilmus uudislugusid Savist, Tulvistest ja Kreitzbergist, Rüütli kohta ilmus neid vähem. Rüütel alustas ametliku kandidaadina teistest tunduvalt hiljem, mis on ilmselt üks vähema arvu uudislugude põhjus, samas ei peetud tema võimalusi valituks saada kuigi tõenäoliseks. Rüütli kohta käivatest lugudest oli suurem osakaal arvamusalustel. Juhtkirjade arvu poolest jääb Rüütel taas ülejäänud kolmele kandidaadile alla. Rüütli kohta käivatest materjalidest oli suurem osakaal lugejakirjadel, mis olid enamuses väga positiivsed. Joonis 6 annab võrdleva ülevaate lugudest žanrite kaupa.

Joonis 6

Presidendikandidaatide lõikes jagunesid erinevat tüüpi lood järgmiselt: uudiste peakangelane oli Tulviste (70%), järgnes Savi (65%), Kreitzbergist oli juttu pooltes uudislugudes ja Rütelist veelgi vähem (40%). Ka arvamus- ja olemuslugusid oli kõige rohkem Tulvistest (65%) ja Savist (52%). Üsna võrdsed olid Rützel (47%) ja Kreitzberg (45%). Juhtkirju oli kõige rohkem Tulvistest (69%) ja Savist (64%). Rütelist nimetati vaid 25% juhtkirjades. Tulviste ise oli samuti kõige aktiivsem kirjutaja (36%), kõige passiivsem oli Rützel (21%).

Päevalehtede materjalides olid ootuspäraselt esiplaanil uudislood. Erandi moodustas SL Õhtuleht, mis on presidendikandidaate tutvustanud peamiselt arvamus- ja olemuslugude kaudu. Neljandiku Äripäevas avaldatud materjalidest moodustavad presidendikandidaatide endi kirjutatud arvamuslood. Nädalalehtedes domineerivad uudislood ja olemuslood. Ülevaade presidendikandidaatide kohta ilmunud lugude žanrilisest jaotuvusest ajalehtede kaupa on ära toodud lisas 3 (lisatabel 7). Toodud andmetest nähtub, et Maalehe uudised käsitlesid presidendikandidaate üsna võrdselt. Postimehe

uudised keskendusid kõige rohkem Tulvistele, Õhtulehe omad aga Savile. Päevalehes ja Äripäevas nimetati nii Savi kui Tulvistet võrdselt. Arvamus- või olemuslugudes oli tasakaalustatuim Eesti Ekspress. Rüütel jäi tagaplaanile kõigis väljaannetes, v.a. Maaleht, kus tema kohta käivaid kirjutisi oli kõige rohkem.

Kandidaatide väärtustamine kujunduse kaudu

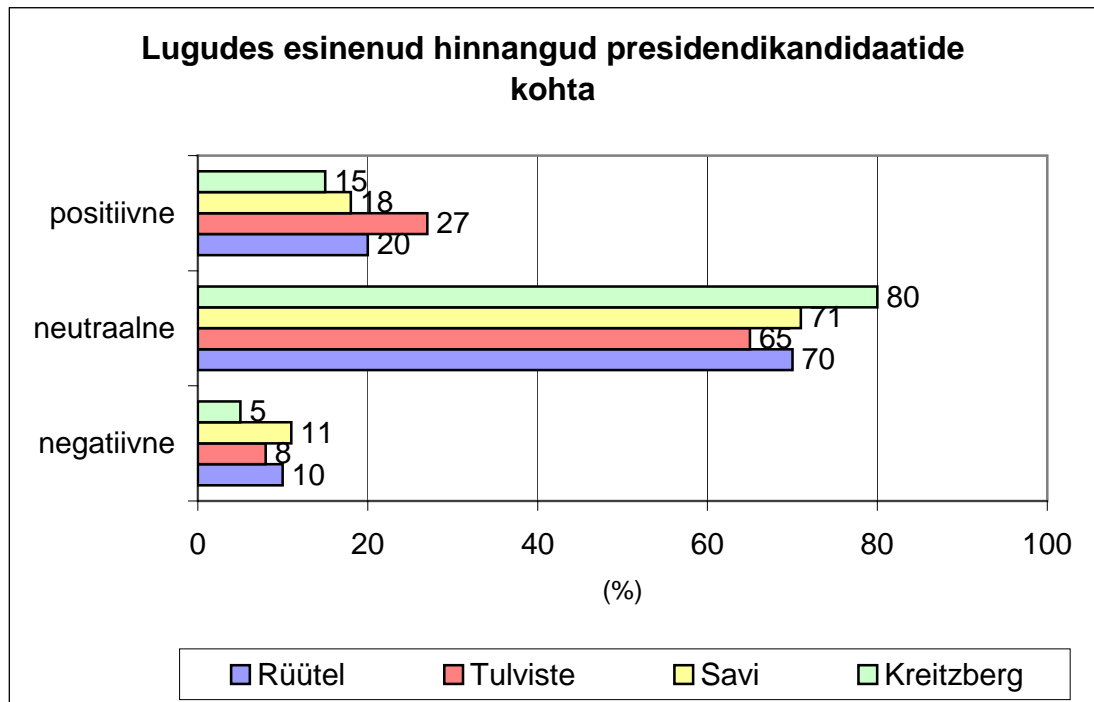
Kujunduselementide poolest erinevate kandidaatide kohta avaldatud materjal oluliselt ei erinenud. Rüütel ja Savi jõudsid mõnevõrra vähem esilehekülgedele kui Tulviste ja Kreitzberg, kuid need erinevused polnud suured (lisa 3, lisatabel 8). Peeter Tulviste oli ainus presidendikandidaat, keda esitleti fotodel koos president Lennart Meriga.

Suhtumine presidendikandidaatidesse

Uudistes ja arvamuslugudes käsitleti Rüütlit valdavalt neutraalselt või pigem positiivselt, kaks kolmandikku juhtkirjadest aga kaldus negatiivsele poolele. Lisas 3 toodud tabelitest on näha, millist suhtumist väljendavad erinevat tüüpi lugudes erinevad ajalehed Tulvistesse (lisatabelid 10,11,12); Savisse (lisatabelid 13,14,15); Kreitzbergi (lisatabelid 16,17,18) ja Rüütli (lisatabelid 19,20,21). Juhtkirjadest olid pooled Tulviste suhtes soodsad ja vaid 8% negatiivsed. Isegi uudised, millest enamik (78%) olid neutraalsed või tasakaalustatud, kippusid Tulviste puhul kalduma pigem positiivsele poolele. Artiklites, milles mainiti Arnold Rüütli, kajastas kaks kolmandikku teda neutraalselt. Positiivsele poolele kaldus ligi viiendik (18%), negatiivseid oli kümnendik (9%) käsitlusi. Kõige positiivsem oli Rüütli suhtes Maaleht (35% käsitlusi positiivsed) ja Eesti Ekspress (33%), kuid EE-s oli materjalide arv ka üsna väike – kõigest 9. Ka Toomas Savi suhtes oli kaks kolmandikku käsitlustest neutraalsed. Kõige neutraalsemalt käsitlesid Savi Postimees ja Maaleht. Postimees oli üldse kõigi presidendikandidaatide suhtes kõige neutraalsem väljaanne. Negatiivseid materjale Savi kohta ilmus kõige rohkem SL Õhtulehes, kus esimesena tõsteti üles dopinguteema. Kõige positiivsem oli Savi suhtes Äripäev. Eesti Ekspressis oli 29% positiivsete artiklite kõrval ka

21% negatiivseid käsitusi. Peeter Tulviste suhtes oli neutraalseid käsitusi presidendikandidaatidest kõige vähem, positiivseid aga kõige enam (27%). Kõige positiivsem oli Äripäev (35%). Kriitilisi materjale oli enim Eesti Ekspressis (21%). Alljärgnev tabel annab võrdleva ülevaate suhtumisest presidendikandidaatidesse kõigis lugudes kokku.

Joonis 7

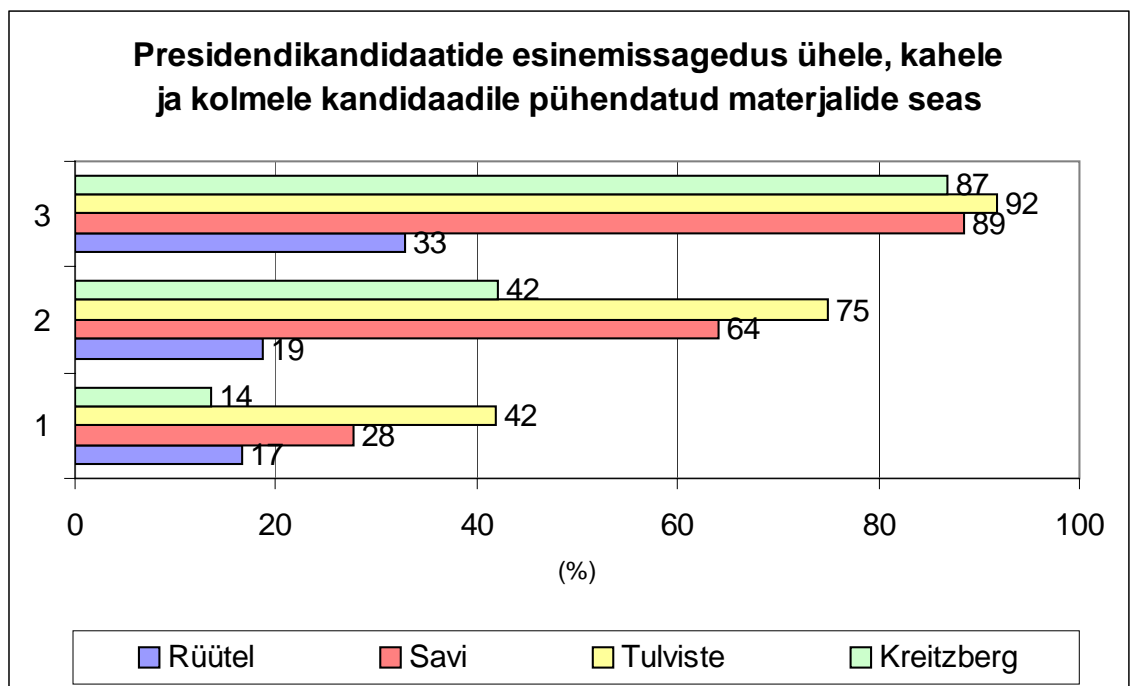
Kõige neutraalsemalt käsitleti kõigist kandidaatidest Kreitzbergi (üle kolme neljandiku neutraalseid käsitusi). Kõige positiivsemad oli Maaleht (25% positiivseid kirjutisi) ja SL Õhtuleht (19%).

Presidendikandidaatide esinemine lugudes

Presidendikandidaatide tutvustamine algas juba aprillis-mais. Olemuslugudes anti ülevaade presidendikandidaatidest alates nende perekonnast, lapsepõlvest, haridusest, hobidest, varanduslikust seisust jne. Paljudes kirjutistes käsitleti kahte või enam kandidaati koos. Alljärgnev joonis annab ülevaate sellest, kellele presidendikandidaatidest oli pühendatud kõige rohkem ainumaterjale,

s.t. ainult ühest kandidaadist kirjutavaid lugusid, keda kandidaatidest mainitakse sagedamini kahe kandidaadi kohta käivates lugudes ja keda kolme kandidaadi puhul. Kõige rohkem eraldi lugusid on Peeter Tulviste kohta – 42%, järgneb Savi 28%-ga, Rüütlist ja Kreitzbergist on kõige vähem ainult neile pühendatud lugusid, vastavalt 17 ja 14%. Kahe kandidaadi kohta käivates lugudes figureerivad oodatult Tulviste ja Savi kui kaks peamist favoriiti, kõige vähem tähelepanu on taas pööratud Rüütlile. Ka kolmest presidendikandidaadist rääkivates lugudes on Rüütel jäänud tahaplaanile 33%-ga, kusjuures ülejäänud kolm kandidaati – Tulviste, Savi ja Kreitzberg on kajastatud peaaegu võrdselt.

Joonis 8

Kontentanalüüsi tulemused tõestavad hüpoteesi, et kõik ajalehed ei suhtunud kõigisse kandidaatidesse võrdselt. Ilmselt eelistasid kõik väljaanded peale Maalehe Peeter Tulvistet, kellest kirjutati kõige rohkem ja kõige positiivsemas võtmes. Sel moel lõi meedia kaasa ajakirjandusväljal toimivas erinevate huvide võitluses, asudes toetama endale sobivaimat kandidaati.

Ajakirjandusväljal toimivas erinevate huvide võitluses osalevad toimetajad *“kas otse, konkreetsete isikutena, ajakirjandust kasutades, või kaudselt: teatud*

mõttesuundi toetades, neile ajakirjanduses rohkem ja tõhusamaid esinemisvõimalusi pakkudes või tekste vastavalt töödeldes ja kommenteerides.” (Lõhmus (1999:26)

“Ajakirjandus on üks määratletav avalikkuse väli, selle kaudu levitatavad ideed ja müüdid mõjutavad erinevaid avalikkuse (ja sotsiaalseid välju) (vrd. Bourdieu political field, symbolic systems – art, religion, language), milles käsitletakse välju ühiskonnas domineerimise järgi. Bourdieu mõistete süsteemi kasutades on ajakirjandus kui võitlusväli eelkõige võitlus sümboolse võimu pärast alistatuse ja vahetusväärtuse (capital) määramisel, eesmärgiks on legitiimsuse saavutamine.” (Lõhmus 2000:154)

Ajakirjanduse ilmne soosiv suhtumine Peeter Tulvistesse ei viinud teda Kadriorgu. Seega leidis taas kinnitust, et “lugemine ei tähenda veel soostumist ega vastuvõtt omaksvõttu” (Lõhmus 1999: 47).

4.3. Kvalitatiivne analüüs

Käesolev alapeatükk keskendub ajalehtedes presidendikandidaatide kohta avaldatud lugude kvalitatiivsele analüüsile, s.t. annab ajalehtede kaupa ülevaade sellest, kuidas erinevad ajalehed kujutasid nelja peamist presidendikandidaati. Esmalt antakse ülevaade Peeter Tulviste kui kõige enam ja kõige positiivsemat tähelepanu saanud kandidaadi kujutamisest.

4.3.1. Peeter Tulviste kujutamine ajakirjanduses

Isegi põhjalikuma analüüsita võis öelda, et Tulviste oli meedia lemmikkandidaat. Tema kohta kogutud materjali pakk oli kõige paksem, kõige rohkem avaldati talle meedias otsest toetust, mida märkisid ära nii vastaskandidaadid kui ka ajakirjanikud ise. Tulvistet esitati kui uut, värsket ja n.ö. poliitikakauget kandidaati. “Kõrgemal poliitilisest mudamaadlusest” (*above the political trenches image*) on tuntud nipp USA presidendivalimistelt ja seisneb selles, et kandidaadile püütakse luua imago, nagu oleks ta poliitikast mõnevõrra eemalseisev isik. (Trent, Friedenberg 1995:76). Alljärgnevalt ülevaade ajalehtede kaupa. Eesti Päevalehest alustatakse

seetõttu, et leht kirjutas Tulvistest kõige rohkem ja kõige positiivsemas võtmes.

Eesti Päevaleht(EPL)

Kuigi jutte Tulviste võimalikust kandideerimisest oli kuluaarides sahistatud juba varemgi, “kappas Tulviste areenile” 23.märtsil. Siis sai teatavaks tema ametlik kandideerimine Tunne Kelami vastaskandidaadina 14. aprillil Isamaaliidu suurkogul. EPL-i esilehte ilmestab Tulviste suur pilt, nagu nalja täis ja tagaplaanil kandik veiniklaasidega (hiljem korduvalt rõhutatud huumorimeel, seltskondlikkus, heast napsist lugu pidamine). Samas lehes on ka uudislugu “Tulviste sobiks Kelamile lubatud kandidaadi rolli”. Arvatakse, et Isamaaliidu koalitsioonipartnerite kõrval tunnustavad teda ka opositsioonipoliitikud. Tulvistet peetakse isikuomaduste, laia silmaringi ja väga hea akadeemilise hariduse poolest üheks tugevamaks ja tõsiseltvõetavamaks presidendikandidaadiks. Juhtkiri tõdeb, et “just ootamatu esiletõus, hoog ja värskus on trumbid, millega Tulviste võib kogenud konkurenti (Savi) lüüa.” Tulvistet hakati kohe pidama kõige sobivamaks president Meri järglaseks, “kes kannatab intellektuaalselt tasemelt välja võrdluse presidendietaloni Lennart Meriga.”(EPL 23.03.)

Järgmise päeva lehes lubab lavastaja ja kunagine koolivend Ingo Normet Tulvistele tuge vaimuinimestelt, kiites teda kui hea huumorimeelega suurepärase suhtlejat, kellel on olemas kõik Eesti järgmisele presidendile vajalikud omadused. (EPL 24.03.)

2.aprilli EPL-i esileht teatabki: “Kultuurieliit koondus Tulviste taha”. 53 kultuuritegelase avalikus kirjas “Peeter Tulviste presidendiks” öeldakse, et järgmine president ei tohiks olla tegevpoliitik, vaid suveräänse, mitte ametist, vaid isiksusest tuleneva autoriteediga tark ja erapooletu inimene. Kiidetakse Tulviste juhiomadusi - ta on edukalt juhtinud *alma materit* ja juhib Tartu Linnavolikogu. Kaitseliidus on ta isikliku eeskujuga näidanud, et oma riiki peab kaitsma. Kultuuritegelased on veendunud, et Tulvistet ei pea häbenema vestlemas selle maailma vägevatega ja et ettenägematutes olukordades võib tema kiire mõtlemise peale kindel olla. Kirja lõpus tuuakse mängu sarnasus “meie Lennartiga”, mis näib olevat üldine ihalus järgmise presidendi

valimisel. Juhtkirjas tõdetakse, et kultuurieliidi kiri meenutab ammu “ajaloo hämarusse vajunud” loomeliitude pleenumit ja näitab kultuurieliidi mõjukust ühiskonnaelus kaasaraäkimisel.”(EPL 02.04.)

Vahetult enne Isamaaliidu suurkogu avaldab EPL (12.04.) hulgaliselt kaht konkurenti – Tunne Kelamit ja Peeter Tulvistet - käsitlevaid materjale. Kelamit võrreldakse presidendivalimistel maratonijooksja ja Tulvistet sprinteriga. Suur vahepealkiri kuulutab: “Tulviste võidab niikuinii”. Leht märgib, et Tulviste kiires edus on olnud oluline osa tema edukal teadlaskarjääril ja suurepärasel huumorimeelel. Taas märgitakse Tulviste sarnasust Lennart Meriga. Rõhutatakse, et “kuna ajakirjandus, kultuurieliit ning isegi suur osa avalikkust eelistab Tulvistet, tähendaks Kelami võit seda, et “hea” Peeter kaotas “halvale” Tunnele mingite rumalate parteilaste - isamaaliitlaste pärast.” Leht tõdeb, et avaliku arvamuse enamus aplodeerib Isamaaliidu suurkogule, kui võidab Tulviste ja küsib otse: “Huvitav, kas see teadmine mõjutab ka Isamaaliidu liikmete otsust ja kallutab vaekausi Tulviste kasuks?”

12. aprilli lehes ilmub rohkete fotodega illustreeritult mitu lugu Peeter Tulvistest (eraldi lugu ka Kelamist), kus valgustatakse tema elu alates lapsepõlvest Nõmmel kuni Tartu ülikooli rektoriks saamiseni.

Isamaaliidu suurkogu päeval toob leht ära politoloog Iivi Masso arvamuse, et Tulviste oleks Kelamist parem president. Ta suudaks paremini hoida üleval Meri poolt loodud esinduslikku imidžit rahvusvahelisel tasandil ja taastada praktiliselt kadunud usaldusväärse poliitiku rolli kodumaal. EPL ei varjagi Tulviste soosimist: “On ju Tulviste kandideerimist seni saatnud kultuurieliidi ja meedia üksmeelne – ja mis seal salata – kohati lausa piinlik heakskiit.” (EPL 14.04.) 16.aprilli EPL-i esilehel on suur foto tõsistest Peeter ja Tiia Tulvistest, kes otsekui aimaks tulevast presidendipaari vastutust. Pildiallkiri küsibki: “Kas Peeter ja Tiia Tulviste on Eesti Vabariigi tulevane esipaar?” Lehes analüüsitakse, mida tähendab Tulviste tõus Toomas Savile ja miks Tunne Kelam Tulvistele kaotas. Nii sotsioloog Andrus Saar kui ka Isamaaliidu esimees Mart Laar on veendunud, et järgmine Eesti president on Tulviste, kelle vaprust ja sobivust presidendiks rõhutatakse samas lehes looga ”Professor Tulviste valmis kodu kaitsel verd valama”.

EPL leiab, et kõigest 23 päeva avalikult presidendikandidaat olnud Peeter Tulviste kiire tõusu ja võidu Isamaaliidu suurtkogul tagas rahulolematuse senise poliitikaga. Andrus Saare arvates “võiks Tulviste olla president, keda ei seostata Isamaaliidu liikmelisusega, vaid kes sobib väga paljudele inimestele”. Reformierakonna ühe juhtfiguuri Andrus Ansipi sõnul on Tulviste näol tegemist “elava, lihast ja luust inimesega, kel on emotsioonid, samuti ääretult hea akadeemiline haridus”. EPL-i 16.aprilli juhtkiri märgib, et Tulviste napp võit Kelami üle toob seni nii rahva kui võimalike valijameeste seas suurt edu nautinud Toomas Savile tõsise konkurendi. 21.aprilli EPL-is tõdeb presidendikandidaat Peeter Kreitzberg, et Peeter Tulviste on üks Lennart Meri mantlipärijaid ja soosikuid, tema taga on arvamussliidrid ja tal on suur analüütiline pagas.

Vähem kui kümme päeva pärast Tulviste saamist Isamaaliidu ametlikuks presidendikandidaadiks on ta jälle EPL-i esilehel koos abikaasa Tiiaga rõõmsalt veini joomas ja kooki söömas ning suur pealkiri teatab: “Valijameeste toetus Toomas Savile pöördus järsult presidendikandidaat Tulviste kasuks”. Lehes kirjutatakse pikemalt sellest, et Tulviste on tõusnud kampaania peafavoriidiks, kuna ta tuli “värske ja mõnes mõttes ootamatu jõuna.” Tulviste edu põhjuseks peetakse, et “ta ei ole seotud ühegi skandaaliga.” (EPL 23.04.)

24.aprilli EPL-is analüüsib Rein Veidemann Tulviste edu põhjusi ja nagu pealkirigi ütleb, lööb Tulviste konkurente arvamussliidrite toel. Ka Veidemann ei saa mööda võrdlusest Meriga: “Imagoloogiliselt jätkaks Tulviste president Lennart Meri kõrgintellektuaalset liini (n-ö Hurda, Tõnissoni tüüpi rahvajuhimudel), täiendaks seda aga siiski muhedama, pehmema ja seega rahvalähedasema nüansiga. ... Tulviste on jõudnud koguda ka piisavalt sümbolset kapitali, mida kinnitamas vähemalt välise autoriteetsusega seonduvad tiitlid ja positsioonid: professor, eksrektor, akadeemik. Tulviste on meedia lemmik-kandidaat. ... Tulviste tulemist on võimendanud Eesti sotsiaalsest ja poliitilisest võõrandumisest tingitud vaakum. Avalikkus kannab Tulvistele üle oma januse ootuse usaldusväärse ja konsolideeriva poliitilise liidri ning jõu järele.” Veidemanni sõnul näib Tulvistes kehastuvat 60.ndate põlvkonnale iseloomulik vitaalsus, kaasaminemisvalmidus, ühiskonnatundlik ja sünteesi taotlev loovus. Idealistlik Veidemann loodab, et “Eestis hetkel

arvukaimalt esindatud põlvkonna saadikuna suudaks Tulviste n-ö keskliikmena ühendada mitmeks lõhenenud Eesti ühiskonda.” (EPL 24.04.)

27.aprilli EPL näitab graafiliselt Peeter Tulviste võimsat tõusu ja Savi langust valijameeste silmis. Sotsioloog Juhan Kivirähk nimetab Tulvistet Isamaaliidu jaoks äärmiselt õnnelikuks leiuks, kelle kandidatuur käidi välja väga sobival ajal.

Maikuus on eufooria Tulviste valimise üle pisut vaibunud, pressis näib eelkõige huvitavat tema omavaheline võitlus Toomas Saviga. Tulvistel nähakse Saviga võrreldes mitmeid eeliseid, k.a. viimistletud analüüsioskus ja sõnaosavus. (EPL 07.05.). Üldise positiivse suhtumise taustal on ka rahulolematuid, eelkõige Isamaaliidu Kelami toetajatest liikmete seas. Vardo Rumessen avaldab kahetsust, et “tugevaim kandidaat (Kelam) asendati Tulvistega, kel pole ei sise- ega välispoliitilist kogemust. Rumessen võtab Tulviste plussid kokku järgmiselt: “Tulviste puhul on tegu populaarse inimese ja meeldiva vestluspartneriga, kes viskab õllelauas head nalja.” (EPL 15.05.)

Urmas Oti presidendikandidaate tutvustava saatesarja “7 päeva mais” vastu on pressil ääretult suur huvi. Tulviste soosimist meedia poolt võib aimata sellestki, et avasaade 20.mai on just temaga. 22.mai EPL-is kiidab Enno Tammer Tulviste esinemist ja paneb talle hindeks viis miinus. Tegelikult ei olnud Tulviste esinemine nii hea nagu oodati. Ei tea, kas Oti saate mõjul või hakkab lihtsalt esmane värskus tuhmuma, kuid mai lõpuks tõuseb Savi avaliku arvamuse küsitlustes taas Tulviste konkurendiks. (EPL 28.05.)

30. mai EPL-is annab Juhan Kivirähk ülevaate Emori küsitlusest, kus esmakordselt uuriti presidendi jaoks olulisi isikuomadusi. Väljapakutud omadustest kõige tähtsamaks peavad vastajad tulevase presidendi tarkust ja ausust, järgnevad diplomaadivõimed ning keelteoskus. Teisel kohal on presidendi oskus mõista inimeste igapäevaprobleeme ja neid oma kõnedes väljendada. Kolmanda olulise rühma moodustavad poliitilised kogemused ja esinduslik välimus. Kokkuvõttes leiab Kivirähk, et neile nõudmistele vastavad kõige paremini Peeter Tulviste ja Toomas Savi. (EPL 30.05.)

Juuni algul korraldab EPL presidendikandidaatide (Tarand, Kreitzberg, Savi, Rüütel, Päts, Tulviste) anonüümse käekirjatesti ja laseb neile sünnihoroskoobid koostada. Mõlema põhjal ennustatakse just Tulvistele edu Kadrioru lossi pääsemisel. (EPL 02.06.)

18.juunil võetakse vaatluse alla presidendikandidaatide imago, kampaania eelarve, meeskond ja nõustajad. Kampaania pressiesindaja Meelis Niinepuu tunnistab, et kuigi Peeter Tulviste on väga haritud inimene, saab ta spetsiifilistes küsimustes – nagu majanduspoliitika ja Euroopa Liit - abi mitmelt ülikooli õppejõult.

President Meri soosing Tulvistele kui oma järglasele on avalik saladus, kuid otsesõnu ei ole ta oma eelistust välja öelnud. 23.juunil peab Meri Pärnus Võidupüha kõne, milles soovitab kõik presidendikandidaadid nende mineviku seisukohalt hästi läbi kaaluda. Seda peetakse vihjeks, et endisi kommuniste (Savi, Rüütel) ei tohiks mingil juhul valida. Kuna Kreitzbergi võimalusi presidendiks saada ei peeta eriti reaalseks, siis jääb sõelale üksnes Tulviste, kuigi Meri seda otsesõnu välja ei ütle.

10.juuli EPL-is on uudis “Tulviste esitles raamatut” ja suur foto presidendikandidaadist pintsakut seljast viskamas, et asuda signeerima oma äsja trükist tulnud raamatut “Vademecum”. 1.augusti lehes kiidab Tiina Jõgeda, et “Vademecum” annab pildi “sümpaatsest, intelligentsest ja printsiipiaalsest inimesest”. Jõgeda arvates on ausa eestlase mõõdupuu see: “kui oled alla kirjutanud “40 kirjale” ja osalenud *samizdat*’i levitamisel. Tulviste puhul on mõlemad tingimused täidetud.” Jõgeda arvates on raamatu kõige sisukam osa Peeter Tulviste enda kõned, kus “leidub küllaga presidendi mastaabis seisukohti.” (EPL 01.08.)

14.augustil teatab EPL, et Tulviste avaldab manifesti ja avab pisut ka selle sisu. Rein Veidemanni arvates sobiks Tulviste manifest sisse juhatama mistahes sotsiaaldemokraatliku erakonna programmi.(EPL 14.08.).

Aune Pasti hinnangul loovad mõlemad Kadrioru favoriidid Tulviste ja Savi meedia kaudu uut presidendiiideaali. Tulviste puhul polevat eriti tunda meeskonna suunavat kätt, vaid pikaajalist mõtete küpsemist ja julgust vastu võtta ebapopulaarseid otsuseid. (EPL 16.08.)

Augusti keskpaigaks on Tulviste oma uudsuse ja värskuse presidendikandidaadina minetanud. 21.augusti EPL-i esilehel avaldatud ES Turu-uuringute AS-i küsitluse kohaselt “rebis Savi Tulvistest ette”. Ka juhtkiri tõdeb: “Savi tõuseb, Tulviste kukub”. Tulviste langust selgitatakse sellega, et ta on oma värskuse kaotanud. Meedia ja avalikkusega aktiivselt suheldes, ei ole Tulviste üles astunud selgete ja populaarsete sõnavõttudega.

Languse põhjusena tuuakse välja veel asjaolu, et “ kui alul mängis tema kasuks nn poolmusta hobuse fenomen, siis täna seostatakse teda üheselt Isamaaliiduga.”(EPL 21.08.)

22.augusti EPL teeb ülevaate kõigi veel selleks ajaks mängu jäänud presidendikandidaatide (Savi, Tarand, Kreitzberg, Rüütel, Tulviste, Päts) tervisest. Tulvistel on olnud südameoperatsioon, sama operatsiooni on läbi teinud ka Arnold Rüütel, kelle töövõime seatakse kahtluse alla. Tulviste oma mitte.

27.augustil algavad Riigikogus presidendivalimiste voorud. Samal päeval ilmub EPL-is Hannes Rummi sulest Peeter Tulviste “Vademecumi” ja Arnold Rüütli mälestusteraamatu “Tuleviku taassünd” võrdlus. Rummi arvates ei kanna “Vademecum” mingit selget sõnumit. “Välja arvatud see, et nimme arusaamatu ladinakeelse pealkirjaga on selgeks tehtud, kui tark on endine Tartu ülikooli rektor.” (EPL 27.08.)

28.augusti lehes peab isamaaliitlane Vardo Rumessen oma erakonna presidendikandidaati Peeter Tulvistet riigipea ametisse sobimatuks, mis kahtlemata ei tule Tulvistele kasuks.

29.augustil, pärast Riigikogu valimisvoorude nurjumist, on EPL-is taas suur pilt Peeter ja Tiia Tulvistest. Tulviste kurdab, et “valimised on ebanormaalselt erakonnastunud” ja avaldab heameelt, et otsustusõigus läheb valijameeste kätte. Ta soovitab, et valitagu inimene, kes presidendiks kõige paremini sobib. Kui kohalike omavalitsuste juhid Rüütli presidendiks valivad, ei suuda Tulviste oma pettumust varjata ja purskab kibestunult: “Toimus loll kommunistlik tagasipööre!”(EPL 22.09.)

Riigikogu valimisvoorude järel pöördub peamine tähelepanu valijameeste valimisele, mis mitmel pool tüli majja toob. 8.septembri EPL kirjutab, et kuna Reformierakond jättis Isamaaliidu valijameeste kohtadest ilma, siis ähvardas viimane ülikoolilinnas võimust loobuda. Lugu ilmestab Tulviste suur foto.

20.septembri EPL (nagu ka PM ja SL ÕL) toob ära reklaamina avaldatud üleskutse “Peeter Tulviste presidendiks”, millele on allkirja andnud 108 inimest, peamiselt kultuuriinimesed ja teadlased.

Vahetult enne valimiskogu teatab oma loobumisest Andres Tarand, et suurendada Tulviste võiduvõimalust. 21.septembril, presidendi valimiste

päeval, toob EPL ära arvamusiidrite vestlusringis avaldatud mõtteid. Mati Unt, Hans H. Luik ja Andrei Hvostov kiidavad taas Tulviste sobivust presidendi ametisse, kuna ta on intelligentne, riikliku, globaalse ja ka lokaalse mõtlemisega, inimesi mõistev, tasakaalukas, mõistab maailma arengut selle paradokside ja on kompromissitu rahvuslikes huvides. Tunnustust väärivad ka Tulviste keelte- ja kõne(pidamis)oskus. Juhtkirja sõnul vastab Tulviste (ka Kreitzberg) kõige paremini kujutlusele presidendist, mille lõi Lennart Meri.” (EPL 21.09.)

Postimees (PM)

Esmakordselt kirjutab PM Tulvistest 26.märtsi juhtkirjas, milles tõdetakse, et ühiskonnas on “tubli annus apoliitilise presidendikandidaadi ootust. Selles mõttes on endine Tartu ülikooli rektor Tulviste kahtlemata märksa tugevam kandidaat kui Kelam.” Järgmise päeva lehes teatatakse, et Ingo Normeti eestvedamisel plaanitakse esineda kultuuritegelaste toetusavaldusega Tulvistele. Kirjanik Mats Traadi hinnangul on Peeter Tulviste “aus ja asjalik mees, kes sobib hästi presidendiks.” Kirjanik Andres Ehini sõnul on Tulviste “poliitiliselt küllalt pädev, mitmekordselt erudeeritud, hästi keeli oskav aus inimene, kes sobib presidendiks rohkem kui teised kandidaadid.” (PM 27.03.) 2.aprilli lehes ilmubki 53 kultuuritegelase allkirjaga üleskutsele “Peeter Tulviste presidendiks”.

Üks järjekindlaid Tulviste toetajaid ja nõustajaid on kirjanik Mihkel Mutt, kelle hinnangul on Tulvistes ühinenud “akademism kõrgeimal tasemel ja Tartu vaimu päikseline pool.” Muti sõnul sümboliseerib Tulviste seda et “pehme” teadusega tegelev hea inimene võib vajaduse korral olla “teemantkõva tuumaga põhimõtete vankumatu kandja.” (PM 11.04.) “Teemantkõva tuuma” kujundit kasutab 14.aprillil ka Isamaaliidu peasekretär Andres Ammas Estonia kontserdisaalis Tulviste toetuseks peetud kõnes. Sama päeva leht kirjutab, et “Tulviste on ainus reaalne alternatiiv Savile.” (PM 14.04.)

16. aprilli PM esilehel on foto Tulvistest , kes valiti napi 15 enamhäälega partei ametlikuks presidendikandidaadiks. Konkurendid Savi ja Kreitzberg tõdevad, et Tulviste võidus oli oma osa meedial. (PM 16.04.)

23.aprilli PM avaldab Peeter Tulviste (ka Andres Tarandi) nn küpsuskirjandi ühel abiturientidele väljapakutud teemal. Tulviste valib “Mis see on, mis ärkvel hoiab hinge” ja saab õpetajalt hindeks 7 palli. Tarand saab 9 palli. (PM 23.04.)

Pikemalt saab vastsest presidendikandidaadist lugeda 5.mai PM nädalalõpulisast Arter, kus räägitakse tema lapsepõlvest, haridusteest, perekonnast, hobidest jne. 9.mai PM annab ülevaate presidendikandidaatide tervisest. Tulvistel on olnud probleeme südamega, aga nüüd on arsti hinnangul kõik korras.

21.mai PM toob ära (nii nagu EPL-gi) Emori küsitluse tulemused presidendikandidaatide isikuomaduste kohta. Uuringust nähtub, et Tulviste on kandidaatidest “kõige huvitavam ja kultuuriküsimustes kõige asjatundlikum.” Mis puutub haritusse, siis on president Meri eestlaste ootused kõrgele tõstnud, millele “on kõige enam vastu panna Isamaaliidu kandidaadil Peeter Tulvistel.” (PM 21.05.)

Maikuus ei pääse ka PM mööda Urmas Oti saatesarjast “7 päeva mais”. Psühholoog Voldemar Kolga hinnangul rõhutas Tulviste hea psühholoogina oma vastustes seisukohtade sõltuvust konkreetsest olukorrast, kuid lihtvaatajale võis see jätta mulje keerutamisest. (PM 29.05.)

Tulviste värskus ja uudsus, mida ikka ja jälle esile tõstetakse, hakkavad tasapisi tuhmuma ning 18.juuni PM teatab esilehel: “Tulviste ja Savi rebivad võrdselt” - mõlemat toetab Emori küsitluse põhjal 23% vastanutest.

Juuli algul teatab leht, et “presidendikandidaatide populaarsuse maratonirajal on end Toomas Savist kehapikkuse jagu ette tõmmanud Tulviste, keda toetavad just kõrgharidusega, suurema sissetulekuga ja nooremad valijad. Peale selle naudib Tulviste Isamaaliidu suhtes sageli kriitiliselt meelestatud mitte-eestlaste soosingut – iga neljas mitte-eestlane hääletaks presidendivalimistel tema poolt”. (PM 02.07.) 10.juuli PM kirjutab Peeter Tulviste “Vademecumist” ja mainib ka Arnold Rüütli mälestusteraamatut “Tuleviku taassünd”. 27.juuli lehes retsenseeritakse Eesti Ekspressi esseedekogumikku “Mõjukad mõtlejad”. Näitena tuuakse ainult üks essee – Tulviste oma.

Augustis, kui hakatakse valmistuma Riigikogu valimisvoorudeks, teevad nii koalitsioon kui ka opositsioon katseid leida ühiskandidaati, kuid asjatult.

Emori uuringu kohaselt on Tulviste toetus 26%, kuid see on 3% võrra langenud. Savi toetus on stabiilselt 23%. Ilmselt sellest ajendatult, kutsub Tulviste presidendivalimistel parteilist distsipliini hülghama ja valima presidendiks inimene, kes sellesse ametisse kõige paremini sobib. Ja veel kiire silmapilgutus valijameestele: “Ka haldusreformiga ei tohiks Tulviste hinnangul kiirustada”. (PM 14.08.) Viimasel hetkel püüab Tulviste distantseeruda Isamaaliidust, kelle põhimõtted ta presidendikandidaadiks saades Kadriorgu lubas viia. 36 akadeemikut, nende seas ka Tulviste, pöörduvad avaliku kirjaga valitsuse poole, protesteerides elektrijaamade erastamise vastu. (PM 17. 08.)

Vahetult enne Riigikogu valimisvoorusid võtab Peeter Ernits 23.augusti PM-s üles teema presidendikandidaatide nõuandjatest. Tulviste lubab, et: hakkab nõu küsima valdkondade parimatelt asjatundjatelt. Tulviste kõige kõvem “trump” on president Meri: “Üks on aga selge – juhul kui Kadriorgu pääseb Tulviste, jääb tema kõige tähtsamaks “targaks meheks taskus” mees, kes hetkel veel lossis istub – Lennart Meri ise.” Mis puutub kõnede kirjutamisse, siis Tulviste, nagu ka kõik ülejäänud presidendikandidaadid, väidavad, et oma kõned kirjutavad nad ise. (PM 23.08.)

5.septembri lehes kiidab Mati Unt Tulviste kõnepruuki. Tulviste jutt on arusaadav, laused lühikesed ja täpsed. Undi arvates sobiks ühiskonda ühendama isik, kes räägib arusaadavalt ja kellel on selgeloomulisi ideid. (PM 5.09.)

Vahetult enne valimiskogu kutsub kirjanik Mihkel Mutt üles valima “Paueriga presidenti!” Muti sõnul põhineb presidendi võim ainult ühel vahendil ja “see on tema enda isik, temast kiirgav tarkus, ausus ja väarikus. Tema sisemine jõud. Viimane ongi “pauer”, eesti keeli “vägi”. Muti arvates mahub säärasesse visiooni praegustest kandidaatidest kõige paremini Peeter Tulviste.(PM 19.09.)

SL Õhtuleht(SL ÕL)

SL ÕL-s vilksatab Tulviste kui võimaliku presidendikandidaadi nimi juba jaanuaris. Koonderakonna esimees Märt Kubo vaeb võimalikke presidendikandidaate ja leiab, et “Värskuse ja uudsuse poolest saab (Matti)

Pätsiga võistelda vaid Tartu volikogu esimees, ülikooli eksrektor Peeter Tulviste. Kompromisskandidaadina oleks Peeter Tulviste vastuvõetav erisugustele poliitilistele rühmitustele.” (SL ÕL 17.01.) Uuesti ilmub Tulviste lehe vaatevälja märtsi lõpul, kui avalikkusele saab teatavaks tema pürgimine Isamaaliidu presidendikandidaadiks.

Pärast 53 kultuuritegelase toetuskirja avaldamist SL ÕL-s, hindab Tulviste oma šansse nii: “Minu tugevus on selles, et olen poliitikas olnud lühikest aega.”(SL ÕL 2.04.)

14.aprilli SL ÕL ei saa samuti mööda Tulviste värskuse ja uudsuse rõhutamisest. Pärast tema valimist Isamaaliidu ametlikuks presidendikandidaadiks tõdeb juhtkiri: “Avaliku arvamuse ja ajakirjanduse ühendatud surve aitasid Peeter Tulviste Isamaaliidu ametlikuks presidendikandidaadiks ning küllalt tõenäoliselt ka uueks Eesti presidendiks”. Tulviste tõusis mõne nädalaga nii kõrgele, kuna tal on “avalikkuse ees puhas ja üsna apoliitiline minevik”(SL ÕL 16.04.). Sama päeva lehes on peaaegu leheküljesuurune foto Peeter ja Tiia Tulvistest ning Tulviste CV.

21.aprilli leht teeb eraldi intervjuud Peeter ja Tiia Tulvistega. Tiia kiidab abikaasa suurt lugemust, head suhtlemisoskust ja huumorimeelt. (SL ÕL 21.04.)

Maikuus kirjutab SL ÕL palju Urmas Oti saatesarjast “7 päeva mais”. Esimese saate külaliseks on Peeter Tulviste. Lehele omaselt tuuakse välja eelkõige Tulviste “naistesõbralik maine” ja majaehituse rahade teema. (SL ÕL 21.05.) Järgmise päeva SL ÕL esilehel on Narva kolledži direktor Katre Raik, kes tunnistab omaaegseid suhteid Tulvistega. Tulviste ise jääb vaoshoituks, öeldes, et suhe oli ja et nüüd on see lõppenud. (SL ÕL 22.05.)

Ajendatuna president Meri Võidupäeva kõnest Pärnus, tõdeb 25. juuni SL ÕL juhtkiri, et praegu peetakse just Tulvistet Meri soosikuks, “temaga sarnaseks ja kohati ainsaks mõistlikuks kandidaadiks”.

Juuli algul toob leht ära lühiuudise, et kaks kuud enne presidendivalimisi on Tulviste avaliku arvamuse küsitlustes Savist ette läinud. (SL ÕL 03.07.)

11.juuli leht kirjutab pikalt Tulviste lapsepõlvest, õpingutest, huvidest jne. Tulvistes nähakse president Meri kõrgintellektuaalse liini jätkajat, kes täiendaks seda muhedama, pehmema ja seega rahvalähedasema nüansiga.

Samas lehes kiidavad Tulvistet ajakirjanikud Jüri Pino ja Allar Tankler, tehes plussid ka tema miinustest (abieluväline suhe).

Teema, mida ikka ja jälle korratakse, on Meri soosiv suhtumine Tulvistesse. 10.augusti juhtkiri näeb asja pisut erinevast aspektist - tegelikult olevat Tulviste toetamise taga “presidendi soovunelm enda klooni abil kontrollida ka järgnevail aastal olukorda riigis. Seda ennekõike oma isiklikest huvidest lähtudes”. Väheste poliitilise kogemusega Tulvistele kuluvat Meri nõuanded marjaks ära. (SL ÕL 10.08.)

13.augustil teatab leht, et Tulviste avaldab oma manifesti. Enne Riigikogu valimisvoorusid ilmub Tulviste kohta veel mitmeid üldiselt positiivseid arvamusi. (SL ÕL 15.08.) 25.augusti lehest saame teada, et kümneminutine lühifilm Peeter Tulvistest maksis 32 000 krooni.

11.septembri traagiline sündmus USA-s on lehte ajendanud küsima tuntud tegelaste kommentaare. Presidendikandidaatidest on ainsana sõna saanud Peeter Tulviste (SL ÕL 13.09.).

Valimiskogu eel küsitakse taas arvamusi kandidaatide kohta. Keskerakondlase Aadu Musta arvates sobib Tulviste Eesti presidendiks, ka ei olevat tema põhimõtted Keskerakonna omadest väga kaugel. “Erudeeritud, diskussioonivõimeline, strateegiliselt mõtleb realist. Aus. Särav suhtleja ka rahvusvahelisel tasemel,” kõlab hinnang. (SL ÕL 19.09.)

Presidendivalimiste päeval ei avalda SL ÕL ühegi presidendikandidaadi suhtes erilist sümpaatiat - pigem vastupidi - ja jääb äraootavale positsioonile: “Siis me näeme, kas Rüütli valituks osutudes pääseb võimule vana punane ning Savi korral vana sportlane, kas Tulviste valimise korral jääb presidendiks tegelikult Meri või Kreitzbergi korral saab selleks Savisaar.” (SL ÕL 21.09.)

Äripäev (ÄP)

Äripäev hakkab presidendivalimiste teemaga tegelema hiljem kui teised lehed. 16.aprilli leht teatab Tulviste valimisest Isamaaliidu ametlikuks presidendikandidaadiks ja avaldab Emori küsitlustulemused, mille järgi Tulviste on tõusnud Savi järel teisele kohale ja jääb temast maha 7 protsendipunkti. 24.aprilli ÄP hinnangul on Tulviste “värske tegija poliitikas, temaga ei seostu tüütuid skandaale ega poriloopimist. Rääkimata sellest, et

Tulviste on aastaid juhtinud üht Eesti rahva hariduse ja isamaalisuse kantsi, Tartu ülikooli.” ÄP nimetab Peeter Tulvistet üheks presidendivalimiste peafavoriidiks. Ilmselt seetõttu on Tulviste ainus presidendikandidaat, kes pälvib ÄP Puhkepäeva lisas pikema loo ja suure foto esilehel ning peaaegu leheküljesuuruse foto loo juures. (ÄP 24.04.)

Ka edaspidi pöörab ÄP Tulvistele rohkem tähelepanu kui teistele presidendikandidaatidele. 11.juuli lehes kirjutatakse kampaaniate maksumusest. Üldjoontes lähevad valimiskampaaniad maksma 300 000 krooni. Loo illustreerimiseks kasutatakse Peeter Tulviste fotot, kuigi tekstis hinnatakse Savi ja Tulviste šansse võrdseks. Vahepealkiri kuulutab, et Tulviste saab läbi reklaamibüroota. Tulviste ühe kampaaniakujundaja Tõnis Arro sõnul “ei vaja Tulviste mainekujundaja abi, kuna tema maine on juba niigi hea”. Tulviste peakonkurent Savi kasutab lehe teatel reklaamibüroo abi.

20.juuli lehes tuuakse ära ÄP küsitluse tulemused, mille järgi ettevõtjad toetavad Tulviste kandidatuuri. “Tulviste suure toetuse põhjuseks on tema värskus ja Isamaaliidu edu n-ö uue kaubamärgi turule toomisel. ... Ettevõtjate hulgas suurendas Tulviste toetust kindlasti see, et temast kirjutati kui president Lennart Meri soosikust. ... Tulviste näol on tegemist kandidaadiga, kes on seni olnud poliitikast suhteliselt kaugel ja keda ei seostata kolmikliidu erastamisotsustega,” kirjutab ÄP. Augustis kajastab ÄP presidendivalimiste teemat eelkõige kandidaatide arvamused avaldamisega. Tulvistelt ilmub 2 arvamust.

17.augustil avaldab Tulvistele toetust Erkki Nool, kelle arvates Tulviste “on oluliselt selgroogsem kui teised”. (ÄP 17.08.) ÄP pingutustest hoolimata on augusti lõpuks Tulviste toetus hakanud langema.

Presidendivalimiste päeval, 21.septembril kaalub ÄP juhtkiri Tulviste plusse ja miinuseid: “Populismist pole puhas ka Isamaaliidu kandidaat Peeter Tulviste. Tema kasuks räägib aga akadeemiline taust (endine rektor), samuti on tema parteiline seotus kõige nõrgem. Tulviste on suhteliselt tundmatu ja võib positiivselt üllatada. ... Teisalt võib koos Tulvistega Kadrioru tulev meeskond ehk liialt akadeemiline olla.” (ÄP 21.09.)

Eesti Ekspress (EE)

Isamaaliidu suurkogu eel, 12.aprillil tutvustab Madis Jürgeen nii Kelamit kui ka Tulvistet. “Tulviste on esimene nimi, keda võib ilma huumorita kujutada ette järgmise presidendina,” arwab üks noorema põlve isamaalane. Võrreldes Meriga, olevat Tulviste heatahtlik ja soe. Mõned peavad teda naiivseks, mõned saamatuks majandusasjus. Mõned ütlevad, et ta ei suutnud ülikooli küllaldaselt reformida. Nimetatakse Tulviste huumorimeelt ja viisakust. Jutuks on ka “Tulviste armukesed”. Kokkuvõttes on Peeter Tulviste EE arvates “tark ja võtab teisi tõsiselt, karismaatiline, romantiline, parim võimalik suhtleja, parim president Eestile.” (EE 12.04.)

19.aprilli EE lisas Areen märgib Rein Ruutsoo ära Tulviste “hirmlühikese parteistaaži” ja isikliku sarmi, mida “ei maksa alahinnata”. (EE 19.04.) 26.aprillil on Tulviste koos president Meriga seltskonnafotol ja EE nimetab neid “Meie Lennartiks ja Meie Peetriks”.

Maikuus võtab EE ette presidendikandidaatide käekirja pimetesti, mida kordab hiljem Eesti Päevaleht. Testi järgi on Tulviste: “Andekas ja intelligentne. Sisult on ta kõva. Võitleja natuur, enda tahet teistele peale suruv. Ja omapärase sisemaailmaga. Siin on huumorimeelt, kunstitunnetust, vaimukust. Ei pinguta. Teab oma väärtusi. Võib naerda enda puuduste üle. .... tegelikke plaane oskab ta peita, kui vaja.” (EE 03.05.)

Isamaaliidus hõõgub Tulviste toetajate pahameel leiab väljenduse 14.juuni EE lisas Reporter pikema loo näol sellest, kuidas Kelam Tulviste vastu välja vahetati. (EE.14.06.)

Maaleht(ML)

ML intervjuuerib Tulvistet pärast viimase saamist Isamaaliidu presidendikandidaadiks. Tulviste avaldab imetlust selle üle, kuidas Lennart Meri on suveräänselt üles ehitanud presidendi institutsiooni. Tulviste ei ole nõus nendega, kes “tahavad, et president oleks hall kuju”. See on ilmne vihje peamisele konkurendile Toomas Savile, keda ajakirjanduses tihti peale iseloomustatakse sõnaga “hall”. (ML 29.03.)

Vahepeal on pikk paus ja alles 2.augustil portreteritakse Tulvistet sarjas “Presidendikandidaadiga rutiinist väljas”. Tulviste lühike kasv annab alust võrrelda teda samuti lüheldase Venemaa presidendiga. “Putini kasvu Peeter Tulvistet” olevat raske iseloomustada, sest ta on “oma 55 eluaasta jooksul nii palju asju teinud.” Vestlus toimub Tulviste suvekodus Põlvamaal. Tulviste tõrjub väite, et ta on Meri soosik, Meri ise pole seda kusagil öelnud, “ajakirjandus pajatab nii.” Enda olulise omadusena toob Tulviste välja tasakaalukuse, mida ta olevat teadlikult arendanud. Puuduste kohta pealt arwab Tulviste, et ta “ei kipu mingil juhul karskusseltsi liikmeks.” Leht märgib ära Tulviste huumorimeele ja anekdootivestja kuulsuse ning ka Tulviste ise nimetab presidendile vajaliku omadusena huumorimeelt – omadus, mida ühegi teise kandidaadi puhul ei ole ajakirjanduses nii palju rõhutatud kui Tulviste puhul. Juttu on ka Tulviste kahest lapsest ja kahest naisest, samuti surmasaanud pojast esimesest abielust. Eestlaste kohta ütleb Tulviste, et “suurt usku eestlase erilisse olemusse ei ole mul kopika eestki”. Vastuseks üsna levinud seisukohale, et olukord Eestis on väga hull (Rüütli “Eesti on kreenis”, Kreitzbergi jutud tööpuudusest jms.) ütleb Tulviste, et “Eesti ei ole kunagi nii jõukas olnud.” Halvad suhted Venemaaga on Tulviste arvates tingitud eelkõige sellest, et “Venemaad häirib, et meil hästi läheb.” Maaelu kohta arwab ta, et “maal on võimalik hästi elada, aga peab hästi mõtlema, mida teha ja kuidas toota, nii nagu vanasti hästi elati, enam ei saa.” Võimalik, et intervjuu Maalehes maksis Tulvistele nii mõnegi valijamehe hääl.

Tulviste arvamused

Peeter Tulvistelt ilmus presidendikandidaadina ajalehtedes kokku kümme arvamislugu ja üks essee, kui tema kandideerimine ei olnud veel avalikult teada. *Eesti Päevalehes* ilmus Tulvistelt kolm arvamislugu: “Tööpuudusest päästab mure enese pärast” (21.05.), “Kättevõidetud vabadust tuleb kaitsta!” (12.07.), “Parim enne möödas?” (15.08.) – vastavalt tööpuuduse leevendamise võimalustest, riigikaitsest ja eakamate inimeste probleemidest. *Postimehes* ilmus samuti kolm arvamislugu: “Presidendikandidaadid ja Euroopa Liit”(08.05.), “Püsiv põhiseadus” (28.06.) ja “Eesti aastal 2011: põnev Põhjamaa” (25.08.), kus pealkirjad räägivad ise enda eest.

SL Õhtuleht avaldas kolm arvamustlugu: “Eesti ühiskond peaks läbima kapitalismi kooli” (02.04.), “Olgem kõik esimesed!” (02.07. - visioon praegusest Eestist ja presidendist kui sillaehitajast) ja “Uue hariduskorralduse poole”(26.07.).

Eesti Ekspressis ilmus Tulviste essee “Teistsugust Eestit! Missugust?” (22.02.), kui ta ei olnud veel avalikustanud oma kandideerimist. Tulviste püüab selgitada, miks me ei ole rahul Eesti riigiga ja leiab, et “tahtsime võimatut”. *Maalehes* on Tulvistelt üks arvamustlugu “Me kõik oleme maalt” - “maaelu ei saa hinnata kroonides, sest elu maal on väärtus omaette, riik peab maaelu eest hoolitsema.” (16.08.)

Kokkuvõtteks

Ajalehtede suhtumist Peeter Tulvistesse võib nimetada läbinisti positiivseks alates hetkest, mil ta kerkis esile Isamaaliidu värske kandidaadina. Temas nähti väärilist mantlipärijat Lennart Meri poolt algatatud intellektuaalsele ja säravale presidentuurile, kes oleks olnud inimestele siiski lähedasem kui kõrgintellektuaalne ja pisut kõrgivõitu Meri. Kriitilised noodid, mida aegajalt ette tuli, esinesid eelkõige lugejakirjades ja Tunne Kelami kõrvalelukkamisest solvunud isamaalaste seisukohavõttudes. Kõige rohkem ja positiivsemalt kirjutas Tulvistest Eesti Päevaleht, kuid ka kõik ülejäänud lehed, v.a. Maaleht, kirjutasid Tulvistest rohkem kui teistest presidendikandidaatidest.

4.3.2. Toomas Savi kujutamine ajakirjanduses

Alljärgnevas alapeatükis antakse ülevaade Toomas Savi kujutamisest ajalehtes. Toomas Savi kui suurfavoriit presidendi kohale kerkis avalikkuse ette 2000.a. oktoobris Postimehe ja Luubi poolt läbi viidud 241võimaliku valijamehe küsitluses. Ka Maaleht käis Savi presidendikandidaadina välja juba 16.11. 2000.a. rubriigis “Lugeja pakub presidenti”. Toomas Savi oli üks soosikuid kogu presidendikampaania vältel. Savi edu jätkus kuni Tulviste väljatoomiseni. Vahepeal jäi ta küll Tulvistele alla, kuid pärast uudsuse

lahtumist ja Tulviste mitte eriti tugevaid ülesastumisi pressis, võrdsustas Savi juuni keskpaigaks seisu.

Kui Tulvistet kohtles press suhteliselt sõbralikult ka tema nn skandaalide ilmsikstulekul (abieluväline armulugu, mõnede arvates kunagine õppimine Moskvast ja venelannast esimene abikaasa), Rüütlile polnud peale kunagise kompartei karjääri ja hõbedaste lakkide eriti muud ette heita ning Kreitzbergi kooselu teise mehe lahutamata naisega ei peetud üldse mingiks eriliseks skandaaliks, siis Toomas Savi kui põhifavoriit oli väga tugevate rünnakute all alates märtsi algul väljakäidud nn dopinguskandaalist, KGB väljasõidutoimikus usaldusisikuna figureerimisest, puterdamisest komparteist lahkumise ajaga, pornofilmi näitamisest jne. Alljärgnevalt ülevaade ajalehtede kaupa.

Eesti Päevaleht (EPL)

EPL avab Savi teema dopinguskandaaliga 6.märtsil. Esilehel on Savi väike pilt ja suurte tähtedega: SÜÜDI. Lugu ise on pisut vaoshoitum: "Savi tunnistab tundmatu toimega tablettide andmist soomlastele". Tutvustatakse ka neroboli (PM nerobool) toimet ja arutletakse, kas kunagine kuulus kümnevõistleja Rein Aun suri dopingu tagajärjel või mitte. Pealkiri küll eitab seda, aga kahtluseseeme on külvatud. EPL-i poolt küsitatud arvavad, et paarkümmend aastat vana dopingulugu valimistel vaevalt et ühtki Savi konkurenti aitab. (EPL 06.03)

Järgmisel korral figureerib Savi lehes arvamusega, et presidendivalimiste korda tuleks muuta – kas anda valimised rahva kätte või vähendada parlamendis nõutavat häälte arvu. (23.04.)

Kuigi Reformierakond valib oma presidendikandidaadi ametlikult alles 6.mail, on märtsi lõpul EPL-i esilehel suur pealkiri "Toomas Savi rühib presidendiks". ES Turu-Uuringute AS-i küsitluse põhjal toetab Savi 23% vastanutest. Juhtkirjas tõdetakse, et Savi toetaksid ka teiste erakondade valijamehed, mille põhjusena nähakse Savi rahvale meeldivat karismat. Samas prognoositakse, et Savi suur edu võib kahaneda, kui Tulvistest saab Isamaaliidu presidendikandidaat. (EPL 28.03.) Aprilli jooksul käsitletakse veel mitmel korral Tulviste kandideerimise mõju Savi šanssidele. Mai algul kaldub huvi

Reformierakonna lõplikule valikule. Keegi ei kahtle, et ametlikuks presidendikandidaadiks valitakse Toomas Savi. 4.mai leht annab põhjaliku ülevaate Savi eluteest. Leht tõdeb, et Savi ei olegi nii hall ja igav, hoolikalt iga sõna valiv inimene, nagu teda tavaliselt kujutatakse. “Selline mulje on ilmselt tingitud tema ametist, mis improvisatsioonideks just ruumi ei jäta. Tegelikus elus on Savi elav ja emotsionaalne inimene, tema kõnepruuk on vaba kantseliidist, huumorisoon paigas”, samas on Savi ka sihikindel ja ratsionaalne. (EPL 04.05.) Pärast seda, kui Savi on valitud erakonna ametlikuks presidendikandidaadiks, kirjutab leht temast taas pikemalt. Savi rõhutab oma õppimisvõimet ja sportlikkust, mis võimaldab tal säilitada rahu ka ebaseaduslikes olukordades. Tema deviisiks on: terve kodanik, terve pere, terve riik. Juhtkirjas tõdetakse et, “kuigi konkurendid Rask ja Vilosius võivad olla karismaatilisemad, omab vaid Savi rahva ja valijameeste seas sellist toetust, mis lubab reaalselt presidenditoolile mõelda.”(EPL 07.05.) Sama päeva leht pühendab Savile veel ühe loo. Rein Veidemanni hinnangul on Toomas Savi osutunud Eesti poliitikamaastikul õppimis- ja kohanemisvõimeliseks ning tal on täiesti reaalsed võimalused hõivata järgmise mehana Eesti presidendi tool. Lisaks esinduslikule väljanägemisele ja sportlikule rühile, on Savis maapoisilikku ausust ja sisu, mis sobib hästi tõsist töörügamist hindava eestlase mentaliteediga. Veidemanni arvates on Toomas Savis kunagisele Soome presidendile Mauno Koivistole omast “kohmetust, igavavõitu kaalutletust, ent samas nii vajalikku kindlameelsust.” Teisalt on Savi imago ameerikalik: “Savi puhul on tegu ameerikaliku, heale välimusele, õnnelikule perekonnale ja rahvamehelikkusele toetuva imagopildiga.” (EPL 30.05.) Emori küsitluses sõelale jäänud nõudmistele presidendile oluliste isikuomaduste osas (tarkus, ausus, diplomaatilisus, keelteoskus, inimeste igapäevaprobleemide mõistmine ja oskus neid kõnedes väljendada, poliitilised kogemused, esinduslik välimus) näivad kõige paremini vastavat Peeter Tulviste ja Toomas Savi. (EPL30.05.)

Mai lõpuks on Savi hakanud tasa tegema vahepealset kaotusseisu ja on Tulvistele taas järele jõudmas. Tulvistel on toetust küll 40 ja Savil 35 protsenti, kuid eelmise küsitluse 21 protsendiga võrreldes on Savi teinud suure hüppe. Samas on ka Tulviste toetus kasvanud aprillikuiselt 32-lt 40-le protsendile. (EPL 28.05.)

Juuni algul pöördub leht grafoloogide ja astroloogide poole. Anonüümse käekirja testi põhjal on Savi “traditsioonilise mõttelaadiga, optimistlik, tunneb end paremini rutiinses ja kindlate reeglitega kui kiiresti muutuv asongus. Vaevast et algata is midagi originaalset, kuid on täiesti omal kohal tädeviijana. Võimekas ametnik.” EPL toob ära ka Eesti Ekspressi anonüümse käekirja testi, mis peab Savi “täitsa arukaks inimeseks, kuigi mitte väga rahulikuks, (kes on) pealegi periooditi sügavas pinges. Samuti olevat tegemist küllalt ratsionaalse inimestega, kes võib olla väljendustes teravavõitu.” (EPL 2.06.)

18.06. lehes kirjeldab Savi kampaania juht Rain Rosimannus teda kui väga kõva töömeest. “Tänastest kandidaatidest on Toomas Savi kahtlemata presidendi rolliks kõige paremini ette valmistatud – nii presidendi seadusloome, välissuhtlemise, sisepoliitilise lepitaja kui ka riigikaitseliste funktsioonide osas.” Rosimannus toob Savi plussina välja tunde avalikkuses. “Kõik tunnevad teda, kõik, mida talle poliitikuna on võimalik ette heita, on juba heidetud. Ta ei ole mingi uutlunuk.” Rosimannuse hinnangul on Savi vahel isepäine ja kipub kõike ise tegema. Samas ei ole ta keeldunud ühestki intervjuust – uus president peab olema alati suhtluseks avatud. (EPL 18.06.)

Kuna Savi soosing on endiselt kõrge, sisuliselt Tulvistega samal tasemel, siis võetakse ette veel üks katse siduda teda dopinguga. 9.juuli lehes on suur pealkiri “Toomas Savi tõstis vitamiinidega nõukogude sportlased hülgvormi.” Eelmise dopinguloo autor Indrek Schwede levitab taas kuuldusi, nagu oleks Savi NSV Liidu spordikoondise arstina sportlastele dopingut manustanud. Savi eitab nii dopingusüüdistusi kui vihjeid, nagu oleks ta koputaja olnud. (EPL 09.07.)

Augusti keskel on EPL-i esilehel lugu sellest, et Savile presidendivalimistel võitu ennustanud küsitluse korraldas tema sekretär Riigikogus. Samas taunitakse, et nii Savi, Kreitzberg kui ka Tulviste kasutavad presidendikampaanias oma ametiautosid. Savi pareerib, et küsitlus korraldati tema teadmata ja puhkuse ajal sõitis ta ainult isikliku autoga.

Hoolimata pidevatest rünnakutest, on 21.augusti EPL-i esilehel suur pealkiri “Savi rebis Tulvistest ette” - Savil on toetajaid 33 ja Tulvistel 19 protsenti. Juhtkirja selgitusel pole Tulviste enam värske kandidaat ning pole üles

astunud selgete ja populaarsete sõnavõttudega nagu Savi, kes arvustas meedias teravalt Eesti Raudtee erastamist. Lisaks võimaldab Savi amet eemal olla päevapoliitilistest kähmlustest. “Vähetähtis pole ka Reformierakonna vastuseis haldusreformile, mis võib jätta töö ja leivata hulga inimesi, kes Estonia kontserdisaali presidenti valima tulevad. Ning ka see, et Savi on sattunud viimastel nädalatel mitmete selliste süüdistuste alla (Snickersi afäär), mis võivad pöörduda hoopis tema kasuks.”(EPL 21.08.) Enne presidendivalimisi võetakse luubi alla presidendikandidaatide tervis. Savi suurimad hädad on põhjustatud kõvast sporditegemisest – põlv ja õlg on opereeritud, kuid ei sega aktiivset tegutsemist. (EPL 22.08.) 24.08. teatab leht, et tahtmata riskida viletsa toetusega, ei sea Reformierakond Toomas Savi Riigikogu voorudeks üles.

Septembri alguseks on selge, et koalitsioon ei lepi ka valimiskoguks kokku ühist kandidaati. Seega võetakse vahetult enne valimiskogu peafavoriidiks peetava Savi diskrediteerimiseks üles teema, nagu oleks ta puterdanud punaparteist lahkumise ajaga. (EPL 18.09.) Nimelt on lehe käsutuses Savi väljasõidudokument aastast 1988 Savi omakäelise kinnitusega NLKP-sse kuulumisest, kuid maikuisel Urmas Oti saates TV1-s nimetas ta parteist lahkumise ajaks 1987.a. Samas lehes tuuakse Savi edu põhjusena avaliku arvamuse küsitlustes välja hea kampaania ja soodne ametipositsioon.

18.09. EPL teatab esilehel, et Arnold Rüütel tõusis presidendikampaania ajal esimest korda avaliku arvamuse küsitluses rahva lemmikuks, jättes maha nii Toomas Savi kui ka kevadel liidrikohta nautinud Peeter Tulviste. Samas näitas küsitlus, et valimiste lõppvoorus kalduks rahva toetus siiski Savi poole. 20.septembri EPL ei kahtle sugugi, et presidenditoolile tõuseb Toomas Savi. 21.septembril, valimiste päeval, avaldab EPL arvamusi liidrite seisukohad presidendikandidaatide kohta. Kunagine kompartei minevik ei ole Hans H. Luige ja Andre Hvostovi arvates probleemiks, kuid häirivaks peetakse enesekindlusetust, millega Savi oma mineviku küsitavusi käsitleb. Arvatakse, et Savi kui endine tippsportlane peaks oskama suhelda Venemaaga, samuti, et ta oskab endale nõunikke valida. Juhtkirja hinnangul suudaks Tulviste ja Kreitzberg kõige paremini esindada kujutlust presidendist, mille lõi Lennart Meri, mis ei tähendavat, nagu oleks Toomas Savi halvem kandidaat.” (EPL 21.09.)

Postimees(PM)

Jaauanuaris ja veebruaris kirjutatakse Toomas Savi edukast esinemisest Reformierakonna presidendikandidaadi avaliku valimise eelvoorudes. Kokku toimus kaheksa sellist kohtumist erinevates Eesti linnades, viimane neist 7.aprillil Tartus, kus Savi kritiseeris muuhulgas president Meri tegevust ja avaldas koos teiste erakonna presidendikandidaatidega toetust presidendi otsevalimistele. (PM 09.04.)

6.märtsil lahvatab dopinguskandaal. Erinevalt EPL-ist, kus kujutatakse Savi süüdlasena ja kirjutatakse dopinguteemal mitmeid lugusid, pühendab PM sellele ühe uudisloo pealkirjaga “Toomas Savi eitab dopingu vahendamist”. Ühtlasi antakse ülevaade Eesti sportlaste dopinguga vahelejäämistest ja dopinguinete mõjust sportlaste sooritusvõime suurendamisel. Leht märgib, et nerobool, mida Savi vahendas Soome odaviskajale Pauli Nevalale 1968. aastal, ei olnud tookord dopinguinete nimekirjas. (PM 06.03.)

Vaevalt on dopinguskandaal vaibunud, kui Savi kohale kerkivad uued süüdistused koostöös KGB-ga ja pornofilmi näitamises. 3.mai PM toob esilehel ära uudise, et Savi omaaegses nn väljasõidutoimikus on viited Savile kui KGB usaldusisikule. Savi lükkab kõik süüdistused ümber. (PM 4.05.)

Mai lõpul on Savile tekkinud kõva konkurent Tulviste näol. Savi, Tulviste ja Kreitzberg peavad maha debati kolme Kagu-Eesti maakonna omavalitsustegelaste ees, mille võidab Savi. (PM 25.05.) Juuni alguseks on Savi Tulvistele kaotatud edumaa tagasi võitnud. Mõlema toetus on Emori uuringu järgi 23%. (PM 18.06.) Kodanikuhariduse Sihtasutuse telefoniküsitluse põhjal eelistab 233 omavalitsusjuhist 35% Toomas Savi ja kui teise vooru peaks jääma Tulviste ja Savi, siis toetaks Savi koguni 49% küsitletud omavalitsusjuhtidest.

Favoriit Toomas Savi ei kandideeri Riigikogu voorudes. Selgituseks pakutakse välja, et “president tuleb valida valimiskogus kohalike omavalitsuste esindajate osavõtul, mis oleks üks samm otsevalimiste kehtestamise suunas.” (PM 24.08.)

7.septembri Postimehe esilehel on nii Savile kui Tulvistele halb uudis: “Arnold Rüütel kerkis Savi ja Tulviste kõrvale.” Savil ja Rüütli on Emori

poolt augusti lõpus tehtud uuringu kohaselt võrdselt 20 protsenti toetust, Tulviste on neist napi ühe protsendiga ees.

SL Õhtuleht (SL ÕL)

Jaauarlis vilksatab Toomas Savi nini korraks Märt Kubo arvamusavalduses, et “suhteliselt parteivälist hoiakut kandvast Toomas Savist saaks hea presidendi.” (SL ÕL. 07.01.) Seejärel kerkib Savi esile alles seoses dopinguskandaaliga, kusjuures SL ÕL (nagu ka PM) pealkirjastab loo: “Toomas Savi eitab dopingu vahendamist”. Juhtkiri leiab (iironiliselt?) asjas midagi positiivsetki: “...alles nende dopingulugudega tekib Toomas Savist mingisugunegi pilt, ta ärkab ellu, muutub ehtsaks elusaks inimeseks ... Siiani – kes on Toomas Savi? .... Hall ametlik elulugu.” (SL ÕL 6.03) Savi kaitseks astuvad välja omaaegsed spordikuulsused Rein Tölp ja Jaan Talts. Leht toob ära ka Savi väidetava seotuse KGB-ga, mille viimane on ümber lükanud.

Aprilli algul kerkib Saviga konkureerima Peeter Tulviste, kes hindab peamise konkurendi stabiilsust ja korrektsust. (SL ÕL 02.04.)

SL ÕL 7.mai juhtkirja hinnangul mõjub Savi “Arnold Rüütli mantlipärijana”. Mõte on ilmselt laenatud Mihkel Mutilt, kes täheldas Savi sarnasust Rüütliga juba varem. (EE 15.02.). SL ÕL juhtkiri on üsna kriitiline, nimetades Toomas Savi halliks ja kiretuks. Lehe arvates andvat see kisendav hallus tugeva signaali erakondlikust kauplemisvalmidusest. Samas lehes kiidab parteikaaslane Märt Rask Toomas Savi head suhtlemisoskust, mis “tagab talle toetuse tavaliste inimeste hulgas, kes isegi ei ole Reformierakonna pooldajad.” (SL ÕL 07.05.)

Mai lõpul pühendab SL ÕL üsna palju leheruumi Urmas Oti saate “7 päeva mais” ümberjutustamisele. Lehe hinnangul oli suur osa saatest pühendatud Savi komparteilikule minevikule. Urmas Otile kinnitas Savi, et ta lahkus komparteist 1987.aastal. 1988.a. väljasõidudokumentides on Savi oma käega kirjas, et ta kuulub NLKP-sse. Sellest tehti hiljem suur number. Saate ajal helistas saatesse 16 tuhat inimest, hoolimata sellest, et kõne hind oli tõstetud 3 kroonile (Tulviste saate ajal oli see kõigest 90 senti). 65 protsenti helistajatest avaldas Savile toetust, 35 protsenti oli vastu. (SL ÕL 23.05.) Järgmise päeva lehes on lugu, mille eesmärk on näidata Savi valetajana. Ajendiks on Oti

saade, kus Savi olevat vassinud kahe tema emale Viljandis tagastatud maja müügist saanud summaga (SL ÕL 24.05.).

Juuni algul toob leht ära teate, et Toomas Savi hakkavad valimiskampaania ajal nõustama Mikk Mikiver, Ants Laaneots, Rait Maruste, Andrus Ansip ja Kristiina Ojuland. Pikem lugu Savist on 16.juuli lehes. Ära on toodud tema elulugu, ülevaade vanematest, perekonnast, õpingutest, töökohtadest ja ühiskondlikust tegevusest. Savi parteikaaslasel Astokil jagub tema kohta ainult kiitvaid sõnu – Savi on põhimõttekindel, suure pingetaluvusega, rahusobitaja - kõik presidendile vajalikud omadused (SL ÕL 25.07.).

16.augusti SL ÕL-s kirjutab Toomas Savist tehtud reklaamfilmist, mis maksis 128 tuhat krooni ja neelas suure osa 300 tuhande kroonisest kampaania eelarvest. Filmis ei räägi Savi ise, vaid teda tundvad inimesed. “Seltskonnadaam” Anu Saagim ei olevat enne filmis osalemist Savist muud teadnud kui et “ta on kõige nägusam kandidaat”. Savist räägivad filmis veel Vello Orumets, Kaljo Kiisk ja Mikk Mikiver.

Vahetult enne Riigikogu valimisvoorusid toob SL ÕL päevavalgele veel ühe ammuse skandaali - nimelt olla Tartu abilinnapea Toomas Savi 1994.a. Soomest humanitaarabina saadud Snickersi šokolaadi vaestele jagamise asemel müüki pannud. (SL ÕL 17.08.)

Pärast 11.septembri tragöödiat USA-s avaldab Savi arvamust, et “meie omad probleemid (Pärnu metanoolitragöödia) ... on tegelikult tühised ja mõttetud.” Leht peab Savi sellist seisukohta alatuks ja arvab, et pärast seda olevat “raske leida ka teistest tema avaldustest siirust või hoolivust.” (SL ÕL 14.09.)

SL Õhtulehe hoiak Savi suhtes ei ole kõige soosivam, kuid õieti ei ole ta seda kellegi suhtes, v.a. ehk Tulviste. Valimiskogu päeval avaldatud juhtkiri ei eelista ühtki kandidaati ja jääb äraootavale seisukohale, kusjuures Savi nimetatakse “vanaks sportlaseks”.

Äripäev (ÄP)

ÄP ei pühenda ühelegi presidendikandidaadile (v.a. Tulviste) pikemaid lugusid. 2000.a.oktoobris presidendivalimiste teemat avades, olnuks ÄP arvates parim valik järgmiseks presidendiks Toomas Savi, kuid Tulviste esilekerkimisega 2001.a. märtsis, kaldub ÄP soosing viimase poole.

Pikka lugu ÄP Savist ei kirjuta, aga lühiuudiste vahendusel saame teada, et Toomas Savi elab ametikorteris (24.08.), et Savi on presidendikandidaatidest ainus aktsionär (tegelikult ka Kreitzberg), kelle aktsiaportfelli kuulub 302 700 krooni eest Telekomi ja Hansapanga aktsiaid. (27.08.)

28.augusti ÄP tsiteerib Savi, kes tahab olla president kogu Eestile ja mitte kaitsta selles ametis oma erakonna huve, kuid lubab siiski Kadriorgu kaasa võtta liberaalse maailmavaate ja selle juurde kuuluva sotsiaalse solidaarsusprintsipi.

21.septembri ÄP juhtkiri vaeb kaht lehe arvates peamist kandidaati: “Toomas Savi on hall ja kuiv ning ei oska keerulistes olukordades adekvaatselt reageerida. Samuti andis ta presidendikampaania ajal järele kiusatusele populismi langeda ja hakkas kritiseerima haldusreformi ja erastamist.” ÄP ei usu, et Savi võib positiivselt üllatada - erinevalt Tulvistest.

Eesti Ekspress (EE)

Ka EE ei suhtu Toomas Savisse erilise soosinguga, pigem vastupidi. Dopinguskandaali kõige õelam rünnak on 8.märtsi EE-s. Indrek Schwede toob ära Interneti portaalidest pärit hüüdnimed “Dopingu Tom” ja “Steroidi-Savi”. Põline spordimees olevat matslik ja tema “tahumatu tuum kaetud Riigikogust pärit õpitud viisakusega”. Savi “edu avaliku arvamuse edetabelites tugineb paljuski heale välimusele. Tema selg on sama sirge kui Arnold Rüütlil kümme aastat tagasi. Avalikkuse ees on ta olnud vaoshoitud ega ütle teravusi. Riigikogu toolil kolleege kantseldades jätab soliidse mulje. See on tema avalik nägu. Aga on ka teine, see, millest räägib rahvasuu. Nende juttude põhiteemaks on KGB ja doping. Märksõnadeks on ülbe ja kauge.” Savi olevat ülikõrge enesehinnanguga, kuid tal võivat puudu jääda karismast. (EE 8.03.)

19.aprilli EE-s on juttu sellest, et “Savi laseb mässaja lahti”, teisisõnu vallandab oma nõuniku Igor Gräzini, kes sõimas Euroopa Liitu. Vallandamisest hoolimata peab Gräzin Savi parimaks meheks Kadriorgu ja ütleb, et “suure osa oma kõnedest teeb Savi ise” (19.04.).

EE taipab esimesena analüüsida presidendikandidaatide käekirja. Hiljem kasutab sama võtet EPL (02.06.). Anonüümsest testist selgub, et Savi näol on tegu “täitsa aruka inimesega. Mitte väga rahulik, periooditi sügavalt pinges.

Küllalt ratsionaalne. Mõnikord võib ka teravavõitu olla oma väljendustes. Aga kui on ootamatu otsus vaja teha, võib seda teha ka tunnete ajel. See tähendab, et on hea inimene. Auahnust on piisavalt. Kohati ebastabiilne. Arukas. Fantaasiat on. Eriti lahtise peaga just ka ei ole,” leiab ekspert Milvi Koplus.

Maikuus pöörab EE Savile tähelepanu seoses tema välimusega. “Toomas Savi olevat hall. Hall, hall, hall, hall. ... Terased PR-mehed on pannud tähele, et tegelikult see rõhutatult väljapeetud oleks Savile sisemiselt nii omane ei olegi.” Eelnevalt on toodud näide sellest, et Savi räägib nilbeid lugusid. “Pigem on see kaitsekest, et sel viisil hoiduda improviseerides tekkida võivatest vääratustest.” EE küsib mitmetelt tuntud inimestelt, s.h. ka suhtekorraldajatelt, mida peaks tegema, et mulje Savist nii hall ei oleks. “Äkki võiks tal sõnum olla, mida rahvaga jagada – muidu jääb “väga arnoldrüütelliku mulje – nagu Volkswageni põrnika uusversioon, ” arvab investeerimispankur Rain Lõhmus, teadmata, et Savil on see lause olemas – “Eestimaa peab olema terve ja mina seisan selle eest.” PR-mehed palkaksid Savile kõigepealt osavad kõnekirjutajad, nagu näiteks Mihkel Mutt (keda kasutab Tulviste) või koguni Lennart Meri. Leht pakub välja veel joonistatud garderoobi, milles värvikaim kostüüm on husaarimunder (EE 10.05.).

12.juulil figureerib Savi koos Kreitzbergiga seltskonnafotol. Augusti lõpul, vahetult enne valimisi Riigikogus, kus Savi kandidatuuri tegelikult üles ei seatagi, annab EE teada vanast skandaalist. Nimelt olevat Savi 1993.a. suvel müksanud Tartus autoga vanainimest. Politseis sellest avariist mingeid märke ei ole.

Maaleht (ML)

Maaleht intervjuuerib Toomas Savi juba 2000.a. 16.novembril. Tulevane presidendikandidaat propageerib sportlikku eluviisi ja pereväärtusi, olles fotol abikaasa ja rahvariietes tütreaga. Savi on pidevalt esindatud rubriigis “Lugeja pakub presidenti”, kuid mitte kordagi favoriidina.

2001.a. märtsi algul intervjuuerib leht Toomas Savi seoses dopinguskandaaliga. Intervjuu on pealkirjastatud “Ma ei ole milleski süüdi” (08.03.) Uuesti ilmub Savi nimi väljaspool rubriiki “Lugeja pakub presidenti” 24.mail, kui ta saab koos Lennart Meri ja Mart Laariga leheruumi tervituseks

Eesti Maarahva Kongressile. Juulis alustab ML sarja “Presidendikandidaadiga rutiinist väljas”. Avalugu on Savist. Suurim õnn Savi arvates on see, kui saab võtta endale vastutuse ja midagi suurt ära teha. Eesti suurimaks probleemiks on Savi arvates killustumine. Tema sõnul peame looma ühe tervikliku Eesti. Presidendina propageeriks Savi terveid eluviise ja kuulutaks välja heade kommete aasta. (ML 12.07.) 16.augustil on ML-s reklaam Toomas Savi “dokumentaalfilmist” “President tervele Eestile”.

Savi arvamused

Toomas Savi esines presidendikandidaadina aramuslugudega kokku üheksal korral. *Postimehes* ilmus kolm lugu - “Eesti märgiks lastesõbralikkus”(01.06.), “Mõistmist, sõbrad”(06.08.- riigi ja kodaniku suhetest) ning “Eesti aastal 2011:lõhe on ületatud” (24.08.).

Ka *Eesti Päevalehes* avaldati kolm lugu - “Kihistumist piirab Interneti kättesaadavus igapähele”(04.06.), “Iga vald vajab oma konstaablit” (02.08.) ja “Kui tahad rahu” (24.08. - NATOst ja Eesti kaitsevõimest).

SL Õhtulehes ilmus üks lugu “Spordivaimustus ja silmakirjalikkus” 09.08.).

Äripäev avaldas kaks lugu - “Tähtis on kõita maailma suurfirmade tähelepanu” (25.07.) ja “Eesti maksusüsteemi pole põhjust muuta” (14.08.).

Kokkuvõtteks

Toomas Savi oli Peeter Tulviste järel kõige rohkem ajakirjanduses esil, temast kirjutati peamiselt kui kauaaegsest favoriidist ja seetõttu sattus ta ka kõige ägedamate rünnakute alla. Kui selgus, et Tulviste ei suuda konkurentsipüsida ja Savi peamiseks konkurendiks on kerkinud üllatuslikult Arnold Rüütel, siis oli üldine arvamus, et Savist saab president.

4.3.3. Peeter Kreitzbergi kujutamine ajakirjanduses

Peeter Kreitzbergist oli ajakirjanduses Tulviste ja Saviga võrreldes vähem juttu, sest tema presidendiks saamist peeti äärmiselt ebatõenäoliseks. Vaid

Rüütlist kirjutati veelgi vähem. Erilist negatiivset suhtumist Kreitzbergi ei olnud. Teda nimetati küll Savisaarele lojaalseks parteisõduriks, kuid samas avastati, et tegemist on erudeeritud ja hea esinemisoskusega inimesega. Alljärgnevalt ülevaade ajalehtede kaupa.

Eesti Päevaleht (EPL)

Või(s)tlus Keskerakonna presidendikandidaadi kohale käis algul Siiri Oviiri ja Edgar Savisaare vahel. 3.märtsil Võrus toimunud erakonna volikogul taandas Edgar Savisaar oma kandidatuuri ja Peeter Kreitzbergist sai nii ajakirjandusele kui avalikkusele üllatuslikult Keskerakonna presidendikandidaat. 5.märtsi EPL teeb sel puhul Kreitzbergiga pikema intervjuu, annab ülevaate tema kujunemisest Keskerakonna presidendikandidaadiks, toob ära CV ja väljavõtte majanduslike huvide deklaratsioonist. Leht tõdeb, et erinevalt Oviirist, on Kreitzberg “Savisaarele lojaalne kaaslane.” Üldine hoiak on, et Kreitzbergil ei ole presidendikandidaatide heitluses erilist võiduvõimalust. Teda peetakse liiga värskelt välja käidud kandidaadiks (Tulviste puhul hinnati just värskust!), kellest põhikandidaadid igas mõttes üle on. Teisalt tõdetakse, et erinevalt Savisaarest ei käi Kreitzbergiga kaasas foobiaid. Kreitzbergi peetakse neutraalsemaks kandidaadiks, kes suudab avalikel esinemistel selgelt välja käia oma mõtteid ja ideid. (EPL06.03.) Pärast Kreitzbergi valimist Riigikogu asespiikri kohale suudab Siiri Oviir oma kaotuskibedust varjata ja hindab nii Kreitzbergi kui Tulvistet väga tõsisteks kandidaatideks ja teadusmeesteks (EPL 23.03.). Kreitzberg ise arvab, et tema šansid Kadriorgu saada on “üle nulli ja alla saja”. Oma eelistena nimetab ta akadeemilist tausta ning endise ministri ja abilinnapeana head täitevvõimu tundmist. Kreitzbergi toetusrühma kuuluva Lauri Leesi sõnul on tegu ühega vähestest poliitikutest, kes on jäänud endale truuks, kellest “pole saanud “paksu” - nomenklatuuri esindajat”. (EPL 21.04.)

21.04. EPL avaldab katkeid ülekutsest “Peeter Kreitzberg presidendiks!”, millele on alla kirjutanud 120 tuntud inimest - kohaliku omavalitsuse juhte, kultuuritegelasi, majandusinimesi jne. Üleskutses kiidetakse Kreitzbergi säravat intellekti ja rikkalikke kogemusi, laialdast tuntust ja tunnustust

akadeemilistes ringkondades ning seda, et ta tajub nii Eesti riigi ees seisvaid ülesandeid uue aastatuhande Euroopas kui ka Eesti inimeste igapäevaseid muresid ja probleeme. 28. aprilli PM ja SL ÕL avaldavad üleskutse täisteksti reklaamina.

Pärast Peeter Tulviste valimist Isamaaliidu ametlikuks presidendikandidaadiks, märgib EPL, et “Tulviste võttis Peeter Kreitzbergilt niši, millele valimiskampaania üles ehitada”. Mõlemad on prillide ja habemega akadeemilised isikud, kes on veel lisaks “kuulsust” kogunud naistelugudega ja seega tuleb neil võistelda samas kategoorias, tõdeb leht (23.04.).

27.aprilli EPL-is selgitab sotsioloog Juhan Kivirähk, miks Tulviste Kreitzbergist avaliku arvamuse küsitlustes mäekõrguselt üle on, kuigi nad oma profiili poolest paljuskki sarnanevad. Nimelt puuduvat Kreitzbergil – erinevalt Tulvistest - isiklik ambitsioon ning kõrvaltvaatajal püsib siiani mulje, et Kreitzberg lükati presidendivõitlusse vaid selleks, et Siiri Oviirist presidendikandidaati ei saaks. (EPL 27.04.)

7.mai EPL-is tõstetakse esile Tulviste ja Kreitzbergi viimistletud analüüsioskust ja sõnaosavust. Neid võrreldakse ka edaspidi. 30.mai lehes tõdeb Kivirähk: “Paratamatult tuleb kahel habemega teadusemehel võistelda ühes nišis. Kreitzberg on sellest aru saanud ning on suunanud avalikud esinemised Tulviste vastu, püüdes viimast igal võimalusel Isamaaliidu langeva reitinguga siduda. Paraku võib sama relva edukalt kasutada ka Kreitzbergi vastu. Neid, kes tema isiku taga Keskerakonna kardetud liidri Savisaare kuju näevad ja teda ennast vaid kuulekaks parteisõduriks peavad, on kindlasti rohkem kui neid, kes Tulvistet Laari või valitsuse käsutäitjana käsitlevad.” Sama päeva lehes lahatakse ka Tulviste ja Kreitzbergi eraelu ning leitakse, et Eestis võib presidendikandidaat abielunaisega rahulikult edasi kudrutada, kuid USA presidendivalimistel oleksid sarnased faktid kindlasti olulised ründerelvad. (EPL, 30.05.)

2.juuni EPL-i anonüümse käekirja testi kohaselt on Kreitzberg energiline organisator, emotsionaalne, spontaanne, vahel pidurdamatu inimene. Ära on toodud ka Eesti Ekspressi varasema analoogse testi tulemus. Juuni keskel kutsutakse appi stilistid, moekunstnikud ja seltskonnafotograafid, et hinnata presidendikandidaatide välist imagot. Kreitzberg tunnistab, et koos stilistidega

vaadati üle tema “lipsud, soeng, prillid ja kõik muu.” Natuke noritakse Kreitzbergi habeme ja soengu kallal. (EPL 18.06.)

Järgmine kord jääb Kreitzberg pressile silma asespiikri ametiauto kasutamisega presidendikampaania tegemiseks, seega maksumaksja raha kulutamisega. Vastulauses seda eitatakse (EPL 17.08.).

Juulis avaldab EPL pikki lugusid presidendikandidaatide suvistest tegemistest, Kreitzbergi maakodust ja kalapüügiharrastusest kirjutatakse 19.juulil.

Augustis pöördub pressu huvi rohkem valijameeste teemale ja avaliku arvamuse küsitluste tulemustele. 21.augusti EPL-i juhtkirjas märgitakse et kõrvuti Arnold Rüütliga on oma toetust paari kuuga suutnud veidi kasvatada ka Peeter Kreitzberg. 22.augusti EPL võtab vaatluse alla presidendikandidaatide tervise. Kreitzberg on kõige noorem ja kõige tervem. Kuu lõpul kirjutatakse Kreitzbergist seoses tema kandideerimisega presidendivalimiste Riigikogu voorudes 27. ja 28.augustil ning seoses Keskerakonna ja Rahvaliidu tüliga selle üle, kas valimiskogus toetada Kreitzbergi või Rüütli.

Suhtumine Kreitzbergi on üsna neutraalne. Kui talle midagi ette heidetaksegi, siis tugevat erakondlikku seotust ja lojaalsust Keskerakonna juhile. (EPL 19.09.)

21.septembri EPL-is kiidab keskerakondlik valijamees Peeter Kreitzbergi, kes “on inimlikum kui ükski teine kandidaat ja aus”. Sama päeva lehes avaldatud arvamusiidrite vestlusingis tunnustab Hans H. Luik, et Kreitzberg (ka Tulviste) valdab presidendile vajalikku oskust mõista maailma arengut selle paradokside ja et tema rääkimisviis (nagu ka Tulvistel) on vahetu. Juhtkiri tõdeb, et Peeter Kreitzberg ja Peeter Tulviste esindavad kõige paremini kujutlust presidendist, mille lõi Lennart Meri. (EPL 21.09.)

Postimees (PM)

PM-s ilmub Kreitzbergi nimi avalikkuse ette 8.veebruaril, umbes kuu aega varem kui EPL-is. Keskerakonna abiesimees Kreitzberg lükkab ümber väited, nagu õõnestaks Edgar Savisaar Siiri Oviiri presidendiks pürgimist. Kreitzbergi valimisest Keskerakonna presidendikandidaadiks teatatakse esilehel suure pealkirjaga: “Savisaar lükkas Keskerakonna presidendihetlusest

kõrvale”. (PM 5.03.) Leht tõdeb: “Kreitzbergi esiletõstmine tähendab sisuliselt Keskerakonna loobumist presidendivalimistel võidu eest võitlemas. Erinevalt Oviirist ja isegi Savisaarest pole Kreitzbergile võimalike valijameeste ringis pea vähimatki tuge avaldatud.” Juhtkiri nimetab Kreitzbergi küll Keskerakonna tubliks töömesilaseks, kuid “ta pole mees, kes suudab presidendikampanias Eesti suurima erakonna lippu kõrgel kanda. Oviiri ja Savisaarega võrreldes on Kreitzberg Eesti poliitikamaastikul pajupõõsas mastimändide all ning jääb seetõttu vähemalt kõrvalseisjate silmis Savisaare mängukanniks.” (PM 5.03.)

28.aprillil ilmub reklaamina üleskutse: “Peeter Kreitzberg presidendiks!” Selles rõhutatakse tema eruditsiooni, tuntust ja tunnustust akadeemilistes ringkondades, eetilistust ja ausust, avarat maailmanägemist ja analüüsivõimet, rikkalikku kogemustepagasit, säravat intellekti ja tasakaalukust riigimehena, oskust näha probleeme ja neid lahendada kogu rahva huvides. Seega on Kreitzbergil olemas kõik presidendile vajalikud omadused. (PM 28.04.)

5. mai PM nädalalõpulisa Arter annab põhjaliku ülevaate Kreitzbergi kooliajast, õpingutes ja huvialadest. 9.mai PM võtab vaatuse alla presidendikandidaatide tervise. Arsti hinnangul on Kreitzbergi üldine seisund hea.

16.mai PM esilehel puhkeb skandaal seoses Kreitzbergi eurovastasusega. Ülejäänud presidendikandidaadid on kõik Euroopa Liiduga ühinemise pooldajad ja see on Eesti ametlik välispoliitiline prioriteet olnud juba aastaid. Kreitzberg leiab, et ei ole vaja kiirustada, vaid asja tuleb rahulikult kaaluda.

21.mai avaldab PM Emori küsitlustulemused presidendikandidaatidele vajalikest isikuomadustest. Uuringust nähtub, et kõige olulisemateks omadusteks peetakse usaldusväärsust, haritust, autoriteetsust, elutarkust, tahtejõulisust ja huvitavust. Kreitzbergi tarkust ja akadeemilist haritust on ajakirjanduses korduvalt rõhutatud, kuid uuringust selgub, et tal “pole õnnestunud oma seost hariduseluga kuigivõrd teadvustada – haritud inimeseks peab teda napilt üle 10% vastanutest. See number ületab samas tunduvalt Kreitzbergi toetusprotsendi presidendikandidaadina ning haritust peetakse siiski võrreldes muude omadustega tema tugevaks küljeks.” (PM, 21.05.)

Maikuises Urmas Oti saatesarjas “7 päeva mais” esineb Kreitzberg hästi. Psühholoog Voldemar Kolga arvates nautis Kreitzberg Oti küsimustele

vastamist. “Ta nägu tõmbus naerule vähemalt kümme korda, mis reedab mängulusti. Ei kartnud karu ennast!” (PM 29.05.)

Juuli algul loodab Keskerakonna juht Edgar Savisaar Kreitzbergi toetust suurendada, kiites teda 7.juuli PM-s kui ainsat kandidaati, kes on aktiivselt rahva huvide eest väljas, kes väljendab selget vastasseisu kolmikliidu koalitsioonile ning kes ei kavatse pea ees eurolüütu tormata. Parteijuhi sekkumine ei aita siiski Kreitzbergi toetusprotsente kergitada. Juuli lõpul Emori poolt korraldatud avaliku arvamuse küsitluse kohaselt on Kreitzbergi toetus 6 protsenti ja see on võrreldes varasemaga isegi 2 protsenti vähenenud. (PM 07.07.)

22.augustil teatab PM, et presidendivalimistel Riigikogus esindab opositsiooni Peeter Kreitzberg, kellel ainsana on koos vajalikud 21 häält.

Vahetult enne valimiskogu hindab parteikaaslane Raivo Palmaru kandidaatidest parimaks Kreitzbergi, “kelle puhul harituse, tasakaalukuse ja suhtlemisoskuse kombinatsioon näib olevat parlamentaarse presidendi funktsiooni täitmiseks parim.” (PM 19.09.) Vastates valimispäeva lehes küsimusele, miks just teda peaks presidendiks valitama, ütleb Kreitzberg: “Ma olen kõige noorem ja õppimisvõimelisem.” (PM 21.09.)

SL Õhtuleht (SL ÕL)

Äsja avalikkuse ette ilmunud Isamaaliidu presidendikandidaat Peeter Tulviste iseloomustab konkurenti nii: “Peeter Kreitzbergil on hea sotsiaalne närv ja ta on tugev haridusteoreetik.” (SL ÕL 2.04.) Pikemalt kirjutab leht Kreitzbergist alles seoses tema ülesastumisega Urmas Oti saates “7 päeva mais”. Enne saadet arvab Kreitzberg, et “ei tea küll elus seika, mida peaks varjama.” Ja seetõttu ta Oti küsimusi ei karda. (SL ÕL 19.05.) Pärast saadet kirjutab leht, et Kreitzberg elab Linnar Priimäe lahutamata naisega, kuid lubab “veel selle aastanumbri sees abielluda.” SL ÕL kiidab: “Presidendikandidaat Kreitzberg pakatab avameelsusest ja on nõus pajatama nii logaritmidest kui ka oma armulugudest.” (SL ÕL 25.05.)

13.juuli lehes on pikem lugu Peeter Kreitzbergist. Kreitzberg olevat küllaltki tagasihoidlik ja aus inimene, laia silmaringiga, heade teadmistega haridus- ja sotsiaalvaldkonnas. Mainitakse tema seisukohta, et Euroopa Liidu osas peaks

ootama ja sedagi, et Kreitzberg ei pidavatki tegelikult presidendiks tahtma. (SL ÕL 13.07.)

Kui üldiselt on suhtumine Kreitzbergi pigem positiivne ja heatahtlik, siis miinusena mainitakse tema erakondlikku kuuluvust. (SL ÕL 15.08.) Veel “vilksatab” Kreitzbergi nimi paaris loos, muuhulgas ka seoses valimiskampaania tarvis tehtava kümnekonna minuti pikkuse filmiga “Kuidas maalida presidenti”. (SL ÕL 16.08.) Skandaalimaiguline on lugu, kus keskerakonna noored olevat komnade eest Kreitzbergi toetuseks Kanal 2 “Presidenditurniiri” saatesse korduvalt helistanud. (SL ÕL 22.08.) Augusti lõpul on Kreitzberg ajakirjanduse huviorbiidis seoses kandideerimisega Riigikogu valimisvoorudes. Vahetult enne valimiskogu kiidab erakonnakaaslane Aadu Must: “Kreitzberg sobib hästi presidendiks. Ta sobib kogu rahva presidendiks, sest ei sea prioriteediks ühe või teise rühmituse huvisid, vaid oskab silmas pidada ühiskonna tasakaalustatud arengut.” (SL ÕL 19.09.) Valimispäeval seostab juhtkiri Kreitzbergi taas Keskerakonna kuuleka käsutäitja rolliga ning vihjab sellele, et Kreitzbergi valimise korral võib presidendiks saada hoopis Savisaar.” (SL ÕL 21.09.)

Äripäev (ÄP)

ÄP ei pea Peeter Kreitzbergi algusest peale eriti oluliseks kandidaadiks. Temalt ilmub kolm aramuslugu Presidendidebati rubriigis. Parteikaaslane Liina Tõnisson toob Kreitzbergi kui presidendikandidaadi eelistena esile “erudeeritust ja haritust ning kõrgetel riiklikel ametikohtadel töötamise kogemust”. (ÄP 27.08.) Riigikogu valimisvoorudega seoses kirjutatakse Kreitzbergist kui ühest kandideerijast. Valimiskogu päeval pühendab ÄP juhtkiri pisut ruumi ka Kreitzbergile. ÄP nimelt ei usu, et Kreitzberg võib positiivselt üllatada (erinevalt Tulvistest): “Peeter Kreitzbergi harituse ja erudeerituse kaalub üles tema tugev seotus Keskerakonnaga, tema seisukohad maksupoliitika ja Eesti avatuse piiramise teemal. “ (ÄP 21.09.)

Eesti Ekspress (EE)

Kui EE-s ilmuvad Tulvistest pigem positiivsed lood ja Savi suhtes on lehe hoiak kriitiline, siis Kreitzbergi - nii nagu ka Rüütli - ei peeta eriti oluliseks kandidaadiks. 29.märtsil tekitab EE tormi veeklaasis, väites et Peeter Kreitzberg tahtvat vaestelt lapsed ära võtta ja nad internaatidesse panna.

Maikuises anonüümses käekirja testis on hinnang Kreitzbergile järgmine: "Fantaasiat on piisavalt. Arukus. Teatud optimism. Edevust parasjagu. Üldiselt küllalt kinnine ja kohati ebastabiilne. Salajasi mõtteid see inimene ei avalda." (EE 03.05.) Juuni algul ilmub lugu, kus Kreitzberg kui eurovastane ja Tulviste kui europooldaja teineteisele vastastikku sel teemal küsimusi esitavad. (EE 07.06.) Augusti lõpu lehes on hinnang Kreitzbergile "sümpaatne mees, aga tõsise näoga. Naeratada võiks rohkem". (EE 30.08.)

Maaleht (ML)

ML -s juba 2000.a. novembris ilmuma hakanud rubriigis "Lugeja pakub presidenti", figureeris pidevalt ka Kreitzbergi nimi, kuid mitte kordagi kümne soosiku hulgas. Temast kirjutatakse esimest korda pikemalt 8.märtsil seoses valimisega Keskerakonna presidendikandidaadiks. (ML 08.03.) 19.aprilli ML kirjutab taas pikemalt Kreitzbergist kui presidendikandidaadist. 3.mai lehes avaldatakse üleskutse "Peeter Kreitzberg presidendiks!", mille 28.aprillil avaldasid ka PM, SL ÕL ning mida refereeris EPL.

Südasuvel teeb ML terve rea olemuslugusid pealkirja all "Presidendikandidaadiga rutiinist väljas". 26.juuli lehes on pikem lugu Kreitzbergist. Lisaks juba teistest lehtedest teadaolevale selgub, et Kreitzberg peab ennast "vaoshoitud, tagasihoidlikuks (ehk liigagi) ja pisut kinniseks inimeseks, aga poliitikasse minekut selgitab: "seikleja, nagu ma olen". (ML 26.07.)

Kreitzbergi arvamused

Peeter Kreitzbergilt ilmus kokku kümme arvamust. *Eesti Päevalehes* ilmus kolm lugu - "Hariduse kättesaadavus ei tohi sõltuda sissetulekust" (11.05.),

“Väljapääs tööpuudusest peitub väikeettevõtluses” (16.07.), “Eesti suurim risk: harimatus” (22.08.). *Postimehes* ilmus samuti kolm lugu - “Eesti ei ole mõttekriisis” (02.05.), “Vajame selgeid vastuseid” (16.05. – EL teemadel) ja “Eesti aastal 2011: suudame küll” (21.08.). Üks lugu ilmus *SL Õhtulehes* - “Turul pole lastest asja” (01.06. – tööpuuduse mõjust laste sünnile) ja kolm lugu *Äripäevas*: “Astmeline tulumaks vajalik” (03.08.), “Vene turgu ei tasu eirata” (05.09.) ja “Euroopa Liiduga liitumine ei ole pokkerimäng” (11.09.). *Eesti Ekspressis* ja *Maalehes* Kreitzbergilt arvamusalugusid ei ilmunud. Teemad, mida Peeter Kreitzberg käsitleb on seotud hariduse, sotsiaalprobleemide, Euroopa Liidu (ainus euroskeptiline kandidaat) ja Venemaaga.

Kokkuvõtteks

Pilt, mis joonistub Peeter Kreitzbergist ajalehtede põhjal on üldiselt positiivne, kuigi tema kohta on ilmunud vähem lugusid kui Tulviste ja Savi kohta. Teda rünnatakse kõige vähem, kuna teda ei peeta kuigi tõsiseks konkurendiks peamistele soosikutele Savile ja Tulvistele. Korduvalt mainitakse Kreitzbergi head haridust, analüüsioskust ja sõnaosavust. Negatiivse poole pealt nähakse temas Savisaare lojaalset kaaslast ja parteisõdurit. Veel märgitakse, et ta on saavutanud laialdase tuntuse ja tunnustuse akadeemilistes ringkondades. Kreitzbergi võrreldakse tihti Tulvistega - mõlemal on väga hea akadeemiline haridus, nad on analüüsivõimelised, head suhtlejad, on sõnaosavad ja räägivad vahetult ning mõlemad esindavad kõige paremini kujutlust presidendist, mille lõi Lennart Meri. Siiski on meedia soosik mitte Kreitzberg, vaid Tulviste.

4.3.4. Arnold Rüütli kujutamine ajakirjanduses

Käesolev alapeatükk annab ülevaate Arnold Rüütli kujutamisest ajakirjanduses. Rüütli kajastati pressis tunduvalt vähem kui Peeter Tulvistet või Toomas Savi, isegi Peeter Kreitzberg leidis rohkem tähelepanu. Osaliselt oli see tingitud asjaolust, et Rüütel sai ametlikuks presidendikandidaadiks

alles 9.juunil, osaliselt sellest, et teda ei peetud reaalseks pretendendiks presidendi ametikohale. Pressi suhtumine Rüütlistse oli kuni lõpuni suhteliselt neutraalne, kohati isegi heatahtlik, negatiivsena toodi välja eelkõige tema kommunistlik minevik, teisalt rõhutati tema teeneid Eesti taasiseseisvumisel. Alljärgnevalt ülevaade ajalehtede kaupa.

Eesti Päevaleht (EPL)

Kuigi Arnold Rüütlist sai Rahvaliidu ametlik presidendikandidaat alles 9.juunil, figureerib ta EPL käekirja pimetestis ja presidendikandidaatidele koostatud horoskoobis. Ei horoskoop ega käekiri viita sellele, et Rüütli võiks olla edu Kadrioru lossi pääsemisel. (EPL 02.06.)

Paar päeva pärast Rüütli valimist ametlikuks presidendikandidaadiks arutlevad sotsioloogid Juhan Kivirähk ja Andrus Saar tema võimalusi presidendiks saada. Kivirähk leiab, et Rüütli ei ole selleks mingit võimalust. Saar nii kategooriline ei ole. Kuigi Rüütli reiting on rahva hulgas väga kõrge, ei näe Saar mingit võimalust, et Rüütel võiks presidendiks saada, v.a. juhul, kui Riigikogu kuulutab kommunistliku partei kuritegelikuks organisatsiooniks. Selles kontekstis võib Saare arvates Rüütli nimi positiivse kõla saada just valijameeste hulgas, kuna neist paljud on olnud kommunistliku partei liikmed ja tunnevad, et aitasid parteis olles Eestit. (EPL 11.06.)

18.juuni leht võtab presidendikandidaatide lahkamisel appi stilisti, kelle arvates hallid lokid on juba parkümmend aastat olnud kindel osa Rüütli imagost ja vale oleks presidendikampaania puhul välimust muuta. Rahvaliidu peasekretäri Lea Kiiviti arvates näeb Rüütel oma vanuse kohta väga hea välja ja on nii kogenud poliitik, et oskab ise soliidset-korrektset esineda ja riietuda ega vaja selleks appi stilisti. Andra Veidemann, kes samuti kampaanias kaasa lööb, viitab aastate jooksul kogutud kapitalile: “Rüütli (on) kampaania pidamine lihtsam kui paljudel teistel, sest aastakümnete pikkuse poliitilise tegevusega on Rüütel inimestele tuttav, erinevalt mõnest teisest kandidaadist, kes alles oma tutvustamist alustab.” (EPL 18.06.)

Juulis hakkab Rüütli reiting tasapisi tõusma. Kivirähk seletab seda Urmas Oti saatel, kus tehtud “võimas *come back* on Arnold Rüütli esiplaanile tõstnud mitte ainult oma erakonna, vaid isegi Keskerakonna valijate hulgas.” (EPL

09.07.) Pikem lugu ilmub 19.07. lehes. Rüütli suvi on möödunud omavalitsusjuhtidega kohtudes. Ainsana presidendikandidaatidest pole Rüütli oma maakodu ja ta puhkab “heade inimeste pool Saaremaal”. Pühapäevakalastaja Rüütel unistab lastelastega üksikul saarel kalapüügist.

30.07. EPL-is rõhutab Eestimaa Rahvaliidu esimees Villu Reiljan kolmandat korda Eesti Vabariigi presidendiks kandideeriva Arnold Rüütli teeneid. Tema sõnul on Rüütel “riigimees, kes on otseselt kaasa aidanud Eesti riigi taasiseseisvumisele, ta ei ole õnnemängija, vaid presidendikandidaat *par excellence*. “Rahvas eelistas Arnold Rüütli juba esimestel presidendivalimistel, kui tema kõrvaletõrjumiseks kasutati ebademokraatlikke ning ebaeetilisi teid.” (EPL 30.07.)

11.augustil saab teatavaks, et 71 omavalitsusjuhti toetavad presidendiks Arnold Rüütli, sest Rüütel kannab endas eestlaste mitme põlvkonna kogemust ja tarkust ning on silma paistnud oma “jäägitu aususe ja sirgjoonelisusega, mida samas kaunistab tagasihoidlikkus ning altruism.” Pöördumises toonitatakse, et Rüütli “senine tegevus on kantud ühestainsast juhtmõttest - Eesti ennekõike” ja et “Rüütel kannab endas ... neid ideaale, mille püstitasid Eesti ühiskonnale juba Carl Robert Jakobson ja Jakob Hurt.” EPL rõhutab pöördumist refereerides, et Rüütel oli ENSV Ülemnõukogu presiidiumi viimane esimees. (EPL 11.08.)

22.augusti EPL-is on põhjalik ülevaade presidendikandidaatide tervisest. Kuigi Rüütel ja Tulviste on läbi teinud samasuguse südameoperatsiooni, seab EPL ainult Rüütli töövõime kahtluse alla.

Pärast presidendivalimiste läbikukkumist Riigikogus tõuseb Rüütel üha enam esile. 29.augusti EPL-is on suur pealkiri “Kohalikud juhid ennustavad Arnold Rüütli tõusu”. 30.08. Kirjade rubriigis võtab sõna erukindral Aleksander Einseln, kes meenutab “Rüütli väljapaistvat rolli ja mehist käitumist Eesti iseseisvuse taastamisel ja kaitsmisel 10 aasta eest”.

10.septembri lehes on üks väheseid negatiivseid lugejakirju, kus ironiseeritakse selle üle, et Rüütel tegutses nõukogude ajal Eesti hüvanguks. Ülejäänud lugejakirjades tõstetakse Rüütli toleaeagset tegevust esile positiivsena.

17.septembri EPL teatab, et “Riigipeaks pürgijatest sai esimesena valimiskogus kandideerimiseks vajalikud allkirjad kokku Rahvaliidu

presidendikandidaat Arnold Rüütel.” 18.septembri EPL-i esilehel “plahvatab pomm” – suur pealkiri teatab “Rüütel rühkis esimeseks”. ES Turu-uuringute AS-i küsitlusest selgub, et “Arnold Rüütel tõusis presidendikampaania ajal esimest korda avaliku arvamuse küsitluses rahva lemmikuks”. Rüütli toetust 23, Savil 21 ja Tulvistel 16 protsenti. Rüütel ise peab oma edu üheks põhjuseks seda, et ta pole teisi kandidaate kritiseerinud. Tulviste kampaania poliitilise nõuniku Aimar Altosaare sõnul on Rüütli populaarsuse kasvul lihtne mehhanism: “Üles on äratatud kümne aasta tagused müüdid ning need võimenduvad eriti nende jaoks, kes igapäevapoliitikat ei jälgi... Paljude, ilmselt eriti vanemaealiste ning maainimeste jaoks on Rüütel kui sümbol kunagisest edukast poliitikast.” Ka Peeter Kreitzberg selgitab Rüütli edu fenomeni Eesti Vabariigi taastamise 10.aastapäeva tähistamisega.

Andres Tarandi ja Matti Pätsi taandumisega kasvavad Rüütli šansid veelgi, kuigi Tarand teeb seda enda sõnul Tulviste võiduvõimaluste suurendamiseks. 20.septembril teatab EPL, et Rüütli on koos 78 valijamehe allkirjad.

21.septembri EPL-is saavad veel kord sõna nii Rüütli toetajad kui vastased. Valijamees Heiki Kortspärn Kambjast meenutab, kuidas Arnold Rüütel “jäi aastate eest Moskvast enesele truuks, ega murdunud tugeva surve ees, kuigi teda ähvardas vangla. ... Maarahvas ikka väga loodab tema peale, ta on nagu pool messiast...,” ütleb Kortspärn. Kirjanik Mati Unt on seisukohal, et kuigi Rüütel pole sugugi paha inimene, ei sobi endine kommunist siiski Eesti presidendiks. EPL-i aramusliidrite vestlusringis on samuti mitmeid seisukohti. Hans H. Luik ja Andrei Hvostov on ühel meelel, et NLKP-ga seotud minevik muutub üha ebaolulisemaks, hoopis olulisem on näidata paindlikkust ja õppimisvõimet. Luik võtab Rüütli fenomeni kokku järgmiselt: “Rüütli isik sisaldab mõningaid meie rahvuskehandi jaoks olulisi väärtusi, aga ta ei sõnasta neid väga teravalt. Ajaloolist püsimist on tal lihtsam kehastada kui sõnastada.” Luige arvates ei laseks Rüütel ennast suhetes Venemaaga šantažeerida. Kui aramusliidrid on üsna tolerantset, siis juhtkiri ütleb otse: “Eesti Päevaleht ei taha, et Eesti presidendiks saaks endine tippkommunist Arnold Rüütel, olgu tema teened Eesti iseseisvumise ees nii suured või väikesed kui tahes. Eestile tähendaks Rüütli valimine selget sammu mineviku suunas.” (EPL 21.09.)

PM kirjutab Arnold Rüütlist pikemalt alles seoses tema valimisega Rahvaliidu ametlikuks presidendikandidaadiks. Meenutatakse, et Rüütel on varem kandideerides juba kahel korral alla vandunud Lennart Merile. (PM 9.06.). Eelnevalt on Rüütlist kirjutatud seoses tema esinemisega Urmas Oti saates. Psühholoog Voldemar Kolga leiab, et mõned kandidaadid, s.h. Rüütel, esinesid Oti saates nii rahulikult, nagu nad ka ise ei usuks presidendiks saamist. “Pole mõtet tõmmelda, kui šansse ei ole.” (PM 29.05..

11.juuni PM-s rõhutab Villu Reiljan: “Rüütel tuleb presidendiks valida kui kõige teenekam kandidaat Eesti iseseisvuse saavutamisel, kel ühtlasi on plekitu maine.” Sama päeva lehes on repliik Teet Kallaselt, kes samuti kahtleb, kui tõsiselt Rüütel oma kandideerimisse või vähemalt võiduvõimalusse suhtub: “Eesti poliitika vana hea hõbe on ju Arnold Rüütel. Ta on praegu vist pikima püsistaažiga poliitik Eestis. Aga veel ühe uhke minevikusümboliga sobib teda võrrelda – malesuurmeister Paul Keresega, selle “igavese teisega”. Kallase arvates on Rüütli suurimad hetked kümne aasta taguses ajaloos, mis tipnevad 20.augustil (PM 11.06.). 18.juuni PM-s juhib Marju Lauristin tähelepanu “uinuva kaunitari” fenomenile, mis Rüütli puhul toimib. “See tähendab, et kui kellelgi või millelgi on olnud auditoriumile väga positiivne või negatiivne mõju ja inimesed on selle aja möödudes ära unustanud, siis juhul, kui tuletada selle positiivse või negatiivse mõju allikas taas meelde, ärkab varasem mõju uuesti üles. Rüütli .... esinemine Oti telesaates äratas taas poolehoidu, mida inimesed tema vastu omal ajal väga tuliselt tundsid,” selgitab Lauristin. (PM 18.06.)

14.augusti PM-s ilmub üleskutse “Arnold Rüütel Eesti Vabariigi presidendiks”. Sellele on alla kirjutanud 172 inimest, nende seas 45 vallavolikogu esimeest ja 28 vallavanemat ning terve rida Riigikogu liikmeid, kirjanikke, kunstnikke, akadeemikuid ning ajakirjanduses korduvalt Rüütli toetuseks sõna võtnud erukindral Aleksander Einseln.

Kuna Rahvaliidul on Riigikogus vaid 11 kohta, siis ei tehta katsetki Rüütlit augustikuisteks parlamendivoorudeks üles seada.

Veel septembri algul möönab PM juhtkiri, et kuigi Rüütel on seekord edukam kui kunagi varem, on tema väljavaade lõpuks ometi presidendiks saada

imepisike. “Nagu aastal 1992 ja 1996, nii jääb ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi viimase esimehe ja presidendivalimiste “igavese teise” mehe rolliks ka seekord tõenäoliselt üksnes tulevase presidendi toetajate virgutamine ja koondamine. Aga eks seegi töö tule kellelgi ära teha,” leitakse Rüütlile sobiv roll presidendivalimiste õnnestumisel (PM 07.09.). Paar päeva hiljem manitseb Peeter Olesk neid, kes arvavad, et Rüütli hiilgeajad on igaveseks möödas: “Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi viimase esimehe Arnold Rüütli maine on endiselt arvestatav, ta ei ole seda maha mänginud ja selle üle on kohatu ironiseerida.” (PM 12.09.) Rüütli liigse positiivse esiletõusmise vastu võetakse veel viimasel hetkel ette vasturünnak. 14.septembri PM-s ilmub lugu pealkirjaga “Rüütel peab riigi kulul erakontorit”. Selles antakse teada, et “Eesti ligi 200st eripensioni saajast kulutab riik kõige rohkem ülemnõukogu presiidiumi viimasele esimehele Arnold Rüütlile, kelle käsutuses on erakontor, sekretär ja auto.” Leht nuriseb, et tänavu on riik Rüütlile juba kulutanud 344 628 krooni. Seda ei mainita, et nii kontor, sekretär kui saadud toetus tulenevad seadusest.

Valimiste lähenedes astub ka PM-s üles Rüütli ustav toetaja valijamees Kortspärn. Ta rõhutab, et “tulevane president peab olema võimalikult usaldusväärne ja etteaimatava käitumisega ning parem, kui ta seda kõike rahvale oma senise elu ja käitumisega kinnitanud on. Tema endine ega praegune parteiline kuuluvus ei tohiks sealjuures küll mingit rolli mängida. Kortspärn küsib teistelt valijameestelt otse: “Kas mäletate seda sirgeseljalist meest, kes Moskvas raskele survele ei alistunud ja hiljem Tallinnas verevalamise ära hoidis?” Valijamehe arvates on selle ausa ja tagasihoidliku mehega kahel korral ülekohtuselt käitunud ja viimane aeg olevat see ülekohtus heastada. (PM 19.09.)

SL Õhtuleht (SL ÕL)

Arnold Rüütlist kui presidendikandidaadist kirjutatakse esimest korda seoses Urmas Oti saatesarjaga “7 päeva mais”. 19.mai lehes ütleb Rüütel, et ohtlikke küsimusi ei ole tema jaoks olemas, sest ta on oma elu elanud avalikkuse ees kõigile nähtavalt ja tal pole midagi sellist, mida peaks inimeste ees pelgama.(SL ÕL 19.05.). Ott kiidab Rüütli suurepärase väljanägemist, mille

põhjuseks peab Rüütel oma normaalset ellusuhtumist. Keelteoskuse kohta tunnistab Rüütel, et nõrgem lüli on tal inglise keele oskus, kuid vene keelega saab hakkama, saksa keelt on õppinud, kuid praktikat ei ole. Rüütel peab enda miinuseks liigset tagasihoidlikkust ja vähest aktiivsust. “Järjest sümpaatsemaks muutute,” jagab Ott Rüütlile tunnustust, kui tema vaatajareiting saate jooksul pidevalt tõuseb - uskumatuna tunduv 71% poolt, 29% vastu.” (SL ÕL 22.05.) Rüütli esinemisest Oti saates kirjutatakse ka 23. mai juhtkirjas. Leht tõdeb, et vahepeal avalikust elust üsna pikalt eemal olnud hallilokilise Arnold Rüütli esinemine tekitas paljudes tõelise katarsise ja et seni tühikõneleja kuulsusega Rüütel mõjus üllatavalt värskelt. “Värske sõnumi puudumisest hoolimata olid Rüütlile edu tagavateks kaubamärkideks elementaarne viisakus, korrektsus, enese iga hinna eest upitamise ning vastasele iga hinna eest ärapanemise iha puudumine.” Rüütli heale esinemisele leiab juhtkiri ka põhjuse: “Et Rüütli šansid valituks saada on samahästi kui olematud (mis kindlasti mõjutas ka telefonihääletajate otsuseid), siis võimaldas pinge puudumine tal krambivaba esinemist. Rüütli näide kinnitab, et praegusel poliitilise kannibalismi ajastul võib väljapeetud käitumise samuti panna poliitilist kapitali koguma.” (SL ÕL 23.05.) Ilmselt aitas Oti saade kaasa Rüütli populaarsuse tõusule. Rüütli ei oodatud midagi ja seetõttu oli tema hea esinemine seda positiivsem.

USA teledebatte alates 1960.aastetest analüüsinud Robert Friedenberg on tõdenud:

“If prior expectations are low, it may require a strong effort by the candidate to appear to have done well in the debate. Moreover, if the candidate is expected to do poorly, and does in fact do well, it may resound a major victory whose very unexpectedness gives the entire campaign a big lift.”

(Friedenberg 1997:74)

21.juuni leht toob ära uudise, et “presidendikampaaniaga populaarsust koguvad” Arnold Rüütli valmis Eesti taasiseseisvumise 10.aastapäeva puhul mälestusteraamat “Tuleviku taassünd”.

18.juulil iseloomustatakse Rüütli pikemas loos järgmiselt: “Lumivalge särk, sinine lips, aastatega kaubamärgiks muutunud sirge selg. Leebe naeratus, räägib jõuliselt nagu mõne suure riigi president telekaamerate ees.” Endast räägib Rüütel, et kuigi väliselt tasakaalukas, elab ta sisemiselt kõike väga

tõsiselt läbi. Rüütel ei häbene, et “külaühiskonna traditsioonilised väärtused istuvad tal veres.” Samas lehes arvavad Jüri Pino ja Allar Tankler, et kuigi Rüütel on populaarne ja armastatud mees, otsevalimisi ta enam ei võidaks. Nende arvates on Rüütli šanss just valijameestekogus, sest Rahvaliidul on seal kõige rohkem valijamehi. “Üks valijamees ütles väga targasti, et endistest kommunistidest kohaliku omavalitsuse juhid ikka hääletavad endise parteikaaslase poolt.” (SL ÕL 18.07..

21.septembri SL ÕL juhtkirjast on raske välja lugeda, kes lehe arvates oleks parim president. Rüütli valituks osutudes pääseb lehe arvates võimule “vana punane”.

Äripäev (ÄP)

Äripäev Rüütlile erilist tähelepanu ei pööra, v.a. Rüütli enda neli arvamustlugu Presidendidebati rubriigis. Enn Soosaare artiklis 7.septembri selgitatakse, miks “kunagised lõpuni läbimõtle mata kavalused ja takistused, mis põhiseadusesse sokutati ühe isiku teed Kadriorgu tõkestama, annavad nüüd Arnold Rüütlile uue šansi, soodsama kui varem” – lühidalt öeldes, maarahvas lööb valimiskogus linnarahvast 7,5 kordse ülekaaluga.

Eesti Ekspress (EE)

Ka Eesti Ekspress ei pühenda Rüütlile enne valimisi palju tähelepanu, pidades teda ilmselgelt autsaideriks. 15.veebruari ilmub küll vaimukas kirjutis Mihkel Mutilt, kuid eelkõige on see mõeldud tollase favoriidi Toomas Savi soosingu vähendamiseks. Isamaaliitlane Mutt kirjutab: “Nii Savi kui ka Rüütel on esindusliku välimuse ning intelligentsete palgejoontega, hõbeoimudega sirgseljad, kes peaksid muuhulgas meeldima naisvalijatele ja korralikele inimestele. ... Mõlemad on otsekohese kaalutleva laadiga, mäng ja paradoksid pole nende element. Nad illustreerivad oma isikuga mitmeid eesti vanasõnasid vaikimise kullast, tarkuse emast ning üheksakordsetest mõõtmistöödest. Mõlemad jätavad väga korrektse, aga ka suhteliselt kinnise mulje. ... Ka elukäikudes leidub üllatavaid paralleele. Nii Rüütel kui ka Savi on olnud pikka aega seotud Tartuga ja neil on teadlastöö kogemusi. Seejuures

pole nad olnud esoteerilised kabinetiteadlased ega humanitaarid. Võib üldistades öelda, et spordimediitsiin ja põllumajandus kuuluvad võhiku jaoks enam-vähem ühte kaalukategooriasse, kuivõrd mõlemal on väljund praktilisse ellu.” Mutile tunduvad Rüütli-Savi esinemine ja meelelaad n-ö soomeugrilikud, mitte nagu Lennart Meri, kes on skandinaavia-germaani tüüp.(EE 15.02.)

EE käekirja testist 3.mai lehes loeb ekspert Rüütli käekirjast välja, et “tegemist on omapärase isiksusega, kes on ratsionaalne, intelligentne, tasakaalus, kuid mõnikord võib natuke terav olla. Laias laastus siiski ka optimistliku ellusuhtumisega. Asjalik ja aus inimene. Naiselikkust on siin ka. Teatud määral on näha tunnete ülekaal. Aga see avaldub piirsituatsioonis. Tunnete järgi otsustaja on tavaliselt ka parem inimene kui läbinisti ratsionalist.”

24. mai EE võtab jutuks Urmas Oti saate Arnold Rüütliga. Madis Jürgenile omases heatahtlikus stiilis kirjeldatakse Rüütli istumist (“väga sirgelt”), noogutamist (“surmtõsiselt”), rääkimisviisi (“usalduslikult”), mõtteid (“küla on see, mis tagab rahvusliku püsijäämise”), olekut (Oti hinnangul “liiga viisakas, liiga delikaatne”).

EE seltskonnafotodel figureerib Rüütel ka mõned korrad (04.08.), samuti huumorileheküljel Kranaat. Vahetult enne valimiskogu, 20.09. avaldab EE “uuringu”, milles küsiti inimestelt arvamust erinevate peremudelite kohta, ütlemata, et tegu on presidendikandidaatidega. Kõige sümpaatsemaks osutus Rüütlite perekond. Loo pealkiri on “Unelmatepaar Arnold ja Ingrid” ning seda ilmestab humoristlik terve lehekülje suurune külaromantilises stiilis pilt Rüütlistest. EE-s enne presidendivalimisi valitsenud naljatlev toon asendub sootuks teistsuguste meeleoludega, kui selgub, et presidendiks valiti just see “unelmatepaar.” Lehe reaktsioon on vägagi valulik, kirjutatakse “zombide tagasitulekust”, avaldatakse suuri fotosid Rüütlist koos nõukogude sõjaveteranidega jne.

Maaleht (ML)

Maaleht hakkab juba 2000.a. oktoobris otsima lugejate kaasabil presidendikandidaate ja neid pingeritta järjestama. Rubriigis “Lugeja pakub

presidenti” on nimetatute seas ka Arnold Rüütel, kuid mitte kunagi kolme esimese hulgas. Rüütel ilmub nimekirja esmakordselt 2000.a. detsembris. 15.märtsil 2001.a. on ta presidendikandidaatide edetabelis esmakordselt tõusnud seitsmendaks, märtsi lõpuks neljandaks, aprillis langenud kuuendaks, kuhu jääb püsima kuni 19.aprillini, mil ML küsitlusest kokkuvõtte teeb.

Maalehe lugejad avaldavad Rüütlile tunnustust tema omaaegsete teenete eest Eesti iseseisvuse taastamisel. Rüütli nimetatakse kõige teenelisemaks Eesti taasiseseisvumise teostajaks, kes taastas Eesti Vabariigi verevalamiseta ja väärib oma elutöö eest Nobeli preemiat (Kommel, ML 22.02.). Meenutatakse, kuidas Rüütel Moskvast “temale omase viisakuse ja rahulikkusega” ütles ajaloolised sõnad: “Meie oleme oma tee valinud ja sellest meie ei tagane!” Rüütel “oskas kurjuse impeeriumiga rahumeelselt asju ajada!” ja võiks seega ka rahupreemia saada. (Kiisma ML 08.03.)

Üks oluline teema presidendivalimiste kampaanias oli kuulumine kommunistlikkuse parteisse. ML lugejate enamuse mõistvat seisukohta väljendab Paavo Vara, kelle sõnul Arnold Rüütli (jt. omaaegsete tippkommunistide) eestimeelsus oli rahvale teada. “Nemad teenisid oma rahvast nii, nagu see tollases olukorras võimalik oli.” (ML 07.06.)

Karl Rebane, akadeemik, TÜ emeriitprofessor meenutab: “Temal (Rüütli) kui tollase ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehel tuli kõige kõrgemal tasemel taluda kõige targemate ja kõige tugevamate Eesti iseseisvumise vastaste rünnakuid ja ähvardusi. Rüütel sai suurepäraselt hakkama. Ta kuulas viisakalt, vastas harva ja napsõnaliselt, kedagi isiklikult ründamata või halvustamata. ... Ühestki olulisest seisukohast ei taganenud ta karvavõrdki.” Rebane lisab: “Arnold Rüütli erakordselt kiire ja lennukas tõus Nõukogude Eesti ametiredelil polnud tollal hoopiski mitte tavaline – tal on vaieldamatud teened Eesti põllumajanduse surmasuust väljatoomisel ja Eesti küla viimisel inimväärse elu teele. Sellest ka Arnold Rüütli suur populaarsus rahva hulgas, eriti maal.” (ML 05.07.)

9.augusti ML-s on pikem intervjuu pealkirjaga “Arnold Rüütel: Mul on hea meel, et ma Merilt auraha ei saanud” koos Rüütli leheküljesuuruse pildiga. Intervjuus tõdetakse, et Arnold Rüütli teavad kõik, nii noored kui vanad ja et paljud maainimesed räägivad Rüütlist heldimusega, võrreldes tema aega lausa vana hea Rootsi ajaga.

Loost selgub, et Rüütel peab ennast analüüsiva mõtlemisega inimeseks. Ta ei ole kunagi oma elus teinud midagi kiituse, tänu või aukirja pärast, vaid põhimõtte pärast. Ta ei ole “lausaktiivsena kusagil tribüünidel lausvõitlejana esinenud” ega ükskõik milliste vahenditega kõigi ja kõige vastu võidelnud. Rüütli ei ole enda sõnul materiaalsel huvi Kadriorgu saada. Ka ei taha ta teha kuninglikke vastuvõtte. Rüütel ei eita, et tema väärtused pärinevad külaühiskonnast ja avaldab kahetsust, et need väärtused on kadumas. Ta muretseb küla taandarengu ja tööpuuduse pärast ning leiab, et väliskapital peab Eestis olema, kuid see ei tohi domineerida. Ka see intervjuu ei saa mööda hallidest lokiidest ja sirgest seljast kui Rüütli imago lahutamatu detailidest. (ML 09.08.)

Tutvustades Arnold Rüütli raamatut “Tuleviku taassünd”, kirjutab selle toimetaja Ester Šank 23.08. ML-s, et Rüütli iseloomustab lähtumine tavalise inimese maailmast, muredest ja rõõmudest ning rahva ühishuvist. “Arnold Rüütli on tõepoolest rüütellikku suuremeelsus, au- ja taktitunnet. Rüütli väline pehme joon ja kompromissivalmidus varjab sisemuses põhimõttekindlat rahvuslast, kes ei upita oma mina”. Samas lehes võrdleb Rein Veidemann Rüütli raamatut Lennart Meri raamatuga “Eestile elatud elu” ja leiab, et: “Meri raamatus tõuseb esile tema jõuline, üleolev, protsesse ettenägev, ekstsentriline ja mitte just alati omakasupüüdmatu ego, kuid Rüütli jutustust läbib tasakaalupüüd, hoolitsev tõsidus, konservatiivne säästlikkus ja kaalutletus.” (ML 23.08.)

ML ei saa nii tähtsa sündmuse puhul nagu presidendivalimised läbi ilma astroloogilt tähtede seisu kohta pärimata. Igor Mang tõdeb: “Huvitav on olukord Arnold Rüütli: september on temale aasta parim kuu, võibolla ta võidab.” (ML 20.09.) Ilmselt ei julge aga astroloog tähti niivõrd uskuda, kui ajalehtede kommentaatoreid, kellest enamuse arvates Rüütli mingit võiduvõimalust ei ole. Mang lisabki kindluse mõttes: “Kuid vaevalt Rüütel presidendiks saab, tal on selleks liiga head planeetide seisud juba sünnihoroskoobis.” Eksisid kõik - ajakirjanikud, politoloogid, sotsioloogid ja astroloogid. Kui Arnold Rüütlist sai president, suhtus ML sellesse rahulikult, pigem heameele kui meeleheitel nagu teised lehed kohe pärast esimest ehmatust.

Rüütli arvamused

Arnold Rüütel esines Eestimaa Rahvaliidu presidendikandidaadina kokku kaheksa arvamusega. *Postimehes* ilmus kaks lugu - “Eesti aastal 2011: tugev küla” (23.08.) ja “Osalusdemokraatia nõrkus” (05.09.). *Eesti Päevalehes* oli üks lugu - “Eesti ühiskondlik leping vajab uuendamist”(20.07.), *SL Õhtulehes* samuti üks lugu - “Kui Eesti küla elab, elad sina ka” (13.08.). *Äripäeva* rubriigis Presidendidebatt avaldas Rüütel kokku neli artiklit - “Ettevõtlus vajab turvalisust” (10.08.), “Madal maksukoormus iseloomustab arengumaid” (17.08.), “Naabrist heaks partneriks” (24.08.- suhtlemisest Venemaaga) ning “Rahva eksistents ja euroliit”(31.08.). *Maalehes* ilmus 10.mail artikkel haldusreformi teemadel “Rahvas oskab ise otsustada”, kuid siis ei olnud Rüütel veel ametlikult presidendikandidaat. *Eesti Ekspressis* ei ilmunud Rüütlilt ühtegi arvamust.

Kokkuvõtteks

Arnold Rüütlist kirjutati ajakirjanduses kõige vähem artikleid. Osalt oli see tingitud sellest, et temast sai ametlik presidendikandidaat tunduvalt hiljem kui teistest – alles 9.juunil, osaliselt sellest, et teda ei peetud tõsiseltvõetavaks kandidaadiks. Kõige rohkem rünnati Rüütlit ajakirjanduses nõukogude tippnomenklatuuri kuulumise pärast. Teisalt leiti, et ta oli ka siis tegutsenud Eesti hüvanguks ning paljude arvates oli just Rüütlil Eesti taasiseseisvumisel oluline roll.

5. PEATÜKK. VALIJAMEESTE KÜSITLUS

Alljärgnev peatükk annab ülevaate 2001.a. sügisel vahetult pärast presidendivalimisi korraldatud valijameeste küsitlusest, mille eesmärk oli uurida meedia võimalikku mõju valijameeste otsusele ning välja selgitada, milliseid isikuomadusi arvati olevat presidendikandidaatidel Peeter Tulvistel, Toomas Savil, Peeter Kreitzbergil ja Arnold Rüütlil. Küsitluses äramärgitud peamisi isikuomadusi võrreldakse meediarepresentatsioonis sagedamini esiletoodud omadustega, selgitamaks, kas presidendikandidaatide imago valijameeste hulgas ja nende kujutamine trükimeedias langevad kokku.

5.1. Eesmärk ja metoodika

Küsitluse eesmärk oli välja selgitada esiteks, kas meedia mõjutas valijameeste arvates nende käitumist ja teiseks, millistest kriteeriumidest valijamehed presidendi valikul lähtusid. Valijameeste nimekirjade alusel postitati septembri lõpul 365 küsitluslehte (Vaata Lisa 4. *Küsimustik valijameestele*), millele 10.oktoobriks vastas 190 inimest. Tagastamisprotsent oli üle 50, mida võib postiküsitluse puhul pidada väga heaks. Küsimustike analüüs, välja arvatud vabade vastuste puhul, toimus SPSS andmetöötlusprogrammi abil.

Ajalehtedest olid vaatluse all Postimees, Eesti Päevaleht, Äripäev, Eesti Ekspress ja Maaleht. Kahetsusväärset jäi küsimustikust välja SL Õhtuleht, kuid vabades vastustes on seda siiski nimetatud. Elektroonilistest kanalitest olid vaatluse all ETV, (nüüdseks tegevuse lõpetanud) TV1, Kanal 2, Eesti Raadio ja Kuku Raadio. Uuriti ka maakonnalehtede, parteiväljaannete ja kohalike raadiojaamade osa presidendikandidaatide kohta info saamisel, kuid antud töö seisukohalt pakuvad huvi eelkõige hinnangud üleriigilistele ajalehtedele. Küsitlusest suur osa käsitles rahulolu presidendikandidaatide kajastamisega meedias nii enne kui ka pärast valimisi.

Küsitluse abil püüti välja selgitada, milliseid omadusi valijamehed presidendi juures tähtsaks pidasid. Selleks paluti neil Tulvistel, Savi, Rüütlit ja Kreizbergi hinnata etteantud iseloomuomaduste tabeli abil, mis on pärit Aune Pasti 2001.a. sügissemestri loengukursusest “Sissejuhatus erialasse”. Laekunud vastuste põhjal tehti kandidaatide omaduste koondtabel ja

pingeread, mis näitavad, milliseid omadusi valijamehed presidendi juures tähtsaks pidasid. Tabeli nõrkuseks võib pidada seda, et etteantud isikuomadused on ainult positiivsed. Valijameestel oleks võinud olla võimalus soovi korral omaduste loetelu omalt poolt täiendada (lisa 4 Küsimustik valijameestele).

5.2. Tulemused

Rahulolu meediakajastustega

Küsitluses on kaks suuremat teemaderingi – rahulolu meediakajastustega ning presidendikandidaatide isikuomadustega seonduv. Alljärgnev tabel annab ülevaate rahulolust meediakajastustega enne ja pärast valimisi ning kriteeriumidest, millest valijamehed presidendi valimisel lähtusid. Meedia võimaliku mõju kohta selgus küsitlusest, et tervelt 91% vastanute arvates ei mõjutanud meedia nende valikut. Suurim mõju oli hoopis kandidaatide isikuomadustel ja sobivusel presidendiametisse, mida pidas oluliseks koguni 98% valijameestest.

Tabel 1. Rahulolu meediakajastustega ja valikukriteeriumid

		%
Rahulolu kajastamisega enne valimisi	jah	68,6
	ei	31,4
Rahulolu kajastamisega pärast valimisi	jah	43,1
	ei	56,9
Kas meedia oli presidendikandidaatide suhtes enne valimisi erapooletu?	jah	42,9
	ei	57,1
kandidaadi isikuomadused ja sobivus	oluline	98,4
	ebaoluline	1,6
kandidaadi parteiline kuuluvus	oluline	47,2
	ebaoluline	52,8
vastaja erakondlikud eelistused ja antipaatiad	oluline	62,9
	ebaoluline	37,1
Kas meedia mõjutas Teie valikut?	jah	9,0
	ei	91,0

Küsitlusest selgus, et rohkem oldi rahul valimiste kajastamisega enne valimisi. Umbes kaks kolmandikku vastanutest oli valimiseelsete meediakajastustega rahul ja umbes kolmandik mitte. Rahulolematute osakaal pärast valimisi kasvas hüppeliselt peaaegu 57 protsendini. Kui meenutada Eesti ajakirjanduse reageeringuid Arnold Rüütli presidendiks valimisele, mis kohati olid üsnagi valulikud, siis võib sellest ka aru saada. Vastates küsimusele, mida häirivat oli presidendivalimiste kajastamises, nimetati üsna üksmeelselt pressis reageeringuid pärast ametliku valimistulemuse selgumist. Enamus vastanutest taunis seda, et kolmikliit ja selle väljendusena meedia ei suutnud leppida valimistulemustega, et ei suhtunud austusega presidendi institutsiooni, et Rüütli rünnati kohati üsna räigelt (eraldi on ära nimetatud Eesti Päevaleht ja Eesti Ekspress), et presidendist kirjutades kasutati ilkuvat tooni ja labaseid nalju, samuti nimetati häiriva asjaoluna halvustavat suhtumist valijameestesse, keda meedias iseloomustati kui “endisaegseid kolhoosiesimehi ja spetsialiste” (lisa 6 Hinnangud meedia erapooletuse kohta - vabad vastused küsitlusest).

Mis puutub meediakanalite erapooletusse, siis tervelt 57 % vastanute arvates ei suhtunud meedia enne valimisi kõigisse presidendikandidaatidesse võrdselt erapooletult. Küsimusele nr.3 : “Kui Te arvate, et meedia ei olnud enne valimisi erapooletu, siis kas mõni kanal (milline?) eelistas Teie meelest selgelt mõnda kandidaati (Keda?)?”, vastas 98 valijameest (kokku tagastati 190 küsimustikku). Osa vastuseid olid väga üldsõnalised, näiteks “Tele-raado olid OK. Kirjutavas pressis (olid) kõigil oma eelistused” või “Teravalt löid välja eelistused ajakirjanduses. Suurematel väljaannetel olid oma selgesti eristatavad favoriidid.” Enamus vastanutest oli siiski välja toonud konkreetseid meedikanalid ja nende soosikud. Tabelis 2 on arvesse võetud just need vastused, kus oli nimetatud mõni konkreetne kanal ja kandidaat. Selliseid vastuseid, kus oli nimetatud nii kanal kui ka kandidaat, keda vastaja arvates soositi, sai kokku 82. Paljudes neis nimetati mitut kanalit ja mitut kandidaati. Võrreldes ajalehtedega oli elektroonilist meediat ära märgitud mõni üksik kord. Ka peeti elektroonilisi kanaleid - eriti raadiot - võrreldes trükiajakirjandusega suhteliselt erapooletuteks. Kõige rohkem (4 korda) nimetati ETV-d kui Toomas Savi eelistajat, 2 korda mainiti ETV eelistusena Arnold Rüütli, kusjuures ühel korral on põhjusena ära toodud Eesti Vabariigi

taasiseseisvumise 10.aastapäev. Tulemused trükimeedia erapooletuse/erapoolikuse osas on esitatud alljärgnevas tabelis.

**Tabel 2. Presidendikandidaatide eelistamine trükiajakirjanduses
(kokkuvõte vabadest vastustest)**

	Tulviste	Savi	Rüütel	Kreitzberg	Kolmikliidu kandidaadid
					Kõik või enam
8 10		-	9		
kanaleid					
EPL	17	6		-	3
Postimees	9	8		-	4
SL ÕL	-	-		-	-
ÄP	2	2		-	-
Maaleht	1	-	1	-	-
Eesti Ekspress	1	1	-	-	-

Valijameeste arvates toetas ajakirjandus (enamus või kõik meediakanalid) tugevalt kolmikliidu ehk koalitsiooni presidendikandidaate (nimetati 9 korda), lisaks sellele nimetati eraldi Tulvistet ja Savi (ka mõlemaid koos) kõigi kanalite soosikuna (vastavalt 8 ja 10 korda). 17 vastaja arvates oli Eesti Päevalehe kindel favoriit Tulviste, 6 korda nimetati EPL-i soosikuna Savi. Postimehe puhul oli Tulviste ja Savi seis sisuliselt võrdne (nimetati vastavalt 8 ja 9 korda). Võrreldes Eesti Päevalehe ja Postimehega märgiti teisi lehti vaid mõni üksik kord. See on ka mõistetav, sest Äripäev on eelkõige majandusleht, mis presidendivalimiste teemaga hakkas tegelema suhteliselt hilja ning Maaleht ja Eesti Ekspress on nädalalehed. Äripäeva favoriitidena märgiti kahel korral Tulvistet ja kahel korral Savi. Maalehe soosikuna nimetati Rüütlit ja Tulvistet, mõlemat üks kord. Eesti Ekspressi eelistusena nimetati üks kord Tulvistet ja üks kord Savi. Kreitzbergi eelistajana ei nimetatud mitte ühtegi ajalehte. Erapooletuteks nimetati Maalehte, Postimeest ja SL Õhtulehte (kõiki üks kord), kõige erapoolikumaks peeti Eesti Ekspressi (lisa 6 Hinnangud meedia erapooletuse kohta - vabad vastused küsitlusest).

Uuriti ka rahulolu presidendivalimiste kajastamisega trükimeedias ja elektroonilises meedias. Oluline on märkida, et regulaarsemad antud kanali jälgijad olid kajastustega vähem rahul ja enam häiritud kui need, kes jälgisid seda kanalit ebaregulaarselt. Ülevaate hinnangutest trükiajakirjandusele ja elektroonilistele kanalitele sõltuvalt nende lugemis- või jälgimissagedusest annavad lisas 5 toodud tabelid (lisatabel 22 ja 23).

Presidendikandidaatide isikuomadused

2001.a. presidendivalimiste käigus tõusis avalikkuse huviorbiiti teema presidendile vajalikest omadustest. Presidendi isikuomadustel on traditsiooniliselt olnud suur tähtsus Ameerikas, kuid Eesti varasematel presidendivalimistel ei ole see teema nii jõuliselt esile kerkinud. Paljude aastate uurimused on näidanud, et USA-s peetakse oluliseks tervet rida omadusi, mis presidendikandidaatidel peaks olema.

“ These personal qualities or attributes tend to cluster around such leadership characteristics as competency, experience, trustworthiness, ability to be calm, cautiousness, decisiveness, and boldness and closely related personality characteristics such as strength, honesty, fairness, open-mindedness, reliability, energy, and physical attractiveness.” (Trent, Friedenberg 1995:58)

Valijameeste küsitlusest selgus, et presidendi valikul olid üle 98 % vastanute jaoks määravad eelkõige kandidaadi isikuomadused ja sobivus presidendi ametikohale. Presidendikandidaadi parteiline kuuluvus oli enam kui poolte vastanute arvates ebaoluline, mõnevõrra olulisem oli vastanute endi parteiline kuuluvus, mida pidas tähtsaks umbes 63% vastanutest. Hoolimata ajakirjanduse ilmsetest pingutustest presidendi valikul otsustavalt kaasa rääkida, ei pidanud tervelt 91 % vastanutest meediat oma otsuse langetamisel oluliseks teguriks. Alljärgnevad tabelid annavad ülevaate sellest, milliseid omadusi arvati ühel või teisel kandidaadil olevat ning milline oli nende omaduste pingerida. Olulisemate omadustena käsitletakse neid, mida on kandidaatide puhul nimetatud üle 50% vastanute poolt. Kõige rohkem selliseid omadusi oli nimetatud Arnold Rüütli puhul. Olulisematest omadustest on

tehtud pingerida tabeli kujul. Isikuomaduste võrdlusest selgub, et Rüütlit peetakse kõige aatelisemaks (54,7%) ning Savi kõige vähem aateliseks (19,5%). Seevastu Savi on kõige aktiivsem (60,5%) ja Rüütel kõige vähem aktiivne (19,5%). Esinduslikkuse osas löövad teisi tugevalt Rüütel (72,1%) ja Savi (65,8%). Harituse osas ei ole Kreitzbergile (84,2%) ja Tulvistele (81,1%) teistest kandidaatidest vastast, nende protsendid jäävad tublisti alla 50. Järjekindluse osas ületab Rüütel teisi kandidaate, saades ainsana üle 50%, kuid see-eest jääb ta teistest kaugele maha julguse (28,4%), kaasaegsuse (8,9%) ja uuemeelsuse (7,4%) osas. Täpsema ülevaate presidendikandidaatide isikuomadustest annab alljärgnev tabel.

Tabel 3. Presidendikandidaatide isikuomadused

Omadus	Kreitzberg	Rüütel	Savi	Tulviste
aateline	33,7	54,7	19,5	36,3
aktiivne	43,2	19,5	60,5	50,5
avatud	36,3	41,6	20,5	32,1
esinduslik	24,2	72,1	65,8	24,2
haritud	84,2	43,7	45,3	81,1
julge	39,5	28,4	34,2	31,6
järjekindel	35,3	53,7	37,9	22,1
kaasaegne	42,1	8,9	60,0	33,2
kohusetundlik	40,5	62,6	38,9	24,2
korrekne	54,2	73,7	57,4	28,9
meeldiv	43,2	47,9	42,6	33,2
oma	14,2	24,7	13,7	11,1
omakasupüüdmatu	27,4	57,9	9,5	14,7
osav	20,0	4,7	40,0	25,3
paindlik	25,3	36,3	24,7	15,3
rahvalik	24,7	74,7	14,2	19,5
rõõmsameelne	25,3	17,4	25,8	33,7
seltsiv	30,0	34,2	31,1	31,1
siiras	27,9	44,2	9,5	18,4
sõbralik	40,0	62,6	31,1	25,3
tark	71,1	34,7	37,9	69,5
tugev	18,4	14,7	50,5	12,6
tähelepanelik	33,7	40,0	26,3	29,5
töökas	55,8	45,8	50,5	44,2
usaldusväärne	33,7	46,8	21,1	23,2
uuemeelne	35,8	7,4	43,2	37,4

Kandidaatide omaduste pingerida näitab, et Tulvistet peeti väga harituks (81,1%) ja targaks (69,5%), samuti aktiivseks (50,5%). Savi tugevate omadustena toodi välja esinduslikkus (65,8%), aktiivsus (60,5%), kaasaegsus (60,0%), korrektsus (57,4%) ja tugevus (50,5%). Rüütli puhul oli kõige rohkem omadusi, mida tunnustas üle 50% vastanutest. Teda peeti kõige rahvalikumaks (74,7%), korrektsemaks (73,7%), esinduslikumaks (72,1%). Veel tunnustati tema kohusetundlikkust ja sõbralikkust (mõlemad 62,6%), omakasupüüdmatust (57,9%), aatelisust (54,7%) ja järjekindlust (53,7%). Kreitzbergi puhul nimetati enim haritust (84,2%), tarkust (71,1%), töökust (55,8%) ja korrektsust (54,2%).

Tabel 4. Presidendikandidaatide isikuomaduste pingerida

Tulviste	(%)	Savi	(%)	Rüütel	(%)	Kreitzberg	(%)
haritud	81,1	esinduslik	65,8	rahvalik	74,7	haritud	84,2
tark	69,5	aktiivne	60,5	korrektne	73,7	tark	71,1
aktiivne	50,5	kaasaegne	60,0	esinduslik	72,1	töökas	55,8
töökas	44,2	korrektne	57,4	kohusetundlik	62,6	korrektne	54,2
uuemeelne	37,4	töökas	50,5	sõbralik	62,6	aktiivne	43,2
aateline	36,3	tugev	50,5	omakasupüüdmatu	57,9	meeldiv	43,2
rõõmsameelne	33,7	haritud	45,3	aateline	54,7	kaasaegne	42,1
kaasaegne	33,2	uuemeelne	43,2	järjekindel	53,7	kohusetundlik	40,5
meeldiv	33,2	meeldiv	42,6	meeldiv	47,9	sõbralik	40,0
avatud	32,1	osav	40,0	usaldusväärne	46,8	julge	39,5
julge	31,6	kohusetundlik	38,9	töökas	45,8	avatud	36,3
seltsiv	31,1	tark	37,9	siiras	44,2	uuemeelne	35,8
tähelepanelik	29,5	järjekindel	37,9	haritud	43,7	järjekindel	35,3
korrektne	28,9	julge	34,2	avatud	41,6	aateline	33,7
osav	25,3	sõbralik	31,1	tähelepanelik	40,0	tähelepanelik	33,7
sõbralik	25,3	seltsiv	31,1	paindlik	36,3	usaldusväärne	33,7
esinduslik	24,2	tähelepanelik	26,3	tark	34,7	seltsiv	30,0
kohusetundlik	24,2	rõõmsameelne	25,8	seltsiv	34,2	siiras	27,9
usaldusväärne	23,2	paindlik	24,7	julge	28,4	omakasupüüdmatu	27,4
järjekindel	22,1	usaldusväärne	21,1	oma	24,7	paindlik	25,3
rahvalik	19,5	avatud	20,5	aktiivne	19,5	rõõmsameelne	25,3
siiras	18,4	aateline	19,5	rõõmsameelne	17,4	rahvalik	24,7
paindlik	15,3	rahvalik	14,2	tugev	14,7	esinduslik	24,2
omakasupüüdmatu	14,7	oma	13,7	kaasaegne	8,9	osav	20,0
tugev	12,6	siiras	9,5	uuemeelne	7,4	tugev	18,4
oma	11,1	omakasupüüdmatu	9,5	osav	4,7	oma	14,2

5.3. Presidendikandidaatide isikuomaduste võrdlus küsitluse ja ajalehtede põhjal

Alljärgnevalt sellest, milliseid vasteid leidus valijameeste poolt küsitluses esile tõstetud isikuomadustele presidendikandidaatide meediarepresentatsioonis. Arvesse võeti enim mainitud (üle 50%) isikuomadusi.

Peeter Tulviste

Presidendikandidaatide isikuomaduste pingereas domineerisid Tulvistel kolm omadust - *haritud* (81,1%), *tark* (69,5%) ja *aktiivne* (50,5%). Ka ajalehtedes iseloomustatakse Tulvistet ennekõike kui intelligentset ja tarka inimest, kes jätkaks presidendina Meri intellektuaalset liini. Korduvalt rõhutatakse, et tegemist on professori, akadeemiku ja Tartu ülikooli eksrektoriga, kellel on ääretult hea akadeemiline haridus, suur analüütiline pagas ja lai silmaring. Tõstetakse esile tema viimistletud analüüsioskust, võõrkeelteoskust ja sõnaosavust. Märgitakse, et Tulviste mõistab maailma arengut selle paradokside, kandidaatidest peetakse teda kõige asjatundlikumaks kultuuriküsimustes. Tunnustust Tulviste haritusele ja tarkusele tuuakse esile nii Eesti Päevalehes (nt. 23.03., 2.04. 16.04.) kui ka Postimehes (nt. 27.03., 11.04., 19.09.) Mihkel Muti hinnangul on Peeter Tulvistes ühinenud “akademism kõrgeimal tasemel ja Tartu vaimu päikseline pool”(PM 11.04.) Ka SL Õhtuleht tunnustab omal moel Tulviste haritust nimetades teda “Moskvas õppinud boheemprofessoriks ja suure lugemusega lõbusaks haritlaseks” (14.04.).

Paljudes lehtedes on ära märgitud asjaolusid, mis annavad tunnistust valijameeste poolt esiletoodud aktiivsusest (50,5%). Tulviste on Tartu Linnavolikogu esimees, tegev Kaitseliidus ja kirjastuses Ilmamaa ning liige paljudes organisatsioonides nagu EÜS, Rotary jne. Nagu Maaleht (02.08.) tõdeb, on Tulvistet raske iseloomustada, sest ta on “oma 55 eluaasta jooksul nii palju asju teinud”.

Toomas Savi

Toomas Savi puhul on valijameeste küsitluses enim esile tõstetud esinduslikkust (65,8%), aktiivsust(60,5%), kaasaegsust (60,0%), korrektsust (57,4%), töökust (50,5%) ja tugevust (50,5%). Viimasele kahele omadusele ajalehtedest vasteid ei leitud. Ehk on valijameestel jäänud Savist mulje kui tugevast inimesest, sest füüsilise tugevuse annab sport ja Savi seotus spordiga leidis ajalehtedes korduvalt rõhutamist. Vaimse tugevuse osas ei leitud samuti vasteid, kuid võimalik, et selline mulje jäi valijameestele sellest, et ta vähemalt väliselt talus suhteliselt rahulikult enda vastu sihitud rünnakuid ajakirjanduses. Savi esinduslikku ja head välimust nimetatakse korduvalt (näiteks EPL 30.05., EE 08.03.). Savi aktiivsus kajastub lehtedes eelkõige seoses tema kõva sporditegemisega. CV-des tuuakse välja, et tegemist on EOK asutajaliikme ja Eesti Suusaliidu presidendiga. Savi peetakse valijameeste küsitluses üsna kaasaegseks, kuid ajakirjanduses sellele otsest vastet leida ei ole kerge. Küll aga tuuakse esile Savi õppimisvõimet, eraldi veel õppimis- ja kohanemisvõimet poliitikamaastikul. (EPL 30.05.)

Savi puhul on ajalehtedes paar korda mainitud, et ta jätab korrektse mulje. Näiteks konkurent Tulviste hindab Savi stabiilsust ja korrektsust (SL ÕL 02.04.) Mingil moel võiks korrektsusega haakuda hinnang, et Savis on igavavõitu kaalutletust ning ekspert hindab käekirja põhjal, et “Savi tunneb end paremini rutiinses ja kindlate reeglitega mängus, olles võimekas ametnik.” (EPL 02.06.) Küsitluses hinnatakse veel Savi töökust, millele ajakirjandusest leiab katte hinnangu näol, et “Savis on sisu, mis sobib hästi tõsist tööügamist hindava eestlase mentaliteediga” (EPL 30.05.) ja et Savi on “kõva töömees” (EPL 18.06.). Rõhutatakse veel Savi õppimisvõimet, mis samuti viitab teataval määral töökusele.

Peeter Kreitzberg

Kreitzbergi puhul on 50% künnise ületanud vaid kaks omadust *haritud* (84,2%) ja *tark* (71,1%). Haritust on tema puhul isegi rohkem esile tõstetud kui Tulviste puhul. Vasteid ajakirjanduses leiab samuti küllaga. Kreitzbergi peetakse väga tõsiseks teadusmeheks, kellel on särav intellekt ja rikkalikud kogemused, laialdane tuntus akadeemilistes ringkondades (EPL 21.04.), samuti viimistletud analüüsioskus ja sõnaosavus (EPL 07.05.) Kreitzbergi peetakse arukaks inimeseks, kes “valdab presidendile vajalikku oskust mõista maailma arengut selle paradoksides” (EPL 21.09.). Kreitzbergi eelisteks peetakse tema akadeemilist tausta, tuntust ja tunnustatust akadeemilistes ringkondades. Talle arvatakse olevat omane “avar maailmanägemine, analüüsivõime, särav intellekt, oskus näha probleeme ja neid lahendada kogu rahva huvides” (PM 28.04.). Haritust peetaksegi võrreldes muude omadustega Kreitzbergi tugevaks küljeks. Parteikaaslase Palmaru hinnangul näib Kreitzbergile omane “harituse, tasakaalukuse ja suhtlemisoskuse kombinatsioon” olevat parlamentaarse presidendi funktsiooni täitmiseks parim. (PM 19.09.). Teisal kiidetakse, et Kreitzberg on laia silmaringiga tugev haridusteoreetik, kellel on head teamised nii hariduse- kui ka sotsiaalvaldkonnas.

Arnold Rüütel

Valijameeste küsitluses on saanud Rüütel kõrgema hinnangu järgmiste isikuomaduste poolest - rahvalik (74,7%), esinduslik (72,1%), kohusetundlik (62,6%), sõbralik (62,6%), omakasupüüdmatu (57,9%), aateline (54,7%) ja järjekindel (53,7%). Ajalehtedest ei leitud vasteid kohusetundlikkusele ja sõbralikkusele, ilmselt on valijameestel selline kujutus tekkinud isiklike kogemuste ja Rüütli väliselt sõbraliku ja heatahtliku imago põhjal. Järjekindluse osas ei olnud samuti väga selgeid vasteid, kui mitte arvestada hinnangut, et Rüütel “kehastab ajaloolist püsimist” (EPL 21.09.) ja peamiselt lugejakirjades esinenud arvamusi, et ka nõukogude ajal tegutses Rüütel eelkõige Eesti hüvanguks. Rahvalikkus oli Rüütli enim tunnustatud omadus. Korduvalt märgiti ära tema suurt populaarsust rahva hulgas ja seda, et Rüütlit

teavad kõik, nii noored kui vanad, eriti maal. “Maarahvas ikka väga loodab tema peale” (EPL 21.09.), sest Rüütlile on omane lähtumine tavalise inimese maailmast, muredest ja rõõmudest ning rahva ühishuvist. Rüütel ei eita, et tema väärtused pärinevad külaühiskonnast (SL ÕL 18.07.).

Rüütli kohta on ajakirjanduses esile toodud, et ta oskab soliidset- korrektset esineda, et talle on omased elementaarne viisakus ja et ta jätab väga korrektse mulje. Rüütli esinduslikkust ja head väljanägemist on mitmel korral ära märgitud, seda tegi ka Urmas Ott oma saates. Omakasupüüdmatuse avaldub ehk selleski, et Rüütel ütleb enda kohta, et tal “ei ole materiaalselt huvi Kadriorgu saada, et ta ei ole varandust kokku korjanud ega upita oma mina” (ML 9.08.).

Üle poole valijameestest pidas Rüütli hoolimata tema kommunistlikust minevikust aatelisteks. Üleskutses valida Rüütel presidendiks, millele kirjutas alla 71 omavalitsusjuhti, öeldakse, et Rüütli tegevus oli kantud juhtmõttest “Eesti ennekõike” ning et ta “kannab neid ideaale, mille püsisid Eesti ühiskonnale juba Carl Robert Jakobson ja Jakob Hurt.” Üleskutses rõhutatakse, et Rüütel on “üks neid harvu Eesti liidreid, kes on silma paistnud oma jäägitu aususe ja sirgjoonelisusega” ning et Eesti vajab sellist “suuremeelset, kogenud, kaalutlevat ning era- ja kildkondlikest huvidest kõrgemal seisvat poliitikut.” (PM 14.08.)

Kõigi presidendikandidaatide kohta võis ajalehtedest leida vaseid imagole, mis neist oli kujunenud valijameeste hulgas, vähemalt nende iseloomuomaduste osas, mida valijamehed olid enim nimetanud. Kõige enam läksid kokku Tulviste ja Kreitzbergi kohta ajakirjanduses rõhutatud ning valijameeste küsitluses kõrged protsendid saanud haritus ja tarkus. Ka pressis rõhutati Savi ja Rüütli esinduslikkust ja korrektsust, mida tõid esile valijamehed. Rüütli puhul tuli kaudselt välja ka rahvalikkus kui valijameeste poolt kõige kõrgemalt hinnatud omadus. Ajakirjandus ei toonud eriti esile Rüütli aatelisust (v.a. ehk lugejakirjades), mis oli valijameeste küsitluses samuti üsna kõrgelt hinnatud.

6. PEATÜKK. DISKUSSIOON JA JÄRELDUSED

2001.aasta presidendivalimised Eestis möödusid tormakalt ja lõppesid üllatavalt. Neid iseloomustas eeskätt väga tugev poliitiline rivaliteet, pikad ja kulukad kampaaniad ning väga suur meedia tähelepanu (Sikk 2002:257). Presidendivalimiste maratoni lõpp kujunes ootamatuks – 21.septembril valiti Eesti Vabariigi presidendiks Arnold Rüütel. Kuigi märke Rüütli tõusust tuli ridamisi, ei olnud “Estonia katastroofiks” valmis ei koalitsioon ega ka ajakirjandus ning ilmselt ei julgenud Rüütli pooldajadki tema võitu uskuda. Oma osa oli Rüütli võidus kindlasti ka sellel, et “kunagised lõpuni läbimõtlemata kavalused ja takistused, mis põhiseadusesse sokutati ühe isiku teed Kadriorgu tõkestama, andsid Rüütlile uue šansi, soodsama kui varem.”(Soosaar, Äripäev 07.09.)

Lisaks sellele lähtusid valijamehed - kas teadlikult või alateadlikult - sellest, et kõigist neljast presidendikandidaadist oli just Arnold Rüütli kõige rohkem nii sümbolilist, poliitilist kui ka sotsiaalset kapitali.

Presidendikandidaatidest oli meedia lemmikkandidaat vaieldamatult Peeter Tulviste. Teda hinnati värskeks ja huvitavaks kandidaadiks, kes on eemal olnud poliitilistest mudamaadlustest. Tulvistest kirjutati kõige rohkem ja kõige positiivsemas võtmes, temas nähti väärilist järglast Lennart Merile. Korduvalt tõsteti esile Tulviste head akadeemilist haridust, keelte- ja kõneoskust ning laia silmaringi. Selles osas olid ühte meelt nii Eesti Päevaleht kui ka Postimees. Ka SL Õhtuleht suhtub Tulvistesse sümpaatiaga, kuid vastavalt lehe eripärale, pöörab suurt tähelepanu tema kunagisele armuloole oma assistendiga. Majandusleht Äripäev pöörab kandidaatidest ainsana Tulvistele suurt tähelepanu, pidades teda - nii nagu teisedki lehed - parimaks järglaseks president Merile. Eesti Ekspress suhtub Tulvistesse sümpaatiaga, kuid avaldab pika loo sellest, kuidas Isamaaliidu kulissidetaguste manöövritega Kelam Tulviste kasuks kõrvale lükati. Maaleht suhtub kõigisse presidendikandidaatidesse võrdset neutraalselt ja heatahtlikult, nii ka Tulvistesse.

Toomas Savi oli meedia favoriit enne Tulviste esiletõusu ja ka pärast viimase esialgse värskuse kadumist peetakse teda üheks reaalsemaks pretendendiks Kadriorgu. Kui Tulviste kunagisest kõrvalhüppest lehed erilist numbrit ei tee, siis Savi kui meedia lemmiku Tulviste peamine konkurent on väga tugevate rünnakute all. Eesti Päevaleht mõistab Savi dopinguskandaalis kohe süüdi, Postimees ja SL Õhtuleht on tagasihoidlikumad. Õhtuleht koguni “rõõmustab”, et ometi tekib Savist nüüd mingisugune inimlik pilt, muidu olevat olnud ainult “ametlik hall elulugu.” Õhtulehe hoiak Savi suhtes ei ole kõige soosivam, aga ta ei ole seda ka teiste kandidaatide, v.a. ehk Tulviste, suhtes. Üks räigemaid rünnakuid Savi vastu seoses dopinguskandaaliga on Eesti Ekspressis, kelle lemmikute hulka Savi kindlasti ei kuulu. Maaleht pühendab Savile sama palju tähelepanu kui Tulvistele ja Rüütlikele, jäädes sealjuures neutraalseks ja heatahtlikuks.

Peeter Kreitzbergil ei ole pressi arvates erilist võimalust presidendiks saada, mistõttu temast kirjutatakse tunduvalt vähem kui Tulvistest ja Savist, aga siiski pisut enam kui Rüütlist. Üldine toon on neutraalselt heatahtlik. Laiemale avalikkusele varem vähe tuntud Kreitzberg üllatab ajakirjandust positiivselt oma harituse ja tarkusega, samuti hea analüüsi – ja kõneoskusega. Negatiivse poole pealt märgitakse pea üksmeelselt, et tegemist on Keskerakonna liidri Edgar Savisaarele lojaalse parteisõduriga. EPL võrdleb Kreitzbergi Tulvistega - mõlemad on akadeemilised isikud, pealegi mõlemad habemikud ja kuulsust kogunud naistelugudega. Nii nagu Tulviste ammuse armuloo puhul, ei pane ajakirjandus ka Kreitzbergile pahaks, et ta elab koos teise mehe lahutamata naisega. Tolerants isikliku elu keerdkäikude suhtes iseloomustab võrdselt kõiki ajalehti. Skandaal tekib hoopis seoses sellega, et Kreitzberg on ainus presidendikandidaat, kes on Euroopa Liiduga kiire ühinemise suhtes skeptiline. SL Õhtuleht on Kreitzbergi suhtes meelestatud pigem heatahtlikult, tunnustades tema avameelsust isikliku elu teemade lahkamisel. Äripäev ei pea Kreitzbergi erilist tähelepanu väärivaks kandidaadiks. Kuna Kreitzberg kandideerib Riigikogu voorudes, siis saab talle tähelepanu osaks eelkõige seoses sellega. Ka Eesti Ekspress ei pea Kreitzbergi oluliseks kandidaadiks. Korra figureerib ta lehes oma eurovastasusega, korra otsitud “skandaaliga”, justkui tahtnuks Kreitzberg vaeste inimeste lapsed internaatidesse panna.

Maaleht kirjutab Kreitzbergist mõnevõrra vähem kui ülejäänud kolmest kandidaadist, tehes seda neutraalses ja heatahtlikus toonis.

Arnold Rüütel kui kõige hiljem ametlikuks presidendikandidaadiks saanu, sai osaliselt juba seetõttu väiksema tähelepanu osaliseks. Samas peeti tema presidendiks saamist kõige vähem tõenäoliseks. EPL-i arvates ei olnud Rüütli vähimatki võimalust presidendiks saada, samuti rõhutatakse lehes, et Rüütli ei tohi mitte mingil juhul presidendiks valida. Samas saavad just Eesti Päevalehes lugejakirjade rubriigis sõna Rüütli tulised toetajad, kes meenutavad tema teeneid taasiseseisvumisel. Kui EPL kaasas Rüütli veel enne tema ametlikuks presidendikandidaadiks saamist kõikvõimalikesse meelelahutuslikesse lugudesse (käekirjatestid, horoskoobid jne), siis Postimees kirjutab Rüütlist alles pärast tema ametlikuks kandidaadiks valimist. Postimehe arvates on Rüütli omaaegsed teened taasiseseisvumisel jäänud minevikku ja tema roll presidendivalimistel on olla igavene teine ja virgutada valijamehi õiget valikut tegema. SL Õhtuleht kirjutab Rüütlist seoses Urmas Oti saatesarjaga “Seitse päeva mais”, kiites Rüütli ootamatult head esinemist. SL Õhtulehel ei ole Rüütli tagasivalimise suhtes otseselt eitavat hoiakut nagu Päevalehel või selle võimalikkuses kahtleval Postimehel. Pigem jäädakse äraootavale seisukohale. Äripäev pöörab Rüütlile veelgi vähem tähelepanu kui Kreitzbergile. Rüütlist ilmub neli arvamust ja Enn Soosaar selgitab, et valimiskogu koosseis võib anda Rüütlile siiski šansi valituks saada. Eesti Ekspress ei ole enne valimisi Rüütli suhtes pahatahtlik. Pigem lubatakse endale heatahtlikku huumorit, sest mis sa ikka *outsider*’it peksad.

Äripäev, Eesti Ekspress ja Eesti Päevaleht on “avalikult ja sihiteadlikult orienteerunud edukamale, optimistlikumale ja jõukamale osale auditoriumist. Ka nende sisu iseloomustab domineerivamalt “edudiskursus”, kusjuures pigem selle ratsionaalsem ja kriitilisem varant” (Lauristin 2004: 246). Ilmselt sellega on ka seletatav nende pärastine ülikriitiline hoiak Rüütli presidendiks valimise suhtes. Eriti kriitiline oli Eesti Ekspress, mida “loevad pidevalt rohkem kõrgematele ühiskonnaredeli astmetele paigutujad” (Lauristin 2004:270).

Kõigist lehtedest kõige suurema sümpaatiaga suhtub Rüütli Maaleht. Kuigi kõigile presidendikandidaatidele, v.a. Kreitzberg, pööratakse üsna võrdselt

tähelepanu, on just Maalehes debatt omaaegsete punaste kaitseks. Leht kujutab Rüütli kahtlemata sümpaatiaga, kuid ka teiste kandidaatide suhtes ollakse eelkõige neutraalsed ja heatahtlikud.

Uurimusest selgub, et meedia toetas eelkõige kolmikliidu kandidaate. Sellele on ka teoreetiline selgitus:

“Suurem osa teooriast (ja tõenditest) toetab arvamust, et meedia kaldub kas millegi tegemise või tegematajätmisega toetama nende huvisid, kellel juba on poliitiline ja majanduslik ülemvõim ühiskonnas.” (McQuail 2000: 435)

Arnold Rüütli edu ja teiste kandidaatide ebaedu põhjused

Poliitikaväljal käib pidev võitlus positsiooni omajate ja selle taotlejate vahel, kes tahavad tõrjuda möödanikku neid, kes tahaksid hetkeseisu põlistada. Pierre Bourdieu käsitluses määrab välja ajaloo “võitlus positsiooni omajate ja selle taotlejate vahel, (kirjaniku, filosoofi, teadlase jne) tiitli kaitsjate ja pretendentide (challenger) vahel, võitlusest nende vahel, kes löid epohhi (luues väljal uue positsiooni) ja võitlevad koha säilitamise eest (“klassikuks” saamise nimel) ja nende vahel, kes ei saa omakorda epohhi luua, kui nad ei tõrju möödanikku neid, kelle huviks on hetkeseisu põlistamine ja ajaloo peatamine.” (Bourdieu 2003: 84)

Selles kontekstis võib vaadelda ka Arnold Rüütli tõrjumist 1992.a. presidendivalimistel. Kuid 2001.a. valimistel sai Rüütel revanši. Allan Sikk (2002:265–268) analüüsib Rüütli valimisvõitu järgmiselt: “Koalitsioonierakondade analüütikute selgituseks tema edule oli peamiselt enesekriitiline tõdemus, et koostöö tegemise korral oleks võinud oma (ühise) kandidaadi ka edule viia (Marju Lauristin, PM 2001, 26.sept.; Anneli Ammas, EPL 2001, 22.sept.). Võitjaks osutus kandidaat, keda toetas see blokk, kes suutis omavahel rohkem koostööd teha. Opositsioonilised Keskerakond ja Rahvaliit rõhutasid nende toetatud kandidaadi võidu selgitamisel loomulikult kolmikliidu poliitika ebapopulaarsust rahva seas, mis viiski nende kandidaatide vähesele toetusele (Küllo Arjakas, PM 2001, 2.okt.). Lisaks on Rüütli edu seletatud asjaoluga, et valijameeste kogu koosseisus on maapiirkonnad (kus Rüütli populaarsus valijameeste seas suurem), võrreldes

linnadega, oluliselt ülesindatud. Eestis on 42 linna ning linna- ja maaelanikkond jaguneb vahekorras 69:31. Valimiskogus on aga suhe selline, et volikogude 266 esindajast tuleb presidenti valima linnadest 61, valdadest aga 205 valijameest. Kui ümardada elanike arv 1,4 miljoniks, siis ilmneb, et 966 tuhandet esindab 61, 434 tuhandet 205 valijameest. Teisisõnu: maarahvas lööb valimiskogus linnarahvast 7,5 kordse ülekaaluga. (Soosaar, ÄP 07.09., ÄP 24.09. 2001.) Võrreldes valimiskogu liikmete arvu suhet valimisõiguslike kodanike arvuks, selgub, et kui kahes Eesti suurimas linnas elab valimisõiguslikest kodanikest 34%, siis valijamehi saavad Tallinn ja Tartu alla 4%. ... Teisalt on aga täiesti normaalne ja levinud, et sellist laadi valimiskogude puhul antakse väiksematele administratiivüksustele mõningane ülesindatus – sarnane on olukord ka näiteks USA presidendivalimiste valimiskogus” (Sikk 2002: 265 – 268).

Kindlasti mängis valijameeste eelistuste kujunemisel kaasa kolmikliidu ebapopulaarne poliitika valimistele eelnenud perioodil. Kuigi kõik kolmikliidu kandidaadid distantseerusid mõnevõrra valituse poliitikast ja isegi kritiseersid seda aktiivselt (eriti Peeter Tulviste), oli nende selja taga näha emaparteide varju ning tugevat toetust oma kandidaatidele. Ka taasiseseisvumise 10.aastapäeva üritused võisid suurendada Rüütli toetust. Rüütli edu või õigemini asjaolu põhjuseks, et see suure üllatusena tuli, on kindlasti ka tema ignoreerimine tõsiseltvõetava kandidaadina meedia poolt. Veel 7.septembri juhtkirjas pidas Postimees Rüütli veendunult igaveseks teiseks, kelle rolliks jääb kolmikliidu ühendamise, olles neile ühine vastane. See süvendas kindlasti kolmikliidu silmaklappidega arusaama, et presidendivalimiste konkurents toimub sisuliselt ikkagi valitsusparteide kandidaatide vahel.

Olulise uuendusena võrreldes 1996.a. presidendivalimistega, tulid 2001.a. kandidaadid või nende parteid välja üsna mastaapsete valimiskampaaniatega. Avati oma kodulehekülgi internetis, avaldati raamatuid, toetajate nimekirjadega reklaame päevalehtedes, vändati filme ja sõideti üsna hoogsalt mööda Eestit ringi. Samuti pööras kandidaatidele, nende ülesseadmisele ja omavahelisele konkurentsile suurt tähelepanu ajakirjandus – telekanalites toimusid debatil, ajalehtedes ilmusid valimiste erirubriigid. Suured kampaaniad ja meediakära kaudsete valimiste puhul olid üllatavad. Nende kulukate kampaaniate eesmärk oli seega mõjutada avaliku arvamuse kaudu

valijamehi, eeldades, et kohalike omavalitsuste esindajatena ei taha nad minna vastuollu rahva meelsusega. Allan Siku hinnangul (2002:269) on raske hinnata, kas see korda läks, aga valimiskogu esimese vooru tulemus oli üldjoontes kooskõlas rahva eelistustega (Savi ja Rüütel). Kuid Arnold Rüütli edu näitas, et palju otstarbekam oli isiklik lähenemine. Isiklik lähenemine oli see, millele panustas kõige rohkem Rahvaliit eesotsas partei esimehe Villu Reiljaniga. Peale 101 parlamendiliikme kuulub valijameeste kogusse veel 266 linnade ja valdade esindajat. Villu Reiljan tundis neist isiklikult umbes 200. Iga neljas oli tema partei liige. Ka psühholoogilised teooriad kinnitavad, et kergemini lastakse end mõjustada lähedaste vaadetega või samasse organisatsiooni kuuluvatel isikutel.

“A number of psychological theories inform us that people should be more susceptible to the persuasive appeals of similar, as opposed to dissimilar others. ... Politicians often emphasize their membership (or lack thereof) in national organisations to build a sense of rapport and trust with the target audience.” (Stiff 1994: 102-103)

Isiklikel kontaktidel põhinevat veenmistaktikat, mida kasutas Rahvaliidu esimees Villu Reiljan, kirjeldab talle omase värvikusega Andrus Kivirähk: “Vastupidiselt näiteks Reformierakonnale, kes sättis oma presidendikandidaadi Toomas Savi mäe otsa, torni tippu – nagu jumala, kelle poole lihtrahvas võib kiigata üksnes pead kuklasse ajades, müttas Villu Reiljan rohujuuretasandil, poristel külavaheteedel ja võssakasvanud maakohtades nagu mutt või mügri. Kolmikliidu parteid üritasid saada oma kontrolli alla valijameestekohti suurlinnades, Reiljan aga sumpas talust tallu nagu rändav harjusk ja muudkui kiitis oma kaupa. Linnarahva teadmata käis vilgas tegevus – nagu enne Mahra sõda – kõigi nende põldude ja metsade taga ...” (EPL 29.09.).

Eesti Ekspressi lisas Reporter (11.10.2001) selgitab Tarmo Vahter Rüütli võidu tagamaid järgmiselt: “Tallinnast vaadates ei paistnud Arnold Rüütli toetus eriti tugev. Riigikogus on kõigest 11 rahvaliitlast. Eesti erakonnad tegutsevad tavaliselt suuremates linnades. Rahvaliitlased käivad koos ka väikeasulates. Enamasti on nad põllumajandusharidusega mehed, harva naised. Agronoomid, veterinaarid, metsnikud. Endised kolhoosiesimehed ja spetsialistid tegutsevad täna ettevõtjate ja tootjatena. Reiljan on kudunud

nende vahel üleriikliku võrgu. Selle esimene test oli eelmisel aastal, kui Narva elektrijaamade erastamise vastu koguti üle 100 000 allkirja. Rahvaliit on alati platsis, kui maal avatakse uus koolimaja, haigla või staadion. Võimaluse korral astuvad ürituselt läbi ka Rüütel, Reiljan ja teised. Poliitik peab olema oma valijale kogu aeg nähtav.

Villu Reiljani plaan oli lihtne. Arnold Rüütel tuli seada üles natuke aega enne valimisi kõva toetusega. Erakonnal polnud rahaga kiita ja pikk kampaania ei tulnud kõne allagi. Augustis toimus Paide kultuurikeskuses Rüütli toetajate avalik esitus. Nende nimekirja avaldas ainult Postimees ja sedagi poliitilise reklaamina. Pool lehekülge maksis 30 000 krooni. Kultuuritegelaste nimede nappuse tõttu jäi sündmus tähelepanuta. Olulised olid hoopis kümnete omavalitsustegelaste allkirjad, mis kõnelesid koonduvast jõust. Puhkust Reiljanil sel suvel ei olnud. Augustis kogunes Reiljani Volkswagen Passati läbisõiduks 8000 kilomeetrit. "On suur vahe, kas valijamehe juurde läheb partei esimees või keegi teine," selgitab Reiljan. Tema ise kogus Rüütli ülesseadmiseks antud 78 allkirjast rohkem kui pooled.

Valitsus suhtleb maal tavaliselt vallavanematega, kes jagavad raha ja juhivad kohalikku elu. Presidenti võis valida aga ainult volikogu esimees või liige. 1999. aasta kohalikel valimistel võitsid kogu Eestis üldiste nimedega valimisliidud. Oma vald, Meie vald, Arenev vald, Ühtne vald, Tasakaal, Koostöö ja kodurahu. Võõrale ei reetnud nimed sisu. Tallinna parteilased ei osanud maal alati jutule saada. Kolmikliidu maakonnajuhid näitasid toetust tegelikust suuremana. Pealinlased uskusid algusest peale, et võistlus käib vaid Toomas Savi ja Peeter Tulviste vahel. Üksteise kottimise tuhinas läks Rahvaliit lihtsalt meelest. Villu Reiljan on Rahvaliidu Lego konstruktor. Erinevatest tükkidest on ta ehitanud tõhusa masinavärgi. On hästi rikkad ja mõjukad mehed, kes ise esile ei tiku (Vahter, Eesti Ekspress/Reporter 11.11.2001).

Arnold Rüütli kandidatuuri seadsid üles 78 valijameest. Eesti Ekspress selgitas välja, et väga paljud neist on õppinud põllumajandusega seotud koolides ja erialadel. President Rüütliga algab poliitikas EPA ja agronoomide ajastu. Viimase kümne aasta Eesti elus on sellist karjääri teinud ainult üks kolmainsus: peaminister Mart Laar, Eesti Üliõpilaste Selts ja ajaloolased. (Vahter, Eesti Ekspress/Reporter 11.11.2001).

Seega leidis uurimuses kinnitust hüpotees, et 2001.a. presidendivalimised võitis Arnold Rüütel, kuna lisaks poliitilisele ja sümbolilisele kapitalile oli just temal kõigist presidendikandidaatidest kõige rohkem sotsiaalset kapitali, mis sai valijameeste otsuse langetamisel määravaks teguriks. Arvestades valijameeste kogu koosseisu, oli Arnold Rüütel teistest presidendikandidaatidest ilmselgelt paremas olukorras. Rüütel on oma pikkade tegevusaastate jooksul käinud palju Eestis ringi, kohtunud isiklikult väga paljude valdade esindajatega, kuulunud rahva muresid. Samal ajal, kui teiste presidendikandidaatide puhul käis võitlus rohkem avalikus sfääris, meedias, läks Rahvaliid eesotsas partei liidri Villu Reiljaniga n.-ö. rahva sekka, kohtudes isiklikult valijameestega ja veendes neid Rüütli sobivuses presidendiametisse. Kindlasti aitasid kaasa ka Rüütli poolt aastate jooskul sõlmitud suhted ja sidemed. Vähetähtis polnud sealjuures asjaolu, et suur osa Rüütli toetanud valijameestest oli pärit valdadest ning lõpetanud omaaegse EPA ehk praeguse Eesti Põllumajandusülikooli, mille rektor Rüütel oli aastatel 1969-1977. Nimelt oli valijameeste hulgas 33 EPA lõpetanut (20 agronoomi), aga nende hulgas oli ka 18 (näidis)sovhoostehnikumide, põllumajandustehnikumide ja muude põllumajandusliku kallakuga õppeasutuste vilistlast (lisa 7 Valijameeste nimekiri).

Mis puutub teistesse presidendikandidaatidesse, siis nende ulatuslikust sotsiaalsest võrgustikust ei olnud presidendivalimistel kasu, sest valijameeste koosseis oli teistsugune. Tulvistel oli küll kõige suurem akadeemilise ja kultuurieliidi ning president Meri toetus, kuid antud juhul see ei aidanud. Savi ja Kreitzbergi toetus jäi Tulviste toetusele alla, kuigi ka Savil oli palju toetajaid valijameeste hulgas.

Bourdieu kasutab oma töödes mõistet “sotsiaalne kompetentsus”. See on oskus orienteeruda sotsiaalses ruumis, käituda vastavalt oma sotsiaalsele positsioonile, mida peetakse ühiskonnas väga oluliseks. Sotsiaalse kapitali hulka näitab kaudselt ehk seegi, milliseid üldtunnustatud positiivseid iseloomuomadusi arvati presidendikandidaatidel olevat. Valijameeste küsitlusest selgus, et nemad lähtusid oma valiku tegemisel suures osas just presidendikandidaatide isikuomadustest. Ka mitmed autorid on rõhutanud isiksuse suur tähtsust poliitikas (Hamilton, Beattie 1999:99).”Enamasti hääletavad inimesed inimeste, mitte poliitika poolt” (Perlmutter 1999: 4).

Kui inimestelt küsida, miks nad mõne kandidaadi poolt hääletavad, siis kolm neljandikku põhjendusest on seotud isiksusega (Graber 1989), kusjuures olulised on sellised omadused nagu usaldusväärsus, tugev iseloom ja tahtejõud ning kaastundlik suhtumine inimestesse (Fletcher 1991: 159).

Valijameeste hinnangul meedia nende otsust praktiliselt ei mõjutanud. See ei olnud üllatav tulemus. Juba möödunud sajandi 40.ndatel aastatel tehtud uuringutest selgus, et massimeedial on väike roll valimisotsuste tegemisel, võrreldes kellegi isikliku mõju või teiste inimeste mõjuga. (Severin& Tankard,Jr. 1992:185)

“Sest isiklik mõju, mis tuleb teiselt inimeselt, kelle suhtes retsiptendil on positiivne hoiak, on alati lähedasem ja veenvam kui massiteave. Seda suhteliselt madalama omaksvõtuläve, suurema usaldusvääruse ja tähelepanu tõttu, aga ka seetõttu, et isiklik mõjutamine on alati paindlikum, retsiptendil olemasolevaid arusaamasid, hinnanguid, püüdlusi tundev ja neid ärakasutav.” (Lauristin ja Vihalemm 1977: 87)

Samas ei saa siiski väita, nagu ei oleks meedial üldse mõju.

“There is also evidence that the media, while producing minimal attitude change, are still exerting an important influence on presidential election through the concept of priming. ... In an election campaign, the issues that the media play up can have the effect of favouring one candidate over another through the process of priming. The media can also help to create a certain image for a candidate by playing up some personal characteristics and ignoring others.” (Severin& Tankard,Jr. 1992 : 227)

Lõppkokkuvõttes osutus Rüütli võidu puhul otsustavaks valimiste-eelne töö konkreetsete valijameestega, millele toetuski Rahvaliidu kampaania. Esimesel hetkel ehk prognoosimatu, kuid sügavamalt järele mõeldes, oli Rüütli võit siiski prognoositav. “Arnold Rüütli oli neil valimistel sümboli väärtus. Tema esindas neid jõude, kes ei olnud rahul kolmikliidu poliitikaga. Oma osa oli Rüütli valimisel kindlasti ka Eesti taasiseseisvumise 10.aastapäeva üritustel, kus Rüütel oli pidevalt meedias esil. See tõi meelde ülekohtu, mida talle tehti 1990.aastate algul, k.a. selle, et president Meri ei pidanud Rüütli teeneid taasiseseisvumisel ühegi aumärgi vääriliseks, kuigi muidu jagas neid heldelt.

Nii põimused märterlus ja sümbolism, sirgeseljalisus ja Rüütlile iseloomulik tolerantsus, seotud paljude valijameeste tahtega ükskord kolmikliidu poliitikutele n-ö koht kätte näidata” (Arjakas 2001:33). Arnold Rüütli eemalhoidmiseks riigi esimese mehe postist 1992.aasta presidendivalimisteks ette nähtud erikord, mis poliitiliste jõudude koostöös ka edu tõi, andis Rüütlile 2001.aasta presidendivalimistel revanši.

Valijameeste küsitlused ei näidanud algul Rüütlile edu. Selle põhjuseks võis olla ka Noelle-Neumanni nn. vaikuse spiraal, mille järgi eriarvamusel olevaid üksikisikuid ähvardab ühiskondlik isolatsioon ja kuna nad ei taha isolatsiooni sattuda, siis püüavad nad ära arvata üldist arvamuskliimat. Selle tulemusel muudavad nad oma avalikku käitumist, eriti valmisolekut avameelselt oma arvamust avaldada (McQuail 2003:413). Paljud valijamehed või valijameeste kandidaadid jätsid oma arvamuse enda teada, mille tulemusel tekkis mulje, et Rüütliil pole mingeid šansse. Seda väitis pidevalt ka meedia, saades arvamusküsitlustest sellele justkui kinnitust. Sellest ka suured möödalaskmised avaliku arvamuse uurijate prognoositu ja tegeliku valimistulemuse vahel.

Bourdieu sõnul saab poliitik oma poliitilise võimu grupilt, kes teda usaldab. Seetõttu on poliitik eriti haavatav igasuguste kahtlustuste, pahatahtlike tõlgenduste ja skandaalide suhtes, mis ähvardavad kõigutada tema usaldusväärust ja usku temasse, tuues päevavalgele peidetud ja salajasi tegusid nii minevikust kui olevikust, mis võiksid diskrediteerida tema praegusi tegusid ja ütlusi (1991:192). Kuigi Rüütli puhul rõhutati tema punaminevikku, jäi tema kunagiste ütluste ja tegude väljatoomine (eriti Eesti Ekspressis, nt. fotod nõukogude sõjaveteranidega jms) rohkem valimistejärgsesse aega, kus nad valimistulemust enam mõjutada ei saanud. Rüütli presidendiks valimise võimalusi alahindasid praktiliselt kõik – nii poliitikud, meedia kui ka avaliku arvamuse uurijad. Võibolla poleks ka Rüütli nõukogude aegse tegevuse üksikasjalikum rõhutamine enne valimisi suutnud tema valimist takistada. Rüütli isiklik kapital, tuntus ja populaarsus rahva ja valijameeste seas oli lihtsalt nii suur. Seda isikliku tuntuse kapitali olulisust on rõhutanud ka Bourdieu (1991). Tuntuse ja tunnustuse kogumine nõuab üldiselt väga pikka aega ja Rüütel oli/on poliitikas olnud kauem kui keegi teine valimiskogusse

jõudnud presidendikandidaatidest. Bourdieu sõnul kulub sellise kapitali kogumiseks tavaliselt kogu elu, seda kapitali võib nimetada ka kangelaslikkuseks ja prohvetlikuks, see on kapital, mida Max Weber peab silmas “karismast” rääkides ja see kapital on “*the product of an inaugural action, performed in a crisis situation.*” (Bourdieu 1991:194). Kes ei mäletaks sirgeseljalist ja kindlameelset Rüütli “Moskvast vabadust toomas”, mida seoses Eesti Vabariigi taasiseseisvumise 10.aastapäevaga meenutati korduvalt just vahetult enne presidendivalimisi.

Skaala teises otsas, võrreldes personaalse kapitaliga, mis kaob koos seda omava isikuga, on institutsionaalne kapital, mis annab selle valdajale ajaloo jooksul kogutud tuntuse ja lojaalsuse sümbolilise kapitali. Avaliku arvamuse uuringud tõestavad ikka ja jälle, et Eestis on üks enamusaldatavaid institutsioone presidendi institutsioon. Seda võib “kindlasti seostada eelmise (Meri) ja praeguse (Rüütel) presidendi isikuomadustega, teisisõnu, presidenti usaldatakse ilmselt kui meeldivat meest” (Raudsaar & Kasemets 2004: 177). Pole kahtlust, et Eesti Vabariigi presidendi ametis suureneb Arnold Rüütli sümbolilise kapitali, samuti poliitilise ja sotsiaalse kapitali hulk mõõtmata, sest ta on Eesti Vabariigi ametlikult tunnustatud protseduuride kaudu presidendiks nimetatud.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö peamine eesmärk oli uurida 2001.aasta presidendivalimistel valimiskogusse jõudnud nelja presidendikandidaadi - Peeter Tulviste, Toomas Savi, Peeter Kreitzbergi ja Arnold Rüütli - representatsiooni Eesti trükimeedias 2001.aastal ajavahemikus 1.jaanuarist – 21.septembrini ja nende imago valijameeste hulgas, samuti seda, millistest kriteeriumidest lähtusid oma otsuse langetamisel valijamehed. Valijameeste otsuse põhjendamisel lähtuti Pierre Bourdieu väljade ja kapitalide teooriast.

Magistritöös analüüsiti Eesti Päevalehes, Postimehes, SL Õhtulehes, Äripäevas, Eesti Ekspressis ja Maalehes ilmunud presidendikandidaatide teemalisi kirjutisi. Valimisse võeti kokku 557 lugu. Ajakirjanduse analüüsimisel kasutati nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid uurimismeetodeid.

Valijameeste seas (365-st valijamehest vastas 190) kohe pärast presidendivalimisi läbi viidud küsitluse abil püüti selgitada, milline oli kandidaatide imago valijameeste hulgas, kas nende arvates käsitles meedia kõiki kandidaate võrdselt ja erapooletult ning millistest kriteeriumidest lähtusid valijamehed presidendi valikul. Presidendikandidaatide representatsiooni trükimeedias võrreldi kandidaatide imagoga valijameeste seas.

Magistritöös püstitati hüpotees, et 2001.a presidendivalimiste eel ilmnesis Eesti trükiajakirjanduses selged eelistused mõningate presidendikandidaatide suhtes, s.t. ajalehed kujutasid ühtesid kandidaate positiivsemalt ja suuremas mahus kui teisi. Eeldati, et presidendikandidaatide representatsioon meedias valijameeste otsust ei mõjutanud, kuna nemad lähtusid otsuse tegemisel muudest kriteeriumidest.

Uurimuses leidis kinnitust hüpotees, et Eesti trükiajakirjanduses ilmnemise selged eelistused mõningate presidendikandidaatide suhtes. Eelkõige kujutati positiivsemalt ja suuremas mahus Peeter Tulvistet kui meedia arvates ainsat president Lennart Merile väärilist järglast. Kõige enam paistis sellega silma Eesti Päevaleht. Uuringust selgus veel, et kõik trükiväljaanded, v.a. Maaleht, eelistasid kolmikliidu kandidaate ehk lisaks Tulvistele ka Savi, kuigi viimase suhtes oldi kriitilisemad. Peeter Kreitzbergi ja Arnold Rüütli ei peetud tõsiseltvõetavateks kandidaatideks, seetõttu kirjutati neist tunduvalt vähem.

Kinnitust leidis ka hüpotees, et presidendikandidaatide representatsioon meedias valijameeste otsust ei mõjutanud, kuna nemad lähtusid otsuse tegemisel muudest kriteeriumidest. Pierre Bourdieu teooriast lähtuvalt sai Arnold Rüütli presidendiks valimisel määravaks teguriks see, et Rüütli oli lisaks sümbolilisele ja poliitilisele kapitalile kõige rohkem sotsiaalset kapitali, seda eriti antud valimiskogu koosseisu juures.

SUMMARY

The main objective of this Master's thesis was to examine the representation of four presidential candidates who made it to the electoral body at the 2001 presidential elections - Peeter Tulviste, Toomas Savi, Peeter Kreitzberg and Arnold Rüütel – in the Estonian printed press during the period from 1st January to 21st September 2001, and their image among electors, and also what were the criteria based on which the electors made their decision. Pierre Bourdieu's theory of fields and capitals was used in the justification of the electors' decision.

The Master's thesis analysed the articles written on the presidential candidates that were published in *Eesti Päevaleht*, *Postimees*, *SL Õhtuleht*, *Äripäev*, *Eesti Ekspress* and *Maaleht*. All in all, 557 articles were selected in the sample. Both quantitative and qualitative survey methods were used in analysing the press.

With the help of a written interview that was conducted among electors (190 electors out of 365 responded) immediately after presidential elections, an attempt was made to find out what the candidates' image among the electors was, whether the media dealt equally with all candidates and what the criteria based on which the electors elected the president were. The representation of the presidential candidates in the printed press was compared with the candidates' image among the electors.

The Master's thesis raised a hypothesis that before the 2001 presidential elections clear preferences with regard to some presidential candidates became evident in the Estonian writing press, i.e. the newspapers described some candidates in a more positive way and to a larger extent than the others. It was presumed that the representation of presidential candidates in the media did not affect the electors' decision, as they based their decision on other criteria.

In the course of the survey, the hypothesis that clear preferences with regard to some presidential candidates were evident in the Estonian writing press was confirmed. Primarily Peeter Tulviste, as in the media's opinion the only worthy successor of President Lennart Meri, was described in a more positive way and to a larger extent. This was most notable in case of *Eesti Päevaleht*. The survey also found that all printed publications, except for *Maaleht*, preferred the triple alliance candidates, that is, in addition to Tulviste also Savi, although with regard to the latter the press was more critical. Peeter Kreitzberg and Arnold Rüütel were not considered serious candidates, therefore considerably less was written about them.

The hypothesis that the representation of presidential candidates in the media did not affect the electors' decision was also confirmed, as they based their decision on other criteria. On the basis of Pierre Bourdieu's theory, the decisive factor in the election of Arnold Rüütel as the president was the fact that Rüütel had in addition to symbolic and political capital the greatest amount of social capital, especially concerning the composition of the electoral body in question.

KIRJANDUS JA ALLIKAD

- Adams, J. jt. (2002). Mälestusi Põhiseaduse Assambleest. – Rmt: Toomla, R. (toim.). *Presidendraamat*. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Arjakas, K. (2001). Presidendivalimiste õppetunnid. - *Riigikogu Toimetised* 4.
- Atonen, M. (2001). Erakondlikud presidendivalimised. - *Riigikogu Toimetised* 4.
- Bourdieu, P. (1984) *Distinction. A Social Critique Of The Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1998). *Practical Reason*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (2003). *Praktilised põhjused*. (Tallinn): Tänapäev.
- Buchanan, B. (1991). *Electing A President*. Austin: University of Texas Press.
- Castells, M. (1999). An Introduction To The Information Age. In: *The Media Reader*. Ed. by Mackay, H. and T.O'Sullivan. London et al.: SAGE.
- Coleman, J.S. (1994). *Foundations Of Social Theory*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
- Eesti Päevaleht* (2001, 02.08.). Lennart meri: uue presidendi ülesanne on julgeolek. President Lennart Meri avaldus.
- Eesti Päevaleht* (2001, 04.10.). Ülevaade president Meri kahest ametiajast.
- Eesti Vabariigi põhiseadus*. (1992). Tallinn: Olion.
- Ernits, P. (2001). Kõige suurem müügitimees. *Luup nr. 9*, 21.01.
- Ernits, P. (2001). Kust Rüütel oma hääled ikkagi sai? *Luup nr. 10*, 19.10.
- Field, J. (2003) *Social Capital*. London and New York: Routledge
- Fletcher, F.J. (Ed.) (1991). *Media, Elections And Democracy*. Toronto and Oxford: Dundurn Press.
- Friedenberg, R.V. (1997). Patterns And Trends In National Political Debates: 1960 – 1996. In: *Rhetorical Studies Of National Political Debates – 1996*. Ed. Robert V. Friedenberg . Westport, Connecticut; London: PRAEGER.
- Hagopian, Mark N. (1993). *Režiimid, liikumised, ideoloogiad*. Tallinn: Olion.
- Hamilton, B. & D. Beattie. (1999). Modern Campaign Polling. In: *Political Communication*. Perlmutter, D.D. (ed.) USA: Louisiana State University Press.
- Ideon, A. (2001). Pool rahvast soovinuks Meri jätkamist. *Postimees*, 05.10.

- Jaanson, K. (2002). Riigipea institutsioon II aastatuhande viimasel veerandil.
Rmt: Toomla, R. (toim.). *Presidendiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Juholin, E.(2000) *Presidential Merry-Go-Round*. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Jõgeda, T. (2001). Elulugu artiklites. *Eesti Päevaleht*, 01.08.
- Järvelaid, P. (2001). Kas rahvas pääseb presidenti valima? - *Luup nr.9*, 21.09.
- Kalamees, K. (2001). Meri usaldaks presidendi valimise rahva kätte. *Eesti Päevaleht*, 11.09.
- Kannik, I. (2000). Bushil kõigi aegade kalleim presidendikampaania.
Postimees, 2.02.
- Kendall, K.E. (1997). The Clinton-Dole Presidential Debates: Through Media Eyes. In: *Rhetorical Studies Of National Political Debates – 1996*. Robert V. Friedenberg (ed.). Westport, Connecticut; London: PRAEGER.
- Lauristin, M. (2000). Eliidi roll ja kohustused. - Ettekanne konverentsil 7.12.2000. *Sirp* 08.12.
- Lauristin, M. & P. Vihalemm. (1999). Political Culture, Media And Parliamentary Elections in Estonia. – *Paper presented at the 1999 Conference of the International Association for Mass Communication Research (IAMCR)*, Leipzig, Germany.
- Lauristin, M. & P. Vihalemm. (1977). *Massikommunikatsiooniteooria*. Tartu: TRÜ.
- Lepik, L. (2001). Repliik president Merist. *Eesti Ekspress*, 18.02.
- Lõhmus, M. (2000). Kust otsida meediatekstide sotsiaalsed põhjad? - Tänapäeva folkloorist III. *Kogumik Meedia. Folkloor. Mütoloogia*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.
- Lõhmus, M. (1999). *Toimetamine: kas looming või tsensuur*. Tartu :Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Masso, I. (2000). Võitja valimised. *Eesti Päevaleht* 11.11.
- Mikkel, E. (2002). Presidendi institutsioon postkommunistlikus maailmas. Rmt: Toomla, R. (toim.). *Presidendiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Moora, E. (2002). Tung Kadriorgu: Ülevaade 2001.aasta presidendi – kampaaniatest. Rmt: Toomla, R. (toim.). *Presidendiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Moring, T. (1998). Does the Type of Election Effect the Type of Campaign? A comparative Case Study: Finland. – *Paper presented at the 1998*

- Conference of the International Association for Mass Communication Research (IAMCR)*, Glasgow 1998 (Raudsaare magistratöö kaudu).
- McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Mutt, M. (2001). Kas vana arm ka roostetab. - *Eesti Ekspress* 15.02.
- Mutt, M. (2001) Kas Tunne Kelam või Peeter Tulviste? *Postimees*, 11.04.
- Past, A. (2005). *Juhtimine ja suhtekorraldus*. (Tallinn):Pegasus.
- Perlmutter, D.D. (ed.)(999). *Political communication*. USA: Louisiana State Univerity Press.
- Ideon, A. (2001). Meri usaldusloorberite saladuse otsingul. *Postimees/Arter* (2001, 6.10.)
- Pullerits, P. (1997).*Ajakirjanduse põhižanrid*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Putnam, R.D.(c2000). *Bowling Alone: The Collapse And Revival Of American Community*. New York:Simon&Schuster.
- Olesk, P. (2001). Hobune tehakse mustaks. *Postimees*, 13.08.
- Ragsdale, G. (1997). The 1996 Gore-Kemp Vice Presidential Debates. In: *Rhetorical Studies Of National Political Debates – 1996*. Ed.by Robert V. Friedenberg . Westport, Connecticut; London: PRAEGER.
- Raudsaar, M. (2000). *Political News By Major Estonian Dailies*. Dissertation, University of Oslo.
- Raudsaar, M.& A. Kasemets. (2004). Eesti osalusdemokraatia proovikivi: poliitiline aktiivsus ja usaldus. Rmt: *Eesti Elavik 21.sajandi algul*. Ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest. Kalmus, V., Lauristin, M.jt. (toim.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Rumm, H, (2001). Hall president, hea president. *Eesti Päevaleht*, 03.01.
- Ruusmann, A. (1997). *Eesti Vabariik 1920-1940*. Tallinn:TPÜ Kirjastus.
- Ruutsoo, R. (2002). Presidendi institutsiooni taustast ja kujundamisest 1992.aasta põhiseaduses. Rmt: Toomla, R. (toim.). *Presidendiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Sepp, A. (2001). Presidendiks vajatakse demokraati. *Postimees*, 27.04.
- Severin, W.J.&J.W.Tankard, Jr.(1992). *Communication Theories: Origins, Methods, And Uses In The Mass Media*. 3rd ed. New York & London: Longman
- Sikk, A. Presidendi valimised 2001. (2002). Rmt: Toomla, R. (toim.).

- Presidend raamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Smith, D.J. (2001). *Estonia. Independence and European Integration*. London and New York: Routledge.
- Sooman, P. (2000) Kirjanikpresidendi aeg on möödas. *Äripäev*, 25.10.
- Stiff, J.B. (1994). *Persuasive Communication*. New York: Guilford Press.
- Strother, R.D. (1999). Preparing Candidates For Television. ed. Perlmutter, D.D. In: *Political Communication*. USA: Louisiana State University Press.
- Suviste, M. (2001). Toomas Savi kuulutaks välja heade kommete aasta. *Maaleht*, 12.07.
- Zaller, J.R. (2000). Monica Lewinsky's Contribution To Political Science. In: Graber, D.A. *Media Power In Politics*. 4th ed., Washington D.C: CQ Press.
- Zuckerman, E. (1999). PACs and Campaign Finance. Perlmutter, D.D. (ed.) In: *Political communication*. USA: Louisiana State University Press.
- Taagepera, R. (2002). Kandideerimas Eesti presidendiks: politoloog poliitikas. Rmt: Toomla, R. (toim.) *Presidendiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Tammer, E. (2001). *10 aastat uut Eestit* . - Aastaraamatu Kes? Kus? Mis? eriväljaanne. Tallinn: Tänapäev/Eesti Päevaleht
- Toomla, R. (2002). Kuidas valiti president 1996.aastal? Rmt: Toomla, R. (toim.) *Presidendiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Toomla, R. (2002). Poliitiline süsteem. Rmt: Toomla, R. (toim.) *Presidendiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Toomla, R. (2002). Presidendivalimise kujunemislugu. Rmt: Toomla, R. (toim.). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Toomus, F. (1938). *Konstantin Päts ja riigireformi aastad*. Tartu: Loodus.
- Trent, J.S.& R.V. (1995).Friedenberg. *Political Campaign Communication*. Westport, Connecticut, London:PRAEGER.
- Tulviste, P. (2001). Eesti ühiskond peab läbima kapitalismi kooli. *SL Õhtuleht*, 02.04.
- Turtola, M. (2003). *President Konstantin Päts*. Tallinn: Tänapäev
- Vahter, T. (2001). Arnoldi kolmas katse. - *Eesti Ekspress/Reporter*, 11.10.
- Veidemann, R. (2001). Riigipea olgu kuninglik. *Postimees*, 05.01.
- Veidemann, R. (2001) Müügimehest riigihoidja. *Postimees/Arter*. 6.10.

- Vihalemm, P ja M. Lauristin. (2004). Eesti ühiskonna ja meedia muutumine 1965-2004. Rmt: Vihalemm, P. (toim.)(2004). *Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965 – 2004*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Virki, T. (1999). Presidendikandidaadid Soomes stardipakkudel.- *Postimees*, 08.09.
- Virki, T. (2000). Soome presidendikampaaniatest värv ei puudu. – *Postimees*, 12.01.
- Virki, T. (2000). Valimistel otsustasid lihtinimeste hääled: põnevusmoment säilis lõpuni. - *Postimees* , 07.02.

LISAD

LISA 1. ANALÜÜSITUD AJALEHEMATERJALID

Eesti Päevaleht 2001

- 29.01. Karpa, K. Presidendi valimine algab võimuliidu kandidaadita.
- 31.01. Karpa, K. Trio Savi-Oviir-Kelam jääb Riigikogu juhtima.
- 31.01. Toomla, R. Savi ja Kelami esimene tõsine mõõduvõtt.
- 31.01. Uudis. Rahvaliidul juba viis kandidaati Kadriorgu.
- 06.02. Rumm, H. Savi edestab selgelt teisi presidendikandidaate.
- 06.02. Rumm, H. Savi on kõige sümpaatsem.
- 06.02. Ülevaade. Nii valitakse Eestis presidenti.
- 06.02. Kivirähk, J. Spiikriamet viib Savi presidendiks.
- 06.02. Ennustusvõistlus: kes võidab valimised?
- 06.02. Presidendikandidaatide küsitlus.
- 06.02. Rumm, H. Millal valib presidendi rahvas?
- 06.02. Juhtkiri. Esikolmik presidendiks.
- 05.03. Rand, O. Kreitzberg: tekkisid pinged, aga mitte suured.
- 05.03. Juhtkiri. Savisaar näitas, kes on kes.
- 06.03. EPL-i ülevaade Savi pressikonverentsilt. Savi täpsustab rolle tabletidraamas.
- 06.03. Schwede, I. Savi tunnistab tundmatu toimega tablettide andmist soomlastele.
- 06.03. Koch, T. Ekskettaheitja: Savi pääses ligi dopinguainetele.
- 06.03. Küsitlus. Mis mõju on dopingulool Toomas Savile?
- 06.03. Karpa, K. Kreitzberg jääb valimiskogus varju.
- 23.03. Karpa, K. Tulviste kappas areenile.
- 23.03. Kalamees, K., Karpa, K., Kook, U. Tulviste sobiks Kelamile lubatud kandidadirolli.
- 23.03. Karpa, K. Tunne Kelami sõnul tunneb ta rivaali tekkimise pärast heameelt.
- 23.03. Juhtkiri. Tulviste – pool musta hobust.
- 23.04. Rumm, H. Savi: presidendi valimise korda tuleb muuta.

24.03. Karpa, K. Normet lubab Tulvistele tuge vaimuinimestelt.

26.03. Uudislugu. Presidendivalimiste ralli.

27.03. Uudis. Kelam: Tulviste aeg veel tuleb.

28.03. Ammas, A. Savi rühib presidendiks.

28.03. Graafikutega ülevaade. Avaliku arvamuse soositumad presidendikandidaadid.

28.03. Kivirähk, J. Kes suudaks olla presidendivalimistel Savi konkurendid?

28.03. Juhtkiri. Toomas Savi meeldib kõigile.

28.03. Hinnangud presidendikandidaatide ametis sobivusele.

02.04. Piirsalu, J., Oolo, A. Kultuurieliit koondus Tulviste taha.

02.04. Kultuuritegelaste toetuskiri. Peeter Tulviste presidendiks.

02.04. Juhtkiri. 53 kiri.

04.04. Roonemaa, H. Tulviste Kelamiga ühel meelel.

09.04. Uudis. Savi kritiseeris Mart Laari tegevust.

09.04. Reklaam. Tellige EPL koju!

11.04. Karpa, K. Tulvistel ja Kelamil viigiseis.

12.04. Rumm, H. Kelami maraton ja Tulviste sprint.

12.04. Ibrus, I. Tulviste on jalgpalliks valmis.

12.04. Rumm, H. President 2001.

12.04. Ibrus, I. Tulviste kaks peret.

12.04. Belobrovtsev, V. Tädi Maša valiks hoopis valge.

14.04. Masso, I. Eestlane ihkab järgmiseks presidendiks uut Lennartit.

14.04. Graafiline uudis. Keda sooviksite näha Eesti Vabariigi uue presidendina?

14.04. Juhtkiri. Päästa mainet või vältida kodusõda.

16.04. Esilehe foto ja pealkiri: Peeter Tulviste tuli, nägi ja purustas Kelami Kadrioru-unistuse.

16.04. Karpa, K. Tulviste ohustab Savi võimalusi presidendina.

16.04. Ibrus, I. Professor Tulviste valmis kodu kaitsel verd valama.

16.04. Kümmel, T., Karpa, K., Kook, U. Peeter Tulviste napp võit Tunne Kelami üle jagas Isamaaliidu kahte leeri.

16.04. Koch, T. Peeter Tulviste tõusu tagas rahulolematuse.

16.04. Juhtkiri. Tulviste tõuseb Savi kõrvale.

18.04. Tapver, A. Kuidas näeb uut seadust võimalik uus president?

18.04. Küsitlus. Kuidas mõjutab president riigi arengut?

21.04. Kalamees, K. Kreitzberg alustas spurti Kadriorgu.

23.04. Uudis. Peeter Tulviste pöörutas Toomas Savist mööda.

23.04. Rand, O., Karpa, K. Valijameeste toetus Toomas Savile pöördus järsult presidendikandidaat Tulviste kasuks.

23.04. Tapver, A. Tulviste napsas Kreitzbergi niši.

23.04. Juhtkiri. Värskus tõi Tulviste tippu.

24.04. Veidemann, R. Tulviste lööb konkurente arvamusiidrite toel.

24.04. Kalamees, K. Savi ihkab tagasi võita Tulvistele kaotatud edu.

27.04. Kivirähk, J. Õnnelik leid Tulviste sõltub Laarist.

04.05. Tammer, E. Pühapäeval valib Reformierakond ametliku presidendikandidaadi.

04.05. Kümmel, T. Toomas Savi elu kui õnneliku lõpuga film.

07.05. Ammas, A. Sportlik minevik kannustab Savi.

07.05. Juhtkiri. Vähe üllatusi.

07.05. Veidemann, R. Olupoliitik Toomas Savi teine tähelelend.

11.05. Kreitzberg, P. Hariduse kättesaadavus ei tohi sõltuda sissetulekust.

15.05. Kalamees, K. Kelami andunud toetajad kruvivad Isamaaliidus pinget.

15.05. Juhtkiri. Kelamlased või enamlased?

21.05. Tulviste, P. Tööpuudusest päästab mure enese pärast.

22.05. Tammer, E. Tere tulemast, Urmas Ott!

25.05. Uudis. Kagu-Eesti valijamehed eelistasid Toomas Savi.

26.05. Tali, P. Presidendikandidaadid panid pada (pehmemalt: ajasid sogast juttu).

28.05. Koch, T. Savi tõusis taas Tulviste konkurendiks.

28.05. Juhtkiri. Panus Savile või Tulvistele.

28.05. Kivirähk, J. Tulviste ja Savi rebivad kaugele ette.

30.05. Ammas, A. Küsitlus: president olgu üliinimene.

30.05. EPL. Teistest populaarsemad Peeter Tulviste ja Toomas Savi sobivad kõigile.

30.05. Kivirähk, J. Eesti rahvas ootab presidendist väärilist järglast Lennart Merile.

30.05. Juhtkiri. Rahvas ühtne valijameestega .

02.06. Ülevaade. Presidendi inimlik pale.

02.06. Tammer, E. (toimetaja). Tulviste käekiri sobib paremini EV presidendile.

02.06. Tammer, E. (toimetaja). Eesti Päevaleht koostas horoskoobi.

02.06. Karro, I. Tähtede seis ennustab Tulvistele edu Kadriorgu pääsemiseks.

04.06. Savi, T. Kihistumist piirab Interneti kättesaadavus igäihele.

11.06. Küsitlus. Kas Rüütel võib saada presidendiks?

12.06. Soopan, I., Kümmel, T. Presidendikspürgijad loodavad meeskonna taibule.

12.06. Arvamus.Presidendi müük.

18.06. Erlach, R. Isepäist Toomas Savi nõustab naine.

18.06. Erlach, R. Professor Tulviste vajab professori.

18.06. Tali, P. Rüütel rõhub tutvavlikkusega.

18.06. Tali, P. Stilist vaatas Kreitzbergi riietuse detailid üle.

22.06. Uudis. Umbusaldus Tulviste vastu jäi tulemata.

02.07. Kalamees, K. Kadriorgu pääsemiseks tuleb Eesti läbi sõita.

03.07. Illing, S. Presidendiks Interneti abil.

09.07. Kivirähk, J. Savi ja Tulviste rebivad võrdselt.

09.07. Küsitlus.Mina ja Õllesummer.

09.07. Mesikäpp, A. Keda president ei soovitanud.

09.07. Schwede, I. Toomas Savi tõstis vitamiinidega nõukogude sportlased hiilgevormi.

10.07. Uudis. Peeter Tulviste esitles raamatut.

11.07. Küsitlus. Kas teha Poska majast presidendi kodu?

12.07. Tulviste, P. Kättevõidetud vabadust tuleb kaitsta!

16.07. Kreitzberg, P. Väljapääs tööpuudusest peitub väikeettevõtluses.

19.07. Koch, T. Kadriorgu pürgijad püüavad kala ja puhkavad. Mitte kõik.

20.07. Rüütel, A. Eesti ühiskondlik leping vajab uuendamist.

30.07. Reiljan, V. Rahvaliit ei osale lehmakauplemises.

01.08. Jõgeda, T. Elulugu artiklites.

02.08. Küsitlus. Presidendikandidaadid taunivad arglikult Venemaa avaldust.

02.08. Lennart Meri: uue presidendi ülesanne on julgeolek.

02.08. Savi, T. Iga vald vajab oma konstaablit.

06.08. Uudis. Koonderakond kaldub Savi toetama.

11.08. EPL. 71 omavalitsusjuhti toetavad presidendiks Arnold Rüütlit.

13.08. Uudis. Tulviste käib välja manifesti.

14.08. Peeter Tulviste manifest: president olgu sillaehitaja.

14.08. Koch, T. Savi sekretär korraldas ülemale võiduküsitluse.

14.08. Koch, T. Kandidaadid käivad hääli kogumas ametiautodega.

14.08. Juhtkiri. Kampaania ja põhitöö.

14.08. Veidemann, R. Vasakpoolne Tulviste.

15.08. Tulviste, P. Parim enne möödas.

15.08. Koch, T. Opositsioon esitab ühise kandidaadi riigipeaks.

16.08. Koch, T. Savi ja Kreitzbergi kampaania sõidukulu tasub riik.

16.08. Past, A. Clintoniseeruvad presidendivalimised.

17.08. Sepp, E. Kreitzbergi kampaania ei käi maksumaksja kulu.

17.08. Piirsalu, J., Kalamees, K. Tarand toetaks Tulvistet.

20.08. Ammas, A. Presidendi valimise võimalikkusest Estonias.

21.08. Oolo, A. Savi rebis Tulvistest ette.

21.08. Juhtkiri. Savi tõuseb, Tulviste kukub.

21.08. Uudis. Tulviste seadmine Riigikogus lahtine.

22.08. Kivirähk, J. Palun, valige president Riigikogus.

22.08. Kreitzberg, P. Eesti suurim risk: harimatus.

22.08. Koch, T., Ammas, A. Laar võidakse ohverdada Tulviste presidendivõiduks.

22.08. Ülevaade presidendikandidaatide tervisest. Kaks infarkti, lõigatud põlv, nõrgad hambad, kollatõbi, düstroofia.

23.08. Koch, T., Ammas, A. Võimuliit otsib sobivaimat varianti valimiste võitmiseks.

23.08. Taal, M. Uus president peab rahvaga tihedamalt suhtlema.

23.08. Uudis. Presidendikandidaadid merekaldal reas – kes neist võidab?

24.08. Kalamees, K. Reformierakond seab Toomas Savi üles alles valimiskogus.

24.08. Savi, T. Kui tahad rahu.

25.08. Karell, M. Režissöör: ja et üldplaanis mingit halli jama ei oleks.

27.08. Kalamees, K. Savi ja Tulviste rahva lemmikud.

27.08. Kivirähk, J. Ninanips kõigile: valige Kreitzberg.

27.08. Tammer, E. Küsimused Savile, Rüütlike, Tarandile, Tulvistele ja Kreitzbergile.

27.08. Rumm, H. Meeste etteasted raamatus ja filmis.

27.08. Hanson, K. Plastikpresident ja naljapresident.

27.08. Savisaar, E. Presidendimängud ja kompromisskandidaadid.

27.08. Küsitlus. Kas presidendi valib Riigikogu või valimiskogu? Kellest saab Eesti järgmine president?

27.08. Presidendikandidaatide seisukohti EPL-is.

27.08. Sikk, R. Eestimaa Ivanovid valiksid presidendiks Rüütli ja Savisaare.

28.08. Koch, T., Kalamees, K. Uus vaatus: Kreitzberg ja Tulviste.

28.08. Kalamees, K., Koch, T. Hinnanguid heitlustele Toompeal.

28.08. Koch, T. Presidendivalimine – elev põrumine 101-liikmelises Riigikogu klassis.

28.08. Tammer, E. Küsimused presidendikandidaatidele.

28.08. Juhtkiri. Riigikogu jõuetus.

29.08. Koch, T. Valimistega sündinud tüli: Reiljan hülgas Savisaare.

29.08. Taal, M. Kohalikud juhid ennustavad Arnold Rüütli tõusu.

29.08. Juhtkiri. Villu võitlused.

30.08. Kümmel, T., Rand, O. Lepped ohustavad Savi valimisedu.

30.08. Koch, T. Rüütel: Rahvaliit ei karda Kreitzbergi konkurentsi.

30.08. Koch, T. Peeter Kreitzberg: reeturlik Rahvaliit ootas kerget saaki.

30.08. Veidemann, R. Suur Peeter ja väike Peeter.

30.08. Einseln, A. Ajupesu vanad võtted uues kuues.

30.08. Kald, J. Kas Savi on diktaator?

01.09. Ülevaade fotodega. Presidendi valimine Riigikogus.

01.09. Foto Tulvistest abikaasaga.

01.09. Tammer, E. Valijamehed puhkevad õide kui öökuningannad.

03.09. Uudis. Rahvaliit ei loobu Arnold Rüütlist.

08.09. Ammas, A. Kallas kutsub partnereid Savi toetama.

08.09. Kalamees, K., Ammas, A. Presidendivalimiste tulemus: Isamaa loobub Tartus võimust.

10.09. Saluoja, K. Tänu sulle, Rahvaliit.

14.09. Kalamees, K., Koch, T. Pessimism valimiskogu edus süveneb.

17.09. Uudis. Täna algab kandidaatide esitamine.

17.09. Uudis. Keskerakond loodab võtta kolmandiku häältest.

18.09. Koch, T, Ammas, A. Rüütel rühkis esimeseks.

18.09. Ülevaade valijameestest. Presidendivalijad.

18.09. Koch, T. Savi puterdab punaparteist lahkumise ajaga.

18.09. Kivirähk, T. Toomas Savi kampaania edukaim.

19.09. Kalamees, K. Pööre presidendivalimistes: Tarand loobus Tulviste kasuks.

19.09. Kalamees, K. Ammas, A. Rahvaliit keeldus koostööst Keskerakonnaga.

19.09. Uudis. Noorpoliitikud ei taha riigipeaks endist kommunisti.

19.09. Mutt, M. Professor ei tunne kirjandusklassikat.

20.09. Koch, T. Küsitlus näitab Savi tõusmist presidenditoolile.

20.09. Ammas, A., Koch, T. Ennustused: teises voorus Savi – Rüütel.

20.09. Ammas, A. Presidendi valimise võimalikkusest Estonias.

20.09. Uudis. Rüütilil 78 valijamehe allkirjad.

20.09. Üleskutse. Peeter Tulviste presidendiks.

20.09. Fotod. Üks president ja kandidaadid.

21.09. Ammas, A. Kandidaadid: president valitakse täna.

21.09. Kivirähk, J. Kas poliitiline fair play on võimalik?

21.09. Koch, T. Opositsioon Savile ja Tulvistele hääli ei anna.

21.09. Koch, T., Roonemaa, H. Kõnet ei pea, Laari ei vaheta, hääli jätkub.

21.09. Uudis. Tähetark ennustab.

21.09. Kümmel, T. Loksa valda esindab väiketalupidajast staažikas naiskeskerakondlane.

21.09. Kümmel, T. Jõelähtme parteitu valijamees eelistab isamaaliitlast Peeter Tulvistet.

21.09. Kalamees, K. Tuli hingeline Arnold Rüütl fänn Heiki Kortspärn tuleb Kambjast.

21.09. Kalamees, K. Noor valijamees Aegviidust tahab Savist presidenti teha

21.09. Taustainfo. Presidendivalimiste telgitagune labürint.

21.09. Juhtkiri. Valimiskogu peab suutma.

21.09. Kook, U. Tõnisson, Tali, Lesta või Raja Teele.

Postimees 2001

03.01. Ideon, A. Oviiri pooldajad ärgitavad presidendikampaaniat.

10.01. Kagge, R. Keskerakond käivitas presidendikampaania.

18.01. Uudis. Kallas loobus pürgimast presidendiks.

22.01. Uudis. Toomas Savi võitis Paides eelvalimised.

31.01. Ammas, A. Valik jäägu valijameestele.

31.01. Uudis. Rahvaliidu üks presidendikandidaat on Enn Eesmaa.

01.02. Ideon, A. Tartus Savisaar - Oviir 6:4.

05.02. Uudis. Savi võitis taas Reformierakonna presidendituuri.

08.02. Ideon, A. Edgar Savisaar asus õõnestama Siiri Oviiri presidendišanssi.

07.02. Muuli, K. Savisaar valis taas iseenda.

07.02. Tamm, A. Presidendi omadused.

08.02. Ideon, A. Peeter Kreitzberg lahkab suhteid Keskerakonnas.

10.02. Ideon, A. Savisaar kinnitas tõsist presidendiks tahtmis.

05.03. Ideon, A. Savisaar lükkas Keskerakonna presidendiheitlusest kõrvale.

05.03. Juhtkiri. Hädakandidaadi võit.

05.03. Ideon, A. Kreizberg ise tahtis valida partei presidendikandidaadiks Savisaart.

05.03. Ideon, A. Oviir loodab Riigikogu asespiikrina jätkata.

06.03. Uudis. Oviir kaotas asespiikri koha Kreitzbergile.

06.03. Muuli, K. Toomas Savi eitab dopingu vahendamist.

15.03. Muuli, K. Kalev Kallo süüdistab Edgar Savisaart psühhoterroris.

15.03. Sildam, T. Kreitzberg: Keskerakonnas on rahulik.

16.03. Uudis. Kreitzbergi väitel tuleb kolmikliidus äge valimiskampaania.

17.03. Uudis. Ants Käärma loobus presidendikandidaadi kohast.

26.03. Sildam, T. Tulviste ohustab Kelami ja Savi võimalusi võita.

26.03. Juhtkiri. Kaardid segi.

27.03. Uudis. Algas Tulviste ja Kelami presidentuur.

27.03. Ideon, A., Sildam, T. Kelamid ja Tulvisted alustasid presidendiheitlust.

27.03. Ideon, A. Kallas, T. Tulviste toetajad koonduvad.

28.03. Sildam, T. Laar jätab sõnades Tulviste toeta.

30.03. Ideon, A., Sildam, T. Mõõdukad säästavad Tarandit kampaaniast.

30.03. Uudis. Tarand võib jätta parteijuhi koha.

02.04. Juhtkiri. Vaba langemine.

02.04. Päeva kiri/Üleskutse. Peeter Tulviste presidendiks.

03.04. Kelam, T., Tulviste, P. Milline peaks olema president?

04.04. Lõhmus, A. Tulviste võitis Kelamit keeletestis.

09.04. Uudis. Savi kritiseeris Meri tegevust presidendina.

11.04. Ideon, A. Tulviste jõudis kuuga Kelami kandadele.

11.04. Ideon, A. Peeter Tulviste läheb laupäeval parteikongressile võitma.

11.04. Adams, J., Mutt, M. Kas Tunne Kelam või Peeter Tulviste?

14.04. Ideon, A. Peeter Tulviste või Tunne Kelami valik näitab Isamaaliidule suuna.

14.04. Ideon, A. Rahvas eelistab ilmselgelt Tulvistet.

14.04. Lõhmus, A. Kuidas Rüütel tööta jäi.

16.04. Ideon, A. Viis aastat ettevalmistusi kaob hetkega maa pealt.

16.04. Ideon, A. Isamaaliit tõusis pidurdama Savi presidendipüüdlusi.

16.04. Kõne Isamaaliidu valimiskoosolekul. Andres Ammas esitles Peeter Tulvistet.

16.04. Muuli, K. Valitsusliit võitis, Savi kaotas.

21.04. Mikiver, M. Lennart II ei ole ega tule.

23.04. Viira, A. Tulviste, kaks raadiot ja küpsuskirjand.

23.04. Tulviste, P. Mis see on, mis ärkvel hoiab hinge?

24.04. Taats, K. Tulviste on õige isamaalane!

27.04. Sepp, A. Presidendiks vajatakse demokraati.

28.04. Üleskutse. Peeter Kreitzberg presidendiks!

02.05. Kreitzberg, P. Eesti ei ole mõttekriisis.

04.05. Ideon, A., Sildam, T. Toomas Savi selgitab toimikut.

04.05. Sildam, T. Reformierakond jääb Savi selja taha.

04.05. Sildam, T. Savi ootab ausat võistlust.

05.05. Lõhmus, A. Tulevase presidendi kooliaastad.

07.05. Ideon, A. Savi ülespanek kitsendas ruumi tehinguteks presidendimaratonis.

07.05. Juhtkiri. Kõik on alles lahti.

08.05. Tulviste, P. Presidendikandidaadid ja Euroopa Liit.

09.05. Põld, T., Ideon, A. Esimesed neli stardivalmis.

09.05. Põld, T. President peab olema nagu tippsportlane.

09.05. Põld, T. Peeter Tulviste: oma tervise tundmine on ka midagi väärt.

09.05. Põld, T. Tulviste südamehaigus ei anna tunda.

09.05. Põld, T. Peeter Kreitzberg: raskesse olukorda minnes tervis paraneb.

09.05. Põld, T. Kreitzbergil on vererõhuga väike probleem.

09.05. Ideon, A. Savile teeb muret odaviskaja õlaviga.

10.05. Neerot, K. Isamaaliidu suurkogust.

16.05. Ideon, A. Presidendikandidaat astub euroliidu vastu.

16.05. Kreitzberg, P. Vajame selgeid vastuseid.

16.05. Juhtkiri. Allkiri otsustamatusel.

21.05. Ideon, A. Rahvas pooldab Peeter Tulviste võidukäiku presidendimaratonis.

21.05. Ideon, A. Küsitlus rõhutab kandidaatide tugevaid külgi.

21.05. Juhtkiri. Rahvas tahab teist Merit.

25.05. Päärt, V. Toomas Savi võitis esimese debati valijameeste.

29.05. Kolga, V. Rünnak presidendikandidaatidele.

01.06. Savi, T. Eesti märgiks lastesõbralikkus.

09.06. Ideon, A. Rüütel saab Rahvaliidu presidendikandidaadiks.

11.06. Ideon, A. Rüütel loodab presidendi ametit valimiskogult.

11.06. Kallas, T. Vana hea hõbe.

18.06. Matsson, T. Tulviste ja Savi rebivad võrdselt.

18.06. Lauristin, M. Rahvas ootab presidenti kolmikliidust.

20.06. Mikser, S. Kolmikliidu Oidipused.

26.06. Sildam, T. Meri sekkus presidendimaratoni .

26.06. Juhtkiri. Tulviste on Meri Putin.

28.06. Tulviste, P. Püsiv põhiseadus.

29.06. Past, A. President pole maksavorst.

02.07. Sildam, T. Tulviste on rebinud Savist ette.

07.07. Savisaar, E. Toetus Kreitzbergile võib kasvada.

09.07. Reklaam. Kanal 2 Presidenditurniir.

10.07. Sildam, T. Presidendikampaania toob poliittraamatuid.

12.07. Ideon, A. Presidendilepe ei sünni enne augustikuu lõppu.

17.07. Uudis. Päts võitis eileõhtuses teledebatis Rüütlit.

18.07. Ideon, A. Raudteemüük lõhestas presidendikspürgijad.

25.07. Šmutov, M. Tulevased valijad on kriitilised.

27.07. Selg, P. Väike sissevaade vaimu tulevikku.

01.08. Uudis. Meri kohtus presidendikandidaat Pätsiga.

01.08. Tallo, I. Presendiralli kui presidendieksam.

02.08. Uudis. Ametist lahkuv Lennart Meri soovib valijameestelt kaalutletud otsust.

03.08. Seaver, U. Tallinn annab Pätsidele tagasi tüki botaanikaaeda.

06.08. Savi, T. Mõistmist, sõbrad.

07.08. Ideon, A. Riigikogus pürivad presidendiks Kreizberg, Savi ja Tulviste.

11.08. Ideon, A. Vastasrind otsib ühist presidendikandidaati.

11.08. Uudis. Omavalitsejad eelistasid Savi.

11.08. Ideon, A. Presidendimatemaatika.

13.08. Uudis. Tulviste käib välja manifesti.

13.08. Uudis. Savisaare hinnangul oleks Kreitzberg Rüütlist edukam.

13.08. Uudis. Reformierakond loobus ühiskandidaadi otsimisest.

13.08. Uudis. Mõõdukad otsivad koos Isamaaliiduga presidendikandidaati.

14.08. Ideon, A. Tulviste kutsub presidendivalimistel parteilist distsipliini hülgame.

14.08. Toetus kiri/Reklaam. Arnold Rüütel Eesti Vabariigi Presidendiks.

15.08. Ideon, A. Opositsioon läheneb ühiskandidaadi leppele.

16.08. Mõistlik, A. Tarandi-filmi käsikirja autor on Andrus Kivirähk

17.08. Ernits, P. Akadeemikute arvates juhib riiki pimedus ja vastutamatus.

17.08. Juhtkiri. Vastuseta teadlased.

17.08. Ideon, A. Isamaaliit läheb homsele volikogule lõhenenult.

18.08. Uudis. Presidendikandidaadid lihtsustaksid keelenõudeid.

21.08. Ideon, A. Presidendikandidaatide nimed toob laupäev.

21.08. Kreitzberg, P. Eesti aastal 2011: suudame küll.

22.08. Ideon, A. Opositsiooni esindab valimistel Kreitzberg.

23.08. Rüütel, A. Eesti aastal 2011: tugev küla.

23.08. Ernits, P. Inimesed, keda tulevane riigipea kindlasti kuulaks.

24.08. Savi, T. Eesti aastal 2011: lõhe on ületatud.

24.08. Ideon, A. Presidendifavoriit Toomas Savi jääb algheitlusest kõrvale.

24.08. Uudis. Kreitzbergist saab ametlik presidendikandidaat.

24.08. Aino Järvesoo avalik kiri presidendikandidaatidele.

24.08. Ideon, A. Laar ründas parlamendis Meri ja Tulvistet.

25.08. Tulviste, P. Eesti aastal 2011: põnev Põhjamaa.

25.08. Ideon, A. Presidendiks kandideerivad Kreitzberg ja Tarand.

27.08. Ideon, A. Lennart Meri järglane jääb täna avakatsel Riigikogus valimata.

27.08. Ideon, A. Emori uuring: Toomas Savi möödus Peeter Tulvistest.

27.08. Ideon, A. Homme hommik toob uued kandidaadid.

27.08. Juhtkiri. Valimised või mäng.

28.08. Ideon, A. Presidendimaraton jätkub täna duelliga Kreitzberg – Tulviste.

28.08. Ideon, A. Tarand: president võib tulla ühes valitsuskriisiga.

29.08. Ideon, A. Vastasrinna lõhkimine ei viigiseis.

29.08. Juhtkiri. Närvid ei pidanud.

29.08. Masso, I. Pildid utoopilisest väikeriigist.

29.08. Arjakas, K. Presidendivalimiste lähteolukord ja tulemused.

30.08. Ideon, A. Poliitikud eitavad plaani presidendivalimised nurjata.

30.03. Muuli, K. Kõikide sõda kõikide vastu.

05.09. Rüütel, A. Osalusdemokraatia nõrkus.

05.09. Unt, M. Liiga lihtne Tulviste.

07.09. Ideon, A. Arnold Rüütel kerkis Savi ja Tulviste kõrvale.

07.09. Uudis. Rüütel on jõudnud Tulviste ja Savi kõrvale.

07.09. Juhtkiri. Arnold Rüütel – igavene teine.

08.09. Rajalo, P. Tartus läks võimuliit lõhki.

10.09. Rajalo, P. Reform veenab Isamaad Tartus jätkama.

12.09. Rajalo, P. Tartu abilinnapead pole lahkumisavaldusi andnud.

14.09. Riikoja, H. Rüütel peab riigi kulul erakontorit.

15.09. Veidemann, R. Toots, Tali või Tiugu presidendiks.

15.09. Uudis. Isamaaliit on valmis Tartu võimuliidus jätkama.

15.09. Uudis. Rüütlil on valijameeste allkirjad koos.

15.09. Järvesoo, A. Tänu presidendikandidaatidele.

17.09. Ideon, A. Rüütel ja Savi lähevad valimiskokku favoriidina.

17.09. Pau, M. Valijameeste favoriidid on Rüütel ja Savi.

17.09. Rajalo, P. Isamaaliit võib Tartus siiski võimule jääda.

18.09. Ideon, A. Parteid liialdavad kandidaatide toetusega.

18.09. Ideon, A. Vähemtoetatud kandidaadid taanduvad.

19.09. Uudis. Tarand loobus presidendiks pürgimast.

19.09. Kortspärn, H. Valijamehe mure.

19.09. Einseln, A. Rahvas pole rumal.

20.09. Toots, A. Kompromissitu võitlus.

20.09. Ideon, A. Andres Tarandi eemalejäämine võrdsustas šansse valimiskogus.

20.09. Üleskutse/Reklaam: Tulviste presidendiks.

21.09. Ideon, A. Riigipeaks pürgijad peavad põhivastaseks Toomas Savi.

21.09. Küsitlus. Kolm lauset, miks peaksid valijamehed just teid presidendiks valima?

21.09. Uudis. Rahvas toetab võrdselt Savi ja Rüütli, ent usub Savi võitu.

21.09. Ideon, A. Kolmandik rahvast ennustab Savi võitu.

SL Õhtuleht 2001

07.01. Kubo, M. Koonukas vaeb presidenti .

06.03. Raidla, P. Toomas Savi eitab dopingu vahendamist.

06.03. Jakobson, K. Toomas Savi valetab.

06.03. Viik, A. Neroboli müüdi igas apteegis.

06.03. Juhtkiri. Toomas Savil nägu peas.

19.03. Uudis. Toomas Savi: Vilba võiks tagasi astuda.

02.04. SL ÕL. Eesti ühiskond peaks läbima kapitalismi kooli.

03.04. Küsitlus. Miks Tulviste presidendiks?

04.04. Mõistlik, A. Kelam ja Tulviste ihusid rahva ees sõnamõõku.

07.04. Uudis . 53 kiri.

07.04. Albus, J. Vastusõna Tunne Kelami artiklile.

09.04. Tankler, A. Märt Rask vs Toomas Savi.

10.04. Alaküla, A. Valitsuspartei vaikne laupäev.

14.04. Juhtkiri. Ühiskondlik vastasseis.

14.04. Kahevõitlus: Kelam ja Tulviste.

16.04. Juhtkiri. Tartlaste keeruline lõppmäng.

16.04. Erilaid, T. Tulviste aktsiad.

16.04. Tankler, A. Küllap te kõik olete hirmul, kes saab Eesti presidendiks.

21.04. Kuusik, L. Kaks Tulvistet, kaks kandidaati.

28.04. Reklaam. Peeter Kreitzberg presidendiks.

07.05. Tankler, A. Presidendikandidaat Toomas Savi: Ma olen erutatud.

07.05. Juhtkiri. Kõigil pole Savi.

19.05. Heinla, Eve Presidendikandidaadid Urmas Otti ei pelga.

21.05. Nutt. M. Isamaa valikute eesmärgid.

21.05. Erilaid, T. Ott sai telemaratoniga hakkama.

22.05. Heinla, E. See oli ilus aeg ... Oli!

22.05. Michelson, T. Arnold Rüütli kampaania maksab 0 krooni.

23.05. Juhtkiri. Rüütli fenomen.

23.05. Erilaid, T. President Toomas Savi unistab uuest autost.

24.05. Michelson, T. Toomas Savi vassis.

24.05. Michelson, T. Mina pole 100 000 krooni saanud.

25.05. Uudis. Presidendilotot juhib Toomas Savi.

25.05. Vainküla, K. Abiellume veel selle aastanumbri sees!

28.05. Erilaid, T. Urmas Ott lõpetas oma maimaratonni peategelasena.

01.06. Kreitzberg, P. Turul pole lastest asja.

11.06. Tankler, A. Lihtrahva Rüütel.

12.06. Uudis. Mikiver ja Laaneots nõustavad Savi.

18.06. Uudis. Tulviste kohtub väikeparteide esindajatega.

21.06. Uudis. Arnold Rüütel kirjutas raamatu.

02.07. Tulviste, P. Olgem kõik esimesed.

03.07. Uudis. Tulviste on rebinud Savist ette.

10.07. Saidla, S. Presidendikandidaadid kirjutavad raamatuid.

10.07. Uudis. Savi ja Tulvistet toetavad pooled.

11.07. Heinla, E. Elu ilu on selle mitmekesisuses ja kordumatuses!

11.07. Pino, J., Tankler, A. Väikest kasvu P.Tulviste.

13.07. Vainküla, K. Habeme võiksite maha lõigata , härra Kreitzberg!

13.07. Pino, J., Tankler, A. Kreitzbergi pulm.

16.07. Saidla, S. Sahvrijaht Suure-Jaanis.

16.07. Pino, J., Tankler, A. T. Savi koos oda, kilbi ja kaarnatega.

16.07. Lattik, V. Neljasilmajutt Peeter Kreitzbergiga.

18.07. Naulanen, A. Ma ei taha Eesti rahvast lõhestada.

18.07. Pino, J., Tankler, A. A.Rüütel teist korda riiki juhtima.

20.07. Savisaar, E. Presidendikandidaadid, raudtee ja põhiseadus.

26.07. Tulviste, P. Uue hariduskorralduse poole.

07.08. Saidla, S. Presidendikandidaadid tahavad ametiautoks Mercedest või Volvot.

09.08. Savi, T. Spordivaimustus ja silmakirjalikkus.

10.08. Juhtkiri. Presidendid turul.

13.08. Uudis. Tulviste käib välja manifesti.

13.08. Uudis. Rüütel toetub omavalitsusjuhtidele.

13.08. Rüütel, A. Kui Eesti küla elab, elad sina ka.

15.08. Paas, K. Kas Eesti uus president selgub tagakambrites?

15.08. Toomas Savi väike foto ja repliik

16.08. Saidla, S. Toomas Savi näitamiseks üüriti kopter.

17.08. Saidla, S. Toomas Savi müüs hädaabi Snickerseid.

22.08. Michelson, T. Kommi eest hääli.

23.08. Vaher, V. Presidendiks paadisaagija?

24.08. Uudis. Kreitzberg esitatakse presidendikandidaadiks.

25.08. Saidla, S. Mis on presidendikampaania mõte?

25.08. Küsitlus. Kelle poolt hääletaksite?

25.08. Uudis. Lühifilm Peeter Tulvistest maksis 32 000 krooni.

27.08. Alatalu, T. Lehmakauplemine läheb lahti.

28.08. Vainküla, K. Presidendivalimine pole mingi naljategemine!

28.08. Saidla, S. Tänaõsed kandidaadid : Kreitzberg ja Tulviste.

29.08. Heinla, E. See ongi sõu!

03.09. Salum, M. Muretu Tulviste vastu.

07.09. Peeter Tulviste on hämmingus.

08.09. Koslov, V. Presidendimõtisklus.

13.09. Uudis. Reformierakond loobus otsimisest.

13.09. Presidendikandidaat Peeter Tulviste lühiarvamus 11.9. sündmuste kohta .

14.09. Soonvald, U. Toomas Savi alatus.

17.09. Leino, O. Arnold, võhhodi!

19.09. Must, A. Toetust väärrib olemasolevaist vaid parim.

20.09. Küsitlus. Mida ennustavad erakonnad?

19.09. Uudis. Raidalist saab Rüütli usaldusisik.

20.09. Raudsaar, M. Valijamehed heinakuhjade vahel.

21.09. Heinla, E. Peeter Tulviste ja Peeter Kreitzberg võtavad täna naise Estonia kontserdisaali kaasa.

21.09. Paas, K. Arnold Rüütli ja Toomas Savi pime ebausk ei vaeva.

21.09. Juhtkiri. Vaid parim on meile küllalt hea.

Äripäev 2001

- 26.01. Malmberg, K. Uus president haldusreformi teha.
- 16.02. Feldmann, Millist presidenti Eesti vajab.
- 28.03. Uudis. Laar eelistab kandidaadina Kelamit.
- 02.04. Arnover, T. Riigi esimene mees ja tema maine.
- 06.04. Traks, K. Valdade liitmine toppas presidendivalimiste tõttu.
- 16.04. Uudis. Tulviste on tõusnud küsitluses teisele kohale.
- 24.04. Malmberg, K. Tulviste eelistamine toob magusaid ametikohti.
- 04.05. Sanglepp, M. Tulviste võtab hoogu maha.
- 25.05. Malmberg, K. TV 1 täistabamus.
- 04.06. Rande, T. Tulviste ei võitnud, vaid Kelam kaotas.
- 26.06. Aluoja, K. Tulevane president ei pakkunud huvi.
- 11.07. Malmberg, K. Presidenditool läheb maksma 300 000 krooni.
- 11.07. Uudislugu. Pearivaalide internetiküljed mõjutavad külastajat vähe.
- 20.07. Hundimägi, A. Ettevõtjad toetavad Tulviste kandidatuuri.
- 25.07. Savi, T. Tähtis on köita maailma suurfirmade tähelepanu.
- 30.07. Tulviste, P. Arengu tagab arusaamade muutumine.
- 03.08. Kreitzberg, P. Astmeline tulumaks vajalik.
- 10.08. Rüütel, A. Ettevõtlus vajab turvalisust.
- 13.08. Tulviste, P. Maksusüsteem stabiilseks.
- 14.08. Savi, T. Eesti maksusüsteemi pole põhjust muuta.
- 17.08. Rüütel, A. Madal maksukoormus iseloomustab arengumaid.
- 17.08. Uudis. Erki Nool toetab Peeter Tulvistet.
- 22.08. Uudis. Tulviste: USA ja eesti kaitsevad oma huvisid.
- 24.08. Rüütel, A. Naabrist heast partneriks.
- 24.08. Uudis. Toomas Savi elab ametikorteris.
- 27.08. Niitra, S. President selgub valijameeste abiga.
- 27.08. Niitra, S. Kandidaadid Eesti majandusest.
- 27.08. Juhtkiri. Presidendi valimine riigikogus lõhub valitsuse.
- 27.08. Uudis. Riigikogule esitatakse kolm kandidaati
- 27.08. Uudis. Presidendikandidaatidest on aktsionär vaid Toomas Savi.
- 28.08. Niitra, S. Kreizberg võitis vahefiniši.
- 29.08. Peeter Tulviste väike foto ja ärilause

29.08. Repliik. Peetrid mängiti viiki.
 29.08. Niitra, S. Kandidaadid uuesti stardijoonel.
 31.08. Unt, M. Rahvas teab.
 31.08. Rüütel, A. Rahva eksistents ja euroliit.
 05.09. Kreitzberg, P. Vene turgu ei tasu eirata.
 07.09. Soosaar, E. Eesti põhiseadus ja Arnold Rüütli paradoks.
 11.09. Kreitzberg, P. Euroopa Liiduga liitumine ei ole pokkerimäng.
 19.09. Uudis. Andres Tarand ei kandideeri presidendiks.
 20.09. Talimaa, P. Küsitlus uppuvalt laevalt lahkumiseks.
 21.09. Niitra, S., Traks, K. Eesti ootab müügimeest.
 21.09. Juhtkiri. Eesti riik vajab säravat ja üllatavat presidenti.

Eesti Ekspress 2001

18.01. Prommik, A. Ametlikud kandidaadid selguvad aprillis.
 15.02. Mutt, M. Kas vana arm ka roostetab?
 22.02. Tulviste, P. Teistsugust Eestit! Missugust?
 08.03. Schwede, I. Dopingut Tom.
 08.03. Jürgen, M. Eestlane võttis dopingut.
 29.03. Urbanik, H. Peeter Kreitzberg: võtame vaestelt lapsed ära!
 12.04. Jürgen, M. Ponksi presidendi saaks mõlemast.
 12.04. Uudis. Lotomängijad valiksid presidendiks Toomas Savi.
 19.04. Urbanik, H. Savi laseb mässaja lahti.
 19.04. Ruutsoo, R. Esindusdemokraatia müüdi purunemine.
 19.04. Väike foto ja Tulviste lause.
 26.04. Foto Merist ja Tulvistest.
 03.05. Jürgen, M. Torujüridega siin tegemist ei ole.
 10.05. Jürgen, M. See on ju see onu, kes eile Henri juures saunas oli!
 17.05. Reklaam Urmas Oti saatele "7 päeva mais".
 24.05. Jürgen, M. Lihtne toit, lihtne riie.
 31.05. Jürgen, M. Urmas Oti saatesse sai ühelt telefonilt helistada sadu kordi.
 07.06. Tulviste, P., Kreitzberg, P. Kaks Peetrit.
 14.06. Vahter, T. Operatsioon "Pets ruulib".
 14.06. Rumm, H. Balti presidentide välimääraja.

12.07. Foto Kreitzbergist ja Savist.
09.08. Foto Rüütlist.
23.08. Kärmas, M. Savi müksas autoga jalakäijat.
30.08. Üks küsimus: Kes on võidumees?
30.08. Jürgen, M. Ooper käib ka puhvetis.
06.09. Olesk, P. Lehmakauplejad hobust ostmas.
20.09. Tuule, T. Unelmatepaar Arnold ja Ingrid.

Maaleht 2001

04.01. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
11.01. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
18.01. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
25.01. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
01.02. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
08.02. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
15.02. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
22.02. Kommel, L. Rüütel peaks saama Nobeli auhinna.
22.02. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
01.03. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
08.03. Mägi, M. Toomas Savi: Ma ei ole milleski süüdi.
08.03. Mägi, M. Dopinguga jäävad vahele ainult lollid.
08.03. Kiismaa, L. Rahupreemia Rüütlike.
08.03. Raudvere, R. Kreitzbergi ootamatu õnn.
08.03. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
15.03. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
22.03. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
29.03. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
29.03. Pärismaa, S. Peeter Tulviste: President ei tohi olla hall kuju.
05.04. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
12.04. Graafik väljapakutud presidendikandidaatidega. Lugeja pakub presidenti.
19.04. Nädalapilt Tulvistest.
19.04. Nädala nägu - Tulviste ja Kelam.
19.04. Valner, S. Lugeja pakkus presidenti.

19.04. Valner, S. Tulviste lükkas Kelami välja.
19.04. Ehasalu, K. Mart Laari topeltmängud.
19.04. Mägi, M. Peeter Kreitzberg: Elan kaotuse kergemalt üle kui teised.
03.05. Üleskutse. Peeter Kreitzberg presidendiks.
10.05. Rüütel, A. Rahvas oskab ise otsustada.
17.05. Küsitlus. Vastavad presidendikandidaadid.
24.05. Meri, Laari ja Savi tervitused Maarahva kongressile.
07.06. Vara, P. Tarkade komparteilaste toetuseks.
05.07. Rebane, K. Rüütlita võinuks meil halvasti minna.
12.07. Suviste, M. Toomas Savi kuulutaks välja heade kommete aasta.
19.07. Anupõld, E. Pahad punased parunid.
26.07. Suviste, M. Peeter Kreitzberg: Ma ei ole Savisaare käskjalg.
02.08. Suviste, M. Peeter Tulviste: Me pole kunagi nii jõukad olnud.
09.08. Suviste, M. Arnold Rüütel: Mul on hea meel, et ma Merilt auraha ei saanud.
09.08. Reklaam. Toomas Savi foto allkirjaga President tervele Eestile.
16.08. Tulviste, P. Me kõik oleme maalt.
16.08. Afanasjev, V., Raudla, H. President võib valimata jääda.
23.08. Veidemann, R. Arnold Rüütel annab aru.
30.08. Riigikogus presidenti ära ei valitud.
30.08. Deemant, K. Ülistuslaul riivas hinge.
06.09. Mikser, S. Kreitzberg pole müügikaup.
06.09. Reiljan, V. Kohe näha, et valimiste aeg on käes.
06.09. Berg, M. Valiks neli kuningat.
13.09. Runnel, H. Minu presidendid.
20.09. Männik, J. Ühisvara parseldamine tekitab võimukriisi.
20.09. Raudla, H. Visake kulli ja kirja.
20.09. Presidendikandidaatide tsitaate Maalehe intervjuudest.
20.09. Juhtkiri. Valige riigipea ära!

LISA 2. KONTENTANALÜÜSI KODEERIMISJUHEND

V1 Artikli järjekorra number – märgitakse numbriga

V2 Ajalehe kood

- 1 Postimees
- 2 Eesti Päevaleht
- 3 SL Õhtuleht
- 4 Äripäev
- 5 Eesti Ekspress
- 6 Maaleht

V3 Loo ilmumise aeg - märgitakse kuu (1 – jaanuar ..... 9 – september)

V4 Presidendikandidaat - märgitakse ära kõik presidendikandidaadid, kellest artiklis juttu on

- V4_1 Arnold Rüütel
- V4_2 Toomas Savi
- V4_3 Peeter Tulviste
- V4_4 Peeter Kreitzberg

V5 Materjali tüüp

- 1 Uudislugu
- 2 Lühiauudis
- 3 Presidendikandidaadi kirjutatud aramuslugu
- 4 Muu autori kirjutatud aramuslugu
- 5 Ajalehe juhtkiri
- 6 Lugejakiri
- 7 Olemuslugu
- 8 Foto
- 9 Muu

V6 *Loo paiknemine*

- 1 Esileheküljel
- 2 Muul leheküljel viitega esilehel
- 3 Muul leheküljel viiteta esilehel

V7 *Loo peakiri*

- 1 Tavaline
- 2 Keskmine
- 3 Suur

V8 *Foto paiknemine*

- 0 Foto puudub
- 1 Esilehel
- 2 Muul leheküljel

V9 *Foto suurus*

- 0 Foto puudub
- 1 Suur foto ($\frac{1}{2}$ lk või suurem)
- 2 Keskmine (alla poole lk.)
- 3 Väike (passipildi suurune või väiksem)

V10 *Eraldi välja toodud taustainfo* (jah – 1; ei – 0)

V11 *Jooniste või graafikute olemasolu* (jah – 1; ei – 0)

V12 *Suhtumine Arnold Rüütliste:*

- 0 Rüütlist ei kirjutatud
- 1 Tugevalt negatiivne
- 2 Pigem negatiivne, kriitiline
- 3 Ei ilmne, tegevuse neutraalne mainimine või kirjeldamine
- 4 Negatiivsed ja positiivsed hinnangud tasakaalus
- 5 Pigem positiivne, heatahtlik
- 6 Tugevalt positiivne

V13 *Suhtumine Peeter Tulvistesse:*

- 0 Tulvistest ei kirjutata
- 1 Tugevalt negatiivne
- 2 Pigem negatiivne, kriitiline
- 3 Ei ilmne, tegevuse neutraalne mainimine või kirjeldamine
- 4 Negatiivsed ja positiivsed hinnangud tasakaalus
- 5 Pigem positiivne, heatahtlik
- 6 Tugevalt positiivne

V14 *Suhtumine Toomas Savisse:*

- 0 Savist ei kirjutata
- 1 Tugevalt negatiivne
- 2 Pigem negatiivne, kriitiline
- 3 Ei ilmne, tegevuse neutraalne mainimine või kirjeldamine
- 4 Negatiivsed ja positiivsed hinnangud tasakaalus
- 5 Pigem positiivne, heatahtlik
- 6 Tugevalt positiivne

V15 *Suhtumine Peeter Kreitzbergi:*

- 0 Kreitzbergist ei kirjutata
- 1 Tugevalt negatiivne
- 2 Pigem negatiivne, kriitiline
- 3 Ei ilmne, tegevuse neutraalne mainimine või kirjeldamine
- 4 Negatiivsed ja positiivsed hinnangud tasakaalus
- 5 Pigem positiivne, heatahtlik
- 6 Tugevalt positiivne

LISA 3. KONTENTANALÜÜSI TULEMUSED

Lisatabel 1.
Loo ilmumisaeg ajalehtede ja kuude kaupa

		tabel kokku		Ajaleht											
		arv, %		Postimees		Eesti Päevaleht		SL Õhtuleht		Äripäev		Eesti Ekspress		Maaleht	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	557	100	147	100	199	100	89	100	42	100	27	100	53	100
	jaanuar	12	2	1	1	4	2	1	1	1	2	1	4	4	8
	veebruar	18	3	2	1	8	4	0	0	1	2	2	7	5	9
	märts	53	10	13	9	20	10	5	6	1	2	3	11	11	21
	aprill	82	15	20	14	31	16	14	16	3	7	6	22	8	15
	mai	67	12	22	15	19	10	14	16	2	5	5	19	5	9
	juuni	38	7	11	7	13	7	5	6	2	5	3	11	4	8
	juuli	43	8	9	6	13	7	15	17	5	12	1	4	0	0
	august	150	27	41	28	55	28	22	25	20	48	4	15	8	15
	september	94	17	28	19	36	18	13	15	7	17	2	7	8	15

Lisatabel 2.
Loo ilmumisaeg kuude ja ajalehtede kaupa

		tabel kokku		Ajaleht											
		arv, %		Postimees		Eesti Päevaleht		SL Õhtuleht		Äripäev		Eesti Ekspress		Maaleht	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	557	100	147	100	199	100	89	100	42	100	27	100	53	100
	jaanuar	12	2	1	1	4	2	1	1	1	2	1	4	4	8
	veebruar	18	3	2	1	8	4	0	0	1	2	2	7	5	9
	märts	53	10	13	9	20	10	5	6	1	2	3	11	11	21
	aprill	82	15	20	14	31	16	14	16	3	7	6	22	8	15
	mai	67	12	22	15	19	10	14	16	2	5	5	19	5	9
	juuni	38	7	11	7	13	7	5	6	2	5	3	11	4	8
	juuli	43	8	9	6	13	7	15	17	5	12	1	4	0	0
	august	150	27	41	28	55	28	22	25	20	48	4	15	8	15
	september	94	17	28	19	36	18	13	15	7	17	2	7	8	15

Lisatabel 3.
Millisest kandidaadist oli artikkel?
(ajalehtede kaupa)

		tabel kokku		Ajaleht											
		arv, %		Postimees		Eesti Päevaleht		SL Õhtuleht		Äripäev		Eesti Ekspress		Maaleht	
		arv	%	arv	%	arv	%	Arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	557	100	147	100	199	100	89	100	42	100	27	100	53	100
	Rüütel	220	39	57	39	78	39	31	35	13	31	9	33	32	60
	Savi	314	56	75	51	125	63	46	52	23	55	14	52	31	58
	Tulviste	365	66	107	73	134	67	53	60	26	62	14	52	31	58
	Kreitzberg	259	46	75	51	91	46	37	42	16	38	12	44	28	53

Lisatabel 4.
Kellest oli artikkel?
(kuude kaupa)

		tabel kokku		Ajaleht											
		arv, %		Postimees		Eesti Päevaleht		SL Õhtuleht		Äripäev		Eesti Ekspress		Maaleht	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	557	100	147	100	199	100	89	100	42	100	27	100	53	100
	Rüütel	220	39	57	39	78	39	31	35	13	31	9	33	32	60
	Savi	314	56	75	51	125	63	46	52	23	55	14	52	31	58
	Tulviste	365	66	107	73	134	67	53	60	26	62	14	52	31	58
	Kreitzberg	259	46	75	51	91	46	37	42	16	38	12	44	28	53

Lisatabel 5.
Presidendikanditaat ja loo tüüp

		tabel kokku		Kellest oli artikkel?									
		arv, %		tabel kokku		Rüütel		Savi		Tulviste		Kreitzberg	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
tabel kokku	arv, %	557	100	557	100	220	100	314	100	365	100	259	100
Loo tüüp	Uudislugu	201	36	201	36	81	37	137	44	148	41	111	43
	Lühiuudis	45	8	45	8	17	8	22	7	25	7	13	5
	Presidendikandidaadi arvamislugu	39	7	39	7	8	4	10	3	14	4	11	4
	muu autori arvamislugu	105	19	105	19	54	25	56	18	72	20	55	21
	juhtkiri	36	6	36	6	9	4	23	7	25	7	19	7
	Lugejakiri	15	3	15	3	9	4	3	1	7	2	2	1
	Olemislugu	78	14	78	14	30	14	43	14	50	14	33	13
	muu	38	7	38	7	12	5	20	6	24	7	15	6

Lisatabel 6.
Presidendikandidaat ja loo tüüp

		tabel kokku		Loo tüüp							
		arv, %		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	557	100	246	100	198	100	36	100	39	100
	Rüütel	220	39	98	40	93	47	9	25	8	21
	Savi	314	56	159	65	102	52	23	64	10	26
	Tulviste	365	66	173	70	129	65	25	69	14	36
	Kreitzberg	259	46	124	50	90	45	19	53	11	28

Lisatabel 7.
Loo tüüp (ajalehtede kaupa)

		tabel kokku		Ajaleht											
		arv, %		Postimees		Eesti Päevaleht		SL Õhtuleht		Äripäev		Eesti Ekspress		Maaleht	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	557	100	147	100	199	100	89	100	42	100	27	100	53	100
	Uudislugu	201	36	70	48	87	44	6	7	13	31	8	30	17	32
	Lühiauudis	45	8	13	9	14	7	13	15	5	12	0	0	0	0
	Presidendikandidaadi arvamislugu	39	7	13	9	10	5	5	6	10	24	1	4	0	0
	muu autori arvamislugu	105	19	19	13	33	17	27	30	8	19	5	19	13	25
	juhtkiri	36	6	8	5	17	9	8	9	2	5	0	0	1	2
	Lugejakiri	15	3	4	3	4	2	3	3	1	2	0	0	3	6
	Olemislugu	78	14	12	8	19	10	24	27	2	5	8	30	13	25
	muu	38	7	8	5	15	8	3	3	1	2	5	19	6	11

Lisatabel 8.
Presidendikandidaat ja loo tüüp ajalehtede kaupa

		tabel kokku																											
		arv, %		Postimees								Eesti Päevaleht								SL Õhtuleht									
		arv	%	Loo tüüp								Loo tüüp								Loo tüüp									
				uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		Uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise			
				arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%		
arv, %	557	100	83	100	35	100	8	100	13	100	101	100	56	100	17	100	10	100	19	100	54	100	8	100	5	100			
Rüütel	220	39	36	43	15	43	1	13	3	23	37	37	30	54	4	24	1	10	4	21	23	43	2	25	1	20			
Savi	314	56	47	57	19	54	4	50	4	31	66	65	33	59	11	65	3	30	11	58	28	52	5	63	1	20			
Tulviste	365	66	62	75	29	83	5	63	5	38	69	68	38	68	13	76	3	30	8	42	37	69	4	50	3	60			
Kreitzberg	259	46	48	58	16	46	5	63	4	31	45	45	26	46	10	59	3	30	5	26	28	52	1	13	1	20			

		tabel kokku																											
		arv, %		Äripäev								Eesti Ekspress								Maaleht									
		arv	%	Loo tüüp								Loo tüüp								Loo tüüp									
				uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		Uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise			
				arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%		
arv, %	557	100	18	100	11	100	2	100	10	100	8	100	13	100	0	0	1	100	17	100	29	100	1	100	0	0			
Rüütel	220	39	4	22	5	45	1	50	3	30	0	0	7	54	0	0	0	0	17	100	13	45	1	100	0	0			
Savi	314	56	13	72	6	55	2	100	2	20	5	63	7	54	0	0	0	0	17	100	9	31	1	100	0	0			
Tulviste	365	66	14	78	7	64	2	100	2	20	3	38	7	54	0	0	1	100	17	100	11	38	1	100	0	0			
Kreitzberg	259	46	6	33	5	45	2	100	3	30	4	50	6	46	0	0	0	0	16	94	9	31	1	100	0	0			

Lisatabel 9.
Presidendikandidaadi väärtustamine kujunduse kaudu

		tabel kokku		Kellest oli artikkel?									
		arv, %		tabel kokku		Rüütel		Savi		Tulviste		Kreitzberg	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
tabel kokku	arv, %	557	100	557	100	220	100	314	100	365	100	259	100
Loo paiknemine	Esikülg	37	7	37	7	12	5	20	6	28	8	23	9
	viide esiküljel	15	3	15	3	6	3	8	3	12	3	5	2
	mujal, viiteta	503	91	503	91	202	92	285	91	324	89	231	89
Pealkiri	tavaline	93	17	93	17	27	12	38	12	48	13	26	10
	keskmine	208	38	208	38	99	45	127	41	133	37	106	41
	suur	253	46	253	46	94	43	148	47	182	50	127	49
Foto	puudub	287	52	287	52	130	59	173	55	197	54	137	53
	esilehel	32	6	32	6	12	5	16	5	26	7	19	7
	mujal	237	43	237	43	78	35	125	40	141	39	103	40
Foto suurus	puudub	287	52	287	52	130	59	173	55	197	54	137	53
	suur	50	9	50	9	17	8	27	9	33	9	21	8
	keskmine	105	19	105	19	35	16	54	17	68	19	53	20
	väike	115	21	115	21	38	17	60	19	67	18	48	19
Taustinfo	ei	450	81	450	81	189	86	259	82	302	83	210	81
	jah	106	19	106	19	31	14	55	18	62	17	49	19
Joonised	ei	499	90	499	90	183	83	258	82	313	86	215	83
	jah	58	10	58	10	37	17	56	18	52	14	44	17

Lisatabel 10.
Suhtumine Tulvistesse ajalehtede kaupa

		tabel kokku		Ajaleht											
		arv, %		Postimees		Eesti Päevaleht		SL Õhtuleht		Äripäev		Eesti Ekspress		Maaleht	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	365	100	107	100	134	100	53	100	26	100	14	100	31	100
Filter: artiklis on juttu Tulvistest	tugevalt negatiivne	3	1	1	1	1	1	1	2	0	0	0	0	0	0
	pigem negatiivne, kriitiline	25	7	3	3	9	7	5	10	2	8	3	21	3	10
	neutraalne, suhtumine ei ilmne	219	61	69	66	80	60	27	55	14	54	8	57	21	68
	negatiivne = positiivne	14	4	4	4	6	4	1	2	1	4	0	0	2	6
	pigem positiivne, heatahtlik	57	16	17	16	19	14	7	14	8	31	2	14	4	13
	tugevalt positiivne	41	11	11	10	19	14	8	16	1	4	1	7	1	3
	Filter: artiklis on juttu Tulvistest														

Lisatabel 11.
Suhtumine Tulvistesse loo tüübi kaupa

		tabel kokku		Loo tüüp							
		arv, %		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	365	100	173	100	129	100	25	100	14	100
	tugevalt negatiivne	3	1	0	0	3	2	0	0	0	0
	pigem negatiivne, kriitiline	25	7	7	4	16	13	2	8	0	0
	neutraalne, suhtumine ei ilmne	219	61	130	76	51	40	11	44	11	92
	negatiivne = positiivne	14	4	4	2	9	7	0	0	0	0
	pigem positiivne, heatahtlik	57	16	19	11	27	21	8	32	0	0
	tugevalt positiivne	41	11	11	6	21	17	4	16	1	8
Filter: Artiklid Tuvliste kohta											

Lisatabel 12.
Suhtumine Tulvistesse ajalehtede ja loo tüübi kaupa

			tabel kokku																											
			arv, %		Postimees								Eesti Päevaleht								SL Õhtuleht									
			arv	%	Loo tüüp								Loo tüüp								Loo tüüp									
					uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise			
					arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	Arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%		
arv, %			365	100	62	100	29	100	5	100	5	100	69	100	38	100	13	100	3	100	8	100	37	100	4	100	3	100		
tugevalt negatiivne			3	1	0	0	1	4	0	0	0	0	0	0	1	3	0	0	0	0	0	0	1	3	0	0	0	0		
pigem negatiivne, kriitiline			25	7	0	0	3	11	0	0	0	0	6	9	2	5	1	8	0	0	0	0	4	11	1	25	0	0		
neutraalne, suhtumine ei ilmne			219	61	49	80	8	29	4	80	5	100	47	68	17	45	5	38	3	100	6	86	20	56	0	0	0	0		
negatiivne = positiivne			14	4	1	2	3	11	0	0	0	0	2	3	4	11	0	0	0	0	0	0	1	3	0	0	0	0		
pigem positiivne, heatahtlik			57	16	9	15	8	29	0	0	0	0	5	7	8	21	4	31	0	0	1	14	3	8	3	75	0	0		
tugevalt positiivne			41	11	2	3	5	18	1	20	0	0	9	13	6	16	3	23	0	0	0	0	7	19	0	0	1	100		

			tabel kokku																											
			arv, %		Äripäev								Eesti Ekspress								Maaleht									
			arv	%	Loo tüüp								Loo tüüp								Loo tüüp									
					uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise			
arv, %			arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	Arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%				
arv, %			365	100	14	100	7	100	2	100	2	100	3	100	7	100	0	0	1	100	17	100	11	100	1	100	0	0		
tugevalt negatiivne			3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
pigem negatiivne, kriitiline			25	7	1	7	1	14	0	0	0	0	0	0	3	43	0	0	0	0	0	0	3	27	0	0	0	0		
neutraalne, suhtumine ei ilmne			219	61	8	57	2	29	1	50	2	100	3	100	1	14	0	0	1	100	17	100	3	27	1	100	0	0		
negatiivne = positiivne			14	4	1	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	9	0	0	0	0		
pigem positiivne, heatahtlik			57	16	4	29	3	43	1	50	0	0	0	0	2	29	0	0	0	0	0	0	3	27	0	0	0	0		
tugevalt positiivne			41	11	0	0	1	14	0	0	0	0	0	0	1	14	0	0	0	0	0	0	1	9	0	0	0	0		

Lisatabel 13.
Suhtumine Savisse ajalehtede kaupa

		tabel kokku		Ajaleht											
		arv, %		Postimees		Eesti Päevaleht		SL Õhtuleht		Äripäev		Eesti Ekspress		Maaleht	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	314	100	75	100	125	100	46	100	23	100	14	100	31	100
	tugevalt negatiivne	4	1	0	0	1	1	3	7	0	0	0	0	0	0
	pigem negatiivne, kriitiline	30	10	5	7	10	8	10	23	2	9	3	21	0	0
	neutraalne, suhtumine ei ilmne	202	65	56	75	82	66	23	52	13	59	5	36	23	74
	negatiivne = positiivne	16	5	5	7	2	2	2	5	0	0	2	14	5	16
	pigem positiivne, heatahtlik	48	15	6	8	25	20	5	11	6	27	4	29	2	6
	tugevalt positiivne	10	3	3	4	4	3	1	2	1	5	0	0	1	3
Filter: artiklis on juttu Savist															

Lisatabel 14.
Suhtumine Savisse loo tüübi kaupa

		tabel kokku		Loo tüüp							
		arv, %		Uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	314	100	159	100	102	100	23	100	10	100
	tugevalt negatiivne	4	1	1	1	2	2	0	0	1	10
	pigem negatiivne, kriitiline	30	10	10	6	14	14	6	26	0	0
	neutraalne, suhtumine ei ilmne	202	65	118	75	45	45	12	52	9	90
	negatiivne = positiivne	16	5	3	2	11	11	1	4	0	0
	pigem positiivne, heatahtlik	48	15	20	13	24	24	3	13	0	0
	tugevalt positiivne	10	3	5	3	4	4	1	4	0	0

Filter: Artiklid Savi kohta

Lisatabel 15. Suhtumine Savisse ajalehtede ja loo tüübi kaupa

			tabel kokku		Postimees										Eesti Päevaleht								SL Õhtuleht							
			arv, %																											
			arv	%	Loo tüüp								Loo tüüp								Loo tüüp									
					uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise			
arv	%	arv			%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%					
arv, %	314	100	47	100	19	100	4	100	4	100	66	100	33	100	11	100	3	100	11	100	28	100	5	100	1	100				
tugevalt negatiivne	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	8	0	0	1	100				
pigem negatiivne, kriitiline	30	10	0	0	3	16	2	50	0	0	5	8	5	15	0	0	0	0	3	27	4	15	3	60	0	0				
neutraalne, suhtumine ei ilmne	202	65	41	87	8	42	2	50	4	100	44	68	15	45	8	73	3	100	7	64	15	58	0	0	0	0				
negatiivne = positiivne	16	5	1	2	4	21	0	0	0	0	1	2	1	3	0	0	0	0	0	0	1	4	1	20	0	0				
pigem positiivne, heatahtlik	48	15	3	6	3	16	0	0	0	0	12	18	11	33	2	18	0	0	1	9	3	12	1	20	0	0				
tugevalt positiivne	10	3	2	4	1	5	0	0	0	0	2	3	1	3	1	9	0	0	0	0	1	4	0	0	0	0				

			tabel kokku		Äripäev										Eesti Ekspress								Maaleht							
			arv, %																											
			arv	%	Loo tüüp								Loo tüüp								Loo tüüp									
					uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		Uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise			
arv	%	arv			%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%					
arv, %	314	100	13	100	6	100	2	100	2	100	5	100	7	100	0	0	0	0	17	100	9	100	1	100	0	0				
tugevalt negatiivne	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0					
pigem negatiivne, kriitiline	30	10	1	8	0	0	1	50	0	0	1	20	2	29	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0					
neutraalne, suhtumine ei ilmne	202	65	8	67	2	33	1	50	2	100	1	20	2	29	0	0	0	0	17	100	3	33	1	100	0	0				
negatiivne = positiivne	16	5	0	0	0	0	0	0	0	0	1	20	1	14	0	0	0	0	0	0	4	44	0	0	0	0				
pigem positiivne, heatahtlik	48	15	2	17	4	67	0	0	0	0	2	40	2	29	0	0	0	0	0	0	1	11	0	0	0	0				
tugevalt positiivne	10	3	1	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	11	0	0	0	0				

Filter: Artiklid Savi kohta

Lisatabel 16.
Suhtumine Kreitzbergi
ajalehtede kaupa

		tabel kokku		Ajaleht											
		arv, %		Postimees		Eesti Päevaleht		SL Õhtuleht		Äripäev		Eesti Ekspress		Maaleht	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	259	100	75	100	91	100	37	100	16	100	12	100	28	100
	tugevalt negatiivne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	pigem negatiivne, kriitiline	12	5	2	3	6	7	2	6	0	0	2	17	0	0
	neutraalne, suhtumine ei ilmne	201	79	65	87	71	78	24	71	13	81	8	67	20	71
	negatiivne = positiivne	5	2	0	0	2	2	1	3	1	6	0	0	1	4
	pigem positiivne, heatahtlik	34	13	7	9	11	12	5	15	2	13	2	17	7	25
	tugevalt positiivne	4	2	1	1	1	1	2	6	0	0	0	0	0	0
Filter: artiklis on juttu Kreitzbergist															

Lisatabel 17.
Suhtumine Kreitzbergi loo tüübi kaupa

		tabel kokku		Loo tüüp							
		arv, %		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	259	100	124	100	90	100	19	100	11	100
	tugevalt negatiivne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	pigem negatiivne, kriitiline	12	5	4	3	4	5	4	21	0	0
	neutraalne, suhtumine ei ilmne	201	79	115	93	53	60	12	63	10	100
	negatiivne = positiivne	5	2	0	0	3	3	2	11	0	0
	pigem positiivne, heatahtlik	34	13	5	4	26	30	1	5	0	0
	tugevalt positiivne	4	2	0	0	2	2	0	0	0	0
Filter: Artiklid Kreitzbergi kohta											

Lisatabel 18. Suhtumine Kreitzberi ajalehtede ja loo tüübi kaupa

	tabel kokku																											
	arv, %		Postimees								Eesti Päevaleht								SL Õhtuleht									
	arv	%	Loo tüüp								Loo tüüp								Loo tüüp									
			uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise			
			arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%		
arv, %	259	100	48	100	16	100	5	100	4	100	45	100	26	100	10	100	3	100	5	100	28	100	1	100	1	100		
tugevalt negatiivne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
pigem negatiivne, kriitiline	12	5	0	0	0	0	2	40	0	0	3	7	2	8	1	10	0	0	0	0	1	4	1	100	0	0		
neutraalne, suhtumine ei ilmne	201	79	46	96	11	69	3	60	4	100	40	89	14	54	7	70	3	100	5	100	18	69	0	0	0	0		
negatiivne = positiivne	5	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	1	10	0	0	0	0	1	4	0	0	0	0		
pigem positiivne, heatahtlik	34	13	2	4	5	31	0	0	0	0	2	4	8	31	1	10	0	0	0	0	5	19	0	0	0	0		
tugevalt positiivne	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	0	0	0	0	0	0	1	4	0	0	0	0		

	tabel kokku																											
	arv, %		Äripäev								Eesti Ekspress								Maaleht									
	arv	%	Loo tüüp								Loo tüüp								Loo tüüp									
			uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise			
			arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%		
arv, %	259	100	6	100	5	100	2	100	3	100	4	100	6	100	0	0	0	0	16	100	9	100	1	100	0	0		
tugevalt negatiivne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
pigem negatiivne, kriitiline	12	5	0	0	0	0	0	0	0	0	1	25	1	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
neutraalne, suhtumine ei ilmne	201	79	5	83	4	80	1	50	3	100	3	75	3	50	0	0	0	0	16	100	3	33	1	100	0	0		
negatiivne = positiivne	5	2	0	0	0	0	1	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	11	0	0	0	0		
pigem positiivne, heatahtlik	34	13	1	17	1	20	0	0	0	0	0	0	2	33	0	0	0	0	0	0	5	56	0	0	0	0		
tugevalt positiivne	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			

Filter: Artiklid Kreitzbergi kohta

Lisatabel 19.
Suhtumine Rüütliste ajalehtede kaupa

		tabel kokku		Ajaleht											
		arv, %		Postimees		Eesti Päevaleht		SL Õhtuleht		Äripäev		Eesti Ekspress		Maaleht	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	220	100	57	100	78	100	31	100	13	100	9	100	32	100
	tugevalt negatiivne	4	2	0	0	2	3	2	7	0	0	0	0	0	0
	pigem negatiivne, kriitiline	16	8	1	2	8	10	5	18	2	17	0	0	0	0
	neutraalne, suhtumine ei ilmne	145	68	46	84	48	62	17	61	9	75	5	56	20	63
	negatiivne = positiivne	7	3	2	4	2	3	0	0	1	8	1	11	1	3
	pigem positiivne, heatahtlik	27	13	3	5	11	14	3	11	0	0	3	33	7	22
	tugevalt positiivne	14	7	3	5	6	8	1	4	0	0	0	0	4	13
Filter: artiklis on juttu Rüütlist															

Lisatabel 20.
Suhtumine Rüütliste loo tüübi kaupa

		tabel kokku		Loo tüüp							
		arv, %		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise	
		arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
	arv, %	220	100	98	100	93	100	9	100	8	100
	tugevalt negatiivne	4	2	0	0	2	2	2	22	0	0
	pigem negatiivne, kriitiline	16	8	3	3	8	9	4	44	0	0
	neutraalne, suhtumine ei ilmne	145	68	84	88	44	49	2	22	7	100
	negatiivne = positiivne	7	3	2	2	5	6	0	0	0	0
	pigem positiivne, heatahtlik	27	13	3	3	21	23	1	11	0	0
	tugevalt positiivne	14	7	3	3	10	11	0	0	0	0

Filter: Artiklid Rüütli kohta

Lisatabel 21. Suhtumine Rüütliste ajalehtede ja loo tüübi kaupa

			tabel kokku																											
			arv, %		Postimees								Eesti Päevaleht								SL Õhtuleht									
			arv	%	Loo tüüp								Loo tüüp								Loo tüüp									
					uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise			
					arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%		
arv, %			220	100	36	100	15	100	1	100	3	100	37	100	30	100	4	100	1	100	4	100	23	100	2	100	1	100		
tugevalt negatiivne			4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	1	25	0	0	0	0	1	5	1	50	0	0		
pigem negatiivne, kriitiline			16	8	0	0	0	0	1	100	0	0	3	8	3	10	2	50	0	0	0	0	4	19	0	0	0	0		
neutraalne, suhtumine ei ilmne			145	68	31	91	11	73	0	0	3	100	29	78	12	41	1	25	1	100	4	100	13	62	0	0	0	0		
negatiivne = positiivne			7	3	1	3	1	7	0	0	0	0	1	3	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
pigem positiivne, heatahtlik			27	13	2	6	1	7	0	0	0	0	1	3	9	31	0	0	0	0	0	0	2	10	1	50	0	0		
tugevalt positiivne			14	7	0	0	2	13	0	0	0	0	3	8	3	10	0	0	0	0	0	0	1	5	0	0	0	0		

			tabel kokku																											
			arv, %		Äripäev								Eesti Ekspress								Maaleht									
			arv	%	Loo tüüp								Loo tüüp								Loo tüüp									
					uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise		uudis		arvamus v olemuslugu		juhtkiri		kandidaat ise			
					arv	%	arv	%	arv	%	Arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%		
arv, %			220	100	4	100	5	100	1	100	3	100	0	0	7	100	0	0	0	0	17	100	13	100	1	100	0	0		
tugevalt negatiivne			4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
pigem negatiivne, kriitiline			16	8	0	0	1	20	1	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
neutraalne, suhtumine ei ilmne			145	68	3	100	3	60	0	0	3	100	0	0	3	43	0	0	0	0	17	100	2	15	1	100	0	0		
negatiivne = positiivne			7	3	0	0	1	20	0	0	0	0	0	0	1	14	0	0	0	0	0	0	1	8	0	0	0	0		
pigem positiivne, heatahtlik			27	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	43	0	0	0	0	0	0	6	46	0	0	0	0		
tugevalt positiivne			14	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	31	0	0	0	0		

Filter: Artiklid Rüütli kohta

LISA 4. KÜSIMUSTIK VALIJAMEESTELE

Austatud presidendi valijamees/-naine!

Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond palub Teie kaasabi, et hinnata meedia rolli äsjastel presidendivalimistel ja analüüsida kandidaatide imagot. Teie vastused on anonüümsed ja neid kasutatakse ainult teaduslikuks tööks. Oleksime väga tänulikud, kui leiaksite võimaluse meie küsimustele lähipäevil vastata ja vastused posti panna. Ootame Teie vastuseid 10.oktoobriks 2001.

Tartu Ülikool
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

1. Kas olete rahul presidendivalimiste kajastusega meedias?

Märkige ära Teie jaoks kõige sobivam vastusevariant.

	Jah, olen	Üldiselt olen	Üldiselt mitte	Üldse mitte	Ei tea, ei oska öelda
Enne valimisi (valimiskogu)					
Pärast valimisi					

2. Kas meedia oli presidendikandidaatide suhtes enne valimisi erapooletu?

- 1 Jah
- 2 Üldiselt küll
- 3 Üldiselt mitte
- 4 Üldse mitte
- 5 Ei tea, ei oska öelda

3. Kui Te arvate, et meedia ei olnud enne valimisi erapooletu, siis kas mõni kanal (milline?) eelistas Teie meelest selgelt mõnda kandidaati (keda?)

4. Millistest kriteeriumidest lähtudes tegite presidenti valides oma valiku?

	Väga oluline	Küllalt oluline	Väheoluline	Ei olnud üldse oluline
Kandidaadi isikuomadused ja sobivus presidendi ametisse				
Kandidaadi parteiline kuuluvus				
Teie enda erakondlikud eelistused ja antipaatid				

5. Kas teadsite varakult, kelle valite?

- 1 Jah
- 2 Ei

6. Kas meedia mõjutas Teie valikut presidendivalimistel?

- 1 Jah
- 2 Üldiselt küll
- 3 Üldiselt mitte
- 4 Üldse mitte
- 5 Ei tea, ei oska öelda

7. Kas selles, kuidas meedia kajastas presidendivalimiste tulemusi ja poliitilist olukorda pärast valimisi, oli Teie jaoks häirivaid momente?

- 1 Jah, palju
- 2 Mõningaid küll
- 3 Üsna vähe

8. Küsimus neile, kelle jaoks oli tulemuste kajastamises mõndagi häirivat - mis häiris Teid eriti?

10. Milliseid trükiväljaandeid olete viimasel ajal jälginud?

	Regulaarselt	Mõnikord	Väga harva, üldse mitte
	1	2	3
Postimees			
Eesti Päevaleht			
Äripäev			
Eesti Ekspress			
Maaleht			
Mõni maakonnaleht			
Mõni parteiväljaanne			

11. Milliseid elektroonilisi kanaleid olete viimasel ajal jälginud?

	Regulaarselt	Mõnikord	Väga harva, üldse mitte
ETV			
TV1			
Kanal 2			
TV 3			
Eesti Raadio			
Kuku			
Mõni kohalik raadiojaam			

12. Kas Teie eelistus kandidaatide suhtes muutus kampaania käigus?

- 1 Jah
- 2 Ei

13. Palun iseloomustage oma muljet erinevatest presidendikandidaatidest.

Märkige tabelis ristiga need sõnad, mis antud kandidaati Teie jaoks iseloomustavad.

	Peeter Kreitzberg	Arnold Rüütel	Toomas Savi	Peeter Tulviste
Aateline				
Aktiivne				
Avatud				
Esinduslik				
Haritud				
Julge				
Järjekindel				
Kaasaegne				
Kohusetundlik				
Korrektne				
Meeldiv				
Oma				
Omakasupüüdmatu				
Osav				
Paindlik				
Rahvalik				
Rõõmsameelne				
Seltsiv				
Siiras				
Sõbralik				
Tark				
Tugev				
Tähelepanelik				
Töökas				
Usaldusväärne				
Uuemeelne				

LISA 5 KÜSITLUSTULEMUSTE TABELID

Lisatabel 22. Hinnangud presidendivalimiste kajastamisele meedias sõltuvalt trükiväljaannete lugemissagedusest

		objektide arv n, % arv	rahulolu valimiste kajastamisega enne valimisi		rahulolu valimiste kajastamisega pärast valimisi		Kas meedia oli presidendikandidaatide suhtes enne valimisi erapooletu?		Kas meedia mõjutas Teie valikut?		Kas presidendivalimiste kajastamises oli häirivaid momente?		
			jah %	ei %	jah %	ei %	jah %	ei %	jah %	ei %	jah, %	palju mõningaid %, %	üsna vähe %, %
tabel kokku	n, %	190	68,6	31,4	43,1	56,9	42,9	57,1	9,0	91,0	38,4	44,2	17,4
Postimees	regulaarselt	142	67,9	32,1	42,2	57,8	43,7	56,3	8,5	91,5	40,8	45,1	14,1
	mõnikord	32	68,8	31,3	43,3	56,7	45,2	54,8	12,5	87,5	31,3	43,8	25,0
	väga harva v. üldse mitte	7	57,1	42,9	42,9	57,1	28,6	71,4	16,7	83,3	42,9	14,3	42,9
Eesti Päevaleht	regulaarselt	109	69,4	30,6	44,6	55,4	46,3	53,7	8,3	91,7	42,2	40,4	17,4
	mõnikord	47	60,9	39,1	44,7	55,3	36,2	63,8	10,6	89,4	38,3	42,6	19,1
	väga harva v. üldse mitte	17	64,7	35,3	29,4	70,6	35,3	64,7	5,9	94,1	23,5	64,7	11,8
Äripäev	regulaarselt	79	66,2	33,8	47,9	52,1	42,3	57,7	5,1	94,9	41,8	34,2	24,1
	mõnikord	49	73,5	26,5	41,7	58,3	46,9	53,1	4,1	95,9	26,5	59,2	14,3
	väga harva v. üldse mitte	31	61,3	38,7	33,3	66,7	38,7	61,3	12,9	87,1	51,6	41,9	6,5
Eesti Ekspress	regulaarselt	70	67,6	32,4	47,0	53,0	43,5	56,5	7,1	92,9	40,0	40,0	20,0
	mõnikord	46	63,0	37,0	34,1	65,9	45,7	54,3	4,3	95,7	43,5	45,7	10,9
	väga harva v. üldse mitte	44	70,5	29,5	48,8	51,2	43,2	56,8	7,0	93,0	31,8	45,5	22,7
Maaleht	regulaarselt	62	65,6	34,4	37,7	62,3	35,5	64,5	11,5	88,5	53,2	33,9	12,9
	mõnikord	64	70,3	29,7	37,7	62,3	43,8	56,3	6,3	93,8	39,1	46,9	14,1
	väga harva v. üldse mitte	38	73,0	27,0	60,0	40,0	56,8	43,2	5,3	94,7	13,2	60,5	26,3
maakonnaleht	regulaarselt	116	73,7	26,3	46,0	54,0	43,5	56,5	11,3	88,7	38,8	43,1	18,1
	mõnikord	28	64,3	35,7	48,1	51,9	35,7	64,3	14,3	85,7	35,7	53,6	10,7
	väga harva v. üldse mitte	27	55,6	44,4	40,0	60,0	48,1	51,9		100,0	29,6	48,1	22,2
parteiväljaanne	regulaarselt	44	59,1	40,9	52,3	47,7	43,2	56,8	6,8	93,2	50,0	31,8	18,2
	mõnikord	45	65,9	34,1	41,9	58,1	35,6	64,4	4,5	95,5	31,1	48,9	20,0
	väga harva v. üldse mitte	53	76,9	23,1	42,0	58,0	52,8	47,2	9,4	90,6	32,1	50,9	17,0

Lisatabel 23. Hinnangud presidendivalimiste kajastamisele meedias sõltuvalt elektrooniliste kanalite jälgimissagedusest

		objektide arv n, % arv	Kas olete rahul kajastamisega enne valimisi		Kas olete rahul kajastamisega pärast valimisi		Kas meedia oli presidendikandidaatide suhtes enne valimisi erapooletu?		Kas meedia mõjutas Teie valikut?		Kas presidendivalimiste kajastamises oli häirivaid momente?		
			jah	ei	jah	ei	jah	ei	jah	ei	jah, palju mõningaid üsna vähe		
			%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
tabel kokku	n, %	190	68,6	31,4	43,1	56,9	42,9	57,1	9,0	91,0	38,4	44,2	17,4
ETV	regulaarselt	165	67,7	32,3	44,6	55,4	42,1	57,9	10,4	89,6	37,6	43,0	19,4
	mõnikord	24	78,3	21,7	34,8	65,2	50,0	50,0		100,0	41,7	54,2	4,2
	väga harva v. üldse mitte	1		100,0		100,0		100,0		100,0	100,0		
TV1	regulaarselt	53	65,4	34,6	45,1	54,9	41,5	58,5	11,3	88,7	47,2	35,8	17,0
	mõnikord	83	65,9	34,1	39,2	60,8	41,5	58,5	4,8	95,2	37,3	48,2	14,5
	väga harva v. üldse mitte	28	75,0	25,0	40,7	59,3	46,4	53,6	14,8	85,2	25,0	50,0	25,0
Kanal 2	regulaarselt	66	60,0	40,0	42,2	57,8	43,9	56,1	12,1	87,9	48,5	36,4	15,2
	mõnikord	102	72,3	27,7	44,3	55,7	40,6	59,4	5,9	94,1	33,3	47,1	19,6
	väga harva v. üldse mitte	9	77,8	22,2	22,2	77,8	77,8	22,2	11,1	88,9	33,3	66,7	
TV 3	regulaarselt	128	66,1	33,9	42,3	57,7	40,2	59,8	10,2	89,8	39,8	46,1	14,1
	mõnikord	47	74,5	25,5	52,3	47,7	51,1	48,9	6,5	93,5	34,0	36,2	29,8
	väga harva v. üldse mitte	7	66,7	33,3		100,0	28,6	71,4		100,0	28,6	71,4	
Eesti Raadio	regulaarselt	93	70,3	29,7	43,8	56,2	45,2	54,8	10,8	89,2	43,0	38,7	18,3
	mõnikord	47	72,3	27,7	50,0	50,0	38,3	61,7	8,5	91,5	34,0	53,2	12,8
	väga harva v. üldse mitte	28	57,1	42,9	46,2	53,8	40,7	59,3	3,7	96,3	25,0	46,4	28,6
Kuku	regulaarselt	34	58,8	41,2	42,4	57,6	41,2	58,8		100,0	50,0	35,3	14,7
	mõnikord	48	78,7	21,3	55,6	44,4	54,2	45,8	8,3	91,7	33,3	37,5	29,2
	väga harva v. üldse mitte	66	63,6	36,4	40,6	59,4	41,5	58,5	4,6	95,4	33,3	53,0	13,6
kohalik raadio	regulaarselt	24	79,2	20,8	43,5	56,5	45,8	54,2	8,3	91,7	37,5	37,5	25,0
	mõnikord	43	73,8	26,2	46,3	53,7	53,5	46,5	9,3	90,7	41,9	37,2	20,9
	väga harva v. üldse mitte	69	63,8	36,2	42,4	57,6	36,8	63,2	4,4	95,6	33,3	53,6	13,0

LISA 6. HINNANGUD MEEDIA ERAPOOLETUSE KOHTA – VABAD VASTUSED VALIJAMEESTE KÜSITLUSEST

Tagastatud 190st küsimustikust vastas küsimusele meedia erapooletuse kohta 98 valijameest ja küsimusele, mis meediakajastustes häiris 122 valijameest. Ankeedid on nummerdatud vabas järjekorras. Arvestati ainult ankeete, milles nimetatud küsimus(t)ele oli vastatud. Kirjaviis on muutmata, v.a. see et ainult suurte tähtedega kirjutatud sõnad on kirjutatud väikeste tähtedega.

Kui Te arvate, et meedia ei olnud enne valimis erapooletu, siis kas mõni kanal (milline?) eelistas Teie meelest selgelt mõnda kandidaati (keda?)

- Nr.2 Enamus kanaleid – Tulvistet, Postimees, Kanal 2 - Savi
- Nr.6 Peeter Tulvistet
- Nr.8 Postimees, Eesti Päevaleht , Toomas Savi
- Nr.9 Eesti Päevaleht - Tulviste, Tarand
- Nr.10 Savi reklaam (Sissejuhatuse järel – Pole tänu väärt! Ja Edu tudengitele!)
- Nr. 12 Kõik kanalid olid umbes võrdselt kolmikliidu surve all
- Nr. 15 Postimees – T.Savi
- Nr. 18 Ei teinud sellist statistikat
- Nr. 21 Eelistati Toomas Savi kandidatuuri
- Nr. 22 EPL, PM, TV .., KUKU jne. Koalitsiooni kandidaate
- Nr.23 EPL, Postimees
- Nr. 24 EPL – Tulviste
- Nr. 28 TV2 – P.Tulviste
- Nr. 30 Ei eelistanud
- Nr. 33 Postimees käitus Kelami suhtes alatult
- Nr.34 Ajakirjandus – TV P. Tulviste
- Nr. 35 Selgeid eelistusi ei öeldud välja, kuid ironiseeriti mõnda kandidaati.
- Nr. 37 Teles oli väike eelistus Savil, Postimehes Tulvistel, teised lehed – Savi
- Nr. 39 Ajakirjandus eelistas Toomas Savi
- Nr. 41 Selgelt mitte, kaudselt küll
- Nr. 42 Postimees Tulviste, ETV Rüütel
- Nr. 44 ETV T.Savi
- Nr. 47 Press oli selgelt koalitsiooni kandidaatide üks meeskonna liige (PL, PM jt),

TV vähemalt püüdis tunduda erapooletu

Nr. 48 Postimees – Tulvistet, Päevaleht – Tulvistet

Nr. 49 P. Tulviste eelistus oli üldiselt näha pea kõigil kanalitel,
TV3 eelistas Arnold Rüütlit

Nr. 50. See on üldisem nähtus kui “mõni kanal” ja sõltuv
kanalitele paisatud reklaamirahast

Nr. 51 Enamus eelistas Tulvistet ja Savi

Nr. 53 1. Kirjasaatjate kriitika erinevates lehtedes A.Rüütli kohta – vanus, kompart.
kuuluvus, keelteoskus. Nende üleliigne rõhutamine.

2. Kritiseerivaid vihjeid Keskerakonna aadressil.

3. Kõrvu jäi kajama T.Savi esiletoomine. Ei mäleta kanalit.

Nr. 54 Ajakirjanikud tahavad olla kõige teadlikumad ja targemad meie ühiskonnas.
Vaevalt suudab olla inimene tipptasemel igal alal. Seepärast ei ole eetiline teha otsuseid
nn. oma mätta otsast. Sageli on asjad vastupidised.

Nr. 56 Meedia eelistas selgelt ühte kandidaati (Savi)

Nr. 57 Ajakirjandus, peale Maalehe, ei olnud erapooletu. Igal väljaandel oli oma
eelistus, ega see aus pole, aga poliitika on poliitika.

Nr. 58. Päevaleht T. Savi ja P. Tulviste

Nr. 63 Meedia – valitsusmeelne ei ole kunagi erapooletu.

Nr. 64 Ei oska eraldi välja tuua ühtki, minu arvates, täiesti erapooletut kanalit.

Nr. 65 Nii selget eristust ei saanud täheldada, aga kõik meedia väljaanded ja kanalid
olid tuntavalt koalitsioon kandidaatide suhtes promovad.

Nr. 69 Eriti avaliku uurimise korraldajad, kes surusid peale võitjapaari Savi –Tulviste,
et kumba neist me eelistanuks.

Nr. 72 Kõik eelistasid kolmikliidu kandidaate

Nr. 74 EPL – Tulvistet

Nr. 77 TV 3 eelistas A. Rüütlit

Nr. 78 Toomas Savi (Reformierakonna eelistus) Kanal III, I } ?

Nr. 79 Tele-raadio olid ok. Kirjutavas pressis kõigil oma eelistused

Nr. 83 Kogu ajakirjandus pani presidendiks Toomas Savi

Nr. 85 Kanal/3 – Tulviste

Nr. 86 I kanal, Urmas Ott erapooletult kõiki kandidaate

Nr. 92 Kõik – Savi ja Tulvistet.

Nr. 93 veidi eelistati Savi

Nr. 94 Kolmikliit

Nr. 96 Kõik telekanalid nägid juba presidendina Toomas Savi ootamata ära valijameeste otsuse.

Nr. 97 Ajakirjandus oli võrdlemisi Rüütli suhtes, samuti arvamused osad olid ühe suunalised! Savi eelistus raudselt. Kohalik meedia selline ei olnud.

Nr. 99 Enamik ajakirjandusest eelistasid Isamaa ja reformierakonna kandidaate.

Nr. 101 Päevaleht halvustas Rüütli eelistades sellega teisi. Postimees eelistas Tulvistet

Nr. 102 Päevaleht ja Postimees – Savi ; Tulviste

Nr. 104 TV (kõik) eelistus oli P. Tulvistele ja T.Savile

Nr. 113 Savi – Eesti TV, Tulviste - Postimees

Nr. 115 Toomas Savi – Ref. Erakond

Nr. 116 Postimees – Savi, Päevaleht Tulviste, Maaleht – Rüütel

Nr.117 Postimees Eesti Päevaleht - koalitsiooni kandidaadid, ennekõike algperioodil Tulviste

Nr. 118 “Postimees veidi enam soosis P. Tulvistet, T. Savi, veidi enam ebasoosis

A. Rüütli

Nr. 120 Eesti Päevaleht – Tulviste

Nr. 121 Kirjutav press (EE, Päevaleht) – Toomas Savi

Nr. 125 Postimees, Ekspress

Nr. 126 Eesti Päevaleht – Tulviste

Nr. 127 Eesti Päevaleht – Savi, Äripäev – Savi, Tulviste

Nr. 128 Kirjutav press propageeris Tulvistet ja vähem ka Savi , liiga palju oli Rüütli halvustavaid artikleid, kuigi vähem kui Rüütel-Meri kampaaniates omal ajal.

Nr. 129 Ma arvan, et kuna Eesti on parlamentaarne vabariik, oli presidendivalimiste teema ajakirjandusel mõttetult üle võimendatud.

Nr. 131 Postimees, EPL > Tulviste

Nr. 133 Välistas Kreitzbergi ja Rüütli

Nr. 135 Kõige erapooletum oli siiski Postimees!

Kõige erapoolikum – Eesti Ekspress

Nr. 136 Savi

Nr. 138 “Postimees” – pro Savi, “Eesti Ekspress” – contra Rüütel

Nr. 140 Töötati (pea kõik, eriti TV 1 ja TV 2) Savi ja Tulviste kasuks ja Kreitsbergi vastu. Rüütli suhtes oldi kaunis neutraalsed.

Nr. 142 Eesti Päevaleht eelistas Tulvistet ja Savi

- Nr. 143 Hr. Tulviste, Hr. Savi
- Nr. 146 kanal – siis TV? päeva (aja)leht – kanal (raadio) . “Päevaleht” “Sõnumileht” “Maaleht” - P.Tulvistet
- Nr. 150 Eesti Päevaleht eelistas Isamaaliitu ja hr. Tulvistet
- Nr. 151 ETV Savi
- Nr. 154 “Postimees” ja “Eesti Päevaleht” olid ja on selgelt kolmikliidu poolt. See on väga vale. Ainult “SL Õhtuleht” oli enamvähem erapooletu.
- Nr. 155 Tulviste –Savi
- Nr. 157 Postimees – üks osa ajakirjanikke, kes avalikult toetavad kolmikliidu kandidaate, erapooletuid vähe. Äripäev – võimatu.
- Nr. 158 Telekanalid ETV TV2 TV3 Päevalehed “Päevaleht” “Postimees”
Raadio Vikerraadio Tulviste Savi (rühmitatud tulpadesse)
- Nr. 161 Postimees eelistas Toomas Savi, Eesti Päevaleht - Peeter Tulviste,
Äripäev – Toomas Savi, Peeter Tulviste , Eesti Ekspress – Peeter Tulviste
- Nr. 162 Päevaleht – Tulvistet
- Nr. 163 Päevaleht – Tulviste
- Nr. 164 ETV – P Tulvistet, Kanal 2 – P Kreizbergi
- Nr. 167 Telekanalid, tundub, käitusid erapooletult. Trükiajakirjanduse kohta seda ei saa öelda. Vaadake näiteks “Postimeest” ja “Päevalehte”
- Nr. 168 Niinimetatud “koalitsiooni” esindajad said rohkem võimalusi esineda ja meedia pidas neid parimateks ainult selle pärast, et tegemist oli “õigete” kandidaatidega.
- Nr. 169 TV – 1 Rüütel
- Nr. 171 Näit. “Päevaleht” selgelt ei eelistanud T. Savi .
- Nr. 172 EPL contra Savi, ETV pro Rüütel (10.aastapäev)
- Nr. 173 Enamus meediast, sh. ETV ja ER ei olnud päris erapooletu, eelistati valitsusliidu kandidaate.
- Nr. 175 Kanal – TV1. Ilmselt reformierakonna pooldaja.
- Nr. 177 Savi oli eeslitatud
- Nr. 180 ETV, T.Savi
- Nr. 184 Eelistas Toomas Savi
- Nr. 185 Päevaleht – Tulviste, Kanal TV-1 Tulviste; Savi
- Nr. 186 Ajalehtedes oli tugev parteiline propaganda

Nr. 187 Teravalt löid välja eelistused ajakirjanduses. Suurematel väljaannetel olid igal oma selgesti eristatavad favoriidid.

Nr. 188 Enam-vähem kõik kanalid eelistasid koalitsiooni kandidaate.

Nr. 191 P. Tulviste

Küsimus neile, kelle jaoks oli tulemuste kajastamises mõndagi häirivat – mis häiris Teid eriti?

Nr. 2 1. Rünnakud Rüütli vastu 2. Kolmikliidu puhtakpesemine ja vigade pisendamine

Nr. 3. Ajakirjandus ei austa Eesti presidendi instituuti (sic!)

Nr. 6. Võitja laimamine peale võitu

Nr. 8 Suutmatuse oma esimestes reageeringutes jääda erapooletuks ja täiel määral tunnustada A.Rüütli kui presidenti, kui valimiskogu valikut, sõltumata sellest, kas ta meile isiklikult meeldib või mitte.

Nr.9 Tõrjuv hoiak Rüütli suhtes

Nr. 10 Hr. Rüütli (ebaõiglane) materdamine

Nr. 11 Kui valitud presidendi isikut alavääristatakse ning solvatakse

Nr. 12 Valitukssaanule kiire sotsialismiehitaja nime külgepookimine

Nr. 14 Ei suhtunud konkreetset ajaloo olemusse – Eestimaa oli pool sajandit Venemaa oma seda tunnustasid kõik – isegi ÜRO s.o. paratamatus et elati ja töötati ENSV-s

Nr. 15 Meedias oli ühepoolne vaatlus tulemuste kajastamises, kõik räägisid, et T.Savi saab kõige palju häält, mitte keegi ei ootanud teise tulemusi

Nr. 17 Nt. “Lääne Elu” Andres Karnau artikkel “Luuserite president”

Nr. 18 Võitja üle ei mõisteta kohut!

Nr. 21 Peeter Tulviste sõnavõtt peale valimis

Nr.22 Ühekülsus + pugejalikkus ühele osapoolele (koalitsiooniparteide esindajatele), valelikkus jne.Lisaks juhib tähelepanu, et SL ÕL on välja jäänud (juurde kirjutatud ja näidatud noolega häbi teile!

Küsimus 13 – iseloomuomaduste tabeli kohta on lisatud NB! Väga ühekülgsed omadused? Ja tabeli lõppu kirjutatud veel “oma riigi vastane küsimus

Nr. 23 A.Rüütli ründamine:enamus väljaandeid, eriti ebaeetiline “Eesti Ekspress”

Nr. 24 Võitja(te) üle kohut ei mõisteta

Nr. 26 A.Rüütli mahategemine

Nr. 32 Räägiti, et valijamehed olid purjus

Nr. 33 Madal, ilkuv toon

Nr. 34 Valetamine!

Nr. 35 Valijamehi iseloomustati kui endisaegseid kolhoosiesimehi ja spetsialiste.

Arvan: Rahvas ju valis valijamehed, ju nad olid seda väärt? Kes oli aktiivne varem on seda ka nüüd!

Nr. 38 Häiris meedia ebaeetiline käitumine. Näiteks Eesti Ekspress!!!

Nr. 41 Eelmise presidendi kultuse õhutamine, valitud presidendi naeruvääristuse katsed

Nr. 43 Õhtuses AK-s olid teised sündmused tähtsamad

Nr. 44 Varasem kuulumine NLKPsse

Nr. 47 “Oi! Mis nüüd saab!” – tüüpi artiklid

Nr. 48 Häiris suhtumine ja hoiak demokraatlikult valitud presidenti. Vahel tundub, et president polegi valitud, sest ilmusid kampaaniale iseloomulikud lood

Nr. 51 See, kuidas mõningad ajakirjanikud presidendivalimiste tulemusi kajastasid, oli kohati otse masendav. Kui madalale võib mõni ajakirjanik oma väljendustes laskuda. Iseloomuomaduste tabel täitmata.

Nr. 53 Liigne komparteisse kuulumise toonitamine. Teistest mindi nagu mööda. Poisikeste räuskamised – nende kajastamine raados ja televisioonis ei olnud mingi demokraatia ilming vaid pigem näitas kultuuritust ja reporterite soosivat suhtumist valitu materdamisse. Pärast iseloomuomaduste tabelit veel juurde kirjutatud: Tahan toonitada valitseva koalitsiooni suutmatust riigiasjade ajamisel ja lausa kuritahtlikku rahvavaenulikku poliitikat, samuti nende ülemäärast eneseõigustamist ja – kiitmist. Tahaks loota, et kord tuleb neil aru anda oma tegudest kohtu või vähemalt ajalookohtu ees! Siit ka eelistused presidendikandidaatide seast.

Nr. 54 Rohkem oleks pidanud kajastama kandidaatide tervist ja bioloogilisest vanusest tulenevat võimekust. Kustkohast läheb piir kui puudub enesekriitika?

Nr. 56 Häiris kuidas kritiseeriti A. Rüütli ja lolle valijamehi(!) Koalitsioon ei osanud leppida kaotusega.

Nr. 57 Kui osutus valituks Arnold Rüütel, läbis ajakirjandust arvamus, et see on EV lõpp. Komud ju võimul jälle. Kahju, et unustatakse ära INIMENE, elu läheb ju edasi.

Nr. 58 Uut presidenti ei tahetud tunnustada.

Nr. 59 Ei osata korrektselt kaotada – oli vaja võitjat maha teha ja ajakirjandus leidis õige olevat selliseid halvustavaid kirjatükke avaldada.

Tabel täitmata ja juurde kirjutatud: Mul oli kandidaatidest üldmulje, mida ma nii detailset ei lahanud ja ilmselt poleks osanudki seda teha, ega oskaks ka praegu.

Nr. 61 Valitud presidenti solvavad kirjutaised ja kommentaarid

Nr. 62 Valitud presidendi mustamine Spekulatsioonid riigi poliitilistest suundumistest.

Kommunismiohu rõhutamine

Nr. 63 Meedia materdas Arnold Rüütli põhjendamatu. Valitsuskoalitsiooni möödalaskmistest tehti seevastu vähem juttu.

Nr. 64 1. Keskenduti hr. Rüütli minevikule ja isikuomadustele. 2. PI- te (?) sirmina kasutades mindi mööda valimiste põhitulemusest – rahva enamuse täielik rahulolematuse valitsuse senise poliitikaga.

Nr. 65 Pärast kaklust rusikatega ei vehita ja ka kaotada peab oskama

Nr. 66 Suhtumine valitsusse

Nr. 67 Kõik kandidaadid on ju ikkagi inimesed, kui ei võida või ei saavuta edu ikkagi on see ebameeldiv ja igäiks reageerib sellele erinevalt. Ajakirjanduses suhtuti sellesse kuidagi parastavalt.

Nr. 70 Tüüpilised ajakirjanduslikud valed rõhuasetused

Nr. 72 Häiris see, et Arnold Rüütli nimetati lollide maamatside presidendiks Nr. 73 Eesti Vabariigi presidendi Arnold Rüütli igakülgne mahategemine (kommunistlik minevik, kõrge vanus jne.)

Nr. 74 a) suutmatus olukorraga leppida, b) Pealiskaudsus, müütide serveerimine tegelikkuse pähe ja analüüsi asemel.

Nr. 75 President valiti kogu rahvale, mitte ainult suurlinnadele! S.t. häiris väide, et valijamehed valisid maalähedase presidendi.

Nr. 77 Paratamatult oli tulemus paljudele šokeeriv – esimestel päevadel võinuks vältida otsest ilkumist.

Nr. 79 Valimistulemustega leppimiseks ei olnud valmis

Nr. 80 Meelde tuli isikukultuse-aegne vaenlase otsimine.

Nr. 84 Valitud president sattus pressiga poolt tõsise surve alla – olid ju valimised ikkagi demokraatlikud

Nr. 86 Kolmikliidu enda ülistamine (enesekiitmine) ja teiste mahategemine, kuigi meie kõik teame kuhu praegune Eesti Vabariik on lükatud

Nr. 88 Kolmikliit valdavalt ei suutnud tunnistada enda kaotust. A Rüütel – kui valiti, tuleb otsust tunnustada

Nr. 89 Kui enamus otsustas, siis targutamisel ja parastamisel pole mõtet.

- Nr. 90 Presidendi rolli ületähtsustamine ühiskonna lõhenemise kajastamisel.
- Nr. 91 Uue presidendi pilamine
- Nr. 92 Rüütli mõnitamine
- Nr. 93 Peale lahingut rusikatega ei vehita. Pisut palju hauguti vastvalitud presidendi kallal
- Nr. 94 Vastutustundetud, lühinägelikkus .(Omaduste ankeet täitmata)
- Nr. 95 Suutmatuse leppida valimistulemustega. Enne valimisi kommenteeriti meedias enda poolt väljamõeldud erakondade ja kandidaatide vahelisi suhteid.
- Nr. 96 Eriti häiris kuidas õukonna ajakirjandus mustas vastvalitud presidenti
- Nr. 97 Eetilisuse puudumine – ei osata kaotada! Prognoosid – nüüd on maailma lõpp. Halvustati maalt pärit valijamehi (maavillased, pole õigesti valitud jne!)
- Nr. 98 Milline on Eesti järgmise presidendi taust? Leian, et see pole nii oluline, kaotada tuleks erakondade vaheline nääklemine, likvideerida korralagedus.
- Nr. 99 Häirib see kuidas äsja valitud presidenti ja Rahvaliitu loobitakse poriga.
- Nr. 101 Kommunismi hirmuga “kargama hakkamine” peale valimisi. Tegelikult meeldib see hirm 22/366 osale esinduskogust, ülejäänutele oli see “tülgaastav”.
- Nr. 102 Kui me kõik loeme ennast haritud ja demokraatlikeks kodanikeks, siis miks jätkus peale valimisi võitnud kandidaadi rääge arvustamine? Kas ei oleks õige pärast tulemuste selgumist, meeldib see siis või mitte, tunnistada demokraatlikku tulemust ja öelda, et meil on valitud president, keda me kõik tänasest tunnistame ja vajadusel ka aitame?
- Nr. 103 Meedia ise eriti ei häirinud, vaid mõne (pettunud) koalitsioonipoliitiku emotsionaalsed reageeringud.
- Nr. 104 Häiris, et sageli rõhutati A. Rüütli kuulumist KP-sse ja tema “maarahva” presidendiks olekut.
- Nr. 109 Alatud naljad – kui president on valitud on ta President – kas isik meeldib või ei! On vaja eetikat ja respekti!
- Nr. 113 Ei ole peale valimisi mõtet uut presidenti sopaga üle valada. See on häbiväärne.
- Nr. 116 Kriitika jätkumine valitud presidendi kohta
- Nr. 117 Häiris ennekõike Eesti Päevalehe õelus ja erapoolikus – intelligentsivaba ajaleht, enam ei telli ka kunagi. Eesti Ekspress – labane. Postimees suutis olla tolerantsem
- Nr. 118 Meedi (!) suhteliselt kiire meelemuutus – kuidas/miks kadus enne valimisi A. Rüütli suhtes valitsenud suhtel. Kriitiline-alavääristav toon peale valimistulemusi palju

vaguramaks. Meedia peaks/võiks olla sõltumatu, peajoon/eelistused peaks säilima. See viitab minule, et ka meie suurte päevalehtede stiil konjunkturismile lähedal.

Nr. 121 Kuna valimistulemus selgelt ei vastanud meedia prognoosidele, siis kaasnes sellega tuntav pettumus ja liigne, kohati ebaviisakas iroonia.

Nr. 122 Võitja on võitja ja ka rahva enamuse arvamus näitas seda! Miks nii häbiväärselt tele- ja ajakirjandus mustasid Ingrid ja Arnold Rüütli? Omast arust haritud inimesed need ajakirjanikud!?

Nr. 124 hr. Arnold Rüütli kommunistlikusse parteisse kuulumise liigne rõhutamine

Nr. 125 “Ekspressi” ilkumine, EPL, mitmed telekanalid

Nr. 126 Vastvalitud presidendi teenimatult ja valimatult “punaseks” tembeldamine.

Samas ei leidnud peaaegu üldse kajastamist hr. Rüütli teened Eesti taasiseseisvumisel.

Nr. 127 Halvustav suhtumine valimiskogu koosseisu ja langetatud valikusse. Otsus oli tehtud demokraatlikult ja uut presidenti tuleb kohelda lugupidamisega.

Nr. 128 Häiriv oli see, et teatud seltskond ei oska kaotada.

Nr. 129 Mind häiris väga valitud presidendi Arnold Rüütli mõnitamine ajakirjanduses. Eesti ajakirjanduse eetiline tase on väga madal.

Tabel täidetud ainult Rüütli kohta.

Nr. 130 * valitud presidendi ja valijameeste halvustamine *ajakirjanike isiklike seisukohtade domineerimine, mitte tulemuste erapooletu kajastamine ja analüüs

Nr. 131 Tulviste pingutatud kiitmine

Nr. 132 Kaotaja ei käitunud vääriliselt, meedia ei leppinud kaotusega

Nr. 133 Abitus pärast tulemust

Nr. 135 Kui selgus president, tulnuks “poriloopimine” nii poliitikute kui meedia poolt minutipealt lõpetada! Poriloopimine jätkub aga endise hooga (Vt. EE zombide-artikkle 27.09.01)

Nr. 136 Rüütli ja tema abikaasa naeruvääristamine. Eriti Eesti Ekspress (see on julm)

Nr. 138 Labane stiil väljendite valikul

Nr. 140 Ei oldud erapooletu. “Päevaleht” “promos” Tulvistet ja “Postimees” Savit, Kuku mõlemaid

Nr. 142 Häiris see, et igati taheti maha teha valitud Presidenti, samuti ülistati Eestile tühja kohta, nüüd juba ekspresidenti. Pole objektiivsust nagu koalitsioonil olemas

Nr. 143 Unustati ära, et Arnold Rüütel ja hr. Vaino ja Hr. Savisaar (osaliselt) olid need, kes hoidsid ära üleminekuperioodil lahingud, mis toimusid Leedus ja Lätis. Järelikult oskas Hr. Rüütel diplomaatiliselt ja rahulikult teravaid konflikte lahendada.

Nr. 144 Ebademokraatlikkus, kohatine halvustav suhtumine

Nr. 145 Ilkuv ajakirjandus (Päevaleht, Eesti Ekspress). Väga inetult esitleti inimeste isikulisi omadusi (kehakaal - nagu tõuloom jne EE)

Nr. 146 Meedia ei olnud erapooletu

Nr. 147 Arnold Rüütl "mustamine" – analüüsimata, miks tegelikult selline valik tehti ja "pimedus".

Nr. 148 Kui rahvaesindajad on nii valinud, siis võiks "ilkumise" lõpetada

Nr. 150 Valitud presidendi mõnitamine ja võimendatud jutud punapöördest. Kolmikliit ei leia süüd endas vaid valimiskogus ja rahvas.

Nr. 151 "Vehiti mõõgaga pärast sõda"! Tabel täitmata

Nr. 152 – Manipulatsioonid valitud presidendi "tagatoast", - mõõdutundetud "naljad" demokraatlikult valitud presidendi aadressil

Nr. 153 Pärast lahingut ruskiatega ei vehita.

Nr. 154 Rääkimine, kui eks kommunistist. Tema (Rüütel) meid sealt ju välja tõi. Miks teda nüüd süüdistatakse. Kui härra Kelam küsis peale häälte lugemist pretensioonide kohta, siis kõik vaikisid. Miks siis nüüd kära teha, pealegi pole ta täna 4.10.01 veel ametlikult president.

Nr. 155 Ajakirjandus ei olnud erapooletu, avaldati isiklikke arvamusi

Nr. 156 Ei ole mingit austust inimese vastu

Nr. 158 Postimehe küsitlus – näitleja Merle Jäägeri sapine arvamus. Saagu tast lätlane!

Nr. 160 Rusikatega vehklemine peale kaklust.

Nr. 161 Erapoolikus, ebaobjektiivsus

Nr. 163 Erapooletus, (!)

Nr. 164 P. Tulviste eriline "promomine"

Nr. 166 Hr. A. Rüütel valiti Eesti Vabariigi presidendiks demokraatlikul teel ja sellepärast on vastik lugeda näiteks Eesti Ekspressi ilkumist.

Nr. 167 Negativism valitud presidendi isiku suhtes

Küsimusele nr. 6 - kas meedi mõjutas Teie valikut – oli lisatud vastusele "üldiselt küll" .. kui mõjutamiseks nimetada seda, et selgeks sai, kelle poolt ei ole kindlasti nõus hääletama.

Küsimusele 12 Kas Teie eelistus muutus kampaania käigus oli lisatud – Kinnistus, eriti otseste kohtumiste tulemusel ja televõrdlustel.

Tabelis andnud omaalgatuslikult punkte 10 palli süsteemis.

Nr. 168 Eesti Ekspressis peale valimisi avaldatu.

Nr. 172 Vähene respekt valitu suhtes, arveteklaarimisele õhutamine

Nr. 173 Valimiskogu demokraatliku valiku haiglaslik kajastamine mõnendes väljaannetes.

Nr. 175 Arnold Rüütel kui endine kommunist. Praegusest Riigikogust on enamus kuulunud kommunistlikusse parteisse. Nüüd on aga kõik väga isamaalised – silmakirjalikud. Rüütel oli tõeline eestlane kui pidas läbirääkimisi Moskvast Eesti iseseisvuse küsimustes.

Tabeli alla kirjutatud juurde: Presidendikampaania käigus meeldis kõige enam Peeter Kreizberg. Teine eelistus oli Arnold Rüütel. I voorust ei pääsenud edasi Peeter Kreizberg, siis oli presidendikandidaadiks II voorus Arnold Rüütel. Mul ei ole midagi Toomas Savi vastu, ei meeldi aga reformierakond millesse ta kuulub.

Nr. 176 Uue valitud presidendi mustamine oli ajakirjanike poolt ebaväärikas . Erakonnad peaksid ka kaotada oskama ja tunnistama omi vigu.

Nr. 177 Ebaviisakus Rüütli valimise järel, ei osanud väärikalt kaotada, arvamus, et Tallinn=Eesti ja ülejäänud on maamatsid (loe: tobud), kes ei oska otsustada.

Nr. 179 Üleolev ja kohati halvustav suhtumine valitud presidenti.

Nr. 182 Nõrganärviline hala: mis nüüd küll saab

Püüdlused alandada valitud presidenti A. Rüütli

Nr. 184 Ühe eelistus, teisi kandidaate ei märgatud

Nr. 185 1) presidendi minevik

2) kehv inglise keele oskus

3) press ei oodanud Rüütli valimisvõitu

Nr. 186 Kolmikliidu kaotuses oleks nagu teised süüdi olnud. Matslikuse(!) – suhtumises valitud presidendikandidaati.

Nr. 187 Lahmivalt halvustav suhtumine presidendi aadressil.

Nr. 190 Ebapädevus ja tendentslikkus

LISA 7. VALIJAMEESTE NIMEKIRI

Harjumaa

Raasiku vald Toivo Veenre (67) **EPA** *agronoom*

Saue vald Indrek Tiidemann (49) TPI ehitusinsener

Ida-Virumaa

Alajõe vald Sergei Asmus (37) Omski PT *agronoom*

Kiviõli linn Mati Pallasma (59) TPI tahkete kütuste insener

Kohtla vald Etti Kagarov (45) Väimela NST *veterinaarvelsker*

Lohusuu vald Tarmo Tomson (33) Kaarepere ST *metsatehnik*

Tudulinna vald Urve Erikson (45) **EPA** *metsainsener*

Jõgevamaa

Jõgeva linn Vello Mäesepp (48) TPedI kehalise kasvatuse õpetaja

Pajusi vald Lembit Paal (39) **EPA** *agronoom*

Pala vald Riivo Kool (39) Pöögelmanni-nim KK, autojuht, traktorist-mehaanik

Palamuse vald Ülo Lumiste (55) Tihemetsa ST tehnik-mehaanik

Puurmani vald Peeter Kallasmaa (53) **EPA** insener-mehaanik

Põltsamaa vald Jaan Aiaots (48) **EPA** *agronoom*

Kasepää vald Aivar Anijago (42) Põhiharidus autojuht

Saare vald Raivo Reimets (46) TPedI füüsikaõpetaja

Torma vald Ants Soodla (54) **EPA** insener-mehaanik

Järvamaa

Ambla vald Lembit Savila (48) Gagarini nim NST tehnik-elektromehaanik

Järva-Jaani vald Margit Selge (36) Vinni ST raamatupidaja

Koigi vald Valdis Rikkinen (38) Jänedä ST *agronoom*

Roosna-Alliku vald Vello Valdaru (62) Vaeküla PMT tehnik-mehaanik

Türi vald Ilmar Kont (54) **EPA** *agronoom*

Läänemaa Hanila vald Kalju Hallik (73)

TPI ehitusinsener Oru vald Hugo Peterson (46) Leningradi KP sotsioloogia

Risti vald Heikki Salm (44) Kehtna NST tehnik-hüdrotehnika

Lääne-Virumaa

Avanduse vald Jaan Kiisk (58) **EPA** *agronoom*

Rakke vald Andrus Blok (40) 19. TK autoremondilukksepp

Tamsalu vald Marmelt Riibe (46) Palamuse MT, *metsatehnik*

Viru-Nigula vald Arvo Vutt (51) **EPA** *agronoom*

Põlvamaa

Värskas vald Endel Kapten (61) Värskas keskkool, tööline

Pärnumaa

Are vald Karel Tõlp (22) **EPMÜ** *agronoomiatudeng*

Koonga vald Riho Erismaa (39) **EPA** hüdrotehnika insener

Lavassaare vald Ülle Varik (44) TPedI vene keele ja kirjanduse õpetaja

Sauga vald Uno Annus (58) **EPA** insener-mehaanik

Surju vald Hannes Isand (46) Olustvere ST agronoom

Tali vald Peep Kaljuste (57) **EPA** ökonomist

Raplamaa

Kaiu vald Lembit Arro (71) **EPA** *agronoom*

Kohila vald Priidu Rõõmus (48) Arkna LK *veterinaarvelsker*

Loodna vald Margus Jehe (45) TPI mehaanikainsener

Vigala vald Jaan Kuusik (41) Vana-Vigala KK traktorist-masinist

Saaremaa

Kaarma vald Urmas Lehtsalu (38) **EPA** veterinaar

Kärla vald Ülo Kannisto (46) **EPA** mehaanikainsener

Leisi vald Marika Pulk (48) **EPA** ettevõtlus ja ökonoomika

Mustjala vald Henno Alt (57) Olustvere ST *agronoom*

Orissaare vald Kalmet Ligi (42) PMT loomakasvatus ja mehhaniseerimine

Pihla vald Tõnu Post (38) **EPA** veterinaar

Põide vald Marvi Käärid (38) Kuressaare gümnaasium

Torgu vald Anne Rand (42) Tartu 1. keskkool, õpib TPÜs eesti keelt ja kirjandust

Tartumaa

Alatskivi vald Helmi Kukk (71) Tartu õpetajate instituut, matemaatika ja füüsika õpetaja

Haaslava vald Avo Samariüütel (46) **EPA** *põllumajanduse mehhaniseerimine*

Kambja vald Heiki Kortspärn (50) TÜ kehalise kasvatuse õpetaja

Konguta vald Agu Kasetalu (48) **EPA** *agronoom*

Laeva vald Jaan Sõrra (46) Tartu 1. õhtukeskkool, *talupidaja*

Meeksi vald Margus Narusing (36) Räpina keskkool

Mäksa vald Peeter Kollist (54) **EPA** *põllumajanduse elektrifitseerimine*

Peipsiääre vald Jevgenia Pagareva (50) Tartu sanatoorne keskkool, sidejaoskonna juhataja

Tartu vald Harald Raukas (68) Tihemetsa PMT, *põllumajanduse mehhaniseerimine*

Tähtvere vald Aavo Mölder (57) **EPA** *zootehnika, kandidaat loomade aretuse alal*

Võnnu vald Elmar Haba (74) **EPA** *agronoom*

Ülenurme vald Aavo Lang (58) **EPA** mehhaniseerimine

Valgamaa

Karula vald Eduard Õunapuu (42) *Tihemetsa ST* tehnik-mehaanik

Taheva vald Tõnu Prangli (61) **EPA** *agronoom*

Tõlliste vald Ants Kukk (62) Antsla PT *põllumajandus*

Viljandimaa

Abja vald Villu Võsa (52) **EPA** *agronoom*

Halliste vald Rein Tarkus (58) **EPA** *agronoom*

Kõo vald Olev Nael (52) Gagarini-nim NST tehnik-elektromehaanik

Vastemõisa vald Heino Poska (61) Õpetaja

Võrumaa

Haanja vald Rein Peedumäe (49) **EPA** *ökonomist*

Lasva vald Arno Sild (54) TRÜ *põllumajandusjurist*

Riigikogu liikmed

Järva ja Viljandi valimisringkond Ants Käärma (59) **EPA** *agronoom*

Pärnu valimisringkond Jaanus Männik (50) **EPA** *agronoom-ökonomist*

Jõgeva ja Tartu valimisringkond Jaan Pöör (51) TPI elektriinsener, Alatskivi sovhoosi peaenergeetik

Võru, Valga ja Põlva valimisringkond Janno Reiljan (50) TRÜ majandus, Villu Reiljani vanem vend

Jõgeva ja Tartu valimisringkond Villu Reiljan (48) **EPA** *metsamajanduse insener*

Harju ja Rapla valimisringkond Arvo Sirendi (62) **EPA** *agronoom*

Harju ja Rapla valimisringkond Tiit Tammsaar (49) **EPA** *insener*

Jõgeva ja Tartu valimisringkond Mai Treial (49) TRÜ jurist, Jõgeva *maavalitsuse maasekretär*

Võru, Valga ja Põlva valimisringkond Elmar-Johannes Truu (49) TPedI kehalise kasvatuse õpetaja

Pärnu valimisringkond Andres Varik (49) **EPA** *agronoom*

LÜHENDID

EPA – EESTI PÕLLUMAJANDUSE AKADEEMIA

EPMÜ - EESTI PÕLLUMAJANDUSÜLIKOOL

KK - KUTSEKESKKOOL

KP - KÕRGEM PARTEIKOOL

LK - LOOMAKASVATUSE KOOL

MT - METSAMAJANDUSTEHNİKUM

NST - NÄIDISSOVHOOSTEHNİKUM

PMT JA PT - PÕLLUMAJANDUSTEHNİKUM

ST - SOVHOOSTEHNİKUM

TK - TEHNİKAKOOL

TPEDI - TALLINNA PEDAGOOGILINE INSTITUUT

TPI - TALLINNA POLÜTEHNILINE INSTITUUT

TPÜ - TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOL

ALLIKAS

VABARIIGI VALIMISKOMISJON, EESTI EKSPRESSI (TARMO TUULE)

TELEFONIINTERVJUUD VALIJAMEESTEGA.